

MINNEN

UR

SVERIGES NYARE HISTORIA,

SAMLADE

AF

B. von SCHINKEL,
Öfverste, f. d. Adjutant hos Konung Carl XIV Johan,

FÖRFATTADE OCH UTGIFNE

AF

C. W. BERGMAN.

SJETTE DELEN.

CARL JOHAN OCH HANS TID.

(1810—1812).

STOCKHOLM, 1855.
P. A. NORSTEDT & SÖNER,
Kongl. Boktryckare.

INNEHÅLL.

Carl Johan och Hans Tid.

(1810—1812.)

FÖRSTA KAPITLET.

Kronprinsens första uppträdande. — Krig med England. — Hemligt närmande till Ryssland. — Planer på Norge.

(Nov. 1810—Mars 1811.)

ANDRA KAPITLET.

Från kronprinsens öfvertagande af Rikssstyrelsen till infallet i Pomern.

(Mars 1811—Januari 1812.)

TREDJE KAPITLET.

Infallet i Pomern. — Fördraget i Petersburg. — Signeuls första beskickning. — Grefve Neipperg.

(Januari—April 1812.)

FJERDE KAPITLET.

Riksdag i Örebro.

(April—Augusti 1812.)

FEMTE KAPITLET.

Signeuls andra beskickning. — Grefven af Noailles. — Gneisenau. — Moreau. — Frederna i Bucharest och Örebro.

(Maj—Juli 1812.)

SJETTE KAPITLET.

Mötet i Åbo.

(Juli—Augusti 1812.)

SJUNDE KAPITLET.

Inre förhållanden. — F. d. konungen. — Litteratur och skön konst.

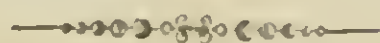
(1810—1812.)

BILAGOR.

CARL JOHAN OCH HANS TID.

(1810—1812.)

FÖRSTA KAPITLET.

Kronprinsens första uppträdande. — Krig med England. — Hemligt närmande till Ryssland. — Planer på Norige.

(*Nov. 1810—Mars 1811.*)

Beskrifning på kuren den 2 November (1810). — Teckningar och karakteristiker af aristokratiens och styrelsens förnämsta medlemmar. — Kronprinsens första besök hos enkedrottning Sofia Magdalena samt hos prinsessan Sofia Albertina. — Interessant utdrag ur ett bref från general Armfelt. — Carl Johans yttranden i Cassel och Hamburg. — Märkligt samtal med landshöfding A. Rosen i Helsingborg. — Lagerbjelkes företräde hos kejsaren i St. Cloud den 26 Oktober (1810). — Obehagliga intryck. — Kronprinsens yttrande i statsrådet. — Krigsförklaring mot England. — Rysslands mått och steg för att kunna motstå de befarade följderna af Bernadottes val. — Kejsar Alexanders enskilda tanke. — Förändrade åsigter. — Fullständig utveckling af de skäl, hvilka förmådde Carl Johan att närma sig Ryssland. — v. Brinckman. — General Suchtelen. — Czernitscheffs ankomst till Stockholm och samtal med Carl Johan. — Yttrande af Romanzow. — Bref vexlade mellan Carl Johan och kejsar Alexander. — Förhållande till Frankrike och Napoleon. — Platens betänkande angående Norige. — Samtal med Lorent. — Platen och Johnston.

Innan vi öfvergå till det hufvudsakliga föremålet för närvarande kapitel, eller rikets *yttre politik*, skola vi inleda vår berättelse med några korta meddelanden och fakta, tjenande att låta oss *på nära håll* lära känna Sveriges nya kronprins samt den ställning han intog i förhållande till *de partier*, hvilka delade hofvet och staten. Vi låna härvid en penna, som skildrar prinsens första uppträdande vid hofvet och det intryck, han gjorde. Den stora kuren den 2 November utgjorde så att säga hans första helsning, hvarvid alla monarkiens utmärkelser af börd och embeten voro samlade, nyfikne att se och höra den blifvande herrskaren [1]).

[1]) Prinsen hade innan sin afresa från Paris erhållit från franska utrikes-arkivet ett slags karakteristik på de förnämsta personerna i Sveriges nya styrelse, hvarigenom han redan på förhand var temligen väl hemmastadd i detta afseende.

Bland skaran af rikets herrar stannade han framför grefve *Brahe*, denne rikets första grefve, hvars förmögenhet och ärfda anseende ställde honom och hans familj främst på aristokratiens höjder. Vi känna honom redan från Gustaf III:s tid och sedan riksdagen i Norrköping. Han var en lugn, hederlig och ädelsinnad man, som varnad af erfarenheten samt gynnad af lyckliga husliga förhållanden föredrog det enskilta lifvets behag framför statslifvets stormar. Man varseblef vid första ögonkastet att prinsen synbarligen bemödade sig att intaga och vinna denne högadelns värdiga representant.

Vid grefve Brahes sida föreställde man prinsen en ovanligt liten man med melankoliska drag, hvilken under djupa bugningar erinrade snarare om drömmaren och skalden, än om statsmannen. Det var riksmarskalken grefve *Oxenstjerna*, en ättling af den store rikskanslern, som säkert lättare ledde protestantiska ligan i Tyskland, än hans namne vid svenska hofvet skötte en embetsbefattning, för hvilken han uteslutande hade att tacka sin lysande börd.

Nära intill Oxenstjerna befann sig liksom genom en hemlig dragningskraft förra riksrådet baron *Malte Ramel*, denna lefvande skugga af det förflutna århundradet, ett skelett i riksrådsdrägt, hvilken genom hållning och hela sitt väsende lifligt påminte om en förgången tid. En hederligare, ädlare och dygdigare själ kunde aldrig bo inom en magrare och mera förtorkad kropp, och om baron Ramel darrade vid blotta namnet af fransyska revolutionen och härledde allt olyckligt, uselt och förvändt som hände i verlden, från denna olyckliga katastrof, så kan man döma med hvilket öga han skulle betrakta kronprinsen! Han och de med honom liktänkande i de högadliga kretsarne sågo i honom en personifikation af den republikanska tiden, af krigarväldet och allt som kunde förskräcka den gamla maktens innehafvare.

Sedan möter oss konung Gustaf III:s gamle finansminister, grefve *Liljencrantz*, en under årens börda nu-

mera nedtryckt gubbe, hvars förnämsta märkvärdighet redan ligger förvarad i det framfarna. Samma förhållande var med grefvarne *Ridderstolpe* och *C. A. Wachtmeister*, samt till en del äfven med öfverstekammarherren grefve *Fabian Fersen*, en broder till den olycklige riksmarskalken, hvars aristokratiska högmod han mindre delade, utan att dock utmärka sig genom dennes ståtliga och lysande former.

Men hvem är då denne lille enögde och haltande gubbe, som af otålighet svänger sig i fältmarskalks-uniformen, och hvars hela hållning, trots ålderdom, ännu erinrar om en smidig kropp samt om en lika liflig själ? Mannens hela krigarära inskränkte sig till — — Finlands förlust, och grefve *Klingspors* språk påminte Carl Johan alltför mycket om hofmannen, för att särdeles länge kunna fjettra uppmärksamheten.

Så var åter icke förhållandet med en person af stark och undersätsig växt, hvars ansigte bar prägeln af ett lugnt mod paradt med en seg vilja och en viss rättframhet, hvilken tog sig bättre ut på fältet än i hofsalarne. Kronprinsen såg i general *Adlercreutz* denne dristige finne, hvilken i det mest förskräckliga ögonblick vek för nödvändigheten att rycka spiran ur Gustaf IV:s svaga händer, en bragd hvaraf minnet icke alltid stämde tronföljaren behagligt, men som gjorde Adlercreutz till en vigtig person i den nya ordningen. Generalen talade med svårighet prinsens modersmål, hvilket gjorde samtalet besväradt, men prinsens förekommande artighet borde smickra en krigare, som var högt uppburen af nationen och isynnerhet af arméen, hvilken betraktade honom som sin ypperste fältherre, medan den gamle kungen ansåg honom såsom en af de förnämsta stolparne för 1809 års verk.

Derpå vände sig prinsen till generalerna *Essen* och *Wrede*. De voro de första svenskar, för hvilka Carl Johan öppnade sig med ett förtroende, hvilket de otvifvelaktigt i lika hög grad begge förtjenade på grund såväl af sina fosterländska, i sanning ridderliga tänkesätt, som de mogna råd, de i många fall afgafvo.

Men betrakta denna resliga man med bröstet betäckt af ordnar och som vårdslöst lutar sig mot en marmorpelare, liksom för att ostörd få betrakta dagens stora föremål. Hans otvungna och behagliga hållning, hans öppna och lifliga fysionomi fängsla redan vår uppmärksamhet. Djerfheten, qvickheten och förslagenheten spela i hans stora ögon, hvilka med uppmärksamhet följa kronprinsen, churu han emellanåt synes upptagen af de besynnerligaste själsrörelser — —

Prinsen närmade sig och helsade general — *Armfelt.* »Det är mig angenämt att göra eder personliga bekantskap, general», yttrade han ganska förbindligt. »Ert namn var mig redan bekant såsom inristadt i Gustaf III:s historia. Han var en furste utrustad med stora talanger och som efterlemnat minnen i sjelfva Frankrike.»

Armfelt. »Det är sannt, min nådige herre, att hedrad med denna monarks vänskap, egnade jag honom hela min tillgifvenhet. Hans stora planer dogo med honom, och churu tillhörande en annan tid, var han likväl danad att fatta och uppskatta hvad vår tid har stort och förvånande.»

Kronprinsen. »Jag tror det, min general, och då man bedömer menniskorna, måste man sätta sig in i deras ställning. Gustaf III:s belägenhet gaf honom grundsatser och intressen att försvara, hvilka, churu icke tillämpliga på alla tider, icke destomindre förtjena vår aktning.»

Dessa fina ordvändningar undgingo ej att väcka Armfelts bifall. Också kunde han oaktadt sina starka fördomar ej undgå att beundra den fullkomliga takt, denna eleganta hållning och behagliga talegåfva, hvilka hos den republikanske generalen förrådde mannen, som var ämnad för purpurn; men omständigheterna nekade begge att föra samtalet utöfver den vanliga officiella vädjobanan. Det bör anmärkas, att man hade sökt på förhand intaga prinsen emot Armfelt, och sannt är att han såg honom med ett visst misstroende; men sådant

hindrade ej dem emellan utbytet af de förbindligaste uttryck, en vanlig komedi, som mer eller mindre skickligt uppföres inom alla hof.

Slumpen roar sig ofta med att ställa de största motsatser tillsamman. Så se vi prinsen redan i samtal med en person, hvars imponerande, kalla blick och kärfva former emellertid dölja en stark och brinnande själ. Vi känna alla statsrådet baron *Platen*, en romare i viljans kraft och sinnets djerfhet, begge vitsordade af hans ifver för Noriges förening med Sverige samt hans nitälskan för vår nya statsförfattning, hvilken han trots alla dess brister betraktade såsom Sveriges enda ankare; men han var redan på väg att lemna statsrådet, emedan han beslutat att uteslutande egna sitt lifs verksamhet åt det storartade företaget att sammanbinda de begge hafven.

Bredvid Platen träffa vi en man med skallig hjessa, rundt och glänsande ansigte samt med former, som något erinrade om *le bourgeois gentilhomme*, för öfrigt oblyg i hela sin hållning, f. d. konungens beständiga stöd och förnämsta gunstling, med ett ord grefve *Ugglas*. Likasom Armfelt misstrodd och fruktad af den nya ordningens män, var han följd och observerad af dem. Prinsen tilltalade honom med en fullkomlig höflighet. Deremot betygade han vida mera hjertlighet emot närmaste grannen, en person med pudradt hufvud och hvars gammalmodiga klädedrägt var enkel och flärdlös såsom hela hans hållning. Tro och redlighet stodo tecknade i fysionomien på denna vördnadsvärde embetsman, hvars valspråk syntes vara: *pligt och heder!* Sådan var justitiestatsministern grefve *Gyllenborg*.

Något längre bort (ehuru ännu alltid i främsta raden) varseblifva vi en man med en smula nedböjdt hufvud, i hvars fårade anlete man röjer spåren efter outtröttligt arbete och ständiga omsorger. Hans yttre talar ej om elegans, men han står högt i statsrådet på grund af sin långa erfarenhet och sina vidsträckta kunskaper i alla till statsförvaltningen hörande ämnen. Vi hafva

framför oss baron *Rosenblad*, en af regeringens förnämsta ledamöter, en embetsman af stor förmåga samt alltid hängifven makten, i hvems hand den än må befinna sig.

Men läsaren önskar måhända göra bekantskap med statsministern för utrikes ärenderna, en hög och ståtlig figur med värdig hållning, hvilken erinrar om Van Dyks sköna porträtter. Carl Johan — det är sannt — skall i grefve *Engeström* hvarken finna någon Talleyrand eller någon Metternich, ingenting som egentligen erinrar om de diplomater, han sett i Tuilleriernas cirklar; men i fråga om rättskaffenhet samt framförallt mod att under hvilka omständigheter som helst försvara sitt fosterlands intressen, värdighet och heder, skall ingen göra v. Engeström företrädet stridigt. Främst af alla i den gamle kungens gunst, se vi honom bemött med utmärkt aktning af kronprinsen, ehuru det icke var honom obekant, att han egde brister, hvilka gjorde honom i några hänseenden mindre lämplig till den vigtiga post han beklädde, samt att han i de gamla hofven var anskrifven som jakobin och ifrig rysshatare, o. s. v. Men som Carl XIII:s enskilta vän och förtroende-minister, blef han äfven uppburen af tronföljaren.

Af ett helt annat skaplynne var åter hofkansleren baron *Wetterstedt*, hvars hela personlighet röjde en förmåga uteslutande danad för kabinettet. Klar och fyndig bevisningskonst, ett oöfverträffligt minne, behaglig nästan poetisk framställning, böjlig måhända något för lätt hänförd öfvertygelse, angenäma och ytterst förbindliga umgängesgåfvor samt isynnerhet en ovanlig arbetsförmåga — — sådane voro de egenskaper, hvilka i förening med en lång erfarenhet af ärenderna och en i alla tidskiften bepröfvad fosterlandskänsla snart förvärfvade baron Wetterstedt Carl Johans synnerliga bevågenhet och gjorde honom på sätt och vis till *hans* förtroende-minister.

Men hvem är denna grupp till höger, utmärkt genom sin brokighet, och hvilken prinsen just nu närmar sig? *Den diplomatiska kåren*, hvilken vanligen ej är syn-

nerligen lysande i stater, som nyligen varit hemsökta af revolutioner.

Först bemärka vi franska sändebudet baron *Alquier,* en för ögonblicket åtminstone i sina egna ögon högt betydande person, f. d. ledamot af den konstituerande församlingen och af national-konventet, samt i denna sednare egenskap en af dem som röstat för Ludvig XVI:s död. På grund af dessa föregåenden ansågs baron Alquier med allmän afsky i Stockholms förnäma salonger. Uppkomlingens anspråk doldes illa af det osmakliga bemödandet af en tillgjord artighet, och man skulle hafva sagt att mannen var i sitt inre förföljd af känslan utaf den förkastelse, hvilken allmänt drabbade honom, och hvaraf han egt en försmak under sina ambassader i Neapel, Madrid och München. Hans val till Frankrikes sändebud i Stockholm var också, när man känner att han på grund af sina jakobinska föregåenden aldrig hade varit i Napoleons smak, ett ledsamt förebud i fråga om den aktning, kejsaren hyste för den dåvarande regeringen i Sverige.

Vid sidan af baron Alquier, som var så synbart uppbläst af diplomatiskt högmod, varseblef man en liten figur med ett höfligt, ja nästan ödmjukt sätt att vara och som af artighet bugade sig så djupt för H. K. H., att plymerna på hans hatt derunder vidrörde golfvet. Det var ryska generalen baron *Suchtelen* [2]), en utmärkt

---

[2]) I början af sin vistelse i Sveriges hufvudstad såg man general Suchtelen med snedt öga i följd af de bekanta erinringarne från Sveaborg; men generalen hade gjort sin skyldighet och hade ingenting att förebrå sig. Dessutom förstod han genom hela sitt efterföljande uppförande att så väl mildra minnet af den skada han tillfogat Sverige, att någon rysk minister ännu aldrig såsom han haft lyckan att göra sig älskad, ja till och med saknad. Långt ifrån att i likhet med en Bestucheff, en Rasumoffsky, en Stackelberg o. a. genom högmod, ranker och oredor göra sig afskydd och hatad, gick hela hans bemödande ut på att genom mildhet och fördragsamhet vinna insteg och visa sig vara Sveriges vän, och han var det verkligen. Född Holländare och f. d. mathematices professor i Leyden, var han en varm konsternas

diplomat, hvilken under den anspråkslösa titeln af »*befullmäktigad resande*» (»*voyageur accredité*») representerade czarernas ofantliga rike. Han syntes liksom Alquier vara förvånad öfver händelsen, hvilken fört en fransysk marskalk på trappstegen till Sveriges tron, och begge syntes fråga hvarandra, huru denna gåta skulle lösas?

I granskapet af Alquier och Suchtelen uppehöll sig *Danmarks* envoyé, till utseendet besvärad liksom hade han varit oroad af en olycklig aning ... Och *Englands?* Denna makt vid hvilken vi ännu voro fästade genom positiva och materiella band [3]), var ej representerad ... Så lekte skenet med verkligheten! Tystlåten och passif, syntes Österrikes chargé d'affaire baron *Binder* studera sin fransyska embetsbroders hållning; framtiden var för honom, såsom för så många andra, höljd i moln, dem hans öga förgäfves sökte att genomtränga, och han afvaktade händelserna, hvilkas utveckling han snarare fruktade, än önskade. Samma förhållande var med Preussens chargé d'affaires, herr *von Tarrach*, och för öfrigt voro dessa begge sistnämnde sändebud endast drabanter som rörde sig i den fransyska envoyéns bana och riktning.

Men hvar ha vi i dag denna lilla runda figur med det leende och jovialiska ansigtet, som var så väl sedd i alla sällskapskretsar, dem han roade med så vackra fêter, med ett ord Spaniens sändebud, den gode, älskvärde chevalier *Moreno*, som vi sedan så många år tillbaka vant oss att se i de diplomatiska cirklarna? Han var i dag frånvarande! För det närvarande representant af juntan i Sevilla, fann han sin ställning ganska besvärlig sedan Josef Bonapartes svåger anländt till Sverige, hvadan han helt naturligt

---

och vetenskapernas vän; hans bibliothek och konstsamlingar alltid tillgängliga voro utmärkta och värdiga en ädel Mecenat.

[3]) Jfr (straxt nedanföre) landshöfding A. Rosens samtal med Carl Johan i Helsingborg.

af grannlagenhet undvek att visa sig i de kretsar, der kronprinsen kunde befinna sig [4]).

För öfrigt huru många gissningar, huru många förhoppningar, huru mycken fruktan gömde sig ej under alla dessa småleende ansigten! I kronprinsens närhet trängde sig alla maktens orubbeliga tillbedjare, och sjelfva högadelns ättlingar hade med nöje mottagit anställningar i hans hof som kammarherrar och adjutanter, dem han sjelf kallade sin »*famille militaire.*»

Så syntes alla revolutionens och den föregående tidens partier åtminstone till skenet förenade under samma fana, som lofvade lika beskydd åt alla och en hvar. Hela verlden erbjöd anblicken af förnöjelse och hopp, och ehuru känslorna kunde vara delade inom många bröst, förenades likväl alla i den slags hänförelse, som utomordentliga skiften och en ovanlig personlighet nödvändigt skulle väcka [5]).

Om aftonen samma dag aflade kronprinsen ett skyldigt besök hos den afsatte monarkens moder, enkan efter den lysande och snillrike konung Gustaf III, med ett ord hos den gamla drottningen *Sofia Magdalena.* Man begriper hennes sorgliga belägenhet under dessa festliga dagar, som sågo införlifvandet af en ny telning i hennes svägers konungsliga stamträd, och vi erinra oss denna olyckliga furstinnas imponerande och afmätta, kanske något stela och kalla yttre, hvaruti sorgen och smärtan redan lemnat tydliga spår efter sin oblida framfart . . . Men ännu bar hon hufvudet upphöjdt, liksom

[4]) På detta sätt förflöt en hel månad utan att Moreno råkade kronprinsen, då denne underrättad om förhållandet tillkännagaf sin önskan att se en person, som var så allmänt omtyckt och aktad. På grund häraf blef M. på Amaranthen den 5 Dec. af baron Flemming föreställd för kronprinsen, som egnade honom det bästa emottagande och bad honom vara öfvertygad att han väl visste att göra rättvisa åt hans grannlagenhet, men att ingenting skulle hindra honom (prinsen) att se en allmänt aktad man o. s. v.

[5]) Hufvuddragen till dessa teckningar och karakteristiker tillhörande den stora kuren (d. 2 Nov.) återfinnas i en anteckning i S. S.

för att ingenting förlora af sin ståtliga vext, och då grefve Essen föreställde kronprinsen för henne, förde hon sig an med en värdighet, hvilken nästan öfverraskade Carl Johan. Han lät sig dock ingenting bekomma, utan insåg med sin vanliga blixtlika uppfattning och fina takt, att hon var sådan hon vid detta ömtåliga tillfälle endast borde vara. Hon mottog kronprinsen vid dörren till sin toilett, hvarefter när grefve Essen dragit sig tillbaka, prinsen i det han vördnadsfullt nalkades yttrade till henne:

»Må E. M. värdigas tillåta mig vid Dess fötter nedlägga hyllningen af min djupa vördnad!»

Enkedrottningen (i det hon gaf sin hand åt prinsen att kyssa). »Det är mig ganska angenämt att göra kronprinsens bekantskap.»

Carl Johan. »Kallad af nationen och hedrad med kungens förtroende, fattas det mig ännu endast den lyckan att få med dessa smickrande utmärkelser förena E. M:s välvilja!»

Enkedrottningen. »Krigaräran och en skön karakter förtjena alltid aktning och göra Er berättigad att åtnjuta äfven min!»

Carl Johan. »Jag skulle vara mycket lycklig, om i det nya läge hvaruti ödet ställt mig jag kunde förtjena denna E. M:ts goda tanke om mig. Fremmande för de händelser hvilka föregått och framkallat mitt val, eger jag intet annat syfte än det att söka utplåna det förflutna och bidraga till Sveriges lycka.»

Enkedrottningen. »Jag förblandar ej E. K. H. med dem, hvilka gjort min familj orätt; E. K. H:ts val deremot har varit skönt och ärorikt» . . .

Carl Johan (efter en vördnadsfull åtbörd). »Jag ber E. M. vara öfvertygad derom, att jag i den nya ställning, hvari försynen insatt mig, alltid skall bemöda mig att mildra den förlust E. M. gjort» . . .

Enkedrottningen (med rörd och synbarligen förändrad stämma). »Den tid hvari vi lefva har varit utmärkt genom stora vedervärdigheter och höga olyckor.

De som varit offren derför ega rätt till min klagan ... Grundsatser hvilka länge varit aktade hafva blifvit till spillo gifna och mina efterkommande beröfvade en tron, på hvars trappsteg ni är kallad. (Här glänste en tår i enkedrottningens öga). Men jag gör gerna E. K. H. rättvisa.»

Carl Johan. »De kungliga olyckorna (les infortunes royales) hafva rätt till furstarnes aktning, emedan dessa derigenom akta hvarandra. Jag skall aldrig glömma, att konungen Eder son suttit på en tron, och då jag var nödsakad att bekämpa honom, visste jag alltid att hos honom urskilja troheten och modet ... Om lyckan förrådt hans ansträngningar» ...

Enkedrottningen. »Ah min prins, låtom oss ej återkomma till detta ... Min sons dygder och karakter gjorde honom föga lämplig att regera i en tidpunkt utmärkt genom lika ovanliga som beklagansvärda skiften. Jag tillåter mig ej att bedöma det framfarna, som kostat honom och hans ätt tronen — — E. K. H. stod utanför dessa händelser, och då konungen och nationen förenat sig om att erbjuda Er tronföljden, tillhör det oss andra att underkasta oss.»

Efter en stunds uppehåll återtog hon med ett uttryck af smärta:

»Gustaf var aldrig lycklig på tronen. Måtte han i det enskilta lifvet kunna finna den trefnad, hvilken flydde honom under purpurn! Jag önskar E. K. H. mera lycka! Men Er uppgift är icke dessmindre svår i dessa stormiga tider; Ni skall ega att tilltäppa såret efter en hvälfning, hvars följder länge skola förspörjas!»

Carl Johan. »Jag öfverlemnar mig åt mitt öde, och skulle ansett det för svaghet, om jag undandragit mig detsamma. Men ju mera lysande det är för en soldat, desto heligare äro de pligter, det ålägger mig. En af de ljufvaste för mig skall alltid blifva att söka göra mig förtjent af E. M:ts bevågenhet, och jag beder E. M. ej beröfva mig de tillfällen, då jag kan få uppfylla denna pligt.»

Detta samtal hedrar lika mycket kronprinsens fina känsla och urskiljning, som det är betecknande för enkedrottningens karakter och sinnesstämning. Emellertid kunde hon lika litet som alla andra undgå inflytelsen af Carl Johans ridderliga, ja i sanning tjusande personlighet, och till en person [6]) hvilken kort efter detta besök uppvaktade henne, yttrade hon om honom: »*Det är en ganska älskvärd prins, och detta intyg bör ej vara utan någon vigt, då det afgifves af Gustaf III:s gemål.*»

Från enkedrottningen begaf sig prinsen direkte till kungens syster, prinsessan *Sofia Albertina.* Hon mottog honom med sin vanliga glädtighet och fromhet och återgäldade uppriktigt hans vänskapsbetygelse, hvartill hon hade särskilta skäl, enär han enligt uppdrag sökt att vid Jeromes hof och äfven i Hamburg inför prins Wittgenstein genom sin åtgärd bereda ett slut på de sedan länge förda underhandlingarna rörande abbotstiftet *Qvedlinburg* [7]).

En ännu noggrannare och förtroligare beskrifning på kronprinsen samt det intryck hans personlighet gjorde på dem hvilka de första dagarna efter hans uppträdande i sin nya hufvudstad voro i tillfälle att på nära håll lära känna, se och höra honom, lemnar följande utdrag

---

[6]) Friherrinnan Jennings, född Rosenhane (anteckn. i S. S.)

[7]) Som bekant ärfde prinsessan efter sin syster prinsessan Amelie 1787 suveräniteten öfver abbotstiftet Qvedlinburg. Sedermera då stiftet genom freden i Lüneville (1801) afträddes till konungen af Preussen, bibehöll konungen genom formligt öfverlåtelsebref prinsessan i sina rättigheter, hvaraf hon sålunda var i åtnjutande till 1807, då stiftet genom freden i Tilsit afträddes till konungen af Westfalen. Följande året seqvesterades provisoriskt alla stiftets inkomster och domäner. Så stod frågan då våra till Paris 1809 afresande ministrar Lagerbjelke och Essen erhöllo uppdrag att söka afsluta densamma, och ehuru Napoleon bifallit att underhandlingarne fördes under hans bemedling, hade L. vid Carl Johans afresa från Paris ännu ej deruti lyckats, hvadan prinsen med nöje omfattade tillfället att göra sig prinsessan förbunden genom att låna sitt personliga biträde till sakens utredning. Se baron Lagerbjelkes till kronprinsen lemnade betänkande i ämnet, dat. Paris den 12 Sept. 1810.

ur ett bref *) från general *Armfelt*, hvilken deri äfven, ehuru i sitt vanliga fina, skärande och sarkastiska manér, ingår i bedömande af Sveriges ställning samt af de män hvilka för ögonblicket länkade dess öden eller företrädesvis syntes hafva tillvunnit sig Carl Johans förtroende. Armfelt skrifver:

»Som vår nuvarande kronprins, om han får behålla lif och helsa, ofelbart näst försynen kommer att bestämma Sveriges slutliga öde, så är hvart steg han tager, hvarje hans åtbörd och ord vigtiga och märkvärdiga. Jag finner prinsen just sådan som ni säger, min aimabla vän, och han har vida mer frapperat mig, än man det skulle föreställa sig. Född i en af Frankrikes minst civiliserade provinser, uppfödd i spädare åren bland den minsta klassen af *gens de robe*, sedermera beständigt i krig och i ett revolutionskrig till på köpet, framstår han likväl i allt — i sätt att presentera sig, att vara, att exprimera sig — såsom en ovanlig menniska. Värdighet utan affekterad höghet; nedlåtenhet utan att någonsin nedfalla i en lägre ton: hvar har han vunnit detta så svåra, så rara af en *juste milieu*, som nu för tiden hos regenter och stora herrar allmänt saknas, sjelfva Napoleon ej undantagen? Om hans kunskaper och förmåga i statssaker kan jag endast döma efter andra, och af flera yttranden man anför dels från hans enskilta samtal, dels utur hans anföranden i statsrådet. På grund häraf, äfvensom af de många vackra och dugtiga tal han hållit, skulle jag dock tro, att han äfven häruti är sin stora bestämmelse vuxen.»

»Under en tid af fjorton dagar som jag dagligen såg prinsen och ofta spisade vid hans bord, hände aldrig att vi kommo i enskilt samtal, men väl att vi mycket och länge med hög röst samtalade i flera personers närvaro som uppmärksamt lyssnade till våra ord. Samtalet hvälfde sig omkring franska revolutionen, *utan att jag brydde mig om att på något sätt dölja min tanke i*

*) Dat. Ångsö den 10 Dec. 1810.

ämnet, och verkligen hörde jag prinsen derunder flera gånger upprepa: »*vi har fullkomligt rätt, herr baron, jag delar i detta afseende er tanke*», o. s. v. Dessutom tillade han följande märkliga fras, då fråga var om Monitören: »*det är en tidning, hvilken mången skulle med nöje se tillintetgjord och glömd, emedan de der finna sig framställde på så olika sätt.*» Vi hafva äfven mycket samtalat om krig och dithörande ämnen, dem vi öfverhufvudtaget sågo och bedömde på alldeles detsamma sätt. Prinsen sade t. ex. om Spaniorerna: »*det är en ganska aktningsvärd nation, som förtjenade ett bättre öde!*» Derpå utlät han sig, när fråga uppstod om det bästa dödssätt: »*Som krigare betraktad skall Turennes död alltid blifva afundsvärd, om han blott hade träffats af gevärs-elden i stället för af en kanonkula, ty jag tycker icke om att en general befinner sig på alltför stort afstånd.*» För öfrigt har han vid alla tillfällen visat mig höflighet, ehuru han aldrig nalkats mig utan att röja en viss förlägenhet, och då det skett alltid passat på en viss entourage af folk. Jag åter har aldrig sökt eller eftersträfvat någon utmärkelse eller enskilt samtal, utan hållit mig i en för mig passande ställning, utan att i något fela emot min pligt. I sällskaper, der jag flere aftnar varit tillsamman med prinsen, *påminner han på ett obegripligt sätt om Gustaf III.* Han talar gerna och väl, eger i hög grad gåfvan att berätta, samt är utmärkt uppmärksam och artig. Hans sätt att behandla *damerna* är förträffligt och utan allt fjesk eller anspråk, ehuru hans vackra och väl byggda figur nästan synbarligen utöfva ett så mäktigt inflytande på dem, att de alla stå färdiga att på en vink af honom [*]) — — Men jag vill genom några små (för öfrigt obetydliga) anekdoter söka att ännu närmare måla och åskådliggöra hvad jag har velat säga!»

»En afton då damerna sutto vid sina arbeten omkring ett bord, der konungen, drottningen, kronprinsen

---

*) Här utför A. sin tanke genom en liten teckning, den anständigheten förbjuder oss att återgifva.

och jag äfven befunno oss, sade Carl Johan, som öfverraskades af de skönas stora tystlåtenhet: »*damerna arbeta med en utomordentlig uppmärksamhet; de hvarken tala eller höra hvad andra säga*[10])!»

»Och ögonspråket då», inföll jag, »räknar E. K. H. då ej det för någonting?»

»*Ack herr baron,*» svarade prinsen, »*vi äro begge för gamla, för att våga begripa något deraf.*»

»Jag citerar dessa bagateller, för att öka er samling. I sig sjelfva hafva de föga värde, såsom tillkomna af slumpen; men af allt hvad jag sålunda anfört finner ni, min vän, att det icke är utan skäl som jag uttalar den öfvertygelsen, att om Sverige någonsin skall frälsas, om det fortfarande skall ega bestånd som stat, *har aldrig ett lyckligare val af tronföljare kunnat göras, än det som nu skett i Örebro.*»

»Hvad som emellertid för ögonblicket visar sig svårast för mina ögon, är ej allenast Rikets, utan äfven kronprinsens enskilta position. Sveriges politiska ställning, dess orediga finanser, veka styrelse, desorganiserade armé fordra visserligen tid och hufvud att hjelpa; men i min tanke är intet omöjligt med en regent som har karakter, drift, beslutsamhet och nog mod, för att gå alla svårigheter, alla faror till mötes. Hela Europa har feber, och en brytning förestår; de som äro oss närmast äro dels i dödskampen stadde, dels hotade af apoplexi eller fallandesjuka. Vi ega inom oss allt hvad som fattas våra grannar, blott man kan hos oss tillskapa en riktig nationalanda och utan afseende till personen sätta förtjensten, fosterlandskärleken och verkliga dygden på sina rätta ställen. *Att komma till detta resultat är*

[10]) Vi hafva öfversatt dessa på fransyska utforda fraser, liksom flere franska ord, som öfverflöda i A:s brefstil. Dessutom bör nämnas, att det äfven i åtskilliga andra hänseenden varit omöjligt att *ordagrannt* afskrifva detta A:s bref, hvaraf *andan* och *uttrycken* i allt det väsendtliga emellertid blifvit omsorgsfallt bibehållne.

icke att förmoda med nuvarande grundlagar och alla deras korollarier ..... Hur skola de förbättras? Hur skall prinsen få rätt begrepp om *vår höga odugliget som styrande?* Den djupa okunnighet som företrädesvis råder hos dem som mest vilja lysa? Vår olycksaliga egoism, afundsjuka och enskilta små hänsigter som smutsa så många andra verkligen goda och af vår naturbelägenhet beroende egenskaper? Med tiden kan visserligen en man som Carl Johan inse och utgrunda allt, finna den sanning han så ifrigt söker; men till en början skulle man tro, att man haft för afsigt att bortblanda honom, att framställa ytor utan något af det solida de skola föreställa, samt att (måhända) genom bibringandet af falska begrepp så om personer som saker förlänga eländet och lasten jemte dålighetens och intrigens hopp att än längre njuta frukten af konungens och höga embetsmäns mord och förföljelse, och af andra förderfliga bofstreck så i statsverkets förvaltning som uti flera andra styrelsegrenar.»

»Hvad är Hans excellens *Essen* utom en vacker, rak, hög och välklädd stallmästare? Hvad han kan, har han lärt som amant af grefvinnan L....; utom henne kunde han ej skrifva sitt namn, och om han ej hade genom henne blifvit införd i Gustaf III:s sällskapskrets, hade man säkerligen ännu fått se märkena efter capgon. Han har likväl spelt en roll i allt, och gör det ännu. Med godt och sundt förstånd kan han ej undgå att känna sin obetydlighet, och med mycken ärelystnad kan han ej annat än finna denna kännedom plågsam. Han afväger således alla sina yttranden noga efter den verkan de beräknas kunna hafva, och hvad hans egen person angår, utgör egennyttan grunddraget i dess sammansättning [1]). Af erfarenheten känner jag väl denna man,

[1]) Det är öfverflödigt anmärka, att historien visserligen icke underskrifver dessa och dylika hårda och fullkomligt obefogade omdömen och reflexioner, hvaraf detta A:s bref öfverflödar. De må stå för författarens egen räkning. *Essen* var nästan en fullkomlig

man, och fruktar derföre icke att kasta denna dager på en person, om hvilken kronprinsen synes hafva temligen hög tanke. *Gustaf Mörner* är en söt gosse, men hvad är han mer? General *Wrede*, med mycket vett och kunskaper, en man, som aldrig sätter sig en avant eller vågar blottställa sig. *Signeul* skall äfven i hög grad ega kronprinsens öra», o. s. v.

»Dessa äro les familiers, hvilka för närvarande synas vara i åtnjutande af mesta förtroendet: men hvad kan man väl förvänta sig af dylika varelser?»

»Låtom oss nu kasta en blick på de embetsmän, tronföljaren träffar då han skall lägga hand vid statssaker! För ögonblicket vill jag inskränka mig till att säga några ord om *Statsrådet*. Der möter man folk af heder och några med talang; men månne hos många bland dem är att finna en förening af begge? I spetsen för finanserna en erkänd — — — bof (!?), som legat inne med alla kronotjufvar (???) och samlat — — millioner (?), under det staten är färdig att spela bankrutt! Sjö- och landtförsvarsärenderna förvaltas af — — Dock inom denna gren af allmänna styrelsen, hvaruti likväl en fullkomlig omskapning fordras, lära några så synnerliga förmågor ej behöfvas, emedan prinsen sjelf torde upptäcka de brister, hvilka falla våldsamt i ögonen. Lagskipnings- och de inre förvaltningsärenderna behandlas af män, som icke äro utan duglighet, och säkert skola utveckla kraft, då de se sig understödda. Min tanke om grefve *Gyllenborg* såsom en rättvisans värdige representant är t. ex. ganska hög, och hvad beträffar

---

motsats till hvad A. anser honom vara: en hederligare, redbarare, mera oegennyttig man än han kunde svårligen gifvas. — Vi begagna äfven här tillfället att med hvad afseende på ett i IV:e del. af dessa »Minnen», sid. 405 förekommande omdöme af *Hans Järta* om statsrådet *G. Adlersparre*, i enlighet med en af C. A. Adlersparre uttalad önskan, göra läsaren uppmärksam på vissa förhållanden som meddelas i det af honom utgifna arbetet 1809 och 1810, III, sid. 105 f.

statssekreteraren *Järta*, så lärer ingen neka honom snille och stora planer, om han än kan hafva fel som menniska och laglydig undersåte», m. m.

Ehuru kronprinsen författningsenligt ännu ej egde att utöfva makten, var det dock klart, att de myndiga och fosterländskt sinnade män, som hittills inom *statsrådet* delat densamma [2]) under skuggan af en svag konung, snart skulle se alla bemödanden i denna riktning stranda emot en man, hvilken icke blott genom sin höga ställning som tronföljare, men ännu mer genom sjelfva öfverlägsenheten af de egenskaper, som röjde sig i hela hans väsende, blef konungamaktens sannskyldiga innehafvare. Han var i mannaåldrens fulla kraft (46 år gammal), och hans höga af ingen slags utsväfning försvagade kroppsbyggnad syntes redan vara ett yttre tecken af hans herrskare-bestämmelse. Blixten i ögat, lif och spänstigheten i hvarje fiber, eld och snille i tal och handling — — kortligen allt hvad som hänför och beherrskar egde han redan af naturen i rikt mått. Dessutom var han genom dessa egenskaper lika mycket som genom behaget af hela sin personlighet i det enskilta umgänget lika lysande, intagande och älskvärd, som hans hjerta var ädelt och godt, och vid alla tillfällen framlyste ur denna sällsporda natur en hög och liflig känsla för hans nya fäderneslands värdighet, ära och framtid. De som fruktat att i honom se en fransk prefekt, blefvo fastmera snart förfärade af den höga ståndpunkt af oberoende han ville intaga, och den gamle kungen var icke minst förundrad och lycklig, just emedan denna adoptiva son visade honom en ömhet och uppmärksamhet, en undergifvenhet och aktning i hans dubbla egenskap af fader och konung, hvilka icke kunde annat än vinna genkärlek och hvarpå Carl XIII aldrig vågat räkna hos ett bivuakens och revolutionens barn.

---

[2]) Som vi minnas (se föreg. del, s. 183), hade *Adlersparre*, som funnit statsrådssysslan obeqväm och sett sitt inflytande aftaga i samma mån som *Adlercreutz* steg i betydenhet, redan i Maj 1810 lemnat statsrådet och låtit gifva sig Mariestads län.

I afseende på den *inre politiken*, antydde kronprinsens hela uppförande från första ögonblicket af hans hitkomst, att han ville förena i sitt nya fäderneslands intresse både den gamla och nya tiden; den fordna monarkiens utmärkelser likaväl som revolutionens män, de borgerliga intressenas upprätthållande likaväl som det sjelfegande bondeståndets. Han visade sig alltid angelägen att respektera hvad som var *svenskt*, d. v. s. hvad som uppvext med vår historia, hvad som var eget för vårt lands läge och intressen, och det är allom bekant, att han gick i detta fall understundom längre, än mången af nyare tidens sakförare skulle hafva önskat . . . . Härmed sammanhängde hans sträfvande, att skjuta det framfarna i glömskan och att genom ett försonligt och förbindligt uppförande fästa äfven sina hemliga vedersakare, och han var långtifrån att missbilliga dessa känslor, hvilka hos många af högadeln i tysthet förspordes emot en tid, hvilken syntes hafva öfvergifvit monarkiens gamla traditioner . . . Han visade verkligen genom sitt uppförande, att han ville rättfärdiga de löften, han afgifvit under sitt samtal med baron Lagerbjelke [3]) den 15 Augusti 1810 i Tuillerierna. Hans hof och omgifning var lysande, och vi veta redan, att bland hans kammarherrar och adjutanter räknades många af monarkiens mest lysande namn. Hans salonger hvimlade af uppvaktande vida talrikare än konungens; och hans bord var oftast besatt med 40 à 50 kuverter. Med ett ord: allt tillkännagaf, att han redan var den medelpunkt, hvaromkring alla maktens drabanter hädanefter skulle gravitera, och med den tjusningskraft som denna makt utöfvar, var det ej underligt att nästan hvar och en hängaf sig åt dyrkan af den uppgående solen.

---

[3]) Vi påminna oss från föreg. del (sid. 283) följ. märkliga ord, hvarpå vi här syfta: »Vördnadsfull tillgifvenhet för eder aktningsvärde konung; högaktning för svenska nationen; kärlek till det goda; rättvisa; ovåld; ordningens upprätthållande; förtjenstens belöning; vänligt mottagande af alla; föredöme i striden; mildhet och godhet mot folket — — se der hvad jag vågar lofva!»

Carl Johan hade emellertid en alltför genomträngande blick, för att ej genomskåda alla de svårigheter, alla de nära eller aflägsna faror, som uppreste sig i hans väg till tryggande af sin nya ställning. Men då detta hör till en sednare undersökning, hafva vi här endast velat fästa oss vid de första händelser, som påföljde hans ankomst.

Vi erinra oss från inledningen till närvarande del grunddragen af Napoleons förhållande till sin fordna marskalk, samt de olika stadier af närmande och aflägsnande, af välvilja och hemlig förtret, af lysande utmärkelser och små förföljelser, hvaraf detta förhållande å kejsarens sida betecknades. Efter sådane föregåenden, kan man lätt finna med hvad känslor den nyvalde kronprinsen skulle lemna ett fädernesland, despotiskt styrdt af en herrskare, hvilken i mycket sårat hans egenkärlek, hans ärelystnad, ja sjelfva hans grundsatser, och i hvars sköte han hemtat så få anledningar till glädje, trots den stora del han haft i dess äras glans, och den skenbara hyllning, kejsaren egnat hans förtjenster.

Vid Jeromes hof i Cassel berättas Carl Johan helt uppriktigt hafva förklarat för general Eblé och andra, att han »*ändtligen gick att andas oberoendets luft*», och man tillade, att han temligen tydligt låtit förstå, att han på andra sidan Östersjön hoppades vara i skydd för den jernhand, som hvilade så tungt öfver Europas fastland [4]). Samma utgjutelser undföllo honom i Hamburg hos herr de Bourienne, som här hvilade i sin onåd, och med hvarje dag öfvertygades prinsen om vådan för Sverige af ett allvarligt krig med England [5]).

Som vi berättat, var landshöfdingen i Göteborgs län, grefve Axel Rosen, äfven en bland dem, som uppvaktade prinsen i Helsingborg och hedrades med ett enskilt företräde. I likhet med de fleste öfvertygad, att prinsen anlände med förpligtelse och afsigt att for-

---

4) G. Lagerbjelkes meddelanden (S. S.)

5) Prinsen äfventyrade till och med ett slags försök att göra sig till *fredsmäklare mellan Frankrike och England;* men detta misshagade Napoleon och ökade hans misstroende.

dra ett strängt iakttagande af kontinentalsystemet, trodde sig Rosen böra upplysa honom om ställningen i Götheborg, och anförde, att franska konsuln derstädes, Ranchoup, för få dagar tillskrifvit honom, att han hade hertigens af Cadore order att yrka hos honom, att de engelska köpmansvaror, som befunnos i Göteborg, ej forslades inåt landet, samt att all förbindelse mellan engelska skeppen och svenska kusten blefve förbjuden.

»Och hvad har ni svarat härpå», frågade kronprinsen.

Rosen. »Att jag skulle inhemta min styrelses order.»

Kronprinsen. »Jag är rätt ledsen, min grefve, att böra säga er, att om jag befunnit mig fjorton dagar eller tre veckor i Sverige, då jag fick veta det här, skulle jag bedt kungen, att han genast entledigade er från tjensten. Ty se här, hvad nationens värdighet fordrat af er, att ni svarat konsuln! Jag känner af de utländska tidningarne, att det finnes en hertig af Cadore i Frankrike; men lika litet jag kan antaga, att ministern för utrikes ärenderna i Sverige skall tänka på att gifva order åt prefekterna i Frankrike, lika litet ämnar jag tåla, att hertigen af Cadore tilltror sig att kunna föreskrifva mig, huru jag bör uppföra mig. Hvad er sjelf beträffar, herr konsul, så är ni här, för att gagna dem bland edra landsmän, hvilka hafva handelsaffärer i Sverige, men jag skall aldrig erkänna någon diplomatisk förbindelse mellan er och mig; detta är det sista meddelandet af dylik natur ni erhåller af mig, och jag återsänder edert bref, som jag finner opassande. På detta sätt förskaffa ett fritt folks embetsmän aktning åt dess oberoende.»

»För öfrigt» (så fortsatte kronprinsen) »bör ni ej tvifla, att mitt nya fädernesland intar första platsen i mina känslor och att dess lycka utgör det första behofvet för mitt hjerta. Jag har visserligen kejsar Napoleon att tacka för mycket, men jag har dock icke kommit midt ibland eder, för att vara hans prefekt och förnämste tulltjensteman.»

Detta språk förvånade Rosen, som ej fick tid att förklara sig, innan den höge talaren fortfor:

»Javäl, jag har försäkrat mig om en behöflig tid, för att lära känna eder belägenhet och edra behof. Utan tvifvel skulle det utgöra min lycka, om jag kunde förlika edra intressen med mitt gamla fäderneslands; *men i den händelsen att Sveriges väl så fordrar, skall jag ej tveka ett ögonblick att uttala mig emot det förra.*»

Samtalet fortfor med allt större öppenhjertighet å ömse sidor, hvarefter prinsen inföll:

»Säg mig uppriktigt! På hvad punkt står ni till England? Lider ej Göteborgs handel ansenligt af den tvungna ställning, hvari ni befinner er till denna makt?»

Rosen. »Utan tvifvel, E. K. H. Jag bör tillägga, att E. K. H:ts val väckt stor bestörtning i Göteborg, der man nu hvarje timma väntar att få se den handel tillintetgjord, hvilken vi ännu drifva med England.»

Kronprinsen. »Man påstår, att Göteborgs magasiner öfverflöda af kolonial-varor, och att de inkomma dit under amerikansk flagg?»

Rosen. »Det är sannt... Men nu hyser man den största fruktan, och uppgör låtsade köp, för att sätta sina laddningar i säkerhet, till den grad fruktar man de stränga order, som skola utgå från Stockholm, så snart E. K. H. dit anländer.»

Kronprinsen. »Må man vara lugn! Jag har i detta afseende icke ingått någon förbindelse, utan skall understödja allt hvad ni anser vara landets intresse. Låtom oss se efter, min grefve! Är det möjligt, att helt och hållet bryta med England, utan att blottställa er för alltför många vedervärdigheter?»

Rosen. »Nej i sanning, min nådige herre! En allvarsam brytning med England skulle icke allenast utgöra en allmän olycka, den skulle äfven illa anstå oss, sedan brittiska styrelsen uppfört sig så ädelmodigt emot oss».....

Kronprinsen. »Välan! Säg rent ut! De begge regeringarne äro då ense om att beskydda sina undersåtares handel? . . Ingenting är mer naturligt!»

Rosen. »Jag anser mig ingenting böra dölja för E. K. H. Då vi antogo kontinentalsystemet såsom ett oundgängligt vilkor för freden, anförtrodde vi våra bekymmer åt engelska regeringen. Canning svarade ädelmodigt, att England ickedestomindre skulle fortfara att behandla oss som vänner, alldenstund vi för fredens vinnande voro tvungna att göra uppoffringar, hvilka voro lika tryckande för begge nationerna; men det återstod ännu alltid en utväg att upprätthålla någon handelsförbindelse förmedelst den neutrala flaggan.»

»Denna välvilja å engelska regeringens sida blef icke utan sin nytta. För att ej blottställa kungen, beslöts i Stockholm, att statssekreteraren för handelsärenderna, Järta, skulle upprätta en hemlig brefvexling med landshöfdingarne i de län, som gränsade till Kattegatt, och hvilka bemyndigades att öppna hemliga underhandlingar med befälhafvarne å de engelska eskadrarne. Emedan Göteborg var hufvudorten för handeln med England, utsågs jag att uppgöra saken med amiral Saumarez, som förde befälet öfver de engelska flottorna i Östersjön, och det blef öfverenskommet, att vi skulle begagna den amerikanska flaggan, för att fortsätta våra gemensamma handelsförbindelser.»

»På detta sätt gingo sakerna till den tidpunkt, då E. K. H. valdes till svensk tronföljare. För att lugna sinnena, beslöts då i en enskilt konselj som hölls i Örebro under riksdagen, att man skulle skicka en högre officer till amiral Saumarez, för att säga honom, att E. K. H:ts val skulle i intet afseende förändra våra handelsförbindelser med England, dem svenska regeringen tvertom beslutat att ytterligare betrygga genom en ny öfverenskommelse. På grund häraf afreste natten mellan den 16 och 17 Augusti (1810) amiral Krusenstjerna från Örebro. Anländ till Göteborg, begaf han sig i hemlighet ombord på engelska flottan, och afslöt der med amiral Saumarez en konvention af innehåll: 1) skulle sakerna förblifva på samma fot som de hittills varit; 2) nederlagsorten för engelska handeln blifver hädanef-

ter Carlshamn, som fritages från militärisk bevakning; 3) för samma ändamål upplåtes ön Hanö åt engelsmännen, äfvensom 4) Göteborgs handel skall åtnjuta ett särskilt skydd af den neutrala flaggan. Slutligen vill jag nämna, att jag utsågs att underhålla dessa förbindelser med de engelska flottorna med engelske konsuln Smith till mellanlänk» [6]).

Vi hafva nämnt, att Napoleon vid kronprinsens afresa från Paris lofvat honom att ej före *Maj månad 1811* bestämdt fordra att Sverige förklarade sig, antingen det ville strängt iakttaga kontinentalsystemet eller hafva honom till fiende. Vi lemna derhän, hvilka *särskilta* skäl bestämde kejsaren att bryta detta löfte [7]), nogaf att en månad knapt förflutit efter kronprinsens afresa, förrän kejsaren i ett enskilt, ytterst stormigt företräde, hvartill han (den 26 Oktober) kallade baron Lagerbjelke, i hertigens af Cadore närvaro, upprepade alla sina gamla klagomål mot Sverige. Han yttrade härunder bland annat, då Lagerbjelke klagat öfver det lidande kontinentalsystemet förorsakade Sverige:

»Ni talar om att lida! Tror ni då, att jag sjelf icke lider? Att Frankrike, att Bordeaux, att Holland, att

---

[6]) Afskrift af en 1810 författad berättelse på franska, samt muntliga meddelanden af landshöfdingen grefve Axel Rosen och H. Järta (S. S.)

[7]) Enligt Napoleons påstående var det endast *högre politiska betänkligheter,* hvilka vid detta tillfälle bestämde hans handlingssätt, såsom vigten att visa Europa, det hans system ej undergått några modifikationer, angelägenheten att lugna Rysslands farhågor för en hemlig öfverenskommelse med den nye kronprinsen, hvartill slutligen kommer kejsarens dåliga lynne öfver de nya underrättelser, hvilka öfverflödade angående Sveriges hemliga handelsförbindelser med England. Enligt denna tolkning hade prinsens af Ponte Corvo val, långtifrån att påskynda kejsarens steg, tvertom i flera månader förhalat det, och man finner af Bignon, att det i sjelfva verket varit länge påtänkt, hvilket äfven bevisas af kejsarens yttrande till general Wrede. Härtill kom, att Napoleon fått veta kronprinsens oförbehållsamma yttranden i Cassel och Hamburg m. fl. orter, samt hans försök att mäkla fred med England, hvilket allt skulle straffas.

Tyskland icke lida? Men det är just derföre, som man måste bringa sakerna till ett slut. Sjöfreden till hvad pris som helst! Javäl, Sverige är den enda orsaken till den förlägenhet, hvari jag för närvarande befinner mig. *Sverige har gjort mig mer ondt, än de fem koalitionerna tillsamman.*» Slutligen utbrast kejsaren:

»Jag skall ej dölja det för eder. Jag har nyss återskickat Czernitcheff till Ryssland. Jag har underrättat honom om den förklaring, jag nu gör eder. Jag uppmanar ifrigt kejsar Alexander att å sin sida vidtaga samma mått och steg. *Välj! Kanonskott emot engelsmännen, som närma sig edra kuster, och konfiskation af alla deras köpmansvaror i Sverige, eller krig med Frankrike!* Jag kan ej göra eder synnerligt ondt. Jag bemäktigar mig Pomern, och det bekymrar er föga. Men jag kan hetsa ryssarne och danskarne på eder; jag kan konfiskera alla edra skepp på kontinenten.» — —

»Om kungen alltså fem dagar efter Alquiers officiella åtgörande i detta afseende icke bestämmer sig för krig med England, skall Alquier genast resa, och Sverige hafver krig med Frankrike och alla dess bundsförvandter. — — *Öppet krig eller beständig vänskap, se der mitt sista ord, min sista förklaring!* Farväl! Matte jag kunna återse er under bättre förhållanden» [8]).

Tvenne dagar före detta märkvärdiga företräde skickade kejsaren Czernitcheff till Petersburg, med uppdrag att söka förmå kejsar Alexander att å sin sida understödja det steg, baron Alquier fick befallning göra i Stockholm, i ändamål att tvinga Sverige att förklara England krig.

Då baron Lagerbjelkes depesch af den 26 Oktober anlände till Stockholm, gaf den der anledning till de allvarsammaste bekymmer. Man kände ingen gräns för sin bestörtning. Kronprinsen å sin sida hade alltid talat med en viss vördnad om Napoleon, men den olidliga förvåning och förtret, hvilken kejsarens bristande

[8]) Lagerbjelkes märkvärdiga depesch af den 26 Okt. 1810.

ordhållighet förorsakade honom, voro nu synbara, och man gissade redan, att han ämnade begagna första tillfälle som erbjöd sig, för att skilja sig från kontinentalsystemet. De ryktbara händelserna i Bayonne och det sätt, hvarpå den kungliga familjen i Spanien blifvit behandlad, sysselsatte ofta hans tanke efter inhändigandet af baron Lagerbjelkes depesch; ja han beredde sig redan på kriget, och yppade frimodigt sin afsigt, att uppträda mot Napoleon, i fall han ej afstod från sina anspråk på öfverherrskap öfver Sverige.

Den 13 November inlemnade baron Alquier den märkvärdiga not, hvari han enständigt uppfordrade kungen att förklara England krig, samt att bemäktiga sig alla engelska skepp och lägga beslag på alla engelska varor, hvarhelst de än befunno sig, och under ehvad flagg som helst de blifvit införde. I annat fall (så förklarade sändebudet) egde han uttrycklig befallning att resa *inom fem timmar*, samt utan att taga afsked af kungen, m. m.

Emellertid sammankallade denne genast statsrådet. Förskräckte öfver utsigterna af en bestämd brytning med Frankrike, röstade några bland ledamöterna för att man tillfredsställde Napoleon, under förhoppning att alltid kunna bibehålla sämjan med England. Då visar sig kronprinsen i statsrådet, och ehuru ett *yttre* lugn och allvar stodo tecknade i hans anletsdrag och röjde sig i hela hans väsende, var dock en *inre* strid märkbar. Det anfall Napoleon gjort mot konungens värdighet, det våld han ville utöfva öfver vårt oberoende, hade i hans själ upptändt en eld, som var så mycket våldsammare, som den varit länge undertryckt. Man väntar under djupaste tystnad att få höra honom uttala sin mening, den han sålunda uttryckte:

»*Vid det beslut, E. Maj:t nu är på väg att fatta, bör E. M. ej fästa något afseende på mina personliga förhållanden till Frankrike, utan endast och allenast på hvad fäderneslandets heder och välbefinnande kräfva. E. M. kan vara öfvertygad, att jag utan tvekan går dit E. M:s befallningar och dessa höga intressen kalla mig. För öfrigt är*

det mig omöjligt att afgifva något råd, emedan jag hvarken känner arméens tillstånd eller magasinernas belägenhet, men jag ber E. M. tillåta mig den anmärkningen, att de nationer svårligen återupprätta sig, hvilka en gång gjort sig missaktade» (»que les nations qui se laissent déconsiderer, se relèvent difficilement»).

I detsamma reste sig kronprinsen upp och bad konungen tillåta att han drog sig tillbaka. Derpå tillade han, i det han lemnade rummet: »*Det är i dag, sire, som jag bör förgäta att jag är fransman, att jag är fader och make, och endast minnas, att jag är medborgare i det land, hvilket upptagit mig som eget barn.*»

Hvad statsrådets beslut beträffar, så var det lätt att förutse. Man omfattade en medelväg, i det man förenade sig om att rädda skenet med Frankrike, under det man ämnade fullfölja sin hemliga förbindelse med England. Årstidens senhet, hvilken hindrade Englands verksamma bistånd till vår fördel i händelse af anfall; den korta tiden, som gjorde det omöjligt att på förhand utforska våra grannars tänkesätt, hvartill slutligen bör läggas våra svaga tillgångar medgåfvo ej, att något med nationens anseende och heder mera öfverensstämmande beslut fattades. Alltså utfärdades den 17 November (1810) *krigsförklaringen* mot England.

Sverige befann sig alltså i öppet krigstillstånd med verldens förnämsta sjömakt; men det handlade på lika sätt som de andra nationer, hvilka tvungits till samma ytterlighet. Det sökte vidhålla sina *hemliga* förbindelser med England, och till bevis, huru detta krig fördes, skola vi till en början anföra följande fakta.

En engelsk flotta af 23 linieskepp och 10 fregatter kryssade vid samma tid i Östersjön, under amiral Saumarez' befäl. 1400 köpmansfartyg, hvaribland 300 svenska, hvilka alla seglade under amerikansk flagg, hade nyligen blifvit anförtrodde åt Saumarez' befäl, hvadan blotta offentliggörandet af krigsförklaringen mot England var tillräckligt att föranleda förlusten af hela denna dyrbara konvoj. Svenska styrelsen tog alltså

sina mått och steg, och landshöfding Rosen i Göteborg, hvilken alltid underhöll de hemliga förbindelserna med Engelsmännen, blef genom Järta i tid underrättad om ställningar och förhållanden i Stockholm. Genom en viss herr Johnston, en af dessa talrika ombud, dem England då underhöll på kontinenten, lyckades Rosen öfvertyga Saumarez, *att krigsförklaringen endast var en demonstration, förestafvad af omständigheterna*, och att den hade intet att betyda. Såsom en hederlig och oegennyttig man lofvade Saumarez, *att allt skulle förblifva in statu quo, så länge Sverige ej skred till några direkta fiendtligheter emot England.* Slutligen förtjenar anmärkas, att detta krig i stället att medföra ofantliga förluster, riktade styrelsen med en lika betydlig, som oförmodad inkomst. På grund af krigsförklaringen måste beslag läggas på alla engelska varor, befintliga i svenska hamnar, då man för att rädda dem, öfverenskom att förklara dem för svensk egendom och för detta ändamål betala införseltull för dem. Denna operation, hvilken ombesörjdes på tvenne dagar, ökade tullinkomsterna med öfver 500,000 R:dr.

Men vi öfvergå nu till ett ämne, som är ett af de intressantaste, och vid behandlingen kräfver den största grannlagenhet icke mindre än den skarpaste granskning, vi mena: *berättelsen om det hemliga närmande, som föregick mellan den nye kronprinsen af Sverige och kejsar Alexander.*

I sjelfva verket hade svenskarnes förslag att välja en af Frankrikes lyckligaste härförare till tronföljare väckt sådan uppståndelse i Petersburg, att man tillstyrkt Alexander att taga sina mått och steg, för att hindra detta val. Men kejsaren vägrade det, i det han gaf efter för Romanzows anmärkning, hvilken minister med ett uttryck af låtsad tillförsigt yttrade: »*I sin utomordentliga vanmakt, ett byte för partier, som söndra det, liknar Sverige en döende, hvilken man ej bör vidröra, innan han slocknat.*»

Detta oaktadt betraktade ministrarne och de Store, ja hela allmänheten denna händelse såsom slutlänken i den kedja af sammangaddningar som hotade fädernes-

landet, och redan föreställde man sig den tidpunkt nära, då Ryssland genom Frankrikes inflytande skulle tvingas att återlemna alla sina sedan ett århundrade gjorda eröfringar. Man vidtog utomordentliga mått och steg. Ön Åland började befästas, och trenne armé-kårer bildades i hast, den ena i Finland, den andra i trakten af Wilna, och den tredje vid Donau. Generalerna Bennigsen och Pahlen återinkallades i tjensten, och geniofficerare affärdades, för att på Dünas, Niemens och Bugs, ja på Dniepers stränder utse ställningar, hvilka egnade sig till försvar och att befästas. (Stedingks depescher).

Hvad tänkte under allt detta *kejsaren* sjelf om en tilldragelse, hvilken var egnad att framkalla så nya och oförmodade öden såväl för honom sjelf, som för hans ofantliga rike?

Derom upplyses man genom följande samtal, hvilket vid denna tid föreföll mellan kejsaren och hans mor, den gamla enkekejsarinnan. Efter att hafva talat om faran att tillåta folken efter behag bortjaga och välja regerande familjer och föreställt sin son nödvändigheten att göra något för prins Gustaf, yttrade den sistnämnda; »Men detta är er pligt såsom holsteinsk furste och prins Gustafs morbror. Ni har illa nog underlåtit det vid det tillfället, då freden slöts i Fredrikshamn, och sedermera vid sista kronprinsens död. Emellertid har ett ringa parti i Sverige valt Bernadotte, men det synes mig omöjligt, att svenska adeln kan förlika sig med honom.»

»*Tålamod, min mor*», svarade Alexander: »*äpplet är ännu icke moget. Stora skakningar förestå, och det skall gå Bernadotte såsom alla andra revolutionens meteorer; de skola en dag träda tillbaka i sitt intet*» *) — — —

Emellertid dröjde det ej, innan kejsar Alexander blef bättre underrättad om de *verkliga* skäl, hvilka föranledt

*) En hemlig agentur var organiserad i Petersburg bland de store och vid sjelfva hofvet. Dess underrättelser gingo under lånade namn till prinsens förtrogne adjutant Holst och blefvo efter genomläsandet genast uppbrände.

prinsens af Ponte Corvo val, samt huru fremmande Napoleon i grunden var för detsamma. Detta lugnade honom; men redan förutseende, att han snart skulle blifva tvungen att bryta med den mäktige kejsaren, tänkte han att begagna sig af den *ovänlighet*, hvilken han visste sedan länge söndrade Napoleon och hans f. d. marskalk, för att försöka att draga denne sednare i sina intressen. Han dömde af kronprinsens karakter, hans grundsatser, hans talanger, att han ogerna skulle vilja vara vasall och alltid lyda en gammal medtäflare, hvars högmod så ofta sårat honom. Han räknade på prinsens äregirighet, hans politiska skarpblick, samt beslöt nu att genom ett förbindligt och klokt beräknadt närmande intressera och söka vinna förtroende hos grundläggaren af den nya svenska dynastien och försäkra sig om en bundsförvandt, hvars erkända fältherretalanger kunde blifva af oberäknelig nytta och vigt i den förestående stora kampen.

Å sin sida önskade *Carl Johan* ingenting högre, än att vinna kejsar Alexanders stöd och vänskap. Han var ingalunda i okunnighet om de hotelser, som undfallit kejsaren vid underrättelsen om hans val, och inom Sverige saknades ej personer, hvilka af missförstådt nit oroade kronprinsens känsliga och lätt uppskrämda inbillning med uppgifter om föregifna faror, som sades hota från ett parti, hvilket i hemlighet och i samråd med Ryssland arbetade för *den gamla dynastiens återinsättande*. I spetsen för detta parti uppgafs *general Armfelt* stå, denna oroliga och genom sina föregåenden fruktade partigängare, hvilken nyligen återvändt från en resa till Petersburg, hvarunder han utarbetat en memoir angående fördelarne af prins Gustafs återkallande, samt de medel, hvilka troddes kunna säkrast leda till målet [10]).

En man med den erfarenhet och säkra blick, som Carl Johan oneckligen egde, kunde omöjligen undgå inse, att

[10]) Jfr følj. kap.

Europa stod nära utbrottet af en ofantlig kamp. Å ena sidan de förödmjukade monarkerna, de förtryckta folken, hvilka begge endast afbidade det tjenliga ögonblicket att hämnas sina lidna oförrätter, att afskaka det plågsamma oket: å andra sidan denne omättlige eröfrare, denne moderne Cæsar, hvilken inlåtit sig i ett spel, hvari han antingen måste sluta som verldens beherrskare, eller också se verlden sammangadda sig till hans förderf. *På hvilken sida* borde Carl Johan i egenskap af Sveriges kronprins och blifvande beherrskare ställa sig i denna stora strid, som stundade? Om han omfattade Napoleons system emot de gamla dynastierna, och sålunda gjorde sig medbrottslig i dennes våldsbragder, äfventyrade han att inveeklas i dennes fall, samt att draga öfver sig sjelf och sin familj alla suveränernas outsläckliga hat. Och hvad fördelar skulle *Sverige* skördat af ett dylikt val? I bästa fallet, d. v. s. om Napoleon segrat, skulle det måhända återfått Finland, en prekär fördel, som aldrig kunde uppväga föreningen med Norige; i motsatt fall åter, d. v. s. om de förbundna makterna gått triumferande ur striden, hade ett arfföljdskrig i den Gustavianska familjens intresse blifvit Sveriges frukt af händelsernas utveckling, förutom faran af alla dess nya samfundsinrättningars fall och enväldets återinförande. Deremot om Carl Johan slöt sig till de gamla hofven och trädde i förbund med de kufvade, efter befrielse längtande folken, var det uppenbart, att såväl han sjelf, som hans nya fäderneslând deraf borde kunna skörda de solklaraste förmåner. För den tjenst han derigenom gjorde suveränerna, borde han först och främst kunna påräkna *garantier och trygghet* både för Sverige och för sin nya dynasti, hvilken isynnerhet troddes hotad från hofvet i Petersburg, som var nära beslägtadt med den afsatta konungafamiljen, samt genom sitt lands läge och ofantliga tillgångar mest i tillfälle att skada Sverige. Sedermera var det ganska rimligt att antaga, att Sveriges medverkan i den europeiska frihetskampen skulle belönas med detta *Norige*, som i sekler utgjort föremålet för våra stora konungars

politik, som alltfrån statshvälfningens början väckt svenskarnes lystnad, och som, sedan Finland gått förloradt, mer än någonsin var nödvändigt för bibehållandet af fäderneslandets framtida trygghet och sjelfständighet. Om man vill säga, att denna politik var *dynastisk*, så var den det, men i fäderneslandets, i Sveriges välförstådda intresse, och man torde i detta afseende kunna säga om Carl Johan, hvad *Geijer* yttrat om Gustaf Wasa, som ryckte riket undan Danmark och kyrkan undan Rom samt på begge dessa bedrifter grundade kronans makt och ärftlighet: »*Denna dynastiska politik, utan att i alla sina medel kunna försvaras, måste dock med billighet bedömas, då dynastiens bestånd och rikets sjelfständighet i sjelfva verket voro så nära förbundna, såsom de följande striderna om begge bäst visade.*» Visserligen var det Sveriges intresse att bibehålla denna nya dynasti såsom ett tydligt uttryck af folkviljan och en dyrbar underpant för dess *nya statsinrättningar*, på samma gång statschefen å sin sida var pligtig tillse, att denna underpant erhölls genom medel, hvilka hvarken blottställde *nationens framtid* eller *statens värdighet.* Historien skall en dag göra rättvisa åt de vigtiga betänkligheter, hvilka förestafvade Carl Johans beslut. Hon skall då säga, att han handlade på sätt han ansåg sig böra handla med ledning af sitt samvete och af sitt förnuft, samt i den tydliga afsigten, att för beständigt grundlägga ett fosterlands lycka, med hvilket han betraktade sig sjelf liksom sin familj såsom ett. Hans dynasti, nödvändigt sammanknuten med det allmännas väl, utgjorde då ett och samma intresse, och *enheten* af dessa intressen afgjorde till en stor del hans beslut.

Detta underlättades dessutom af följande omständigheter. Ingen kunde i sjelfva verket hafva lättare för att skilja sina intressen ifrån Napoleon, än Carl Johan, *emedan han sedan länge var öfvertygad om hans snara fall.* Napoleons makt var allestädes så afskydd, furstarne så förödmjukade, folken till den grad plågade och uppbragte,

bragte, att det var tydligt, att hans makt måste vara snart öfvergående. Han var *kolossen, som hvilade på lerfötter.* Vid första motgång skulle de ämnen till återgång, hvilka glödde under askan, förvandla hela Europa till ett fiendtligt läger, och denna tidpunkt kunde ej vara långt aflägsen. Kronprinsens skarpsinnighet, hans djupa kännedom om Napoleons oformliga och revolutionära makt hade liksom af instinkt låtit honom läsa i denna framtid, och han kände, att den enda utvägen att trygga sin ställning och grundlägga Sveriges oberoende och lycka var att sluta sig nära de legitima konungarne och omfatta folkens sak, under äfventyr att i motsatt fall ådraga sig en blodig hämnd och samma öde, som vi hafva sett drabba alla Napoleons seider.

Dertill kommer, att Carl Johan i fråga om ett närmande till *Ryssland* mindre än någon annan svensk tillbakahölls af politiskt hat eller nationell fördom, hvilka så lätt föra oss på sidan om statens stora intressen, och ehuru han hvarken var hatfull eller hämndgirig, böra vi ingalunda dölja, att han med glädje omfattade tillfället att förödmjuka en gammal medtäflare, hvars despotiska högmod så ofta sårat honom, samt att visa honom, att om deras materiella medel voro lika, skulle han väl förstå att mäta sig med honom. Sålunda förenade sig snart sagdt alla skäl att förmå Carl Johan att söka vinna kejsar Alexanders välvilja och vänskap, och han var redan betänkt på en utväg, hvarmedelst han kunde blifva i tillfälle att för kejsaren yppa de önskningar, han i detta afseende hyste. Men lika angeläget var, att detta närmande föregick *med stor försigtighet.* För det första borde kronprinsen med varsamhet bemöta en åsigt, hvilken gjort sig gällande i nästan hela Sverige, och enligt hvilken man envisades att vilja tåga under Napoleons fanor, i den bedrägliga förhoppningen att återvinna Finland, utan att hvarken kunna eller vilja följa kontinentalsystemet. Sedermera var det klart, att Carl Johan skulle genom ett *verksamt* och *öppet* uppträ-

dande emot Frankrike, förrän Sverige blifvit af denna makt anfallet eller våldfördt, skada sig sjelf i Europas och sitt nya fäderneslands ögon, så mycket mer som hans fiender ej skulle underlåtit utmåla ett dylikt uppförande af en *fransysk* prins såsom förhatligt. Snarare borde han vara angelägen att bibehålla skenet af godt förstånd med Napoleon, till dess sakerna så utvecklade sig att hans beslut att öppet bekämpa honom kunde anses rättfärdigadt. Och i sjelfva verket hvad kunde kraftigare och verksammare leda till detta mål, än *en fortgående upplösning af de band, som fästade oss vid kontinentalsystemet*, ett försvar af de för Sverige så dyrbara handelsintressena, hvarigenom Frankrike skulle frestas att på allt sätt oroa och misshandla oss, ja slutligen att anfalla oss. Sådan var i grunden den politiska plan, kronprinsen för sig uppgjort, och den han med sällsynt skicklighet följde ända till det ögonblick, då han kunde öppet framträda och högt tala sanningens språk till Sveriges och Europas förtryckare.

I medlet af November månad 1810 (eller endast några dagar efter det baron Alquier inlemnat den hånfulla not, hvarom vi talat) kallade Carl Johan till ett enskilt företräde förra svenska sändebudet i Berlin och London, *v. Brinckman*, hvars bekantskap H. K. H. gjort i Helsingör, der v. Brinckman infunnit sig och framlemnat en uppsats om grunderna för den reformerta och lutherska trosbekännelsen samt om skillnaden dem emellan.

»Vi behöfva (sade kronprinsen till v. Brinckman) ett särskilt sändebud i Petersburg. Stedingk uppfyller sin plats ganska bra der i fråga om den officiella afdelningen; men jag skulle tillika vilja der hafva en person, som kunde ombesörja uppdrag af mer förtrolig natur, och jag har tänkt att anförtro er denna beskickning.»

Sedermera lät kronprinsen ej otydligt förstå att han lifligt önskade ett närmare förbund med kejsar Alexander, och att v. Brinckman skulle blifva mellanlänken för

dessa förbindelser, emedan ambassadören dertill vore mindre tjenlig.

Då v. Brinckman syntes tveka att öfvertaga en så kinkig roll, afstannade samtalet [1]), och det vill synas som hade detta förtroende med flit blifvit lemnadt åt von Brinckman, hvars obundna tunga ej lät det blifva begrafvet. Hans sällskaps-förbindelser med den vetenskapligt bildade general Suchtelen, i hvars hus han ofta umgicks, läto förmoda att prinsen skulle på denna omväg lyckas göra känd den önskan han hyste att personligen och förtroligt närma sig kejsar Alexander. I öfrigt var von Brinckman visserligen ej rätta mannen till en beskickning af så grannlaga natur. Med hög vetenskaplig bildning saknade han dock strängt taget värdighet och takt; hans pratsjuka och sjelfva hans lilla osynliga figur med en fysionomi som egde vålnad af en fogel (hvilket gaf fru Staël anledning likna honom vid en »*sjuk papegoja*») gjorde honom ofta löjlig och ingaf hvarken anseende eller förtroende. Hans kredit hos Carl Johan blef derföre (som vi få se) lika litet verklig som af lång varaktighet, och det blef aldrig vidare fråga om denna beskickning.

Emellertid hade Carl Johan rätt deri, att Stedingk på grund af sina föregåenden och de vexlande och besynnerliga förhållanden, hvari han stått till Rysslands närvarande beherrskare, ingalunda var någon person att anlita i det maktpåliggande uppdrag, som nu var i fråga; men att kronprinsens afsigt med det åt v. Brinckman lemnade förtroende vanns, visade sig snart, ty få veckor derefter hade kejsar Alexander redan gått kronprinsen i förväg och på det otvetydigaste sätt för honom yppat äfven sina önskningar och planer.

Ett passande tillfälle härtill erbjöd sig, då ryska sändebudet general *Suchtelen* fick uppdrag att å sin herres vägnar lyckönska H. K. H. i anledning af dess val. Som en fulländad diplomat afbördade sig Suchtelen detta

---

[1]) Meddeladt af v. Brinckman (S. S.)

uppdrag, i det han för kronprinsen betygade det stora nöje, kejsaren erfarit vid underrättelsen om prinsens val, så mycket mer som H. K. M:t redan förstått att uppskatta och värdera prinsens egenskaper både såsom offentlig och enskilt man. Derpå utlät sig generalen i ordalag, som ej lemnade något tvifvel öfrigt om kejsarens önskan att knyta närmare förbindelser med prinsen i en tid, som syntes blifva så bördig på stora skiften.

Med minnet af de nyss från Petersburg inhändigade hemliga underrättelser, hvarom vi talat, var det naturligt att Carl Johan med nöje skulle afhöra dessa försäkringar, och han sökte derföre med värma betyga den tillfredsställelse han erfor att se kejsaren göra rättvisa åt hans grundsatser och hans karakter, om hvars uppriktighet det skulle utgöra hans nöje att öfvertyga Hans Maj:t, o. s. v. Dessa känslor uttryckte kronprinsen derjemte i en egenhändig skrifvelse till kejsaren, hvilken var den första i den brefvexling mellan dessa begge suveräner, hvilken ej upphörde förr än vid Alexanders död.

Kort härefter (den 18 Dec.) inträffade Czernitscheff i Stockholm. Vi erinra oss, att Napoleon hade skickat honom till Petersburg för att förmå Alexander att förena sig mot Sverige uti de hotelser han gjort oss under det ryktbara sammanträdet med baron Lagerbjelke i St. Cloud. Man känner Czernitscheff, denne kejsar Alexanders ryktbare adjutant, som i så hög grad åtnjöt sin herres förtroende; djerf, förslagen, inställsam och invigd i alla hemligheterna af sin herres politik. Czernitscheff var på återväg till Paris. Vägarnes dåliga beskaffenhet var förevändningen för hans resa genom Sverige, men i sjelfva verket hade han ett hemligt uppdrag till kronprinsen, hvars vigtiga beskaffenhet man finner af nedanstående samtal, hvilket här för första gången offentliggöres. Men förut anmärka vi, att kejsar Alexander egde alltför skickliga agenter i Sverige för att vara i okunnighet om, att vår krigsförklaring mot England blifvit på ett förhatligt och sårande sätt oss aftvingad, att den

endast var skenbar, samt att Carl Johan i statsrådet kraftigt uttalat sig för ett oberoende system. Dessa omständigheter synas (å Alexanders sida) hafva varit närmaste anledningen till Czernitscheffs hemliga uppdrag. Under det företräde, han på begäran erhöll hos kronprinsen, yttrade han, att kejsar Alexander starkt ogillat Napoleons uppförande mot Sverige, och tillade, att under en tid då allt gaf vika för det franska systemets inflytande, fann kejsaren ingenting oväntadt deri, att Sverige förklarade England krig, men äfven i den händelsen, att Sverige vägrat det, skulle han ej tagit något steg i syftning att tvinga sin granne.

Kronprinsen. »Men kabinettet i Petersburg iakttog ickedestomindre tystnaden, under det Alquier yfdes öfver dess bifall och hotade i dess namn, och denna likgiltighet har bekymrat mig.»

Czernitscheff. »E. K. H. kan vara öfvertygad, att just denna tystnad icke skall undgå att blottställa kejsaren min herre för Napoleons harm. För öfrigt har H. K. M. uppdragit mig att vara en tolk af de känslor af högaktning, han hyser för E. K. H., samt af hans önskan att med E. K. H. knyta mera varaktiga förbindelser. Hans vänskap för E. H. är på ett nära sätt förbunden med det intresse, han hyser för Sverige, som han önskar lycka och lugn under dess nya dynasti. I sakernas närvarande belägenhet vet han alltför väl, huru nödvändigt det är att närma sig hvarje oberoende stat, och H. M:t fäster ett särskilt intresse vid att förena sig med Sverige.»

Kronprinsen (med öppenhet). »Jag har alltid eftersträfvat kejsar Alexanders välvilja, och de försäkringar ni i detta afseende gifver mig, äro mig i hög grad dyrbara. Jag högaktar kejsaren, hvilken genom sin makt, sin karakter och sina stora egenskaper i närvarande vigtiga tidsomständigheter med rätta ådrager sig hela det förtryckta Europas blickar» . . .

Sedan kronprinsen derpå låtit förstå, att Napoleon, för att inveckla Sverige i en numera icke oviss kamp,

kunde framkomma med förslaget att återeröfra Finland, en mening, hvilken med så stor ifver yrkades af svenska nationen, fortfor han liksom af ingifvelse:

»Ni ser då, om jag kan få sitta i ro, när stormarne uppröra allt omkring mig. Ögonblicket är nära, då denna i nyare tider ofantliga makt skall uppsluka allt, eller undergräfvas och sammanstörta öfver sig sjelf ... Vårt val är ännu fritt, och det beror af kejsar Alexander att bestämma det» ....

Czernitscheff. »Jag kan försäkra, att kejsaren eger blott ett föremål för sin önskan: E. K. H:s vänskap och aktning, samt förbund med Sverige! Han har uppdragit mig erbjuda E. K. H. alla garantier som kunna önskas såsom borgen för hans uppriktighet.»

Kronprinsen. »Välan, jag antager dessa försäkringar, och skall alltid finna mig lycklig, ja hedrad genom en så mäktig och ädel furstes vänskap. Han kan vara öfvertygad, att jag föredrager oberoendet och förbund med honom framför Napoleons vänskap, hvilken endast vinnes genom uppoffringar och afsägelse af all värdighet, allt oberoende. Hvad vår politik angår, så vet jag, att man här gerna skulle glömma Finland, föredragande en skadeersättning, som bättre svarar emot vårt läge. Naturen sjelf har utmärkt den Skandinaviska halfön att bilda en enda och oberoende stat, och Sveriges politik efter Finlands förlust kan blott ega ett syfte. Det ligger numera lika litet i Sveriges intresse att eftersträfva landvinningar på andra sidan Östersjön, som det är Rysslands att öfverskrida Bottniska vikens gränsor. För att fortfarande förblifva i ostörd besittning af Finland, bör det vara edert intresse att vända vara blickar derifrån och rikta dem åt motsatt håll. Kejsaren har endast att gifva mig sin tanke tillkänna; Europa närmar sig en brytning; de händelser, som förestå, äro icke mera tvifvelaktiga, och Sverige kan blifva bestämdt att taga en afgörande del deri.»

Dessa ord voro nog för att för Czernitscheff afslöja såväl kronprinsens känslor, som hufvudföremålet

för Sveriges nuvarande politik, och på hans förnyade yttranden att kejsaren skulle sätta ett stort värde på att se sina känslor å H. K. H:ts sida besvarade, genmälte Carl Johan:

»Nå väl! om, såsom ni säger, kejsaren vill hedra mig med sin vänskap, skall jag sätta hela min ära uti att förtjena den. Må han förklara sig utan förbehåll! Om han vill vara min vän i verklig mening, må han skrifva mig till, och om han vill vara det *af själ och hjerta* (s'il veut l'être d'âme), så skall Europas öde vara i våra händer!»

Vid samma tid Czernitscheff affärdades till Stockholm, yttrade ryska statskansleren Romanzow till svenska ambassadören i Petersburg, general Stedingk: »Tro mig, man har i Sverige ej dragit nytta af våra välvilliga afsigter för er. Ni kan sjelf döma, om vi ej omsorgsfullt undvikit att blanda oss i edra inre angelägenheter, och sedan vi för vår egen säkerhets skull satt oss i besittning af Finland, kunna vi omöjligt önska förstora oss på eder bekostnad. Alla de eröfringar, vi skulle kunna göra på andra sidan Östersjön, skulle för oss blifva en *Nessi mantel*, men ni har alltid visat oss misstroende, och vändt er at ett motsatt håll. Ni ser nu hvad som händer [2]). Om vi varit förenade, skulle man ej bemött er så våldsamt.»

Dessa uttryck sprida ytterligare ljus öfver den märkliga riktning, som nu blifvit rådande i kabinettet i Petersburg. Emellertid lemnade Czernitscheff Stockholm, och det intryck berättelsen om hans mottagande i denna hufvudstad gjorde vid ryska hofvet, var det allra angenämaste. Man påstår, att han slutat denna berättelse till kejsaren med följande ord: »*Kronprinsen tillhör oss. Il a engagé sa main et son gant, sa parole et sa foi.*»

I sjelfva verket dröjde det ej länge, innan de begge furstarne *skriftligen* för hvarandra uttryckte samma försäkringar om den uppriktigaste tillgifvenhet och vänskap,

---

[2]) Hänsyftning på Alquiers not angående krigsförklaring mot England.

dem de under kronprinsens samtal med Czernitscheff yttrat sig å ömse sidor eftersträfva. Dessa de första skrifvelser, som vexlades mellan Carl Johan och Alexander, äro så märkliga, att vi ej tveka att meddela dem [3]), emedan vi i dem träffa grodden till Europas framtida politik. Sålunda bildade sig i det tysta kärnan till den sjette koalitionen genom den svenska kronprinsens dristiga och, som vi skola se, ganska afgörande uppträdande, hvars följder snart läto sig märka från ena hörnet af Europa till det andra.

Grefve Stedingk fick emellertid uppdrag att öfverlemna nämnde märkbara skrifvelse till kejsar Alexander med förbehåll att det skedde i största hemlighet, emedan diplomatiska kåren, men isynnerhet fransyska ambassadören ingenting borde känna om dessa förtroliga meddelanden, för hvilka Stedingk skulle med utförlighet redogöra. Till undvikande af all uppmärksamhet, begaf sig Stedingk alltså den 29 Januari (1814) civilt klädd till öfverstemarskalken grefve Tolstoy, som bodde vid sidan af kejsaren, och genom en korridor ledsagade Stedingk till dörren af densammes kabinett. Det företräde, som nu beviljades ambassadören, är märkvärdigt, såväl för de intyg det lemnar om Alexanders krigiska sinnesstämning emot Napoleon, och hvilken redan nu hunnit en betydlig höjd, som äfven för Stedingks sätt att betrakta den stora och för hans fäderneslands visserligen maktpåliggande frågan om en glömska af det förflutna och ett förtroligt samband mellan Sverige och Ryssland. Men då vi omöjligen kunna bättre beskrifva detta företräde, än genom ambassadörens egna ord i sin berättelse derom till konungen, anföra vi desamma. Han säger, sedan han omtalat, huru kejsaren mottog honom i uniformssyrtut och med en mer än vanlig vänlighet:

»Jag lemnade honom H. K. H. kronprinsens bref med uttryck af det nöje, jag erfor att se det goda förståndet mellan konungen min herre och H. M. kejsaren

[3]) Bill. N:o 1 och 2.

fullkomligt återställdt. Han svarade, att han ingenting högre önskade, och i det han med godhet tryckte min hand, fortfor han: »Låt oss sätta oss, för att förtroligt språka såsom gamla vänner, ej som diplomater. Må vi äfven öfverenskomma, att allt hvad vi komma att säga blir oss emellan, och låt oss vara obesvärade. Säg mig, hvad tänker ni om händelserna? På hvad punkt stå våra angelägenheter?»

Stedingk. »De äro ingenting mindre än lysande, sire, och detta såsom en nödvändig följd af hvad som förutgått.»

Kejsaren. »Men allt har ett slut, och ingenting är ännu i ett tillstånd att man bör förtvifla. Sverige behöfver för närvarande intet frukta, och jag bedyrar er på min heder, att jag aldrig haft för afsigt att göra Sverige ondt.»

»Han varseblef förmodligen på mitt ansigtsuttryck och på en åtbörd, hvilken det var mig omöjligt att tillbakahalla, att detta tal sarade mig, och han skyndade sig derföre att tillägga:

»Låt oss ej mera tänka på det förflutna! Ni känner de förfärliga omständigheter, hvari jag befunnit mig. Tro att det kostat mycket på mig att vika från mina grundsatser, och var öfvertygad, att jag skall göra allt som står i min makt, för att bevisa kungen, som jag älskar och högaktar sedan min barndom, och kronprinsen, om hvilken jag hyser en hög tanke, att jag är begges vän. Alla skäl äro för, ingenting är emot, mindre nu än någonsin efter den olyckliga tilldragelsen med Finland.»

»Han stannade, och hans utseende vittnade på en gång om så mycken ledsnad och uppriktighet, att det var mig omöjligt tro, att han förställde sig. Jag svarade, att det skulle vara lika smärtsamt som onyttigt att sysselsätta sig med det förflutna, då det närvarande gaf nog ämne till eftertanke, och eftersom jag ej ansåg tjenligt att röja mina känslor, då jag ej noga kände E. M:ts afsigter, inskränkte jag mig att yttra mig i all-

männa ordalag och göra några frågor om allmänna ställningen, Napoleons karakter, men isynnerhet om hans krigiska talanger.»

»Det är i detta hänseende», svarade mig kejsaren, »som han är i sanning lysande, och hvarföre man så länge som möjligt måste söka bibehålla freden med honom.»

»Jag var fullkomligt af hans mening, men trodde föga på möjligheten deraf.»

»Kommer dag, kommer råd», genmälte kejsaren. »Men se hur allmänna meningen, som hittills upphöjt och understödt honom, förändrats, hur alla sinnen äro förbittrade, synnerligen i Tyskland! Om han drabbades af någon motgång, skulle ni få se honom i lutningen till sitt fall... Stora framgångar åtföljas ofta af stora olyckor. En Gustaf Adolf har förr en gång utgått från Sverige, för att befria Tyskland! Hvem vet, hvad som ännu en gång kan inträffa»?...

Stedingk. »Tiderna äro mycket förändrade, E. M.; folken lifvas nu ej mera af denna kraftiga enthusiasm för sin religion och sitt fädernesland som i den store Gustafs tider; freden har blifvit alla folks och alla suveräners första behof, men isynnerhet Sveriges, efter alla de olyckor, som drabbat det.»

Kejsaren. »Ma vara; men vi tala nu om kriget, och ni säger sjelf, att det skall blifva ganska svårt att bibehålla freden.»

Stedingk. »Det hindrar ej, sire, att man måste göra allt i verlden för att bibehalla den, och isynnerhet akta sig att brådstörta sakerna och börja ett krig, innan man hunnit bereda allt, som kan försäkra om en lycklig utgang. E. M. är måhända i en ställning, som tillater E. M. att ingenting frukta af en sjelfständighetsförklaring; E. M:ts här har ansenligen förbättrats på någon tid, men sa är ej förhallandet med Sverige.»

Kejsaren. »Min här är fullständig till våren. Jag har nyss bildat tretton nya regementen och eger 80,000 rekryter på krigsfot. För öfrigt är jag fullkomligt af

er mening, att man ej bör företaga någonting lättsinnigt, utan förhålla sig stilla, så länge Napoleon *värdigas* tillåta det... Men jag har redan länge märkt hans afsigt, att drifva mig till det yttersta. Han har nu i tre månader gång efter annan yrkat, att jag i Ryssland vidtog samma åtgärder emot engelska kolonial-varor och manufakturer, dem han vidtagit i Tyskland: att kontinental-systemet i hela sin utsträckning skulle utgöra grunden för freden med turkarne, samt att amerikanska skepp måtte utestängas från Rysslands hamnar, i fall England icke återkallar sina konselj-order, hvilka så ofta blifvit anförda såsom ett ingrepp i folkrätten. Kortligen, hans fordringar taga aldrig slut, och snart (här log kejsaren) kommer han väl till mig också och vill sälja sina *kryddnejlikor* [1]) ... Men jag är trött på dessa oupphörliga prejerier! Och hvad bebådar oss Norra Tysklands förening med hans rike? Om han bemäktigat sig ett dussin städer i södra delen deraf, skulle det hafva kunnat vara oss temligen likgiltigt; men Hamburg, Bremen, Lübeck ... de äro (enligt Romanzows uttryck) såsom *den heliga treenigheten* för oss Nordboar! Med ett ord, stormen brusar på afstånd, och ger tillkänna, att det är af den högsta vigt för Nordens makter att sluta sig tillsammans, för att förekomma alla söndringsförsök, hvilka nog icke komma att uteblifva.»

Här upprepade Stedingk en god del af hvad han förut yttrat, hurusom Sveriges förnämsta behof var freden, m. m., m. m., samt tillade med ett uttryck, som tydligt röjde att han var oförmögen glömma det för-

[1]) Det är bekant, att Napoleon skickat en massa kryddnejlikor och andra specerier till konungen af Bäjern, för att deremot erhålla penningar, och att han tillskrifvit honom, huru han trodde sig göra H. M. och dess undersåter ett nöje genom en dylik remiss, så mycket mer som specerierna fingo införas utan erläggande af tullumgälder, då detta redan skett vid införseln i Frankrike. Kungen af Saxen hade fått ett dylikt uppdrag. Lustigt nog att se Napoleons kungar förvandlade till kryddkramhandlare för sin kejserlige herres räkning.

flutna, att om kriget blef oundvikligt, hade Sverige blott *ett* val att göra; att han väl ej tilltrodde sig uttrycka någon förmodan om kronprinsens känslor, men att *han* otvifvelaktigt skulle dragas öfver på den allmänna meningens sida, emedan *Finlands förlust* var alltför både ny och känbar, för att nationen ännu kunde hafva glömt den, o. s. v.

Detta svar behagade ej kejsaren. »Han vände sig om med otålighet», fortfar Stedingk, »och sade, i det han satte fingrarne i öronen: »*Ni återkommer alltid till Finland! Finns det då ingen besittning som för eder är vigtigare*»? Derpå lät han mig förstå, att han gerna ville bidraga att förskaffa oss *en skadeersättning åt vester*, emedan han sålunda trodde sig kunna stadfästa Finlands borttröfvande» [5]).

Emellertid finner man, huru besvärad kejsar Alexander skulle känna sig genom en ambassadörs närvaro, den der så föga delade hans politiska känslor. Han bemötte derföre Stedingk till en början med förbehållsamhet, snart med köld, hvadan denne ambassadör (såsom vi få se) fann för godt att icke så långt härefter anhålla om sitt entledigande, samt återvände till Sverige.

Men under det Carl Johan på detta sätt förtroligt närmade sig Östern, slappades allt mer och mer de band, som ännu förenade honom med *Frankrike* och dess väldige beherrskare. Denne icke allenast *icke* besvarade de vördnadsfulla, i de för ändamålet mest lämpliga och värdiga ordalag författade skrifvelser [6]), hans f. d. marskalk numera ansåg

---

[5]) Depesch från Stedingk (Jan. 1811) jemte enskilta meddelanden (S. S.)

[6]) Finnas alla tryckta i Recueil des Lettres, Proclamations et Discours, Stockholm 1817. Napoleons högmod sårades deraf, att kronprinsen behandlade honom som en like, och han såg deri ett anspråk på oberoende, hvilket misshagade honom. Han befallde derfore (den 22 Dec. 1810) Alquier säga prinsen, att "*då han aldrig brefvexlade med någon kronprins, önskade han att angelägenheterna afhandlades på den vanliga ministervägen*", m. m.

tillbörligt att fortfarande tillskrifva honom, och hvaraf flere angingo de vigtigaste ämnen, såsom en framställning om Sveriges behof af subsidier, för att föra kriget mot England, m. m., utan han ryggade äfven åtskilliga af de löften, han högtidligt gifvit kronprinsen. Sålunda t. ex. indrog han utan skadeersättning alla prinsens dotationer [7]), återkallade de franska adjutanter, som följt honom till Sverige [8]), o. s. v. I Frankrikes dåvarande redan tvetydiga ställning till Ryssland skulle detta uppförande å Napoleons sida väcka förundran, om man icke visste, huru mäktigt högmodet och egenkärleken i vissa fall förblindade honom. A andra sidan lider det intet tvifvel, att Carl Johans oberoende, *svenska* hallning i sitt nya fädernesland misshagade honom, och han saknade icke underrättelser om det *hemliga* beskydd, prinsen egnade handeln med England [9]); allt detta borde *straffas*, och som vi sett drabbade straffet icke sällan den uppstudsige *personligen.*

---

[7]) Bref från Defervot till kronprinsen, Paris den 2 Dec. 1810. Dessa dotationer voro betydliga, och uppskattas af Thiers till 291,000 francs jordräntor och 200,000 fr. i kontanta penningar. De utgjordes af egendomar i Westfalen och Polen, samt af det lilla furstendömet P. Corvo. Före kronprinsens afresa från Paris (1810) lofvade Napoleon att gifva honom 2 millioner för afträdandet af furstendömet och godsen i Polen, hvaremot han skulle få behålla alla de öfriga med full *enskilt* egendomsrätt. Dessutom emottog han vid afresan i förskott härpå 1 million francs. För att afsluta denna sak skickade prinsen (Nov. 1810) sin adjutant Vilatte till Paris. Se dennes bref af d. 29 Nov. och 25 Dec. 1810.

[8]) Bref från duc de Feltre till kronprinsen, den 24 Dec. 1810, samt sistnämnde bref från Vilatte.

[9]) Se Bignon, p. 332 och 401. Vi tillägge, att prinsen formligt uppdrog öfverste *Ehrenström,* som var kommendant i Göteborg, att lugna köpmännen i denna stad i fråga om kontinental-systemet. På grund häraf skref E. till en af dessa köpmän och förklarade att prinsens bestämda afsigt var att skydda G:s handel. Detta bref lästes högt på börsen, meddelades Alquier och kostade E. några dagars arrest, m. m.

Sålunda hade Carl Johan knapt tillbragt trenne månader i Sverige, förrän han, förtrogen med den höga politikens uppgifter, tagit första steget till ett system, som få personer ännu anade. Vi hafva visat, att kronprinsen ej egde valet fritt mellan något annat handlingssätt, utan att inkasta sig i vådor, som kunde bli ganska äfventyrliga såväl för Sverige, som för hans egen framtid. Men hvad som säkert skall förvåna de flesta läsare, det är att *första impulsen till detta nya system* (som man orätt behagat kalla 1812 års politik) *utgick från Sverige*, samt att vissa af revolutionens mest utmärkta personer voro angelägna, att *redan före prinsens afresa från Paris* bibringa honom dessa nya intryck, hvilka voro ämnade att utgöra hans ledstjerna på den brydsamma, men ärofulla bana, som öppnade sig framför honom.

Vi känna alla Platen. Ur stånd att vika från sin upplysta fosterlandskärlek för tillfredsställandet af sin personliga ärelystnad, egde han intet annat syfte, än Sveriges sjelfständighet och ära. I afseende på karakterens stränghet en Romare, ville han att fäderneslandet skulle förblifva fullkomligt oberoende, och hade af denna orsak sedan länge gjort sig förtrogen med tanken att förskaffa oss *Norge*, en besittning hvilken *ensamt* tycktes honom kunna trygga Skandinaviens tillvaro och omöjligen kunna ersättas genom någon annan landvinning, *sedan* det blödande Finland nu en gång blifvit ryckt undan modersfamnen . . .

Hans verksamhet för detta vigtiga statsintresse hvilade aldrig. I Christiania, i Stockholm, under statsrådets öfverläggningar, i enskilta samqväm, öfverallt egnade han deråt sin uppmärksamhet, och vi hafva redan sett honom under mötet med Wedel i Lilla Edet (Aug. 1810) med framåtblickande omtanke beräkna följderna af en *fransysk* marskalks upphöjande till arftagare af de stora Carlars och Gustavers spira. Detta möte utföll som vi tro i enlighet med Platens önskningar. Emellertid afgjorde valdagen den 21 Augusti öfver Sveriges framtid, och Platen, som var angelägen att i tid bereda

insteg för sina åsigter hos den nye kronprinsen, skyndade, så snart han blifvit underrättad om grefve Gustaf Mörners tillämnade resa till Paris, att anförtro honom ett betänkande, hvari han vidlyftigt och skarpsinnigt utreder den stora frågan om vilkoren för Sveriges framtida sjelfständighet *såsom beroende af Norges förening*, samt uppräknar och bedömer de svårigheter och hinder, hvilka för det stora syftemålets vinnande böra undanrödjas, m. m. Detta betänkande är en af de intressantaste och vigtigaste handlingar, tillhörande Carl XIV Johans historia, och får för ett riktigt och opartiskt uppskattande af tidshändelserna i sina orsaker och följder ingalunda lemnas ur sigte. Vi meddela det derföre oafkortadt på ett annat ställe [10]), och inskränka oss här att tillse, i hvad mån flere af kronprinsens *första* samtal och åtgöranden från det ögonblick han beträdde Sveriges jord, kunna på ett eller annat sätt anses härflyta från denna inverkan, samt från den *personliga* beröringen med en man, hvilken på grund af dess talanger, dess verksamhet och kraft historien måhända måste gifva hedersrummet bland de förmagor, dem 1809 års statshvälfning framkastat på skådebanan.

Vi hafva redan meddelat kronprinsens märkvärdiga samtal med grefve Rosen i Helsingborg. Kort derefter (ännu i November, samma år) skickade Rosen, för att om ställningar och förhallanden i Göteborg m. m. underrätta H. K. H., en af denna stads talangfullaste och churu till börden fransos, dock i anseende till sina tänkesätt mest *svenskt* sinnade affärsman, vid namn *Lorent*, till Stockholm. Under de flere samtal, han i statssekreteraren Järtas närvaro hade med H. K. H. om Sveriges handelsintressen och industri samt öfrige statsförhallanden, föllo sig H. K. H:ts ord vid ett tillfälle sålunda:

»Jag hör med nöje, att akerbruket i Sverige gjort och fortfar att göra hastiga framsteg, så att nästa år till och med tyckes kunna lofva ett betydligt öfverskott

---

[10]) Bil. N:o 3.

till utförsel. Detta är af så mycket större intresse, som det bevisar, att man kan umbära Finland, ett landskap hvarpå man ej mer får tänka.»

»Deremot om Norge förenas med Sverige, skulle begge dessa länder bilda en ö-stat, nästan säker emot hvarje anfall, och lättheten att på en mängd punkter transportera en styrka af 15 à 20 tusen man skulle sätta den i stånd att försvara sig mot hela kontinenten, så snart vi endast befunne oss förbundne med England» [1]).

Derpå ledde H. K. H. talet på Norrmännen, dem han mycket berömde, beklagande såväl deras belägenhet i förhållande till Danmark, som de svårigheter, hvilka yppat sig, när det var fråga att förena dem med Sverige. Han tillade:

»Om norrmännen hädanefter vilja förena sig med Sverige, må de uppsätta och afväga sin nya statsförfattning på ett sätt, som öfverensstämmer med deras lagar, deras seder, deras behof, deras berg ... *konungen af Sverige skall underteckna allt*»!

»Må de draga omsorg om sitt lands säkerhet och försvar, och om de sedermera vilja bidraga till Sveriges civillista med 50, med 30, med 10 tusen R:dr årligen, eller med ingenting alls ... *konungen af Sverige skall underteckna allt!*

»Slutligen bör man försöka att åstadkomma denna förening *utan blodsutgjutelse*, och danska embetsmän, hvilka trogna sin ed göra sin pligt, böra återvända utan att misshandlas [2]).

Dessa idéer äro alltigenom desamma, som dem Platen utvecklade i nyssnämnde betänkande!

Emellertid dröjde ej H. K. H. att vidtaga det ena steget efter det andra till befordrande af ifrågavarande planer. Han sände statsrådet Platen till Göteborg, för

att

---

[1]) Sådan var äfven Axel Oxenstjernas uttryckliga mening (se Geijers samlade skrifter, förra afdelningen, andra bandet, sid. 120).

[2]) Bref från grefve Robert Rosen till G. Adlersparre, med bifogadt protokoll öfver ofvanstående samtal.

att med engelska amiralen Saumarez öfverlägga, huruvida *England* skulle vilja bidraga till föreningen. Men vid Platens ankomst hade amiralen med engelska flottan lemnat dessa farvatten. Han träffade i stället en annan engelsman, vid namn Johnston [3]), hvilken i något politiskt uppdrag å sin regerings vägnar befann sig på resa till Wien. Johnston försäkrade Platen, att engelska styrelsen var färdig att på hvad sätt lämpligast synas kunde medverka till föreningen, äfven om subsidier skulle ifrågakomma, så framt man var säker om framgången. Men deremot röjde han en tydlig fruktan, att vi ej torde hafva uppgifvit allt hopp om *Finlands återeröfring*, ett bekymmer som tydligt häntydde på Englands afsigt att åter närma sig Ryssland, och hvilket Platen icke försummade att kraftigt skingra.

På samma gång Carl Johan på detta sätt kände sig före i England, var han angelägen att ej låta Napoleon misstänka det system, han valt. Det dubbla spel, som politiken ofta kräfver under brydsamma och halsbrytande skiften, torde hafva förmått Carl Johan att söka maskera sina förehafvanden genom underhandlingar, hvilkas utgång prinsen alltid hade i sin hand . . . Sålunda finna vi, enligt franska diplomatiens uppgift, att han redan i Februari månad 1811 tagit ett steg, syftande på att Sverige skulle strängt tillsluta sina hamnar för all handel med England samt i slutet af Maj månad sistnämnde år lemna Napoleon 40 tusen man och några månader sednare 10 tusen man, *om* han ville hjelpa prinsen att förskaffa Sverige Norge vare sig genom utbyte med Pomern och Mecklenburg, hvilka länder borde skänkas Danmark i ersättning, eller genom något annat lämpligt medel [4]). Hade Napoleon *velat* ingå på detta

---

[3]) Det var densamme agent som tjenade till mellanlänk för Rosens hemliga förbindelser med Saumarez.

[4]) Dessa uppgifter, som finnas hos Bignon, p. 402, sakna alla spår i den svenska diplomatiens akter. De hafva till och med blifvit

förslag, så hade Norge erhållits genom ett penndrag, ty det vanmäktiga Danmark hade ej annat val än underskrifva eller upphöra som stat. Men vi upprepa det: *om* detta förslag existerat, eller om dermed var fullt allvar, torde vara tvifvelaktigt; men det gaf åtminstone utseende af ett bemödande å prinsens sida att ej öfvergifva franska systemet, och var kanhända äfven gjordt för att rättfärdiga hans nya politik, sedan Napoleon vägrat att lyssna till våra planer på Norge, hvilket han allt framgent äfven gjorde. I alla händelser öfverensstämde det med Carl Johans politik att så länge som möjligt bibehålla *skenet* af godt förstånd med den väldige verldsbetvingaren, under det han afvaktade den brytning, hvilken på samma gång *skulden* derför skulle tillbakafalla på Frankrike, borde inleda kampen för Europas befrielse och furstarnes sjelfständighet. Svårligen kunde Carl Johan hafva annan mening med denna proposition, som äfven snart förföll, då Napoleon vägrade att uppoffra Danmark, ehuru vi i det följande skola se, huru omständigheterna så gestaltade sig under de svåra och kritiska brytningar som följde, att dessa underhandlingar med få afbrott fortgingo till långt in på det stora befrielsekriget.

---

förnekade i ett officielt svar å franska krigsförklaringen mot Sverige i Sept. 1813.

ANDRA KAPITLET.

Från kronprinsens öfvertagande af Riksstyrelsen till infallet i Pomern.

(*Mars 1811—Januari 1812.*)

Carl Johan och Carl XIII. — Märklig depesch från ambassadören grefve Stedingk. — Oroande underrättelser från London och S:t Petersburg. — Baron Armfelts återkomst till Sverige och afskedsansökan. — Hans förhållande till Carl Johan och *sanna* orsaken till hans aflägsnande. — Hans bref till Carl Johan och afresa till Finland. — Underhandlingar med Frankrike och Ryssland. — Tvetydig ställning till England. — Engelska flottans ankomst till Göteborg. — Fredliga försäkringar. — Den stora konfiskationen i Carlshamn. — Saumarez och A. Rosen. — De s. k. bondupprorena (1811). — De verkliga och enda sanna orsakerna till dessa oroligheter. — Vederläggning af åtskilliga falska uppgifter och rykten hvilka spridt sig angående orsaken till samma oroligheter. — Granskning af Tolls, De la Gardies, Runths m. fl. uppförande derunder. — Carl Johans tanke i ämnet. — Leopold. — Resor. — Konungens af Rom födelse. — Te Deum i katolska kyrkan i Stockholm. — Grefve Brahes beskickning till Paris. — Anekdoter — Förhållande till Frankrike. — General Tawasts besök hos amiral Saumarez. — Ledsamma och stormiga uppträden med Alquier. — Dennes återkallande. — M:r de Cabre. — Förhållande till Ryssland. — Ambassadören Stedingks företräde på Drottningholm. — Grefve Neipperg. — Thornton och Netzel. — A. O. Mörner och grefve Wedel. — Carl Johans samtal med G. Adlersparre om Norge. — C. Forsells resa till Christiania. — Signeul och baron G. Lagerbjelke.

Den 17 Mars 1811 uppdrog Carl XIII åt dåvarande kronprinsen att under konungens sjukdom tillsvidare föra riksstyrelsen. Det var föga annat, än att lägga namnet till en redan befintlig verklighet, ty kronprinsen var i alla fall själen och drifhjulet i hela styrelsen. Språket var honom väl ännu ett stort hinder[1]) att hastigt inränga i alla detaljer; men han deltog dock i statsrådets alla öfverläggningar, och om han i början

---

[1]) En aktad litteratör och jurnalist, som vi redan känna från föregående delar, Wallmark, blef utnämnd till prinsens lärare i svenska språket, med 400 R:dr i lön. Hvarje morgon inställde han sig för att undervisa sin höga elev, och blef nästan hvarje gång hänvist till *morgondagen*, emedan prinsens trägna arbeten ej lemnade honom tid. Så gingo månader och år, och språkmästarens enda åtgörande blef att — uppbära sina qvartaler.

med mera passiv uppmärksamhet följde den inre förvaltningen, hvars invecklade machineri han ville lära känna, så egde ett motsatt förhållande rum med den yttre politiken, hvars riktning mera uteslutande sysselsatte honom. Af den berodde vid denna tid Sveriges *väl* eller *ve;* af den hade Sverige i vanvettig ledning förblödt, och nu fordrades både snillets öfverlägsenhet och kraft för att genom tidens stormar och bränningar uppnå den hamn, dit 1809 års män syftat, för att återgifva riket en på förnuftigare grunder fotad sjelfständighet. Det var denna stora uppgift, som blef Carl Johan lemnad i arf (se Platens betänkande); det var den, han äfven föresatte sig som mål, för att gälda äran af sin upphöjelse på Wasarnes tron, och derigenom rotfästa sin ätt i Skandinaviens jord.

Ingenting kunde emellertid jemföras med hans grannlaga beteende mot den gamle kungen, som han vid alla tillfällen visade en tillgifvenhet och vördnad, som monarken aldrig kunnat vänta i högre grad af en ättling af eget blod. Man anmärkte med dubbelt intresse detta förhållande under kungens sjukdom, sedan prinsen emottagit sjelfva konungamakten, och Carl Johan syntes sätta sin ära uti att *just då* egna sin adoptiva far all den hyllning, honom tillkom som monark och far [2]. Hvarje afton nedsteg han till H. M:t för att gifva honom del af dagens angelägenheter, och stannade vanligen ända till kl. 9, då monarken gick till hvila. De som egde tillträde till dessa små sammankomster, erinra sig ännu det behag, prinsen deråt gaf genom sin tilldragande vänlighet, sin qvickhet, samt de många intres-

---

[2]) Bevisen derpå äro många. Vid en stor fest på hofvet, der den gamle Carl XIII aldrig syntes utan att vara stödd på kronprinsens arm, närmade han sig en gång general Wrede. Glädjen lyste ur den gamles ögon, och han yttrade till generalen, under det hans blickar riktades åt kronprinsen: »*Tack, min kära Wrede, för hvad ni i en lycklig stund gjort för mig och riket. Jag går nu med lugn mot grafven, ty jag vet i hvilka händer jag lemnar mitt fosterland!*» (Meddeladt af general Wrede. S. S.)

santa meddelanden och anekdoter om samtidens stora händelser och mest framstående personligheter, hvarmed hans ovanligt rika och noggranna minne satte honom i stånd att krydda samtalet.

En afton tog han en länstol, och satte sig helt nära konungen. »Jag bör underrätta E. M. (så utlät han sig), att kejsar Alexander ändtligen lagt i dagen en beslutsamhet, hvaraf jag väntar mig mycket. En depesch har ingått från grefve Stedingk, som jag ber att få meddela E. M. Grefven berättar deri, att Ryssland, i betraktande af kejsar Napoleons betydliga rustningar, funnit för godt att anlägga befästningar längs Dünas, Dwinas och Dniepers stränder. Ryska hären är snart fulltalig, och kejsaren inrättar ett landtvärn af 300,000 man.»

Kronprinsen fortsatte derpå sin redogörelse för hufvudinnehållet af denna depesch, daterad Petersburg den 14 Mars 1811, samt uttryckte sig dervid på sätt som följer:

»Kejsaren smickrar sig att kunna bringa Turkarne till att sluta en sådan fred, som han önskar, och då han är i fullkomlig trygghet på svenska sidan, har han beslutat befria sig från Frankrikes öfverherrskap, och afbidar händelserna.»

»Emellertid hade han hittills bemött franska ambassadören med vanlig uppmärksamhet och artighet; men den 2 dennes (Mars månad) kallade han honom till enskilt företräde, då han vidlyftigt utbredde sig öfver sitt förhållande till Frankrike och Napoleon alltifrån freden i Tilsit. Han uppräknade omständligt alla de olägenheter och förluster, förbundet med Frankrike kostat Ryssland, utan att han af så vigtiga betänkligheter låtit förmå sig att i ringaste mån vika från sina pligter. Deremot drog han den slutsatsen af Napoleons uppförande emot honom, synnerligen på sednaste tiden, att kejsarens känslor för honom undergått en betydlig förändring.»

»Hertigen af Vicence bedyrade, att Napoleons tillgifvenhet och vänskap för kejsar Alexander voro desamma som fordom; men hans herre oroade sig öfver Rysslands ofantliga rustningar och sammandragandet af en talrik här på hertigdömet Warschaus gränsor.»

»Nu framtog kejsaren en karta, och sedan han derpå utpekat, huru hvarje fördelning af hans trupper voro förlagde m. m., fortsatte han: »Jag frågar er som en gammal militär, om ni i dessa anordningar kan uppdaga den ringaste plan till fiendtlighet å min sida? Mina rustningar ega intet annat syftemål, än att sätta mig i stånd att försvara mig, för den händelse att ni skulle anfalla mig. Eller säg sjelf, hvad tycker ni väl att jag bör tro, då jag finner den i hertigdömet Warschau förlagda franska här uppgå till 60,000 man i stället för de 20,000, som den borde utgöra, och då kejsar Napoleon oupphörligt utvidgar sitt rikes gränsor?»

»Detta språk var oväntadt. Ambassadören skyndade derföre till grefve Romanzow för att söka närmare förklaringar; men de han erhöll voro långtifrån tillfredsställande.»

»Följande dagen samtalade han ånyo och länge med kejsaren vid paraden. Begge syntes allvarsamma och begrundande, och personer som stodo tillräckligt nära för att höra hvad de sade, försäkra att Alexander bland annat yttrat: *Om kejsar Napoleon vill kriget, och om han i detta ändamål nalkas mina gränsor, skall jag vänta honom med lugn. Det är visserligen icke omöjligt, att han skall besegra mig, ty slagtningarnes gud är icke alltid rättvisans. Med 500,000 man är jag emellertid lika långt ifrån att önska kriget, som att frukta det; och när det nu en gång begynner, skall det ej slutas som vid Austerlitz och Friedland.*»

Kort härefter (April 1811) erhöll kronprinsen några mindre angenäma underrättelser från Petersburg. Som vanligt angelägen att gifva konungen del af alla vigtiga angelägenheter, skyndade han ned i dennes kabinett, hvarest han fann H. M:t och grefve Engeström. Hans mulna blick och rynkade panna vittnade om hans då-

liga lynne. Ändtligen sade han, att han hade att meddela H. M:t en föga angenäm sak, samt tillade att han önskade att det finge ske i grefve Engeströms närvaro.

Derpå yttrade han att underrättelser ingått rörande grefven af Gottorp; att denne, missnöjd med både England och dess regering, beslutat att lemna detta land och närma sig sina vänner i Sverige; att han ämnade begifva sig till Ryssland der han anropat den kejserliga familjen om bistånd och skydd för sig och sin son; att han med biträde af kejsarinnan Elisabeth stode i en oafbruten brefvexling med ryska hofvet, »och ämnade till och med (så utlät sig prinsen) under resan till Ryssland taga vägen öfver Stockholm för att råka H. M:t.»

Carl XIII. »Men jag skall icke tillåta det. För öfrigt är f. d. konungen förklarad fogelfri från den stund, han sätter sin fot på Sveriges jord.»

Carl Johan. »Jag vet det, E. M.; men sedan vi underrättat grefve Stedingk om f. d. konungens planer, samt ålagt honom att direkt vända sig till kejsaren för att anhålla, att grefven af Gottorp måtte förhindras att beträda ryska området, har dock ambassadören icke verkställt mina befallningar! Han har låtit narra sig af grefve Romanzow, och tillställt mig ett svar, som förtjenade att man återkallade honom. Se här!»

Derpå uppläste H. K. H. följande strof ur ambassadörens enskilta skrifvelse af den 17 April (1811) så lydande:

»Grefvens af Gottorp afresa från England och hans förslag att återvända till Ryssland har varit föremål för ett långt samtal med grefve Romanzow. Han har försäkrat mig, att kejsaren icke väntade sig detta besök, och att det skulle föga behaga H. K. M., hvilket jag ej har svårt att tro. I alla händelser synes mig kanslern öfvertygad, att grefven af Gottorp icke kommer till Petersburg, emedan han under sin sednaste resa vägrat att begifva sig dit, änskönt kejsaren då ansåg sig böra inbjuda honom. Ännu mindre tror kanslern på f. d. konungens brefvexling med kejsarinnan Elisabeth, och

han har försäkrat mig, att hon ej mottagit något bref från honom, sedan han tillskref henne vid afresan till England. Slutligen lät mig grefve Romanzow förstå, att om Gustaf Adolf emot förmodan infann sig, skulle kejsaren ej anse sig kunna vägra honom att vistas i Ryssland, eller i allmänhet uppföra sig emot honom annorlunda, än vid ett föregående tillfälle. Detta svar, i förening med den kännedom jag eger om kejsarens karakter, har öfvertygat mig, att jag ingenting skulle vinna vid att begära ett företräde hos H. M:t för att tala med honom om grefven af Gottorp; snarare skulle saken häraf försämras genom den oförtjenta vigt, den såmedelst kunnat få, utan att man derigenom skulle hafva lyckats att förändra kejsarens tanka. Jag tror, att grefven af Gottorp endast skall blifva farlig för sig sjelf, emedan han är alltför högmodig att låta använda sig till verktyg eller i hvad fall som helst hemta råd af andra, och han synes vara bestämd att falla i allmänna meningen och skada sina angelägenheter öfverallt der han visar sig.»

Kronprinsen dolde ej sitt missnöje med ambassadörens vägran att ställa sig den lemnade befallningen till efterrättelse, helst H. K. H. var öfvertygad, att kejsaren skulle gått hans önskan till möte, på grund af den stora välvilja han redan visat. Deremot synes prinsen hafva fått anledning misstänka tillvaron af ett inhemskt, den afsatta konungafamiljen i hemlighet tillgifvet parti, hvars verksamhet borde så mycket mera oroa honom, som han hade skäl tro, att det sökte stöd hos fremmande makter. Baron Armfelts fortsatta närvaro i Stockholm, hans kända föregåenden och personliga förbindelser i Petersburg, allt gjorde att han följdes med uppmärksamhet, helst man trodde sig veta, att hans beslut var fattadt att ingå i rysk tjenst.

Vi erinra oss med hvilka planer baron *Armfelt* (i Maj 1810) lemnade [1]) Stockholm för att begifva sig till

[1]) Jfr föreg. del, sid. 162. *Enskilta* angelägenheter kallade honom också till Petersburg. Man vet, att han egde gods i Finland, och

Petersburg. Sedan han här ingenting förmått uträtta, hvarken för sina *enskilta* eller *det allmännas* angelägenheter [4]), änskönt den kejserliga familjen bemötte honom med godhet, återvände han (Augusti samma år) till sin gård Åminne i Finland. Här mognade hans beslut att för alltid öfvergifva Sverige (detta »*skurkars*» och »*mördares*» land), och sedan han den 30 sistnämnde månad på Åminne inhändigat den obehagliga nyheten om prinsens af Ponte Corvo val, trodde han sig för sin *personliga säkerhets* skull ej längre behöfva uppskjuta den resa till Sverige, hvarpå han länge tänkt, i ändamål att utverka sitt afsked. Han afreste från Finland i medlet af September 1810, och anlände till Stockholm den 26 samma månad, och redan följande dagen inskickade han sin afskedsansökan [5]) till konungen, hvilken då ännu jemte hofvet befann sig i Örebro.

---

en pension på 20,000 rubel, som han fått af Catharina II, hade blifvit indragen i följd af kriget 1808—9. Denna önskade han återfå, men det vägrades, såvida han ej biföll att blifva rysk undersåte.

[4]) Till de bevis härpå, dem vi (sid. 183, föreg. del) redan anfört, kan läggas följande. A. skrifver (den 24 Juni 1810) till sin grefvinna: »I dag har jag blifvit föreställd för kejsaren och kejsarinnan. Kejsaren adresserade några förbindliga, ehuru intet sägande fraser till mig. Kejsarinnan var förtjusande och tycktes att döma af hennes yttre djupt olycklig . . . Jag längtar att lemna Petersburg och återkomma till Åminne. Här förstår man endast att lofva, bedraga, säga artigheter, men göra ingenting.» Den 29 Juni (efter underrättelsen om grefve Fersens död): »Jag är rätt glad att riksdagen skall vara förbi vid min återkomst till Stockholm. Det nya tronföljarvalet skall ej upptaga mycken tid. Bonaparte behöfver endast peka på den han vill hafva, och han skall blifva vald. Ingen skall sjelf erbjuda sig, och från Petersburg kommer ingen åsigt i frågan att uttryckas. Man anser oss som en döende, hvilken med alla möjliga läkemedel och läkare ej har lång tid att lefva . . . Prins Gustaf bryr ingen sig om, med undantag af kejsarinnorna, men deras känslor hafva intet att betyda.»

[5]) Ibl. N:o 4.

Vi hafva funnit de uttryck, hvarmed Armfelt vid underrättelsen om nämnde tronföljareval gaf luft åt sin harm och förtrytelse, så betecknande, att vi här återgifva dem. Han skrifver till sin fru (Åminne den 30 Augusti 1810): »Jag emottog i morse nyheten, att en fransysk general blifvit kallad till Wasarnes tron. För mig var denna nyhet särskilt angenäm, ty nu är jag fri som fogeln och bindes ej af några betänkligheter hemtade från föreställningen om pligter och grannlagenheten mot Sverige, med ett ord af intet som kunde förbittra mitt beslut att skaffa mig ett nytt fädernesland och att införlifva mina öden med det mäktiga Ryssland. Vid 53 års ålder, uppfödd i vissa grundsatser af värdighet, uppfostrad i den gamla tidens åsigter och fördomar, samt van att sedan mina yngre år vistas vid sidan af en stor furste, som var född för tronen, hvilken han förstod att återupplyfta genom sitt snille och sina utmärkta egenskaper, kan jag omöjligt ändra mitt sätt att se och tänka. Jag önskar fördenskull att så snart som möjligt erhålla mitt afsked, på det att det ej må blifva fråga om afläggandet af någon trohetsed inför den nya tronföljaren. Också skall jag skynda mig att bedja kungen underteckna min afskedsansökan, innan man förvisar honom till Rosersberg, för att der lefva af en lumpen pension, såsom T. berättar mig att man ämnar göra. Stackars Carl XIII! Jag förstår, hvarför han blifvit sjuk; man kan blifva det för mindre.»

Dessa utgjutelser äro målande för Armfelt och hans tankar om det nya tronföljarevalet. Emellertid dröjde det ej, innan en *personlig beröring* med den nye kronprinsen gaf Armfelt en helt annan och fördelaktigare tanke om honom. Vi hafva redan redogjort för deras samtal på kuren den 2 November (1810) samt det märkliga och målande sätt, hvarpå Armfelt kort derefter bedömde Carl Johan uti ett af de bref till samme T., som han med så stor lätthet och talang författade. Dessa ord uppdaga den märkliga förändring, hvilken på en kort tid föregått i Armfelts tänkesätt mot kronprinsen,

och verkligen underlät han å sin sida numera icke att på allt sätt söka vinna tronföljarens gunst. Måhända uppsköt han sitt beslut att öfverflytta till Finland under förhoppning att lyckligare öden väntade honom i hans gamla fädernesland, helst han började finna den nye tronföljaren ganska älskvärd och vuxen sin nya lysande ställning. Carl Johan, fin och försigtig, ville ej stöta honom, utan bemötte honom och hans familj med godhet, ehuru han bestämdt misstrodde hans afsigter, änskönt Armfelt afgaf sådana försäkringar om tillgifvenhet och trohet, att det kunde synas svårt att tvifla på deras uppriktighet. Så yttrade han t. ex. då han den 16 Februari (1811) tog afsked af prinsen, för att aflägga ett besök hos sin slägt i Östergötland: »Man har utmålat mig såsom en fiende till E. K. H:s dynasti, och såsom en person, hvilken oupphörligt stämplade. Jag tillstår, att det kostade på mig att se prins Gustaf utesluten från tronen; men sedan jag fått den lyckan att lära känna E. K. H., och hunnit öfvertyga mig att Sverige under närvarande grymma tider ej kan ega bestånd utan en stark arm, tackar jag himlen, som skänkt oss E. K. H. Jag önskar E. K. H. lycka och framgång.»

Medan Armfelt nu i landsorten tillbragte några angenäma veckor i sällskap med sin slägt och gamla vänner, i tanke att snart återvända till hufvudstaden, och utan tvifvel smickrande sig med hoppet att åter vinna betydenhet och vid kronprinsens sida gifva ny riktning åt angelägenheterna [6]), smiddes emellertid de

---

[6]) A. skrifver (Finspång d. 23 Mars 1811): »Jag längtar att återkomma till Stockholm, för att se, om alla mina beräkningar och gissningar äro riktiga, eller om de sakna grund... Sedan kronprinsen enligt sednast ingångna underrättelser under kungens sjukdom nu öfvertagit regeringen, bör man hoppas att några allvarsamma mått och steg vidtagas mot alla de nedriga lögner, man ostraffadt utsprider och trycker. Jag tror ej att kungen efter denna sjukdom nånsin mera repar sig. Vi böra då tacka Gud, att makten befinner sig i händerna på en person, som skall bringa skälmarna till förnuft... Alla mina förhoppningar för Sveriges räddning hvila på honom.

ränker, hvilka voro ämnade att begagnas som medel till hans aflägsnande.

Man bör ej undra, att *regeringens* uppmärksamhet tidigt fästades på Armfelt. Han hade nyligen återkommit från Petersburg, och man var eller låtsade vara öfvertygad att han begifvit sig dit hufvudsakligen i ändamål att underhandla om medlen att återinsätta den gamla dynastien. För öfrigt voro Armfelts föregåenden och karakter alltför väl kända, för att man kunde tvifla, att om han lyckades bemäktiga sig Carl Johans förtroende, det skulle vara ute såväl med alla de s. k. 1809 års män [7]), som måhända också med alla de genom dem nyskapade statsinrättningarna [8]). Det ville då för dessa personer synas vara en statsnödvändighet, förestafvad af omtanken äfven på deras egen personliga säkerhet, att Armfelt aflägsnades. Man trodde sig nemligen hafva upptäckt, att han umgicks med planer att vinna kron-

[7]) Se här ännu ett utdrag ur baron A:s märkvärdiga brefvexling med sin fru. Han skrifver (Stockh. d. 12 Februari 1811): »Ju mera jag lär känna kronprinsens vackra egenskaper och upphöjda karakter, destomer beklagar jag honom; ty huru stor han än må vara, skall han dock ega behof af dygd hos nationen och andra män vid styret, än de som antingen frukta eller sjelfva tillhöra faktionen.»

[8]) Dens. skrifver (d. 7 Mars s. å.): »Hvad beträffar dagens alla dårskaper och orimligheter, så kunna de ej botas genom palliativer. Man måste gå till roten af det onda. 1809 års lagstiftare, som samlades för att bota samhällsbyggnadens refvor, hafva nemligen verkställt förbättringar eller begagnat sig af sådana materialier, att om deras plan fullföljes, skall det efter tio år ej mera finnas något spår af det gamla Sverige.» — Slutligen lemnar följ. strof (af d. 20 Mars s. år) upplysning om *beskaffenheten* af den författning, hvarmed A. ville ersätta vår nya grundlag. Han säger: »Svenska nationen är sådan, att den ringaste efterlåtenhet å styrelsens sida framkallar våldsamma uppträden. Hela Gustaf. III:s regering intygar denna förderfliga sanning, och vitsordar att vi åter måste taga vår tillflykt till *envåldsmakten*, för att blifva lyckliga. Denna samma envåldsmakt har gjort oss lyckligare, än den bäst afvägda frihet någonsin förmått, ty om det är *individerna* som lida under den förra styrelseformen, så lider *hela staten* under den sednare.»

prinsen genom förespeglingar af grundlagarnes oduglighet och nödvändigheten att gifva tronen mera makt, för att hejda sjelfsvåldet och anarkiens utsväfningar, och hvarken 1809 års män eller deras verk ansågos (som sagdt) ega någon säkerhet, så länge denne fruktansvärde ränksmidare kunde nalkas höjderna. Sjelfva *Adlersparre*, ehuru numera aflägsnad från affärerna, sökte följa och afslöja denna statshvälfningens farligaste fiende. Genom den oafbrutna brefvexling han förde med vissa personer i Stockholm noga underrättad om alla hemligheter, drog han försorg derom, att dessa af hans goda vän baron Wetterstedt framlades för kronprinsen. På detta sätt lyckades man att ytterligare uppskrämma dennes lättrörda misstänksamhet, och från detta ögonblick observerades Armfelt strängt och alla hans steg bevakades. Baron Wetterstedts svåger och kronprinsens adjutant, baron *Otto Mörner*, var isynnerhet verksam i dessa polisränker, som liknade fabeln om hälleberget som födde råttan. Det uppgafs att Mörner, som den tiden ansågs stå högt i tronföljarens gunst och förtroende, i synnerhet röjde en böjelse att se spöken och hemliga anläggningar, och han hade verkligen lyckats att genom baron Armfelts sekreterare utbekomma *några papper*, hvilka ville synas starkt kompromettera generalen.

Nu bröt ovädret löst. Slottsvakterna fördubblades, polisens agenter sprungo i alla riktningar och alla ordningens vänner grepos af fruktan. Man sade hvarandra med en mystisk min, att det var fråga om ingenting mindre än ett mord, en palats-revolution, och sist ett uppror till förmån för den afsatta dynastien, och general Armfelts namn var på allas läppar...

De af baron Mörner upptäckta papperen lära utgjorts af konceptet till general Armfelts *anonyma skrifvelse till Carl August* (af år 1809) angående adoptionen af prins Gustaf; några uppsatser öfver Sveriges ställning, som skrefvos vintern 1809—1810 [*]), samt ändtligen några i

*) Se föreg. del, sid. 144.

form af ett bref nedskrifna *reflexioner* öfver kronprinsen Carl Augusts död och de rykten som sattes i omlopp för att framkalla den rysvärda händelsen den 20 Juni ... Denna sistnämnda skrifvelse, författad kort efter grefve Fersens död, beklagar förre kronprinsens död, emedan han uppgifves hafva lofvat att adoptera prins Gustaf, och slutar med det tillkännagifvandet, att ögonblicket nu var kommet att upprätta den orätt vi tillfogat Wasablodet, m. m. Slutligen innehöll uppsatsen starka anklagelser mot de s. k. 1809 års män, hvilka skoningslöst stämplades såsom upphofsmän till alla de föröfvade rysligheterna och brotten [10]).

Då baron Wetterstedt lade dessa papper under kronprinsens ögon, återväcktes på en gång det hittils slumrande misstroendet mot Armfelt, och med den kännedom prinsen egde om hans vana vid och tycke för konspirationer, var det icke svårt att öfverraska hans rättskänsla. Wetterstedt yttrade vid detta tillfälle:

»Adlersparre skrifver till mig, att baron Armfelt står i spetsen för allt som blifvit skrifvet mot regeringen och de högre embetsmännen. Han vill leda denna angifvelse i bevis, och anhåller att E. K. H. derom underrättas.»

»Detta förtjenar min uppmärksamhet», svarade Carl Johan. »Dock vill jag ogerna tro, att Adlersparre är i stånd att falskeligen angifva någon för en dålighet, lika litet som jag vill tro Armfelt i stånd att begå en sådan. Emellertid förefaller mig anklagarens roll här vara den farligaste, alldenstund det ifrågavarande dokumentet synes vara skrifvet af Armfelts sekreterare och endast rättadt med generalens hand. För öfrigt afser det synbarligen en tidpunkt, som föregick min ankomst hit, och man kunde fråga, hvarför Armfelt med sin tillgifvenhet för den gamla dynastien afhållit sig från riksdagen i

---

[10]) Detta papper har man ingenstädes återfunnit, hvarken i Armfeltska eller von Engeströmska samlingen. Baron Mörner har uppgifvit, att det var ett formligt förslag att affärda den nya dynastien och återinsätta den gamla; *relata refero.*

Örebro, der hans närvaro varit så oundgänglig för hans planer» [1]).

»Ännu otroligare synes det, att Armfelt *efter valet* skulle hafva fallit på den galna idéen att försöka uttränga den nya dynastiens grundläggare i en tid då denne var starkare än någonsin ... Ett sådant vanvett kan icke antagas hos en förståndig menniska; men med allt detta begriper man, att Armfelt skulle beklaga prins Gustafs uteslutande, samt att han möjligen kunde nära ett hemligt hopp att andra tider skulle komma, då de gamla förhållandena återinträdde i Europa och nya utsigter öppnades för den gamla ordningens och dynastiens återvändande.»

Hvad de inflytelserika tänkte om allt detta bevisas af baron Wetterstedts yttrande till kronprinsen:

»Om Armfelt skall blifva qvar, är det bäst att vi alla lemna våra platser, ty med honom kunna vi hvarken hoppas på fred eller stillestånd; han skall bringa allt i förvirring, och sluta med att bereda såväl E. K. H:s som statens förderf... Han är en orm, som Sverige närer i sitt sköte, och hvilken dagligen utspyr sitt gift på regeringen, på samhällsordningen, och på alla de personer, hvilka äro E. K. H. tillgifne.»

Det beslöts alltså, att Armfelt skulle kallas till enskilt förhör hos statsministern för utrikes ärendena von Engeström, och genom detta förtroliga steg gick man miste om de väntade bevisen för Armfelts brottslighet, ty hans sekreterare hade lofvat baron Mörner att ut-

---

[1]) Man finner af A:s brefvexling med sin fru, att orsaken varit den, att han genom en resa till Sverige under sinnenas dåvarande förbittring fruktade att ådraga sig den olycklige grefve Fersens öde, samt i öfrigt förtviflade om möjligheten att då kunna uträtta något till förmån för prins Gustaf. Under en dylik sinnesstämning synes den uppsats, som utgjorde hufvudföremålet för anklagelsen, hafva blifvit författad, antingen i Petersburg eller troligare på Åminne. Det är möjligt att den varit bestämd att förevisas vid hofvet i Petersburg. Jfr A:s skrifvelse till Carl Johan, som meddelas i Bil. N:o 5.

lemna en hel koffert med ännu vigtigare papper; men hans herre, i tid varnad, lyckades att sätta dem i säkerhet.

Så långt må man ursäkta Armfelts handlingssätt; men *hvarföre* skyndade han ögonblicket derefter till ryska sändebudet baron *Suchtelen* och aflade eden som rysk undersåte, *oaktadt* hans afsked ur svensk tjenst ännu ej blifvit utfärdadt (ehuru hans ansökan derom blifvit beviljad) [2]? Hans egen heder borde dock ålagt honom att begära att blifva dömd, för att få sätta sin oskuld i full dag. Detta Armfelts förfarande, att så brådstört svära kejsaren af Ryssland tro- och huldhetsed, innan han blifvit fri från sin ed till konungen af Sverige och lemnat hans tjenst, stämplades såsom ett brott, hvadan han följande dagen, den 29 Mars, årsdagen af Gustaf III:s död, erhöll befallning att lemna Stockholm inom 24 timmar.

Ögonblicket efter det han inhändigat denna stränga befallning, affärdade han en skrifvelse [3]) till Carl Johan, hvari han söker att rättfärdiga sig, samt anhåller om några dagars uppskof, som var honom oundgängligt för ordnandet af hans enskilta angelägenheter. Vi veta icke, om det beviljades, men om aftonen samma dag gåfvo hans vänner honom en afskedsfest, hvilken synes hafva inneburit ett slags gäckeri öfver hvad som händt. Man roade sig med att uppföra den lilla komedien: »*Les precautions inutiles*», och Armfelt skrifver till sin fru, att man också skulle hafva spelat: »*l'energie en fausse couche*», om man kunnat förmå baron Wetterstedt att åtaga sig barnmorskans roll.

Dagen

---

[2]) A. upplyser (i bref till sin fru af d. 18 Okt. 1811), att hans afskedsansökan beviljades d. 11 Okt. i Örebro, ehuru expeditionen deraf tillsvidare uppsköts. På grund deraf anför baron Armfelt i ett bref till sin fru följande räsonnement: »Då jag eger gods i Finland, dem jag hvarken kan eller vill sälja, synes det mig, som om ingen lag i något land kan stämpla den ed jag svurit kejsar Alexander som ett brott. Furst Hessenstein och general Blixen m. fl. hafva handlat på samma sätt.»

[3]) Dat. Stockholm den 29 Mars (1811).

Dagen derpå (eller den 30 Mars) kastade sig Armfelt i en släda och lemnade Stockholm. Dessförinnan tog han afsked af sin vän, den gamle skalden Leopold, genom följande utgjutelse: »Jag är hvarken bedröfvad, ledsen eller stött, ty föraktet qväfver hos mig alla dessa slags känslor. En enda känsla återstår mig dock, starkare än alla andra: *minnet* och *vänskapen*. Men låt ej dessa förmå eder att göra något utomordentligt för mitt rykte, som ej kan skadas genom ett öppet anfall, och hvad angår de hugg, hvilka liksom fordom *i hemlighet* måttas emot mig, så är det och skall alltid vara mitt öde att segrande gå ur dylika nedriga angrepp. Det kostar på mig att se Wetterstedt så lätt förd bakom ljuset, och han syntes mig vara öfver de dåligheter, man använder för att vinna honom.»

Således dömdes då Armfelt att för alltid öfvergifva detta Sverige, som var vaggan för hans ära, detta Gustaf III:s fädernesland, som inneslöt alla hans minnen och föremålen för hans ömmare känslor . . . Qvarhållen några dagar i Grislehamn, i en eländig liten koja vid hafvet och under inflytelsen af dessa inre känslor skref han ännu en gång till Carl Johan, emedan han liksom kände ett behof att inför honom rättfärdiga sig [1]). Vi återfinna honom snart i Czarernas palats lik en annan Alcibiades vid den persiska monarkens hof, lysande, afundad och stigande i ynnest, men det oaktadt i djupet af sitt hjerta tillgifven Sverige.

Under loppet af Mars, April och Maj månader fortsattes de redan i Februari började underhandlingarne om ett *förbund med Frankrike*; men då denna makt bestämdt vägrade att låna sitt biträde till *Norges förening med Sverige*, och slutligen inskränkte sig till att under vissa obilliga och omöjliga vilkor (i förhållande till vår

[1]) Bil. N:o 5. — Vi böra tillägga, att baron Alquier också hade fått befallning att söka aflägsna Armfelt, *»denne orolighetsmakare, som öfverallt smädade kejsarens regering.»* Alquier rörde på grund deraf upp himmel och jord, för att drifva A. från Sverige.

handel med England) i stället förespegla oss *Finlands återfående*, afstannade dessa underhandlingar, ehuru kronprinsen alltid undvek att lemna kejsaren några öppna anledningar till missnöje.

Emellertid var Europas ställning sådan under en tidpunkt då alla de stora makterna rustade och utbrottet af ett europeiskt krig syntes nära för handen, att Sverige icke kunde underlåta att verksamt ingripa i tidshändelserna, utan att blottställa sin framtid och löpa fara att gå miste om väsendtliga fördelar, dem det borde kunna draga af konjunkturerna. Dessutom voro vi ju i öppet (om än *hittills* i kraft af hemliga öfverenskommelser endast skenbart) krig med England, dit stamfadren för den afsatta dynastien redan i slutet af föregående år anländt och der blifvit med utsökt gästvänlighet emottagen, och i början af år 1811 inlupo underrättelser såväl från f. d. konungen som från Sveriges hemliga agenter i London, att den förstnämnde ämnade ofördröjligen lemna England och begifva sig till sin svåger kejsaren i Ryssland [5]). Samtidigt innehöllo engelska dagbladen uppgifter om utrustningen af en ofantlig expeditionskår, hvilken antyddes skola åtfölja engelska flottan till Östersjön, och ingen kunde veta, hette det, huruvida icke Englands *hemliga* plan var att med denna kår landstiga på Gottland eller i något af Sveriges södra landskap och begagna Gustaf Adolf till ett redskap vid sina okända företags utförande [6]). Det är väl sannt, att Englands premierminister lord Wellesley tidigt fattat

---

[5]) Jfr sjunde kap.

[6]) Jfr bref från Toll till L. v. Engeström (Bil. N:o 6), samt följ. utdrag ur bref från general Grimoard till Carl Johan (Paris d. 6 April 1811): »Om amiral Saumarez (skrifver G.) försöker hvad man kan misstänka, d. v. s. att bränna Sveriges hamnar och flotta, så sker det för att någorstädes landsätta Gustaf Adolf och hela hans apokalyptiska galenskap. Denne är väl oförmögen att återtaga en krona, den han förtjent att förlora; men en afsatt konung är alltid farlig, hur medelmåttig han än må vara, genom de oordningar och sammansvärjningar, hans närvaro skulle åstadkomma», o. s. v.

förtroende för Carl Johans oberoende och verkligt svenska karakter (ett förhållande som i England ådrog honom namnet *Bernadottist*), hvadan han också litade på beståendet af våra hemliga förbindelser och oförstäldt meddelade grefve Engeström alla de bref, f. d. konungen skref från England till kontinenten; men deremot tviflade de öfriga engelska ministrarne i början på kronprinsens uppriktighet att omfatta ett antifransyskt system. Slutligen låg det i naturen af vår ställning och belägenhet under den annalkande verldskrisen att vara väpnade och rustade, och om den yttre sidan af vår politik syntes antyda, att dessa rustningar gjordes, för att upprätthålla vårt *emot* England antagna system, så var det för de invigde deremot klart, att de snarare hade för ändamål att sätta oss i stånd att, då tiden var inne, uppträda med kraft på den sida, der vår fördel så kräfde.

På denna grund utvecklade regeringen mycken verksamhet för att vid inträdandet af den segelbara årstiden, som snart nalkades, vara i ordning, och man var derföre tidigt betänkt på vidtagandet af *åtskilliga försvarsanstalter*, efter utseendet emot engelsmännen; att rekrytera samt i tjenstbart stånd försätta hela den reguliera hären, samt slutligen att utskrifva och till förefallande behof i beredskap hålla den *extra-rotering* och en del af det s. k. *förstärkningsmanskap*, hvilka 1810 års ständer lemnat till regeringens förfogande, för den händelsen att »rikets gränser af fiendtligt anfall hotades eller oroades.»

På grund häraf anbefalldes vice-landshöfdingen och militärbefälhafvaren på Gottland, vice-amiralen friherre O. Rudolf Cederström, att på ön upprätta en *nationalberäring* af 6,000 man, hvilka alla beväpnades och exercerades. Generaladjutanten grefve Axel O. Mörner nedskickades för att öfvertaga högsta befälet och leda försvarsanstalterna i Göteborg [1]), general Döbeln i Marstrand

---

[1]) Bil. N:o 7.

och å Carlstens fästning, general Tawast i Carlskrona [8]), o. s. v. Dessutom samlades i södra delarne af riket under fältmarskalken grefve Essens befäl en beväpnad styrka [9]), hvilken skulle i samband med de trupper, som i Skåne stodo under fältmarskalken Tolls befäl, efter behof understödja de punkter af rikets södra eller vestra kuster, hvilka kunde komma att af fienden hotas.

Midt under dessa rustningar inträffade *den stora engelska Östersjöflottan*, 25 segel stark, i farvattnen utanför Göteborg, och den 22 April kastade öfverbefälhafvaren amiral Saumarez ankar på Winga redd utanför nämnde stad. Att förskräckelsen för Engelsmännen på vestkusten till en början varit ganska stor, kan man bland annat sluta deraf, att general Döbeln vid denna tid (den 5 Maj) lät förklara staden Marstrand med hamn och kringliggande öar i *belägringstillstånd* [10]); men huru härmed än må hafva varit förhållandet, så dröjde det ej länge, innan man hann att blifva fullkomligt öfvertygad om Englands fredliga afsigter. Amiral Reinolds, hvilken först inträffade med flottans avantgarde, skyndade att skriftligen underrätta f. d. engelska konsuln i Göteborg, Smith, att hans order föreskrefvo honom att ej begå några fiendtligheter emot Sverige; att han tvertom önskade å Sveriges sida finna lika mycken välvilja och redebogenhet, som lifvade engelska regeringen i förhållande till oss, samt slutligen att engelska flottans enda bestämmelse var att skydda de begge rikenas handel [1]).

Några dagar härefter begaf sig konsul Smith personligen i hemlighet ombord hos amiral Saumarez. Amiralen upprepade då, hvad amiral Reinolds nyligen försäkrat, med tillägg att förtroendet till Sveriges nye kron-

---

[8]) Bref från general Tawast till kronprinsen Carl Johan, Carlskrona d. 18 April 1811.

[9]) Bil. N:o 8.

[10]) Bil. N:o 9.

[1]) Bref från grefve A. O. Morner till Carl Johan, Göteborg d. 1 Maj 1811.

prins i England väl ännu icke var fullkomligt; men då Smith anmärkte, att Svenska nationens tanke var, att kronprinsen hvarken var engelsman eller fransos, utan rätt och slätt en redlig svensk, samt otillgänglig för andra intryck, än de som hans nya fäderneslands väl kräfde, betygade den utmärkte engelske amiralen stor glädje och tillfredsställelse, samt yttrade: »*Om förhållandet är sådant som ni uppgifver, saluterar jag ett skott mera än Elfsborg, om han kommer hit, medan jag är här.*» För öfrigt fällde amiralen några synnerligen lugnande utlåtelser med afseende på den fruktan, Smith uppgaf oss hafva hyst för Gottland och den i tidningarne omtalade stora engelska expeditionskåren, (hvilken endast vore till »*i inbillningen*» m. m.), och om f. d. konungen (hvilken för närvarande uppehöll sig vid Helgoland) voro hans ord, att han trodde honom vara »*något rubbad i öfre våningen*», att han före afresan från England varit och lemnat kort hos amiralen, och då denne aflagt sitt kontrabesök, hade han blifvit ytterligare styrkt i ofvannämnde öfvertygelse [2]), o. s. v.

Alla dessa underrättelser, hvilka noggrannt inberättades till regeringen, voro i hög grad lugnande. Emellertid var det ju icke utan, att England vid samma tid fick några icke ogrundade anledningar till klagomål å Sveriges sida.

I början af år 1811 led svenska handeln otroligt, isynnerhet genom tyska och danska kapares våldsamheter. Då nu (uti Mars eller April månad samma år) en betydlig konvoj handelsfartyg förande nämnde makters flaggor af en eller annan orsak blefvo föranledde att söka skydd i *Carlshamns* och Ystads hamnar, och man till sin förvåning upptäckte att deras skeppsladdningar utgjordes af förbjudna engelska kolonial- och manufakturvaror, trodde sig regeringen böra skaffa skadeersättning för de lidna förlusterna och utfärdade befallning

---

[2]) Bref från grefve A. Rosen till L. v. Engeström, Göteborg d. 5 Maj 1811.

att hela denna ovanligt rika konvoj skulle seqvestreras. På detta sätt bereddes en lika betydlig som opåräknad inkomst för statskassan. Men nu bar det icke bättre till, än att en stor del af de i beslag tagne skeppsladdningarne uppgafs vara *engelsk egendom*. Denna åtgärd uppväckte derföre sådan allmän ovilja i England, att engelska regeringen fann sig föranlåten hota den svenska med aktift krig, derest den icke erhöll upprättelse. Så snart detta meddelande genom amiral Saumarez [3]) kommit svenska regeringen tillhanda, uppgjordes ett sorts förslag [4]), som gick ut på att tillfredsställa England, och hvilket förelades amiralen [5]) och engelska kabinettet, samt gillades [6]). Omedelbart derefter skred man till en *låtsad försäljning* af de varor, hvilka bevistes vara engelska undersåters egendom, hvilken sålunda återställdes till sina rätta egare, hvarmed all anledning till misssämja mellan de begge regeringarne också var försvunnen.

Under det hemliga sammanträde, som i följd af dessa ställningar och förhållanden förevar mellan amiral Saumarez och grefve Rosen, vidrörde den sistnämnde den vid ett föregående tillfälle redan anslagna strängen om ett förbund mellan Sverige och England. Rosen yttrade: »*För öfrigt är jag bemyndigad, att i förtroende säga amiralen, det H. K. H. kronprinsen alltförväl inser, att Sveriges intresse förr eller sednare kräfver en allians med England, men att de närvarande omständigheterna göra den största försigtighet nödvändig, för att ej i otid kompromettera oss.*» Härpå svarade Saumarez i de förbindligaste ordalag [7]), och i sjelfva verket hade hans (och Englands) välvilja för Sverige och kronprinsen redan nu

---

[3]) Bref från landshöfding A. Rosen till L. v. Engeström, Göteborg d. 15 Maj 1811, samt från amiral Saumarez till den förstnämnde, Winga sund d. 30 Aug. s. år.

[4]) Bil. N:o 10.

[5]) Sistnämnde Bil. (N:o 10).

[6]) Bref från Saumarez till A. Rosen.

[7]) Bil. N:o 10.

hunnit så långt, att han kort förut yttrat till konsul Smith: »*Vid de förslager ni har på Norge, kan jag väl icke direkt biträda; men om kronprinsen vill taga detta land i Köpenhamn, då står jag att befalla»* [8]).

Emellertid hotade *inbördes oroligheter* att för ett ögonblick störa den lyckliga samdrägt, hvilken förenade Regering och Folk. De s. k. *Bondeupprorena* (1811) äro dock till sina detaljer redan förut så fullständigt belysta, att vi här endast ämna sysselsätta oss med *hufvuddragen* af deras historia.

Den 23 April utfärdades den kongliga förordningen om det s. k. *förstärknings-manskapets* utskrifning till ett antal (att börja med) af endast 15,000 man.

I afseende på denna förordning anmärka vi trenne *oformligheter*, hvaruti fröt till alla de oordningar som inträffade onekligen låg.

Författningen lemnade församlingarne, d. v. s. *äfven* de konskriptionsskyldige, valet fritt mellan *lottning* eller rättighet att *lega*. Detta var rättvist, emedan de som voro i ålder och ställning att kunna utskrifvas, äfven borde höras i en så vigtig fråga. Detta oaktadt föreskrefs i en följande paragraf, att valet skulle afgöras i *sockenstämma;* men der voro blott bönder och husfäder röstegande, d. v. s. till största delen sådana personer som *icke* voro under konskriptionen. Allt detta innebar en tydlig *motsägelse*, hvilken öppnade dörren för tvetydiga tolkningar och pockande samt orättmätiga anspråk.

Genom ständernas klara föreskrift borde påbudet om den nya s. k. *extraroteringen*, hvilken hufvudsakligen drabbade possessionaterna, d. v. s. adel och prester m. fl., *föregå* förstärkningsmanskapets utskrifning. Roterings-förordningen befanns också (att döma af dess datum) uppsatt redan i Februari månad; men genom försummelse af den snillrike, churu ytterst slarfvige statssekreteraren baron *Carpelan* kom denna förordning att dröja något, sedan den om förstärkningen redan blifvit kun-

---

[8]) Nyssnämnde bref från A. Rosen till v. Engeström, d. 15 Maj 1811.

gjord. Hvad var nu naturligare, än att den mot »*herrarne*» alltid misstänksamma allmogen häruti skulle se ett knep till deras förmån, samt inbilla sig, att sedan förstärkningen väl blifvit satt i verklighet, skulle man beskedligt glömma bort roteringen. Lägg härtill, att *landtvärnets* rysliga historia var öfverallt ännu i friskt minne, och vi känna ifrågavarande rörelsers egentliga elementer.

De yppade sig i flera af rikets provinser, såsom Uppland (på Wermdön o. s. v.), Östergötland, Småland och Halland; men ingenstädes voro de så betydliga och till sin karakter bestämda, som i *Södermanland* och *Skåne*.

För att lära känna *oroligheterna i Södermanland*, behöfva vi endast återgifva en f. d. hög embetsmans oss benäget meddelade berättelse, hvilken utmärker sig för opartiskhet och klarhet, och förtjenar så mycket mera behjertande, som ifrågavarande person i egenskap af *justitiekansler* vid domstolarne personligen följde den undersökning, som företogs efter dessa oroligheter. Han säger:

»Ibland offren för den omenskliga behandling, det s. k. *landtvärnet* öfverallt rönte, var Södermanlands landtvärn det som lidit mest. Midt uti bedröfvelsen som häraf blifvit väckt, midti den ännu lågande harmen, midt uti — jag hade så när sagt — de blödande såren nedföll nu lagen, som organiserade och uppbådade *förstärkningen*, hvaruti allmogen ej kunde se annat, än en ny utskrifning af *landtvärn* med allt det välkända elände, som derpå skulle följa. Man begriper då, med hvilka upptända känslor den nya förordningen skulle mottagas. Den uppväckte förvirring, ja nästan förtviflan i hvar hydda.»

»För att någorlunda mildra det väl förutsedda intrycket, hade man i förordningen (på sätt vi redan anfört) lemnat åt kommunerna eller församlingarne valet af *lottning* eller af rättighet att *leja*. Med den afsky, hvarmed lottningen redan i sig sjelf betraktades, var denna anordning klok; men då det vidare föreskrefs,

att valet skulle afgöras i *sockenstämma*, frågade de konskriptionsskyldige hvarandra med bestörtning, om då de, hvilkas skinn det gällde, ej skulle hafva någon rätt att deltaga i öfverläggningen? Detta yrkade de derföre; presterna (på goda skäl) vägrade; kyrkor bestormades, oväsen uppkom, o. s. v. Detta var första akten.»

»Nu samlade sig de unge konskriptionsskyldige drängarne, utkörde från kyrkorna der det rådslogs *utan* dem *öfver* dem, från flera socknar och på fria fältet. Att dessa och dylika samlingar, der landtvärnsspöket stod för allas föreställning, och harmen lågade i alla sinnen, och bränvinet äfven hade sin roll, icke skulle aflöpa utan våldsamma och tumultuariska uppträden, till mehn och skada för herregårdsfogdar och offentliga myndigheter, är lätt att inse. Drängarnes logik under dessa öfverläggningar var följande: »Kungen har lemnat oss val; när vi vilja begagna oss deraf, kör man ut oss; andra afgöra det som angår oss; man betager oss sålunda möjligheten att på öfligt sätt låta vår mening komma till konungens kunskap; hvad återstår då för oss annat, än att vända oss direkte till kungen.»

»Så beslöts det ock. En f. d. embetsman (assessor Landell) uppsatte på begäran en ansökning, som en deputerad bar till Nyköping. Denna skrift innehöll, i ödmjuka ordalag, en anhållan af vederbörande att få begagna sig af den nådigst lemnade valrätten, och att på grund deraf slippa lottning. Ansökningen inlemnades på landskansliet, för att vidare fortställas. Men nu befanns landshöfdingen vara frånvarande, och landssekreteraren vägrade att emottaga skriften, under föregifvande att kungen, som redan bestämt sakens behandling, ej skulle kunna eller vilja deruti göra någon ändring.»

»Emellertid återkom den deputerade drängen, och sammankallade kamraterna genom budkafle, hvilket endast genom *sättet* genast gälde halsen. Hvad var nu att göra? Jo, att med en deputation gå rakt till konungen och lemna ansökningen i hans händer. Detta beslöts också. Men dervid anmärkte någon, att om under de-

putationens frånvaro och således *innan* monarkens förväntade nådiga svar ankom, lottning blefve genom sockenstämmobesluten införd och utskrifningen företagen (ty, märkom det väl, allmänna tron var, att manskapets utskrifning och trädande i verksamhet skulle genast följa på förordningens kungörande), så skulle det begifvande, man af konungen väntade, komma för sent. Derföre utfärdades budkaflar öfver nästan hela länet, med uppmaning, under förskräckliga hotelser till den olydige, *att icke underkasta sig besluten om lottning, och att med all kraft motsätta sig de offentliga myndigheterna, som skulle vilja tvinga de utskrifningsskyldige att underkasta sig förstärkningspligten, innan man hunnit erhålla konungens resolution på deputationens andragande.*»

Nu var upproret således organiseradt, så framt man nemligen vill tillägga ett passivt motstånd detta namn. Emellertid hade *den verkställande makten* under allt detta ej varit i overksamhet, och vid första underrättelse om oroligheterna uppdrog regeringen general *Wrede*, hvilken lyckligtvis för henne befann sig på sitt gods Fogelsta i Södermanland, att dämpa desamma och försåg honom i detta ändamål med full myndighet att handla. Han utfärdade en *proklamation* till provinsens invånare, för att upplysa dem om konungens verkliga afsigter och skingra deras farhågor i fråga om förnyelse af landtvärnets gräsligheter. Derpå inkallade han ofördröjligen tvenne bataljoner af Östgöta grenadierer, emedan vissa uttryck som blifvit hörda bland menigheten tycktes tillkännagifva förhandenvaron af fremmande syftemål [9]).

---

[9]) En person (ett slags halfherre, som på kyrkogården uppmanade drängarne till motstånd) hade nemligen frågat en af de närvarande som var välsinnad: »I hvad afsigt äskar man för ögonblicket denna förstärkning af oss?» — Den välsinnade: »Vi äro i öppet krig med England, och kunna icke veta, med hvilka planer Englands flotta infinner sig.» — Den uppproriske: »*Men hvarföre då slåss emot engelsmannen, som gifver vår rättmätige konung en tillflyktsort och råpmar sig för hans sak?* Vi stå snarare i förbindelse till England . . . För öfrigt skulle jag ingenting säga, om vi skulle föras ut emot Ryssen.»

Genom användandet af dylika medel återställdes lugnet i Södermanland, och hvad fruktan för *svärdet* begynt att verka till sinnenas stillande och ordningens återinträdande, det fullbordades genom *lagens* kraftiga mellankomst.

Hvad det *Skånska* upproret beträffar, så spelade äfven här *konskriptions-* eller den s. k. *förstärkningslagen* sin roll såsom hufvudanledning, ehuru *på annat sätt* än i Södermanland. Minnena af det rysliga landtvärnsdramat voro för skåningarna mera fremmande, och den inbillningen att förstärkningen endast var ämnad att till de alltid förhatliga »*herrarnes*» förmån ersätta eller utgöra den s. k. extra-roteringen, var isynnerhet det, som satte upprorsfacklan i deras hand.

Sedan jäsningen i sinnena på ett och annat ställe gifvit sig tillkänna (dock utan våldsamheter), begaf sig en flock bönder till Ystad, stannande utanför staden, der landshöfdingen grefve G. Rosen var sysselsatt i och med förstärknings-kommissionen. Böndernas efter öfverenskommelse med de hemmavarande medförda petition var, att *förstärknings-lagen icke måtte sättas i verkställighet, förrän extra-roteringen gått för sig.* De begärde för detta ändamål företräde hos landshöfdingen eller också att han ville komma ut till dem; men landshöfdingen, i stället att sin pligt likmätigt tala med de förvillade och försöka att lugna dem och skingra deras farhågor, *skickade en sqvadron hussarer emot dem,* då de på befälhafvarens enskilta föreställningar fredligt drogo sig tillbaka. Med lika lätthet lyckades myndigheterna icke att skingra den folksamling, som några dagar sednare egde rum utanför Helsingborg, utan funno sig hussarerna befogade att hugga blodigt in på den obeväpnade, då ännu fredliga hopen.

Detta slags argumentation funno bönderna dock icke fullt tillfredsställande. De samlades derföre ånyo. Här, liksom i Södermanland, beslöt man att på egen hand verka för ändamålet, då myndigheterna ej ville räcka handen dertill. Beslutet blef således, att *i impo-*

nerande skaror vandra omkring till possessionaterna och aftvinga dem förbindelse, dels att genast utgöra roteringen för deras gods, dels att de sjelfve, och icke deras gods, skulle bestå den.

Detta utfördes, så långt det medhanns. Oordningarne här voro i större skala, än i Södermanland, en naturlig följd af de stora massor som bildades i det tätare befolkade landet och af bättre tillgång på medel att förse sig med det oumbärliga bränvinet. Man försåg sig äfven med dryckesvaror ur de anfallna herregårdarnes vinkällare.

I denna upphettning visste bondhopen icke mera hvad den gjorde eller hvad den ville. Hatet mot »*herrarne*» gaf sig luft, och i förtroende till sin styrka fattade den menige hopen det beslut, *att plundra och uppbränna så många herregårdar som kunde åtkommas.* Detta blef förekommet derigenom, att en af anförarne (antingen en handelsbokhållare från Malmö eller en skräddare) föreslog, att hellre än att uppbränna egendomarne, borde man dela dem, hvarvid han förbehöll sig grefve Thotts Skabersjö. Detta kommunistiska förslag antogs med jubel, och den förvillade hopen väntade för att skrida till dess genomförande endast ankomsten af de förstärkningar hvilka blifvit uppbådade genom budkaflar ända från Småland, och hvaraf den betydligaste redan var i antågande, då sammanträffningen med den beväpnade styrkan vid *Klågerup* (den 15 Juni) gjorde slut på hela rörelsen. Detta var också hög tid, ty faran var stor och om 24 timmar hade hela provinsen varit i resning och bondhoparne förenade. Den gemensamma mötesplatsen var utsedd, och man ämnade börja med att taga Malmö såsom en fast punkt att stödja sig på. Man känner, att det var generalmajoren grefve *Hampus Mörner*, hvilken med 100 man infanteri, 40 hussarer och två trepundiga kanoner vid Klågerup skingrade de 12 à 1500 bönder, som der församlat sig. Omkring 30 bönder blefvo dödade och 60 sårade; 300 infördes såsom fångar till Malmö.

Man har anfört några drag, hvilka skulle bevisa, att dessa oroligheter härledt sig från *fremmande orsaker*, och då de väckte ett visst uppseende och föranledde åtgärder på högre ort, är det vår pligt att här upp-uppräkna desamma, ehuru endast i afsigt att ådagalägga deras ogrund.

Det är bekant, att f. d. konungen i Mars månad (1811) lemnade England och begaf sig till Helgoland, och ett rykte var till och med gängse i Stockholm, att han om bord på ett engelskt skepp inträffat framför Carlshamn, att han landstigit på kusten och bodde hos en bonde, o. s. v. Men vi skola framdeles visa, *att Gustaf Adolf under hela den tid oroligheterna varade icke med sin fot vidrörde någon annan jord än Helgolands*, ehuru det är en sanning att han ifrigt ehuru förgäfves hos danska regeringen anhöll att få resa till Danmark, tilldess han den 3 Juli (på sin moders födelsedag) fann för godt att i trots af sin hemliga bevakning fly i öppen båt till Holstein, hvarest han dock af myndigheterna tillsvidare obemärkt qvarhölls i ett slags fångenskap. Vidare har man sagt, *att Skånes adel, såsom i hög grad tillgifven den afsatta dynastien, skulle stått i hemlig förbindelse med Gustaf Adolf, som af dem blifvit inbjuden att under de af dem tillställda oroligheterna begifva sig till Sverige*, och några anekdoter hafva blifvit anförde, de der borde vara af natur att starkt kompromettera såväl grefve Toll, som flera bland denna adels betydligaste medlemmar.

Hvad först beträffar generalbefälhafvaren i Skåne, fältmarskalken *Toll*, så anklagade de hemliga rapporterna honom på ett ganska betänkligt sätt. Det hettè nemligen, att han midt under upproret bradstörtadt afreste från Bäckaskog till Ystad, hvarest han dröjde ända till dess krisen var förbi; under denna tid försvann han plötsligen i tvenne hela dagar, och ingen visste hvarthän... Detta gaf naturligtvis anledning till mångahanda gissningar... Emellertid måste grefve *Hampus Mörner*, som var kronprinsen personligt tillgifven, åtaga sig våg-

stycket att *på eget ansvar* och *utan vederbörlig fullmakt* af öfverbefälhafvaren dämpa upproret, alldenstund denne oaktadt ofta begärde order och instruktioner icke erhöll hvarken muntligt eller skriftligt meddelande från Toll, förrän allt var slut. Då Mörner sedermera underrättade Toll om den afgörande drabbningen vid Klågerup, svarade denne med en försmädlig min: »*Ni har spelat högt spel, herr öfverste!*» »*Jag vet ej*», inföll Mörner, »*hvem af oss två har spelat det högsta spelet!*»

Så lyda de hemliga rapporterna [10]). Deremot anför Tolls biograf, att vid första kunskap om de symptomer af olydnad emot lagen, hvilka förspordes, skickade landshöfdingen grefve Rosen en kurir till Toll, såsom generalbefälhafvare i provinsen, med begäran om den beväpnade styrkans biträde, i fall så skulle behöfvas, för att upprätthålla lugn och ordning. Med kuriren återskickades till landshöfdingen: *Tolls öppna order till hvar och en militärisk befälhafvare att genast, då landshöfdingen det begärte, sätta sig i rörelse med sin trupp, för att skingra olagliga folksamlingar och återställa lugnet, i fall det stördes.*

I samma källa [1]), hvarur vi hemtat denna upplysning, uppgifves att fältmarskalkens hastiga resa till Ystad företogs *i vissa vigtiga handelsuppdrag som han erhållit af regeringen*, ehuru man torde kunna fråga, om detta just var ögonblicket att aflägsna sig i handelsuppdrag. En kommande tid får upplysa, om den ogenomtränglige Toll handlade i något doldt syfte; det vissa är dock, att han var af instinkt och erfarenhet fiende af folkrörelser samt vän af en stark konungamakt.

Detta oaktadt vilja vi ej förneka möjligheten, det ju rörelsen kunnat i *enstaka fall* befordras genom ledare med *hemliga* afsigter; men detta var långtifrån *hufvudorsaken* till densamma.

---

[10]) Anekdot meddelad af grefve G. Mörner (S. S.). Troligen kommo dessa rapporter genom Mörner sjelf till dåvarande kronprinsen.

[1]) Biografisk lefnadsteckning af Toll, I, 117 f.

Slutligen vilja vi i fråga om *Toll* påminna om ett drag af hans fintlighet. Rapport ingick om rörelse i en by, i hvars granskap ingen disponibel militärstyrka för tillfället var, och ingen sådan kunde med erforderlig skyndsamhet ditskaffas. Då skickar Toll dit en qvartermästare, som med ett stycke krita ritar på alla dörrar siffror, såsom öfligt är vid inqvarteringar af soldater. Bönderna, förskräckta, blefvo stilla, och innan de märkte listen, hade man hunnit taga nödiga mått och steg.

I en af grefve *De la Gardies* outgifna journaler förekommer följande märkvärdiga bekännelse:

»Vid Gud jag har aldrig tvekat att offra min personliga äregirighet åt mitt fäderneslands lycka. Tider hafva varit, då min egenkärlek frestades, då man gjorde mig *lysande anbud,* på det att jag med förakt för mina pligter måtte låna mitt namn, mina ringa tillgångar, och det förtroende hvaraf jag njöt i det allmänna, till att understödja ett företag, som framställdes under de mest förföriska framtidsutsigter . . . Men jag afböjde alla dylika propositioner. Jag predikade trohet och lydnad för förvillade medborgare, äfven *då* när regeringen som förebrådde mig att förråda mina pligter ville kasta mig i fängelse. Sålunda föraktade jag mina fienders vanmäktiga ränker lika mycket, som jag afböjde mina vänners förledande anbud.»

Man bör erinra sig, att grefve De la Gardie här talar om bondupproret 1811. Men hvilken har väl kunnat göra honom dessa *»lysande anbud»*? Månne Gustaf Adolf sjelf? Om hans uppgift är sann, kan den väl således bevisa (hvad vi redan medgifvit), att önskningar och atra förefunnos att begagna oordningarne för enskilta afsigter, och säkert är att inställsamheten sökte på denna grund uppväcka spöken och misstankar hos kronprinsen. Så uppgafs t. ex. bland annat, att grefve *Ruuth* skulle under oroligheterna yttrat till grefve Hampus Mörner, att *ögonblicket nu var inne* att bedrifva en regementsförändring såväl i fråga om *regeringsformen* som *dynastien*, o. s. v. Sådane angifvanden voro särdeles

egnade att väcka kronprinsens misstankar, och man märkte länge spåren deraf i hans förhållande till Toll och Skånes adel i allmänhet. Man sammanställde dessa angifvelser med Gustaf Adolfs bref till Toll året förut, då han ville öfverskicka sin son till Skåne för att emottagas af Toll, som borde genom en folkrörelse återgifva honom tronen och befria Carl XIII från de omgifningar, som tyranniserade honom, o. s. v.

Hvad ändtligen säga om baron *Rutger Maclean*, denne frisinnade och folkvänlige gubbe, hvars åkrar nedtrampades, hvars visthus plundrades, och hvars lif hotades af *samma* menniskor, hvilka han befriat ur okunnighetens och fattigdomens slafveri, och som under upproret skref till Toll och begärde bistånd af den beväpnade styrkan för att återställa ordningen? Det var då den konservative Toll ironiskt svarade: »*Det fägnar mig, att baron Rutger Maclean ändtligen öfvertygat sig, att folket behöfver en regering.*»

När lagarne trädt i verksamhet, för att straffa de brottslige i Skåne, skref landshöfding *Georg Adlersparre* bland annat till kronprinsen: »Jag föreställer mig, hvad Toll nu skall fröjda sig, då han sättes i tillfälle att plåga en mängd folk i och för ett brott, *hvartill han sjelf är hufvudorsaken* [2]).

Då

---

[2]) Under oroligheterna i *Södermanland* emottog Carl Johan följande hemliga rapport från en af de emissarier, hvilka der kringreste: »I början bemärktes missnöjet endast bland de konskriptionsskyldige drängarne; men snart understöddes dessa af några *husbönder* och *hemmansbrukare*, och det vill synas, som hade dessa sednare blifvit uppäggade och förvillade af personer, hvilka i hemlighet bemödat sig om att undergräfva den bestående ordningen. Man ledes till denna slutsats deraf, att uttryck och reflexioner, hvilka försports såväl om den landsförvisade dynastien som rörande flere af regeringens åtgärder, icke bära denna prägel af enkelhet, som karakteriserar bonden, när han är lemnad åt sig sjelf. Missnöjet med förstärkningen synes mig då vara en förevändning, för att uppvigla folket, uppväcka oordningar och begagna dessa till fördel för ett ännu okändt mål.»

Då man härtill lägger kronprinsens obekantskap med *svenska* språket och *svenska* förhållanden, hans ställning midt i ett land, söndradt af partier, hvaribland han borde misstänka talrika och mäktiga anhängare af en dynasti, nyss afsatt efter att der hafva regerat nära trenne århundraden, och måhända i hemlighet uppburen af utländska makter . . . hvem undrar då, om han som var uppfödd i en revolution, hvars farliga medel och verktyg han kände, hade svårt att lösslita sig från den föreställningen, att *fremmande orsaker* vållat dessa oroligheter, samt att den ostyriga och regeringssjuka adeln, isynnerhet den skånska, kallat Gustaf Adolf och uppeggat bönderna för att med deras bistånd försöka en omstörtning. Carl Johans tal och hela hans handlingssätt under dessa brydsamma förvecklingar tillkännagifva, att han beherrskades af dessa tankar [3]).

---

[3]) Då nyheten om uppträdet vid Helsingborg (den 10 Juni) anlände, vistades Carl Johan på Drottningholm. Konungen och drottningen m. fl. befunno sig just i biblioteket, sysselsatte att tala om dagens nyheter, då prinsen inträder. Hans dystra utseende, hans mörka blickar, allt vittnade att något ovanligt försiggått. Han intog plats vid konungens sida och började genast omtala, att de berättelser som just nu ingått tillkännagåfve, att hemliga anstiftare uppeggat folket att trotsa lagarne och med vapenmakt motsätta sig förstärkningsmanskapets utskrifning. »Upproret har utbrutit», fortsatte prinsen, »och jag kommer nu, för att få veta E. M:ts tanka i fråga om de mått och steg jag ämnar taga för att qväfva elden i dess ursprung.» — Konungen billigade hvad prinsen föreslog, hvarefter denne steg upp och under inflytelsen af sin ovilja vände sig till skalden Leopold. »Det tillhör de lärde», infoll han med en förebrående ton, »att utbreda och predika vördnad för lagar och religion; ty der hvarest den offentliga moralen och undervisningen äro försummade, uppväxer slägtet förderfvadt genom gudlösa och uppstudsiga läror.» Kortligen, kronprinsen, hvars hetta stegrades och behöfde en afledare, gjorde den stackars Leopold till ögonblickets syndabock, och han blef belastad med skulden för oordningarne såsom den der i spetsen för rikets lärde icke gifvit ungdomen den riktning som vederbort o. s. v.

Vi böra upprepa, att *Toll* efter dessa 1811 års händelser aldrig var väl anskrifven hos dåvarande kronprinsen. Han såg alltid i honom en gammal anhängare af Gustaverna, fin, listig och företagsam, och om det ej varit för att undvika det dåliga intryck ett sådant steg skulle alstrat, hade han 1811 säkert skiljt honom från hans innehafvande befäl. Bland annat hade Toll, då Carl Johan vid tillfälle af bondupproret satt i fråga att sätta hela eller en del af Skåne utom lagen, frimodigt svarat att sådant ej lät sig göra i Sverige, med tillägg att en dylik åtgärd dessutom var »*fransysk*» och »*revolutionär*», m. m. — ett svar, hvilket prinsen hade svårt att förlåta Toll [4]), och hvad grefve *De la Gardies* person beträffar, så får man ej heller sätta alltför mycken tro till de officiella tillgifvenhets- och aktningsbetygelser [5]), som personer i hans ställning hembära åt makten.

Emellertid hade lagens helgd [6]) blifvit upprätthållen, och för att på nära håll se saker'na med egna ögon, förlåta de förvillade och försäkra sig om befolkningens bevågenhet och kärlek, företog kronprinsen vid samma tid en resa i landet. Han begaf sig först (den 7 Juli), åtföljd af sin son arfprinsen, till *Wermdön*, och några veckor sednare (den 1 Augusti) afreste han i samma sällskap till rikets *mellersta provinser*. Öfverallt mottogs han med de uppriktigaste yttringar af folkets tillgifvenhet. Vi skola på annat ställe redogöra för prinsens märkliga samtal med statsrådet *Platen* och landshöfding *Adlersparre* under sistnämnde resa, hvilken egentligen

---

[4]) Vi hafva i S. S. funnit afskriften af ett outgifvet bref från Toll till L. v. Engeström, hvari den förre, som oss synes, fullkomligt blottar sina tänkesätt. Vi meddela det i Bil. N:o 11.

[5]) Då Wetterstedt 1811 besökte Ramlösa brunn i Skåne, infann sig grefve De la Gardie hos honom, för att bedja honom söka betaga kronprinsen de förhatliga misstankar, man lyckats väcka hos honom emot grefve De la Gardie. W. skref af denna orsak ett bref till Carl Johan, hvars svar meddelas i Bil. N:o 12. Det uttrycker måhända endast prinsens *officiella tanke*.

[6]) Jfr sjunde kap.

företogs i det ändamålet att taga i betraktande de storartade byggnadsarbetena vid Göta kanal.

Men vi öfvergå nu till fortsättningen af vår berättelse om Sveriges förhållande till *Frankrike.*

Trogen sitt en gång antagna system, att ej bryta med sin mäktige fiende, under det han i hemlighet beredde sig medlen att gifva Sverige en hög vigt i den politiska vågskålen, fortfor Carl Johan att vara artig emot Napoleon och när tillfället dertill erbjöd sig, till och med smickra honom.

Det var en vacker vårdag, den 2 April (1811) — samma dag nyheten om konungens af Rom födelse inträffat i Stockholm. Baron Alquiers hotell är i stor rörelse; ett högtidligt *Te Deum* beredes i katolska kyrkan och en lysande fest hos ministern. De nyfikne belamra redan kyrkan, der sköna ekipager med glimrande livréer stanna, och diplomater i gala med brösten betäckte af ordnar infinna sig för att fira denna stora verldshändelse. Bland andra såg man general *Adlercreutz* och grefve *Engeström* i stor drägt med hederslegionens stora ordensband utanpå skynda att med sin närvaro förhöja festligheterna.

Samma dag gaf kronprinsen en mindre middag på slottet. Bland gästerna bemärktes den gamle grefve Brahe med fru, och samtalen hvälfde sig hufvudsakligen kring den stora händelse, som från Tuillerierna spridde så många olika känslor öfver Frankrike och Europa. Efter måltiden sade prinsen till grefve Brahe: »Vi behöfva en utomordentlig beskickning till Paris för att lyckönska kejsaren: skulle ni vilja ataga er densamma?»

Som prinsen alltid ville visa sig förbindlig mot rikets förste grefve, och då hans grefvinna, ung, skön och i alla afseenden en dam af stor verld icke var egnad att försaka nöjet af en resa till Paris för att se denna undrens verld, beslöts att grefve Brahe skulle resa för att komplimentera Napoleon i anledning af hans sons födelse. Grefven medförde ett bref från Carl Johan till kejsaren, hvari den förre bland annat utläter sig:

»Om kungens helsa hade tillåtit mig att vara frånvarande, skulle jag sjelf åtagit mig denna ärofulla beskickning; men enär riksstyrelsen under H. M:ts sjukdom blifvit mig uppdragen, måste jag försaka denna lycka. Grefve Brahe är den förste seigneur i Sverige, den äldste grefven, och lika utmärkt genom sina monarkiska grundsatser, som genom sitt uppförande och sin börd. Kungen hoppas, sire, att detta val skall kunna vara E. M. angenämt, och han har uppdragit mig till E. M. öfverföra de önskningar han hyser för Hennes M:t kejsarinnans snara återställande och konungens af Rom välbefinnande.»

Åtföljd af sin sköna grefvinna, afreste sålunda grefve Brahe till Paris för att öka den lysande hop, som vid konungens af Rom vagga nedlade det underdåniga Europas rökoffer. Han blef emottagen med utmärkt bevågenhet så af kejsaren, som hela hans familj. Emellertid visar följande lilla tilldragelse, att Sveriges hemliga fiender ej voro overksamma, då det gällde att framkalla anledningar till obehag och förödmjukelse för svenska hofvet.

Ett rykte hade spridt sig, att Carl XIII ämnade pryda Napoleons son med Sveriges förnämsta orden. Grefve Brahe hade följaktligen ännu ej haft sitt företräde hos kejsaren, då hertigen af Bassano tillfrågade honom: »Är det sannt, att ni medför Serafimerorden för konungen af Rom?»

Naturligtvis kunde grefve Brahes svar i enlighet med verkliga förhållandet ej utfalla annorlunda än nekande, då hertigen inföll: »I så fall är det ett misstag af mig!» Emellertid underrättade grefve Brahe svenska hofvet om saken; hertigens af Bassano fråga ansågs som en anhallan, och verkligen dref konungen artigheten ända derhän att bemyndiga grefven att å Dess höga vägnar erbjuda Serafimerorden åt Napoleons son.

Hvem hade väl kunnat föreställa sig annat, än att detta nya bevis på bevågenhet och vänskap å konungens sida skulle emottagas med all den aktning det förtje-

nade? Men huru måla grefve Brahes öfverraskning, då hertigen af Bassano, efter att hafva i ämnet inhemtat kejsarens tanka, utlät sig som följer:

»H. K. M. tänker för ögonblicket icke mottaga några utländska ordnar för den unge konungen sin son; H. M. afböjer således detta vänliga anbud å konungens af Sverige vägnar, såsom förhållandet nyss varit med konungarne af Danmark, Spanien och Westfalen.»

Brahe (med uttryck af förvåning): »Men kejsaren har ju emottagit den österrikiska St. Stefansorden för sin son?»

Hertigen af Bassano. »Visserligen; men kejsaren anser ej denna utnämning tillhöra den suveräner emellan vanliga etiketten, utan såsom en morfaders vänskapsbetygelse emot sin dotterson, och hvilken följaktligen icke kunde afslås.»

Detta förfaringssätt stötte den gamle kungen, som egde djup känsla af sin värdighet, likasom grefve Engeström, förnämligast derföre att vårt anbud som afslogs ställde oss i samma linea som Danmark, hvilken makt afgudade detta samma Frankrike, som vi gjort allt för att vinna, utan att hafva rönt annat än otack och nu förödmjukelse.

Emellertid erhöll grefve Brahe morgonen den 28 Juli straxt efter messan sitt företräde hos kejsaren. Han infördes omedelbart efter den olycklige prins Josef Poniatowsky, som blifvit skickad af konungen af Saxen. Kejsaren var ganska nådig, ja till och med välvillig, emedan han såg framför sig en typ af den gamla nordiska adeln, och som inga anspråk hyste att blanda sig i politiken. Han uttryckte sig med intresse om konungens helsa, men framställde betecknande nog ingen enda fråga angående kronprinsen. Slutligen undföll honom följande yttrande, som utsades med en nästan löjlig tonvigt: »*Vi hafva väl några skäl till klagomål; man behandlar oss illa i Stralsund; man låtsar i Sverige icke begripa*

oss; men jag vet att detta ämne ej tillhör ert uppdrag, och man måste lefva» [7]).

Emellertid ökades med hvarje dag de fransyska kaparnes våldsamheter emot svenska sjöfarten. Å ena sidan inneburo väl dessa fiendtligheter å franska styrelsens sida ingenting annat, än enkla repressalier som utkräfdes i följd af våra oafbrutna förbindelser med England; men å andra sidan åter förforo de franska prisdomstolarne, men isynnerhet franska regeringen, oftast med en sällsynt orättvisa. Ej nog att svenska skepp och laddningar, endast bestående af inhemska produkter, prisdömdes under förevändning, att de antingen bort vara eller varit försedda med engelska licenser; ej nog att mindre kustfartyg i Sundet uppbragtes, endast lastade med matvaror och landets egna tillverkningar; att svenska skepp qvarhöllos i tyska hamnar, dit de ankommit för att intaga laster: sjelfva skeppsfolket blef som krigsfångar behandladt och sedermera affördt till Toulon och Antverpen, för att tvingas till tjenstgöring på franska flottan [8]).

Under tiden föreföllo obehagliga och nästan dagligen upprepade tvister mellan regeringen i Pomern och den dervarande franske vice-konsuln. För att freda denna provins från ett nytt besök af franska trupper, hade, på kejsar Napoleons uttryckliga begäran, och med stor känning för landet, en betydlig militärstyrka derstädes blifvit upprättad, och dessutom den strängaste vaksamhet iakttagen i afseende på all oloflig handel med kolonialvaror. Ickedessmindre var det omöjligt att tillfredsställa franska ombudets alltid växande fordringar. Ett slagsmål som uppstod i Stralsund mellan en fransk

---

[7]) Bref från grefve Brahe till Carl XIII, Juni - Aug. 1811. — Brahe var försigtigare, än Wrede vid ett föregående tillfälle (se föreg. del, s. 180), enär han hvarken framkallat eller svarade på detta kejsarens utlåtande. Dennes lugn var emellertid obegripligt, emedan Montoren dagen förut omtalat grefve Essens besök på engelska flottan. Se längre ned.

[8]) L. v. Engeströms Berättelse till Kongl. Maj:t, den 7 Jan. 1813.

kaparebesättning och några till landtstormen hörande rekryter, hvarvid blef utrönt att fransmännen börjat skymfa och anfalla de pomerska soldaterna, ansågs i Paris nästan som ett fredsbrott, och hvarför såsom upprättelse fordrades dessa soldaters afstraffande med döden [9]).

Slutligen begick landshöfdingen i Göteborg grefve Rosen sista dagarna af Maj månad (1811) den oförsigtigheten att i en vigtig beskickning anmoda befälhafvande generalen friherre Tawast begifva sig till amiral Saumarez ombord på engelska flottan [10]), utan att man drog försorg derom, att denna beskickning blef en hemlighet för fransyska konsuln. Allt detta, *i förening med de alltid återkommande klagovisorna öfver Sveriges oafbrutna handelsförbindelser med England*, gaf baron Alquier anledning till de bittraste förebråelser, och föga fattades att han ingifvit en krigsförklaring och lemnat Stockholm. Emellertid afsattes någon tid härefter (den 5 Sept.) general Tawast för att tillfredsställa Napoleon [1]), och generaladjutanten friherre Boije efterträdde honom i egenskap af chef för fältmarskalken grefve Essens stab.

Kort efter general Tawasts besök på engelska flottan och de uppträden med franska sändebudet baron Alquier, hvilka derpå följde, begärde denne företräde hos kronprinsen på Drottningholm. Han sade:

»Kejsaren ser ogerna en man så fiendtlig mot hans system som grefve Engeström i spetsen för utrikes angelägenheterna i Sverige. och H. K. M. skulle gerna se att han aflöstes genom någon annan.»

Carl Johan, med synbar förtrytelse: »Det är möjligt, att grefve Engeström ej har lyckan att behaga kejsaren; men han eger kungens och mitt förtroende; han är tillgifven sitt fäderneslandl» . . .

---

[9]) Nyssnämnde berättelse.

[10]) Se Bill. N:o 13 och 14

[1]) Saken omtalades (d. 27 Juli) i Monitören, ehuru Essens namn förvexlas med Tawasts, och ifrågavarande nummer af Monitören anlände till Stockholm d. 24 Aug.

Alquier. »E. H. tyckes fästa föga afseende vid kejsarens välvilja och önskningar. Sverige återfick Pomern, med vilkor att det antog kejsarens system. Icke-destomindre har grefve Engeström uppfört sig som uppenbar fiende till detta system, och erkänd beskyddare af engelska handeln . . . Det skulle vara ganska ledsamt, om kejsaren skulle blifva tvungen att låta sina trupper marchera, för att förskaffa aktning åt fördragen» . . . .

Carl Johan (med ett föraktfullt leende). »Ah verkligen, så att ni tror det! Nåväl, om kejsaren vill befrakta våra skepp, som ruttna i våra hamnar, så må han få använda dem att öfverföra sina trupper till Sverige, och jag lofvar att icke anfalla honom, förrän han landsatt 40,000 man.»

Napoleon, som förafskedat baron Hardenberg ur preussiska kabinettet och baron Thugut ur kabinettet i Wien, trodde sig med en rynkning på ögonbrynen kunna bortskicka grefve Engeström från utrikes departementet i Stockholm. Men han misstog sig, och Alquier, som förstod betydelsen af Carl Johans sista ord och insåg att en fortsättning i samma ton skulle slå illa ut, blef höfligare och, eftersom han ingenting vågade svara, urladdade sin galla i den ministeriella brefvexlingen. Han affattade hädanefter sina noter understundom i så förolämpande ordalag, att grefve Engeström vägrade lägga dem under konungens och kronprinsens ögon. Då Engeström en gång mottagit en dylik skrifvelse, begärde han ett samtal med Alquier och sade till honom:

»Denna not är alltför mycket opassande. I stället att lägga den under kungens ögon, föreslår jag er att taga den tillbaka, för att undvika ett svar i samma anda, som redan är färdigt, och som ni skall få höra.»

I detsamma uppläste Engeström ett koncept, som var ganska kärft hållet, hvarefter han fortfor: »Om ni tager er not tillbaka, skall jag kasta mitt svar på elden!»

Och verkligen återtog Alquier sin not. De begge ministrarne sönderrefvo derpå i samma ögonblick bevisen på deras öfverilning, och talade åter fogligt med hvarandra. Engeström sade småskrattande: »*Vi likna trenne älskande, som bli ovänner för nöjet att få åter försonas.*» — »*Ja i sanning*», inföll baron Alquier sardoniskt, »*det fattas endast porträtter och hårlockar.*»

Emellertid ändrade den sistnämnde på intet sätt det dryga, hånande och förödmjukande språk, hvaraf han betjenade sig i sina meddelanden med svenska ministéren. Det ädlaste beslut blef föremål för gyckel, de upphöjdaste pligter missfirmade, och verkligen dristade Alquier gå så långt, att han lät förstå, det hans herre, hvilken skulle lägga under sig alla riken, nog skulle förstå att sänka sin fordna löjtnants högmod, svalka hans hetta och qvarhålla honom i ett tillstånd af ödmjukhet och beroende. Han tillät sig slutligen yttra med afseende på de »lagöfverträdelser som i svenska hamnar begingos under grefve Engeströms beskydd» *att denna svenska regeringens politik skall sluta med att ställa den nuvarande konungen i samma belägenhet, som förorsakade den siste Gustafs fall.*»

Napoleon sjelf fann omsider Alquiers beteende olämpligt, och han yttrade om honom: »*Denne buffel skaffar mig öfverallt fiender.*» Alquier, som endast förstod att smida ränker, förtala och harmas, fann sig stött öfver obetydligheten af sitt politiska inflytande, hvilket i Madrid, Neapel och Rom dock varit så stort, att han endast med åberopandet af sin herres namn föreskrifvit lagar. Den hemliga polisens underrättelser anklagade honom derjemte för ränker och yttranden som svårt graverade honom, och hans umgängeskrets bestod af personer som uppenbart voro den rådande ordningens fiender och hans besoldade spejare. Emellertid befallde kronprinsen grefve Engeström uppsätta ett svar till Alquier, tjenligt att en smula sänka

hans högmod och erinra honom om hvad han var skyldig ett krönt hufvud.

Detta svar [2] har synts oss så märkvärdigt, att vi finna oss föranlåtne att något utförligare återgifva det. Sedan Engeström skarpt tillbakavisat baron Alquiers förebråelser angående lemnadt skydd åt den olofliga handeln, utbrister han:

»Den tafla ni uppdrager har ingenting förskräckande för den som känner Sverige, dess tillgångar samt dess invånares fosterlandskärlek. Men ni känner icke Sverige. De personer, hvilka utgöra ert dagliga sällskap, tillhöra ej, ni vet det nog, samhällets mest ansedda och upplystaste medborgareklasser. De äro menniskor utan fädernesland och utan sedlighet, män för hvilka hvilan är ett plågoris, ordningen och lugnet ett oupphörligt straff. Förvisade hederligt folks sällskap, bevakas dessa samma personer noga af polisen, och alltid färdiga att sälja sig till utländska makter, tjena de dem, som betala dem bäst. Hittills skyddade af lagarne, äro de snart vid den gräns, der de kunna åtkommas.»

»Slutligen upprepar jag för er, hvad jag varit i tillfälle att så ofta säga er: konungen har för afsigt, att närmare än någonsin förena sig med H. M. fransmännens kejsare; men han tål ej, att en diplomatisk agent upphäfver sig till rådgifvare, ännu mindre att han vågar skrida ända till hotelser.»

Detta bref fyllde mattet af Alquiers harm, så mycket mera som han deri fann sig *personligt* angripen. Han beslöt då att ej mera underhandla med grefve Engeström, utan ställde (den 20 Juli) direkt till kronprinsen en not, som var affattad i ganska myndiga ordalag. Han upprepar häri sina vanliga anklagelser, med tillägg att han nu äfven blifvit *personligt* anfallen af grefve Engeström samt förnärmad till sin heder. Han skulle

---

[2]) Det finnes ej i Engeströms oftanämnde berättelse, och meddelas här (såsom hittills obekant) efter en afskrift i S. S.

ofördröjligen meddela kejsaren kännedom om grefve Engeströms libell, på det H. K. M:t må få afgöra, om hans sändebud bör blottställas för så nedriga beskyllningar, derföre att han försvarar Frankrikes intressen och angifver lagbrott, som föröfvas i Sveriges hamnar i strid mot formliga traktater och kontinental-systemet, jemte de hemliga förbindelser, dem det behagar grefve Engeström att beskydda. Derefter förklarar han, att han tilldess han inhändigat nya order från sitt hof ej vill hafva någon vare sig skriftlig eller muntlig förbindelse med grefve Engeström, samt att han ej ämnar besvara någon af honom underteeknad eller ens från honom skickad not. Slutligen uppmanar han kronprinsen att före sin afresa (H. K. H. var nemligen färdig att företaga sin resa till Göta kanal) uppgöra ifrågavarande angelägenhet, med tillägg att han i motsatt fall ämnade vända sig till kungen sjelf.

Denna not blef obesvarad, kronprinsen afreste och sakerna befunno sig på denna punkt, då Alquier i medlet af Augusti (den 15) begärde ett nytt företräde hos kronprinsen på Drottningholm. Det beviljades honom, men drog så länge ut på tiden, att alla gästerna redan befunnos samlade till middagsmåltiden, innan prinsen och Alquier syntes. Huru förvånades man icke då, när man fick se den sednare, med ett utseende som föga dolde de lidelser hvilka kämpade i hans inre, passera salongen der middagsgästerna befunno sig, utan att hafva blifvit anmodad qvarstanna till middagen. Man trodde sig redan höra stormen ryta och se blixten som utgick från Tuillerierna. Prinsen var till utseendet lugn, ehuru det är visst, att en vulkan jäste i hans själ . . . Han bjöd drottningen armen, och Hennes M:t, hvars rang tillät henne att vara nyfiken, hade knapt satt sig till bords, förrän hon tillfrågade prinsen angående hans samtal med baron Alquier. »Det var ganska märkvärdigt», svarade prinsen, och förbehöll sig att efter måltiden få i detalj göra Hennes Maj:t reda derför.

Man återvände till salongen, och verkligen dröjde prinsen här endast ett ögonblick, medan han drack sitt kaffe, hvarefter han med kungen, drottningen och några herrar gick in i ett närbeläget kabinett, hvarest han gjorde dem följande berättelse. Vi anföra hans egna ord [3]):

»Baron Alquier vet nu, hvad han har att hålla sig till. E. M. erinrar sig, att jag längesedan begärt tillåtelse att skrifva till generalguvernören i Pomern, att han försökte afyttra vissa kolonial-varor, som befinna sig i Stralsunds magasiner och hvilka der hade blifvit upplagda med Napoleons bifall i fjol. Det var så uppgjordt, att vi skulle använda inkomsten till uppköp af spanmål, och kejsaren hade på mitt förslag redan medgifvit Sverige att fritt förfoga öfver dessa varor såsom skadeersättning för de förluster, vi lidit genom kontinental-systemet. Det var till följe af dessa order, Alquier nu infann sig, för att tala med mig.»

»Han sade mig, att H. M. kejsaren väl velat bifalla att kolonialvarorna såldes, men med vilkor att: *inkomsten helt och hållet föll H. M:t kejsarens konsular-kassa till godo.*»

»Jag hade vid detta oförskämda påstående all möda i verlden att återhålla min vrede. Hela min kropp darrade, och jag tror att jag hade kastat Alquier ut genom fönstret, till den grad kände jag mig uppbragt, om lyckligtvis Oskar ej inträdt i detsamma. Åsynen af min son gjorde mig åter herre öfver mig sjelf; jag blef lugnare, och försökte att så äfven visa mig till det yttre. Jag sade till Alquier: Nej, min herre, aldrig skall kungen medgifva, att kejsaren envåldigt förfogar öfver Sveriges angelägenheter. Var öfvertygad, att i alla de tillfällen, då Sveriges väl kan förenas med Frankrikes, skall Frankrike i mig ega en nitisk försvarare; Ryssland och England skola ingenting erhålla, så länge mitt nya fäderneslands intresse är förenadt med Frankrikes; men om kejsaren framställer sådana fordringar,

[3]) Enligt en anteckning på franska från denna tid (S. S.)

som antingen äro orättvisa eller stridande mot kungens heder och Sveriges väl, så kan ni vara öfvertygad, att jag ej skall tveka ett ögonblick, och ni skall sluta med att för alltid afslita band, hvilka i århundraden förenade de begge nationerna till deras gemensamma fördel.»

»Här afbröt mig Alquier och sökte föreställa mig sin förvåning och ledsnad att höra en *fransysk*, med kejsaren *personligt* förbunden furste föra ett dylikt språk, o. s. v. Jag svarade honom»:

»Mina förbindelser med Frankrike skola alltid blifva ett ljuft minne för mitt hjerta, men kunna aldrig förmå mig att uppoffra Sveriges lycka. Jag vet alltför väl hvad jag är Sverige skyldigt, och jag skall i detta afseende aldrig åsidosätta mina pligter.»

»Förmodligen trodde sig Alquier nu vinna sitt mål genom att skrämma mig. Han sade derföre: «I så fall, min nådige herre, ser jag mig satt i den obehagliga nödvändigheten att skrifva härom till kejsaren; men ännu en gång, jag har trott mig böra underrätta E. K. H. derom och bedja Er vara betänkt på följderna.»

»Trots den utomordentliga förtrytelse jag erfor att höra mannen fortfara i denna tonart, bibehöll jag mitt lugn och sade till honom: »Det beror på er sjelf, baron Alquier. Om ni så finner för godt, kan ni personligen bringa kejsaren denna nyhet; edra pass skola vara färdiga redan i afton; men ni kan vara fullkomligt öfvertygad, att jag aldrig skall bifalla något, som är förnedrande för kungen och för nationen. Och du min son, tänker du på samma sätt?»

»Oskar svarade mig då dessa ord, som jag aldrig i mitt lif skall glömma: »*Ja pappa, hellre dö, än förnedra sig!*»

»Jag erfor en rörelse af hänryckning, jag upptog Oskar i min famn och läste i Alquiers ansigte hans förvåning. I detsamma underrättade mig grefve Ridderstolpe (tjenstgörande kammarherre) att middagen var serverad. Jag afskedade Alquier, och försökte så mycket som möjligt beherrska mina anletsdrag, på det man

ej skulle märka den rörelse, denne agents oförskämdhet hos mig uppväckte.»

Efter att sålunda hafva talat uppreste sig prinsen och drog sig tillbaka i sina inre rum. Han öfverväldigades här af en frossfeber, hvilken räckte i nio dagar, hvarunder man var i en oupphörlig oro för hans återställande, och han anklagade sjelf Alquier att hafva genom sin oförskämdhet ådragit honom denna sjukdom, såvida den ej var en följd af ovanan vid klimatet och lustslottet Drottningholms fuktiga belägenhet. Emellertid var allmänheten i oro öfver hans tillstånd och den beställsamma illviljan sökte redan utsprida, att man ämnade honom samma öde som Carl August [4]); dock segrade snart prinsens starka kroppsbeskaffenhet, ehuru han från denna tid aldrig tyckte om att vistas på Drottningholm.

Efter detta uppträde blefvo Alquiers meddelanden med svenska ministèren allt glesare och glesare, och franska kejsaren, som insåg att denne minister i Sverige endast bortskämde angelägenheterna, biföll ändtligen (November 1811) att återkalla honom. M:r *de Cabre*, en vacker och elegant herre, som hos de sköna [5]) gjorde eröfringar lika hastigt som baron Alquier skaffade sig fiender, efterträdde honom i egenskap af Frankrikes chargé d'affaires vid hofvet i Stockholm.

Emellertid fullföljde *franska* kaparne sina våldsamheter emot Sveriges handel, och emot hösten innevarande år 1811), när engelska flottan lemnat Östersjön, gingo de till väga med större verksamhet än tillförene. Regeringen fann sig då uppfordrad anbefalla svenska kryssare att uppbringa de franska kapare som störde svenska kusthandeln eller togo svenska priser, och flere dylika kapare, som ofredade våra kuster, blefvo verkligen

[4]) Signeul skref från Paris, att nästan ingen vecka förgick, utan att man hörde rykten att kronprinsen skulle fått samma slut som Carl August.

[5]) Se følj. del, hvarest vi meddela en i detta afseende karakteristisk anekdot.

bortjagade; en vid namn Merkurius blef tagen. Dessa olyckliga förhållanden gåfvo anledning till nya underhandlingar, hvilka icke utan ett visst hopp om framgång numera vanligen fördes i Paris, hvarjemte kaparefartyget Merkurius jemte dess besättning öfverlemnades till franska beskickningens i Stockholm förfogande.

Återstår att redogöra för *Sveriges förhållande till Europas öfriga makter* under sednare hälften af innevarande år.

Hvad först beträffar *Ryssland*, så undgingo ej vissa underordnade omständigheter, såsom landsflyktingen general *Armfelts* utmärkta mottagande vid hofvet i Petersburg samt det sätt, hvarpå svenska regeringen ansåg sig befogad behandla såväl nämnde general som de finska förrädarne *Cronstedt*, *Jägerhorn* och *Gripenberg*, m. m., att å ömse sidor alstra ett visst misstroende eller rättare obehag [6]). För öfrigt var förhållandet emellan de begge hofven i grunden godt, och kejar *Alexander* försummade intet tillfälle att försäkra vederbörande om sina vänskapliga tänkesätt och sin uppriktiga och oaflåtliga önskan att allt fastare tillknyta de band, som förenade de begge rikena [7]). Å sin sida besvarade kronprinsen och svenska hofvet dessa känslor på ett sätt som de förtjenade. Sålunda uppdrog t. ex. prinsen *general Suchtelen*, hvilken med kejsarens tillstånd i Augusti återvände till Ryssland i och för ordnandet af enskilta angelägenheter, att försäkra sin herre om Sveriges benägenhet att för-

---

[6]) Depescher från Stedingk till kronprinsen (d. 3, 15 och 27 Juni 1811). — General *Armfelt* förklarades (d. 27 Maj s. å.) hafva upphört att vara En af rikets Herrar, derföre att han utan förut erhållen tillåtelse svurit kejsar Alexander tro- och huldhet, hvarjemte hans fru förklarades höra i detta afseende dela mannens öde och vara ur stånd att förrätta sin tjenst som drottningens öfverhofmästarinna. Den 26 Mars (s. å.) tillkännagaf kungen i ordenskapitlet, att vice amiral *Cronstedt* såsom den der förrädiskt uppgifvit Sveaborg m. m., upphört att vara kommendör af svärdsordens stora kors, o. s. v.

[7]) Bil. N:o 15.

svara sitt oberoende och blifva sina förbindelser trogen [8]), hvarjemte regeringens förfarande i den bekanta *Regnérska* tryckfrihetssaken mer än tydligt ådagalägger, från hvilken sida man i Sverige fortfarande beräknade att finna sitt stöd.

I slutet af Juli månad (1811) återvände ambassadören *Stedingk* från Petersburg, och erhöll den 26 samma månad sitt första företräde hos kronprinsen på Drottningholm.

Vi hafva redan antydt, *att* och *på hvad grund* Stedingk ej ansågs fullkomligt passande för de nya förhållanden som inträdt mellan kronprinsen och kejsar Alexander, samt att detta förnämligast varit orsaken till hans återkallande. Emellertid upplyste denne ambassadör, att kejsar Alexander, för att vinna den offentliga meningen, för ögonblicket umgicks med tankan att skänka sitt rike en *ny representativ statsförfattning;* att man i Ryssland tydligen afsåg att på egen hand sörja för sitt försvar utan att till en början åtminstone vara betänkt på bildandet af en ny koalition, som icke ens ansågs för tiden möjligt; att således kriget (å Rysslands sida) skulle blifva fullkomligt *defensivt.* »Ryssarne», sade Stedingk, »skola låta anfalla sig på sina egna gränsor; man har redan uppgjort operationsplanen derefter, och krigsministern Barclay de Tolly skall hafva högsta befälet. Det ofantliga omfånget af Rysslands rustningar, i förening med detta rikes omätliga tillgångar, tyckes bevisa, att Frankrike ej i längden skall vinna på en strid, hvilken nu ej liksom oftast hittills torde komma att slutas med ett enda slag. Men Ryssland eger ingen i det stora kriget förfaren general, med en förmåga tillräcklig att hålla ut emot Napoleons väl beräknade anordningar. Slumpen och olyckan hafva understundom framkallat stora härförare, men de skulle kunna komma att blifva alltför dyrköpta.»

---

[8]) Suchtelen hade blifvit den egentliga *förtroende-ministern* mellan Carl Johan och Alexander, och han förtjenade att vara det såsom vi allt framgent få se.

I slutet af Augusti månad (1811) anlände den qvicke och älskvärde generalen grefve Neipperg i egenskap af *Österrikes* sändebud till hofvet i Stockholm. Man känner de ömtåliga förhållanden, som i en sednare tid gjorde honom så ryktbar i egenskap af chef för kejsarinnan Marie Louises hof och hans morganatiska förbindelse med denna Napoleons maka. Han blef emottagen med synnerlig bevågenhet af kronprinsen, som gjort bekantskap med hans tapperhet på stridsfältet vid Wagram, och han bar i det svarta band som betäckte hans venstra öga, ett ärofullt vedermäle af sitt mod. Denna yttre krigare-prägel, i förening med hans lifliga och intressanta väsende, gjorde honom öfverallt omtyckt, och icke minst i Stockholm. Sålunda fattade äfven kronprinsen snart en särskild välvilja och vänskap för denne utmärkte krigare och diplomat. Vid hans företräde hos H. K. H. på Drottningholm yttrade den sednare: »Man underrättar oss, att Napoleon begärt 15,000 man af konungen af Danmark, jemte tillstånd för Schelde-flottan att öfvervintra i Danmarks hamnar. Svenska ministern har fått befallning att underrätta sig härom. Emellertid ökas de franska härarne i en hotande grad uti hertigdömet Warschau; norra Tyskland genljudar af krigsrykten; marscher och trupprörelser höra der till ordningen för dagen ... I ett sådant sakernas läge kan Österrike icke förblifva likgiltigt: en stor roll är förbehållen ert hof, och vi böra understödja hvarandra, *för att förskaffa aktning åt vår neutralitet* *), på det att vid krigets slut vi må kunna blifva fredsmäklare.»

Kort härefter, eller i Oktober månad samma år, tog äfven *England* ett vigtigt steg till ett förtroligare närmande till Sverige. Förra engelska sändebudet vid hofvet i Stockholm, Thornton, anlände i slutet af nämnde månad till Göteborg, hvarifrån han, för att undgå de i denna stad hvimlande franska spioners uppmärksamhet,

*) Österrike hade ännu icke afslutat sitt förbund med Frankrike.

inbjöds att begifva sig till Åmål, der han skulle träffa svenska chargé d'affaires Netzel, som fått uppdrag att med honom underhandla. Thornton reste i största inkognito under namn af en amerikansk köpman Thompson, samt träffade ganska riktigt, efter den besvärligaste färd genom skogar, is och snö, på utsatt ställe den svenska underhandlaren. Han meddelade Netzel *ett förslag till fred* mellan England och Sverige; men alldenstund svenska regeringen ännu ej öppet ville taga sitt parti, och Netzel på grund deraf ej fått fullmakt att afsluta någonting formligt, uppskjöts underhandlingen tillsvidare. Det första steget hade emellertid blifvit taget, och vår regering hunnit försäkra sig om Englands välvilliga afsigter. Derefter återvände Thornton i November öfver Göteborg till England. Hans resa till Sverige hade dock all försigtighet oaktadt ej kunnat undgå att blifva känd i Europa, och redan i Oktober månad befanns den omtalad uti Monitören [10]).

Alla omständigheter tycktes sålunda förena sig att öfvertyga kronprinsen, att af Frankrike var ingenting att hoppas i fråga om vår stora vital-angelägenhet: *Norge*, och hans djupt forskande blick låt honom redan ana det öde, som förr eller sednare väntade den store verldsbetvingaren. Vi hafva redan omtalat de beräkningar, han uppgjort med afseende på förvärfvandet af *Norge*, och gå nu vår pligt likmätigt att fullfölja berättelsen om de mått och steg, Carl Johan oafbrutet

---

[10]) Monitören hemtar sitt meddelande ur engelska tidningen »*the Sun*», och anför efter en annan engelsk tidning (*the Star*) följande: »Våra ministrar äro ganska stolta och vänta de största följder af Thorntons afresa till Östersjön.» Slutligen beledsagar den stora franska tidningen dessa uppgifter med några reflexioner. »Hvad kunna vi vänta af denna beskickning», frågar den. »Har den för ändamål att erbjuda de nordiska makterna nya subsidier? Och om denna underhandling lyckas, hvart skall den leda? . . . : att öka Napoleons makt!» — Jfr landshöfdingen grefve A. Rosens bref till L. v. Engestrom (Okt. och Nov. 1811). De visa, att England icke var obenäget att till och med betala Sverige subsidier och gynna forslaget af Norges förening med Sverige.

vidtog i ändamål att befordra detta stora företag till en lycklig verkställighet.

Sista dagen af Mars månad (1811) hade landshöfdingen grefve Rosen i Göteborg ett ganska märkvärdigt samtal med *grefve Wedel*, hvilken yttrade sig med lika ifver som förut angående planen af *Norges förening med Sverige*, ehuru han fortfarande endast tänkte sig densamma möjlig under förutsättning af att den genomdrefs med norrmännens *fria bifall*, hvarjemte han föreställde sig att den lättast skulle kunna bringas till verkställighet under ett krig mellan Sverige och Danmark [1], o. s. v. Några dagar sednare samtalade grefve Rosen i ämnet med grefve Wedels svärfar, den rike och ansedde kammarherren *Anker*, som i allo delade sin svärsons åsigter, änskönt han utlät sig med mera försigtighet [2].

Då kronprinsen i den stora frågan angående *sättet* för Norges förening med Sverige alltid utgick från den åsigten, att den borde åstadkommas förmedelst norrmännens *fria* medverkan samt med åt dem förunnad rättighet att ega bestånd som *sjelfständig* stat med egendomliga statsinrättningar och lagar under en gemensam regent, antog han endast det åskådningssätt, hvilket alltifrån statshvälfningens början legat till grund för de öfverenskommelser och öfverläggningar, hvilka förevarit mellan utmärkta svenskar och norrmän, såsom Adlersparre, Platen, Posse, Wedel, Anker, Löwensköld, m. fl. Han insåg ganska riktigt, att han i händelse af ett motsatt förfaringssätt skulle försätta sig i ett falskt läge, och från sig aflägsna ett betydligt parti, hvilket var af stort inflytande i Norge. Hans uppgift inskränkte sig då dertill, att aftvinga konungen af Danmark ett fördrag, som afträdde Norge åt Sverige, ur hvars händer norrmännen i så fall skulle emottaga friheten såsom en välgerning, och var ej denna politik ädlare och mera värdig en revolutionens och den nyfödda europeiska fri-

---

[1]) Bil. N:o 16.

[2]) Bref från A. O. Morner till Carl Johan, Göteborg d. 6 April 1811.

hetens son, än om han skulle tänkt på en *eröfring* af landet med thy åtföljande *sammansmältning* och *undertryckande* af dess nationalitet jemte alla dermed åtföljande både nära och framtida vådor?

Detta oaktadt var Carl Johans blick alltför skarp, för att han ej skulle inse alla de olägenheter som kunde uppstå i anledning af de skiljaktigheter som i Sverige ej blifvit så utjemnade genom 1809 års revolution som man i Norge hade hoppats. Han föresåg hvad framtiden kunde af denna orsak bära i sitt sköte, och han utlät sig derföre inför Adlersparre och Platen i Mariestad under det besök han hos den förre aflade sommaren innevarande år på sätt som följer:

»Jag beklagar uppriktigt norrmännens obenägenhet att tillegna sig vår statsförfattnings grundelementer. Men hvad kan jag nu uträtta? Hvarför gjorde ni 1809 er revolution endast till hälften? Hvarföre icke då ordna edra samhällsinrättningar på ett sätt, tjenligt att ingifva norrmännen lust att dela frukterna af edra förbättringar förmedelst en *fullständig* sammansmältning?»

Adlersparre. »Fruktan för det borgerliga kriget och de alltid mäktiga intressena lade sig deremot. Dessutom ansågo flere af de män som då egde stort inflytande på angelägenheterna vådligt att vidröra grundvalarne för denna gamla samhällsbyggnad (stånds-inrättningen), som århundradena upprest, och som nationens vanor, minnen och seder förlänat sin helgd. Vi läto öfvertyga oss, och så förföll frågan.»

Carl Johan. »Må så vara; men detta är just hvad som för alltid skall aflägsna möjligheten att af de begge nationerna bilda ett sammanhängande och likartadt helt, och kanske i framtiden medföra förvecklingar. Emellertid är Danmarks afträdande af landet vårt första vilkor. Men det är icke längre möjligt att gå med Frankrike, som envist vägrar att bidraga dertill. England och Ryssland måste således hjelpa oss att eröfra detta afträdande,

ehuru jag vet att nationen ännu är långt ifrån att uppskatta denna nödvändighet»[3]).

Denna sista anmärkning var, såsom vi väl få se, en obestridlig sanning. Emellertid afskräckte detta ej Carl Johan att oförtrutet fortgå på den en gång beträdda banan, och redan i September 1811 skickade han sin adjutant major *Forsell* till Christiania under förevändning att till ståthållaren prins Fredrik af Hessen aflemna ett bref o. s. v.; men hans verkliga uppdrag var att söka utforska grefve Wedel i fråga om sättet hvarpå han skulle vilja bidraga till föreningen, samt erfara om han ännu lifvades af samma känslor som i Carl Augusts tid; i så fall erbjöd prinsen honom att blifva Norges förste ståthållare, m. m.

Efter grefve Wedels sätt att yttra sig inför statsrådet Platen och landshöfdingen grefve Rosen vid tvenne tillfällen icke så lang tid tillbaka kan man ej annat än billigt förundra sig öfver hans svar till Forsell: »Jag gör nu ingenting mera», sade han, »sedan ni valt prinsen af Ponte Corvo.» Några temligen kärfva och ohöfliga utlatelser rörande prinsens lyx och franska idéer gaf samtalet en obehaglig ton, och Wedel slutade med att säga: »Hvad angår hans anbud att nämna mig till landets förste stathallare, så är det åter en plats som tillkommer mig med rätta i följd såväl af min ställning, som af min förmåga och min börd.»

Måhända sag grefve Wedel, sasom vi vid ett föregående tillfälle anmärkt, i Sveriges nye kronprins ännu endast den lyckligare medtäflaren, hvilken skingrat hans egna äregiriga drömmar, och i så fall torde man kunna förklara hans häftiga utfall mot Carl Johan. Emellertid aktade sig Forsell noga att frambära hans opassande ord till kronprinsen, utan han sade endast att grefve Wedel funnit sakerna alltför litet utvecklade, för att kunna uttala en åsigt[4]), o. s. v.

---

[3]) Meddeladt af G. Adlersparre (S. S.)

[4]) Uppgift af C. Forsell (S. S.), som tillade, att då han vid ett föregående tillfälle vågat tala med kronprinsen om möjligheten

Vi sluta innevarande kapitel med att i hast omtala det öde, som drabbade tvenne konungens ombud i Paris, Sveriges tillförordnade minister baron *Gustaf Lagerbjelke* samt generalkonsuln *Signeul*.

Vi erinra oss den sällsporda talang, som gjort baron Lagerbjelke så utmärkt och som gaf honom hopp om att i Paris spela en lysande roll såsom mellanlänk för den nye kronprinsens förbindelser med kejsaren och Frankrike, en politik som Lagerbjelke aldrig upphörde att hylla och hvars öfvergifvande i Stockholm gjorde honom först till en utanför affärerna stående person, och omsider till en onyttig och slutligen för sina sympatier misstänkt person. Han lyckades sålunda aldrig att på sin ministerpost vinna förtroende, och det lärer icke kunna nekas, att hans personliga förhållanden och det oregelbundna i hans enskilda lefnad mycket bidrog att undergräfva hans anseende. Missnöjd med kronprinsens politik var han nog oförsigtig att ej dölja sina känslor, och han blef derföre snart indragen i den franska diplomatiens snaror. Det dröjde alltså icke länge, innan man i Stockholm trodde sig få skäl att misstänka hans politiska vandel, hvarföre man anförtrodde Signeul, som följt den nye tronföljaren till Sverige och i Januari 1811 återvände till Paris, den obehagliga rollen att observera baron Lagerbjelke. Signeul, hvilken (såsom vi snart få se) dessutom erhöll andra hemliga uppdrag, emottog i enskild gåfva af kronprinsen 50,000 francs, hvarjemte man genom att på ett fint och fyndigt sätt smickra mannens ärelystnad i en riktning som hvar och en bör förstå sökte att sporra hans nit.

Då Signeul första dagarne af Februari anlände till Paris, mötes han här af ganska tvetydiga rykten an-

---

att återtaga Finland, när kriget mellan Ryssland och Frankrike komme att utbryta, förifrade sig Carl Johan slutligen ända derhän, att han visade Forsell på dörren. — Vid samma tid skickade äfven Carl Johan öfverste Björnstjerna i ett likartadt uppdrag till Norge. Se B:s »Observations faites pendant un voyage en Norvège, Oct. 1811.» (Manuskript i S. S.)

gående sin person. Sålunda hette det, än att han var en erkänd Englands agent, än att han fått uppdrag af svenska kronprinsen att sköta en brefvexling, som egnade sig att misshaga kejsaren, o. s. v. Baron Lagerbjelke, som i Signeul redan misstänkte en Argus, gaf om ej upphof, åtminstone fart åt dessa rykten; men hvad som var ännu värre, Signeul trodde sig på samma gång fullt öfvertygad, att denna konungens minister begagnade alla tillfällen att på ett lika opassande som brottsligt sätt svärta den nye svenske tronföljaren. Hvad borde Signeul under en sådan sakernas belägenhet göra? Till en början beslöt han att beklaga sig inför baron Lagerbjelke sjelf; men denna utväg hade endast till följd, att den retade ministern hämnade sig genom att hos franska regeringen angifva Signeul såsom saker till de om honom gängse rykten o. s. v., hvadan Napoleon, som alltid uti Signeul såg den hatade jakobinen, i slutet af Mars månad (1811) anhöll om hans entledigande.

Vi känna icke i hvad grad baron Lagerbjelke var skyldig till de grofva förseelser, Signeul tillvitade honom; nogaf att hans politiska och personliga vandel [5]) var långtifrån tadelfri, och den 16 April (1811) återkallades han från beskickningen i Paris, hvarjemte han

---

[5]) Bil. N:o 17, samt bref från general Grimoard till kronprinsen Carl Johan (Paris d. 6 April 1811). Det heter häri bland annat: »Då Lagerbjelke fick veta den förändring som försiggått i E. K. H:s ställning, utropade han: »det är rätt ledsamt att *denna menniska* sålunda skall blifva Sverges herre!» Sådant skall ej behaga här och skall isynnerhet icke underlätta våra underhandlingar med Sverige. Ett dylikt språk, hvilket är höjden af oklokhet och näsvishet, bör öfvertyga E. K. H., om det går an att längre lemna sina intressen i händerna på en person, som tillbringar sitt lif på spelhusen eller bland glädjeflickor, dem han offentligt för hem med sig efter spektaklet till supé. Dessutom berättar man, att han för dåliga affärer skall blifvit tvungen att sälja det briljanterade guldur med E. K. H:s porträtt, hvilket han fått af E. K. H.» — Ofvanstående detaljer angående Lagerbjelke och Signeul äro grundade på Grimoards uppgifter, jemförde med Lagerbjelkes och Signeuls bref till Carl Johan och L. v. Engeström.

borde rättfärdiga sig för vissa grofva tjenstefel och andra anmärkningar, som bittert, ehuru troligen rättvist lades honom till last [6]. Detta oaktadt tog baron Lagerbjelke på sitt ansvar att tvertemot order [7]) fortfarande qvarstanna i Paris, hvarest han (såsom vi snart få se) allt djupare invecklades i den franska diplomatiens nät, under det han enligt Signeuls yttrande »*genom sitt enskildta lefnadssätt oupphörligt sjönk i allmänna aktningen.*» Så gingo stora naturgåfvor och lyckliga tillfällen förlorade för en man, som (enligt von Engeströms yttrande) skulle blifvit en Axel Oxenstjerna, om han egt hjerta och karakter motsvarande hans talanger. Dertill kommer, att ekonomiska svårigheter rågade måttet af det beklagansvärda i hans ställning. Hans förra diplomatiska embetsförrättningar sköttes af förre svenske legationssekreteraren *d'Ohsson* i egenskap af chargé d'affaires, sedan ett förslag att åt öfverstekammarjunkaren baron *Cederhjelm* i egenskap af minister plenipotentiaire anförtro desamma ej gått i fullbordan.

---

[6]) Bil. N:o 18.
[7]) Bil. N:o 19.

TREDJE KAPITLET.

Infallet i Pomern. — Fördraget i Petersburg. — Signeuls första beskickning. — Grefve Neipperg.

(*Januari — April 1812.*)

Konungen återtager regeringen. — Svenska national-andans fiendtliga stämning emot Ryssland. — Carl Johan och grefvarne Löwenhielm. — General Tibells resa till Paris och samtal med Napoleon. — Fransmännen besätta Pomern. — Nyheten härom ankommer till Stockholm. — Märkligt samtal mellan kronprinsen och grefve C. Löwenhielm. — Den sednares beskickning till Petersburg. — Hans hemliga instruktioner. — Underhandlingar med England. — Protest mot infallet i Pomern. — Baron Armfelt i Petersburg. — Hans förhållande till kejsar Alexander, grefve Romanzow, m. fl. — Anekdoter. — Grefve Löwenhielms besök hos Armfelt. — Carl Johans del i den sednaste stora europeiska befrielsekampen ännu icke fullt uppskattad. — Sverige kunde och borde derunder taga parti endast för det förtryckta Europa. — Kejsar Alexander, grefve Romanzow, baron Armfelt och hertigen af Serra Capriola, m. fl. — Grefve Löwenhielms första företräde hos kejsar Alexander. — Underhandlingar. — Kronprinsen och grefvinnan Armfelt på en bal hos grefvinnan Engeström. — Fördragen i Petersburg och Stockholm. — Fördelarne af den s. k. 1812 års politik för Sverige och Europa. — Någon koalition mot Napoleon 1812 omöjlig utan Carl Johan. — d'Ohsson och hertigen af Bassano. — Den sednares besök hos kronprinsessan. — Signeuls beskickning till Stockholm och samtal med Carl Johan. — Svar på de genom den sednare gjorda propositioner. — Grefve Neippergs förhållande och afresa från Stockholm.

Den 7 Januari 1812 återtog Carl XIII rikets styrelse, sedan han till helsan så tillvida blifvit återställd, att han åtminstone *till det yttre* kunde ikläda sig konungakallets dyra pligter; ty behöfva vi väl säga, att kronprinsen *i sjelfva verket* fortfor att i sin öfvade och säkra hand behålla regeringstömmarne!

Som denna tids hela uppmärksamhet togs i anspråk af de vigtiga yttre skiften som hotade Europa med en ny universal-monarki, var det naturligt att alla stater mer eller mindre sökte trygga sig mot den öfverhängande faran och om möjligt bereda sig medlen till nytt oberoende och ny makt i sjelfva den kris som stundade.

Sådan var Sveriges ställning och det hade den lyckan att ega vid statsrodret en man som var vuxen

att gripa detta stora verk an. Vi veta redan i hvad riktning det företogs och den berättelse derom vi gå att framlägga bör vinna i intresse i samma mon vi rycka närmare tidehvarfvets stora tilldragelser: *de europeiska furstarnes och folkens befrielse undan Napoleons förtryckande välde,* samt denne verldsherrskares fall, — dessa händelser, hvari Sverige under sin nye kronprins tog en så ingripande del, och öfver hvilkas inre och hemliga sammanhang vi varit nog lyckliga att kunna sprida nytt ljus och meddela så många intressanta och märkvärdiga upplysningar.

Vi erinra oss till hvad punkt af ömsesidigt missnöje och bitterhet underhandlingarne med *Frankrike* kommit under loppet af år 1811. Hvem undrar numera, om kronprinsen efter ett sådant handlingssätt å en vänskaplig makts sida framhärdade i sin föresats att skilja sina egna och Sveriges intressen ifrån Frankrikes, samt att sluta sig närmare till England och Ryssland? Men det låg i ställningens ömtåliga natur, att nationen icke kunde ännu formligen härom upplysas, och lika omöjligt var det att öppet framlägga allt det förnärmande i Napoleons uppförande, eller hans ihärdiga vägran att biträda våra planer på Norge. Denna vägran var dock naturlig; ty det låg icke i hans statskonst att skänka oss ett land som skulle göra oss till en af honom oberoende ö-stat. Detta kunde eller ville man icke begripa i Sverige. Man envisades att söka stöd och fördelar hos Napoleon, men ville icke antaga kontinental-systemet. Denna motsägelse förbisågs af nationen, hvars gamla traditionella hat mot Ryssland oupphörligt manade kronprinsen att anfalla denna makt för att återtaga det alltid begråtna Finland.

Det var derföre nödvändigt att med varsamhet gå till väga; och i samma mon afståndet mellan Frankrike och Sverige synbarligen ökades, samt utbrottet nalkades af den hotande verldskampen, syntes försigtigheten kräfva, att nationalandan försigtigt bearbetades, samt tänkesätten småningom bereddes hos de män, hvilka om-

gåfvo tronen eller eljest genom sin ställning i den högre embetshierarkien voro kallade att understödja och befordra regeringens syften.

De första svenskar, med hvilka Carl Johan, näst Wetterstedt och Platen, synes hafva med fullt förtroende talat om den nya politik han var sinnad att följa, voro grefvarne *Gustaf* och *Carl Löwenhielm*, begge tjenstgörande vid hofvet, samt egande i denna egenskap en nästan daglig beröring med den nye tronföljaren. Fruktande att i honom se ett blifvande verktyg för Napoleons herrskareplaner, hade de redan några veckor efter hans ankomst beslutit aflägsna sig från de allmänna ärendena och hofvet, och deras samtal med prinsen vid detta tillfälle är betecknande.

»Ni fruktar», sade prinsen, »att tjena i en fransk prefektur, sedan ni tjenat i en oberoende monarki. Jag medger att skenet kan synas berättiga eder fruktan, men emellertid bedrager det eder. Stanna ännu åtta månader hos mig, och om vi då äro i en ställning af politiskt beroende, så lemna mig, jag har ingenting deremot; ja mahända skall jag sjelf följa er.»

Dessa ord voro tillräckliga för att föra de begge grefvarne på andra tankar; de beslöto att troget följa kronprinsen på hans nya bana, och höllo ord; ty vi återfinna deras namn i alla de stora skiften som utmärka Carl Johans historia från denna tid.

Kronprinsen återtog: »Men säg mig nu uppriktigt: hvad tror ni allmänheten skall tänka om denna omkastning i Sveriges politiska system?»

»Enligt vår öfvertygelse (svarade den ene af grefvarne), den E. K. H:s höga förtroende i dubbel mon ålägger oss att yttra utan all förställning, delas E. K. H:s åsigter i ifrågavarande afseende endast af några få högt uppsatta och betydande män; men hela den öfriga nationen önskar endast att hämnas på Ryssland, och begriper icke, att då kejsar Alexander inkräktade Finland, verkställde han endast Napoleons befallningar; den

ser följaktligen i Napoleon sin hämnare och svärmar snart sagdt för honom.»

»Jag visste det», återtog Carl Johan, »och jag håller eder räkning för er uppriktighet. Jag vet att min uppgift är svår, och den är det i dubbel mon i följe af dessa svenska nationens inrotade tänkesätt. Men låtom oss med grannlagenhet söka verka på allmänna meningen, och för att hindra svenskarne att beständigt vända sina blickar åt öster, sökom att draga dem åt vester, och låtom oss hoppas på framtiden» [1]).

Sedermera under vistelsen på Drottningholm eftersommaren 1811 bemödade sig Carl Johan flitigt att för sina syften vinna flere betydande män såväl bland sin närmare omgifning som af hären. Nästan hela statsrådet, det högre krigsbefälet, sjelfva de betydande personer som mest ifrat för kronprinsens val, generalerna Wrede, Essen, Skjöldebrand, icke minst Engeström, jemte Adlercreutz och Lagerbring, alla studsade vid tanken att göra gemensam sak med Ryssland mot Napoleon. Wrede utfor i förebråelser mot grefve Carl Löwenhielm, som han trodde hafva styrkt kronprinsen till detta system. En annan slags vedersakare af Carl Johans politik var dåvarande generalmajoren af Tibell, ehuru mindre betydande. Vi skola längre fram redogöra för alla dessa förhållanden, och anmärke nu endast, att Tibell snart föll i prinsens onåd [2]), och eftersom han på sin hustrus sida egde slägtingar i Frankrike, begärde

---

[1]) Anteckning efter grefve G. Löwenhielm (S. S.)

[2]) Tibell kunde svårligen som partiman blifva farlig, eller ens betydande. Väl hade han från underofficers-graden uppstigit till generals-värdigheten och tjenat under Napoleon vid Italienska arméen, men i en allför underordnad grad för att ådraga sig någon större uppmärksamhet. Under Gustaf Adolf var han en slags Mack i projektmakeri och talförhet. Han var dessutom oförsigtig, pratsjuk, utan takt och hållning, sluskig i klädsel och i det hela utan anseende. Han var inom arméen nästan hvad Lagerbjelke var inom diplomatien — en sällsynt talang, men ofta underkastad missvisning. Jfr med dessa uppgifter Bignon, p. 405.

och erhöll han (den 2 Oktober 1811) permission att resa dit för att se dem. Men detta blef nästan endast en förevändning, ty han indrogs så helt och hållet i franska åskådningssättet att han sökte bedrifva sakerna derhän, *att Sverige skulle så godt som tvingas att fortfarande omfatta kejsar Napoleons statssystem.* För öfrigt har det aldrig blifvit rätt upplyst, huruvida Tibells resa blifvit uppgjord i samråd med något politiskt parti i Sverige; man känner endast att nästan hela svenska nationen, men isynnerhet hären brann af samma ryss-hat och eldades af samma Napoleons-dyrkan som han.

Den 1 December blef Tibell, jemte flera andra svenskar, af hertigen af Bassano presenterad för Napoleon under den stora diplomatiska cirkeln i Tuillerierna; men kejsaren bevärdigade honom denna gång knapt med ett enda ord, ja han låtsade till och med att icke känna igen honom eller påminna sig hans namn, och då Tibell slutligen tog sig friheten erinra om sina öden och den del han haft i det lysande italienska fälttåget, svarade Napoleon med likgiltighet: »*Det är möjligt; det är så många som kommo för att tjena under revolutionen.*»

Härefter samtalade Tibell icke mera med kejsaren: men han blef derföre icke overksam i Paris. Han såg ofta hertigen af Bassano, som så ifrigt vinnlade sig om att bibehålla Sverige i kejsarens system och som begärligt lyssnade till Tibells yttrande, »att hela Sverige och hären isynnerhet voro tillgifne kejsaren; att alla regementschefer och högre officerare voro emot det system kronprinsen ville göra gällande, *samt att kejsaren endast behöfde med trupper besätta Pomern för att omintetgöra alla de försök, kronprinsen skulle kunna göra för att föra hären emot Napoleon*[3].» Det är märkligt, att general

[3]) Meddeladt af baron Friesendorff, som när detta tilldrog sig var anställd vid beskickningen i Paris. Denne jemte Signeul hade fått befallning att noga bevaka Tibell, hvars resa man misstänkte, och eget nog var T. till den grad förblindad, att han sjelf för de vid svenska beskickningen anställde herrar omtalade sina oförsigtiga mått och steg. På detta sätt kommo de till

Adlercreutz vid Tibells afresa från Sverige förde ungefär samma språk! Nogaf, Napoleon befallde den 10 Januari 1812 prinsen af Eckmühl, befälhafvare öfver franska trupperna i norra Tyskland, att ofördröjligen besätta Pomern och ön Rügen.

Denna tilldragelse är till och med i sina detaljer så allmänt bekant, att vi ej skola spilla många ord på dess beskrifning. Pomerns besättande af fransoserna den 27 Januari (1812) verkställdes de första dagarne med en viss grad af anständighet, om än de intågande genom falska förespeglingar om uteslutande vänskapliga afsigter med denna inmarsch snarare narrade sig in i

---

kronprinsens kunskap, hvadan då T. i Mars s. å. stod på återresan till Sverige, han i Köpenhamn arresterades och uppfordrades att rättfärdiga sig emot vissa mot honom riktade anklagelsepunkter, hvilka genom svenska beskickningen meddelades honom. T. begärde dock och erhöll nåd, med vilkor att han ej bosatte sig i Stockholm eller å den ort der hofvet vistades, hvarjemte han miste sin grad i hären. Efter freden i Kiel återkom han och vann, ångrande, prinsens välvilja. Sedermera öfverhopades han som bekant är med välgerningar af Carl Johan, blef president i Krigskollegium, äfvensom Carl Johan bekostade hans begrafning och beviljade en pension åt hans enka. — Jfr Signeuls bref till kronprinsen. Man finner här högst märkliga uppgifter rörande baron Lagerbjelkes och Tibells tvetydiga språk och uppförande vid denna tid; men dessa underrättelser torde böra behandlas med mycken varsamhet, ty Signeul tänkte om Lagerbjelke som ordspråket lyder: *ôte-toi que je m'y place!* Förmodligen var det för att sätta kronprinsen i det brydsamma alternativ, antingen att vara med Napoleon eller blottställa sin upphöjda ställning, som de tillstyrkte Pomerns besättande. Man finner af Napoleons samtal med Czernitscheff (1 Febr. 1812), att kejsaren vid anbefallandet af denna besinningslösa åtgärd hufvudsakligen leddes af ett dylikt föreställningssätt Han yttrade bland annat: »Sverige klappar på alla dörrar, hvarest det tror sig kunna räkna på fiendtliga tankesätt emot mig. Det har skickat en general till Petersburg, och uppför sig allestädes dåligt emot mig. Men nationen vill ej ha att göra med en person som kränker sina eder, *och för att göra ett slut på allt detta trassel, har jag låtit mina trupper besätta Pomern.*»

det så godt som försvarslösa landet [4]), än i allo gingo tillväga som tappra krigare och riddersmän egnar och anstår. Men detta sken af foglighet försvann snart, och alla vidtagna åtgärder vittnade, att fransmännen behandlade Pomern och Rügen som ett fiendtligt land. »Genast efter franska truppernas inryckande i Pomern», säger statsministern von Engeström [5]), »blefvo konungens embetsmän fängslade, förde till Hamburg, hotade med döden eller genom bedrägliga löften förgäfves uppmanade att bryta sin ed och sina pligter; landets sista tillgångar uttömdes genom dryga beskattningar; kronofartyg tvingades genom kanonskott att i Pomerns hamnar qvarblifva, och utrustades sedan till franska kapare, alla beställningar inom provinsen fylldes med franska agenter, och slutligen blefvo två svenska regementen afväpnade, och såsom krigsfångar afförde till Frankrike.»

Den förste, som meddelade kronprinsen den vigtiga nyheten om infallet i Pomern, var dåvarande general-adjutanten och kabinetts-kammarherren grefve *Carl Löwenhielm*,

---

[4]) Man torde få anse befälhafvande generaladjutantens i Pomern Peyrons beteende vid detta tillfälle brottsligt mera till utseendet än i verkligheten. Han kunde nemligen anföra till sin ursäkt 1) innehållet af sin instruktion, som inga föreskrifter innehöllo för det fall att fransmännen ville med våld intränga i provinsen; 2) disproportionen mellan antalet af de intågande trupperna och de som stodo P. till buds, hvadan det var orimligt att med 1200 man försvara sig emot 16,000: 3) vådan af att genom ett onyttigt motstånd blottställa riket för ett krig, hvartill slutligen kommer 4) fransmännens fredliga försäkringar, hvilka P. var så mycket mer berättigad tro vara ärligt menade, som de ju voro våra bundsförvandter och regeringen under vintern anmodat honom vidtaga åtskilliga åtgärder i en syftning som tycktes visa att man intet fiendtligt steg väntade å Frankrikes sida; vi nämna bland sådana åtgärder: *landtstormens hemförlofvande, förminskning af artilleriets hästar,* svenska *vid landtstormen tjenstgörande officerares återkallande,* m. m. Med allt detta neka vi ej, att P. var enligt krigsartiklarne skyldig; han dömdes derföre till döden, men benådades af konungen. Se Peyrons enskilda redogörelse för kronprinsen i *Bihanget*

[5]) von Engeströms berättelse till konungen af den 7 Jan. 1813.

som samma dag var på vakt hos konungen. Man var icke oberedd på händelsen, hvarmed Napoleon hotat alltsedan 1809, och i sjelfva verket visade sig Carl Johan mera belåten än öfverraskad deraf, alldenstund Frankrike genom denna handling gjorde sig skyldigt till en brytning, den prinsen önskade, utan att vilja ådraga sig förebråelsen att hafva framkallat den.

Sedan han med uppmärksamhet läst Peyrons rapport, lade han den på bordet och reste sig upp; hans ansigte antog ett uttryck af mer än vanlig lifligbet, och i det han skarpt fixerade grefven, sade han till honom:

»Välan! *Handsken är således kastad, och jag skall upptaga den.*»

Derefter fortfor han:

»Från denna dag böra vi icke ega någon tvekan mera! Sverige måste taga ett bestämdt parti; det måste åter utmärka sig genom denna djerfva flykt, som tillhörde det under Gustaf Adolfs tid. Det har gjort förluster, men det har icke förnedrat sig, och dess roll skall blifva att gifva samma föredöme i Norden, som Spanien gifver i södern.»

Då grefve Löwenhielm på förhand kände kronprinsens tanka i detta afseende och sjelf var öfvertygad om nödvändigheten för Sverige att lösgöra sig från det fransyska systemet, svarade han, att vi ej hade mer än ett val, nemligen att närma oss Ryssland och England, samt att på denna väg försöka att grundlägga vårt oberoende och erhålla en ersättning för våra förluster genom Norges förvärfvande.

»Javäl», inföll kronprinsen, som tyckte om att hos grefven finna en politisk åsigt, hvilken fullkomligt öfverensstämde med hans egen; »då Napoleon anfaller oss, frikallar han oss från förbindelser, dem omständigheterna tvungo oss att underskrifva, och det står oss hädanefter fritt att fatta ett beslut. Vi behöfva en särskild beskickning till kejsar Alexander; de grunder, hvarpå den kommer att underhandla, skola hufvudsakligen blifva

desamma,

desamma, hvarom vi nyss blifvit ense; skulle ni vilja åtaga er denna beskickning?»

Grefve Löwenhielm svarade med anspråkslöshet, att han vore en i diplomatiska värf ännu opröfvad förmåga, men att han med nöje skulle efterkomma kronprinsens önskan, om han dermed kunde vara sitt fäderneslanđ nyttig och derjemte lemna H. K. H. ett bevis på sin tillgifvenhet.

Grefve Carl Löwenhielms val var utan gensägelse ganska lyckligt. Bildning och redbar karakter, förenad med en lycklig talegåfva och en i den stora verlden vunnen erfarenhet och takt, gjorde honom ganska skicklig till det värf man anförtrodde honom.

Hans samtal med kronprinsen egde rum den 4 Februari om f. m., och redan om e. m. samma dag hade kronprinsen med egen hand utkastat *de hemliga instruktioner*, hvilka skulle tjena grefve Löwenhielm till rättelse under den vigtiga beskickning, som anförtroddes honom, och hvarmed grefven den 8 Februari begaf sig af på väg från Stockholm till Petersburg.

Dessa instruktioner äro af ett utomordentligt intresse, och förtjena derföre att närmare vidröras. Sedan grefve Löwenhielm till kejsar Alexander framlemnat tvenne bref från konungen och kronprinsen *), borde han i korthet utbreda sig öfver angelägenheternas allmänna ställning. Han borde söka ådagalägga vigten deraf, att Sverige erhöll en skadeersättning för de ofantliga förluster det gjort, samt att såväl Rysslands eget som Sveriges välförstådda intresse fordrade, att denna skadeersättning blef *Norge*. Derpå borde han föreslå kejsaren att med Sverige afsluta ett *försvars- och anfallsförbund*, hvilket i allmänhet skulle kunna grundas på Gatschina-fördraget. Dessutom kunde det innehålla följande bestämmelser: 1) kejsaren tillförsäkrar Sverige föreningen med Norge; 2) för detta ändamål lemnar

*) Bil. N:o 20.

Ryssland Sverige en kår af 15, 20 à 25,000 man, hvilka 3) skola förena sig med 35 à 40,000 svenskar, för att göra en landstigning på Seland, hvarest man skall erbjuda konungen af Danmark valet emellan ett frivilligt afträdande af Norge eller ett öppet krig; men om 4) nämnde konung föredrager det första alternativet och förenar sig med Sverige och koalitionen, skall man lofva honom en skadeersättning, hvilken lämpligast torde kunna tagas på det af Frankrike inkräktade området omkring Elbe i granskapet af Danmark.

I den händelse kejsaren gillar dessa hufvudgrunder, önskade konungen att han ville skicka en person som var i åtnjutande af hans fulla förtroende till Stockholm, försedd med nödige fullmakter att afsluta det ifrågavarande fördraget, hvilket äfven borde upptaga bestämmelserna i afseende på den del, Sverige *efter* föreningen med Norge erbjöd sig att taga i det allmänna kriget emot Frankrike. Men för att genom detta föredöme skänka de kufvade furstarne och de lidande folken ståndaktighet och mod att motstå Europas allmänna förtryckare, var nödvändigt att kejsaren så snart som möjligt affärdade denna vigtiga beskickning.

Som bekant är, var Ryssland alltsedan 1809 inveckladt i ett blodigt krig med Turkiet. Detta krig borde slutas, om det nya system, som var på väg att upprättas i Norden, skulle ega någon framgång. Kronprinsen uppdrog derföre grefve Löwenhielm att erbjuda Ryssland Sveriges bemedling i detta krig. Dessutom borde grefven gifva kejsaren vissa nyttiga råd i afseende på det lämpligaste sättet att föra kriget emot Frankrike, i händelse Ryssland anfölles af denna makt, äfvensom han borde underrätta Alexander derom, att Sverige anmodat England skicka en underhandlare till Göteborg för att sluta fred med Sverige, en fred hvilken sannolikt skulle blifva förelöpare till en dylik mellan England och Ryssland.

Sådana voro de instruktioner, med hvilka grefve Löwenhielm afreste till Petersburg. Men i den händel-

sen, att han vid sin ankomst dit skulle förnimma, att Ryssland antingen redan gifvit vika för Napoleons vilja eller var färdigt att göra det, skulle han ej göra bruk af desamma, utan egde grefven i så fall endast att uttrycka konungens önskan att närmare förena sig med kejsaren och i allmänna ordalag tala om Sveriges syften.

Som vi redan nämnt vidtog kronprinsen vid samma tid verksamma mått och steg [7]), på det *England* måtte ofördröjligen skicka ett hemligt ombud till Sverige, och ändtligen uppdrog han svenske chargé d'affaires i Paris, d'Ohsson, att till franska regeringen inlemna *en formlig protest* [8]) emot infallet i Pomern, jemte förklaring att Sverige derefter ansåg sig befriadt från sina förbindelser med Frankrike och ämnade intaga *en neutral ställning* i kriget mellan denna makt och England, sedan franska regeringen trots upprepade framställningar såväl i Stockholm som i Paris ihärdigt vägrat att förklara

---

[7]) Bref från von Engeström till förra svenska sändebudet i London, Rehausen (Febr. 1812).

[8]) Not inlemnad till hertigen af Bassano af herr d'Ohsson, dat. d. 28 Maj 1812 (se v. Engeströms berättelse till konungen, Jan. 1813, sid. 45). Denna not är antedaterad och affärdades till Paris redan i slutet af Febr. 1812. Jfr längre ned. — Kort efter infallet i Pomern skref äfven Carl Johan ett allvarsamt bref till Napoleon, men hvilket man vid närmare eftersinnande fann rådligast att icke afsända, emedan ingenting ännu hunnit blifva afslutadt uti Petersburg och London. Detta bref förekommer först i de sednare upplagorna af den tryckta samlingen af prinsens bref och bär datum af d. 7 Mars. — Såsom stöd för denna neutralitets-politik, som regeringen ämnade följa såsom en öfvergångsbrygga till ett aktift krig mot Frankrike, kan man anse *statsrådets yttrande den 24 Febr. 1812* innehållande svar på konungens meddelande den 21 samma månad angående Sveriges förhållande till Frankrike alltsedan freden i Paris. Samtlige statsråderna förklarade häruti sig anse Sverige fritt från de förbindelser det ingått med Frankrike, sedan denna makt brutit sina, samt tillstyrkte enhälligt att riket måtte intaga en fullkomligt neutral ställning, utan afseende på Napoleons allmänt bekanta förklaring, att afvikande från kontinental-systemet och fred med England vore en krigsförklaring emot honom.

sig öfver orsaken som bestämt den att vidtaga ifrågavarande steg.

Innan vi öfvergå till berättelsen om grefve Löwenhielms uppträdande i Petersburg och hans underhandlingar med ryska hofvet, är här rätta stället att återkomma till en märkvärdig svensk landsflykting, baron *Armfelt*, hvilken då vistades i denna hufvudstad samt i egenskap af sin nye suverän, kejsar Alexanders, gunstling vunnit en betydenhet som blef af en oförmodad vigt för grefve Löwenhielm.

Då Armfelt i medlet af Maj månad 1811 anlände till Petersburg, blef han icke litet öfverraskad, att finna kejsar Alexander hafva helt och hållet öfvergifvit Gustavianska familjens sak af vänskap och intresse för den nye tronföljaren. Han bedömde då med vanlig finhet sin nya ställning, och blef en af de verksammaste befordrare af de förbindelser, hvilka förenade kejsaren och Carl Johan, om hvilken sistnämnde han alltid talade med största aktning, och i sjelfva verket anklagade han endast några ränkfulla och afundsjuka individer för det olycksöde som drabbat honom i Sverige.

Som vi redan nämnt, intresserade sig kejsarinnan Elisabeth och prinsessan Amelie alltid varmt för prins Gustaf. De skulle så gerna velat, att han kommit till Petersburg för att mera verksamt kunna bearbeta kejsaren till hans förmån och der uppfostra honom att en dag bestiga Sveriges tron. Kejsarinnan vågade vid något tillfälle tala härom med Armfelt i kejsarens närvaro, då den förre svarade: »*Jag önskar till Gud, att man ej måtte gifva denna unga prins något bedrägligt hopp, hvilket han här lätt skulle kunna insupa. Det skulle göra hans största olycka, emedan det skulle ge anledning till offentliggörandet af alltför obehagliga samningar och störa enigheten mellan Ryssland och Sverige, som är så nödvändig under närvarande förhållanden.*»

Sedermera rörde man aldrig vid denna sträng, utan de begge prinsessorna inneslöto sig i en fullkomlig tyst-

nad. Och då kejsaren alltid hörde Armfelt tala med aktning om den nye svenske kronprinsen, hvilken likväl landsförvisat honom, sade han: »*Tronföljaren i Sverige måste vara en mycket sällsynt furste och Armfelt en man af fullkomlig heder*» [9]).

Emellertid steg den sistnämnde hastigt i kejsar Alexanders gunst. Han utnämndes först till ordförande i den kommité för finska ärendena, hvilken bildades i Petersburg, hvarjemte han skulle i händelse af krig emot Frankrike i egenskap af generaladjutant följa kejsaren till stora arméen [10]). Dessutom emottog Armfelt till begagnande ett präktigt och rikt möbleradt hotell i Petersburg, och erhöll ett nästan dagligt och förtroligt tillträde till kejsarens person.

Det låg likväl icke i Armfelts skaplynne att nöjas med ett begränsadt inflytande. Han ville spela rollen af en ny Potemkin och ingripa i allt. Sålunda öfverhopade han kejsaren med talrika betänkanden i nästan alla statsförvaltningens grenar, men isynnerhet kriget och finanserna, hvilka han företrädesvis gjorde anspråk på att få styra uteslutande efter sitt hufvud. Han ådrog sig härigenom en mängd fiender, och rakade i öppen fejd med krigsministern Barclay de Tolly, likasom med kanslern grefve Romanzow, som var en beundrare af Napoleon och sökte att upprätthålla Rysslands förbund med Frankrike. Den senare var isynnerhet föremål för Armfelts bitande infall och angrepp. Med allt detta stod dock Armfelt fortfarande i hög gunst, och då grefve Löwenhielm i egenskap af hans fordna adjutant sedan länge stått i vänskapsförbindelser med denna kejsar Alexanders nya gunstling, var det tydligt att han på denna väg kunde erhålla nyttiga underrättelser, dem grefve Löwenhielm till och med var eventuelt bemyndigad att äfven på detta håll söka inhemta,

---

[9]) Berättelse från chargé d'affaires Schenbom i Petersburg.
[10]) Ur grefve Löwenhielms berättelse derom.

innan han tog något steg till befordrande af det maktpåliggande uppdrag, som var honom anförtrodt.

Hvad var då naturligare, än att grefve Löwenhielms första besök i Petersburg (näst det han skyldigtvis aflade hos svenske chargé d'affaires Schenbom) gällde general Armfelt. Han infann sig hos honom aftonen den 18 Februari.

Vi böra nämna, att general Armfelt redan sedan några dagar egde sig bekant, att en utomordentlig svensk underhandlare skulle ofördröjligen anlända till Petersburg, medförande bref från konungen och kronprinsen till kejsaren jemte inbjudning till denne sednare att ännu närmare förena sig med Sverige, sedan infallet i Pomern befriat oss från alla förbindelser emot Frankrike. Detta förtroende hade genom Schenbom på svenska regeringens befallning blifvit meddeladt ryska kabinettet kort före grefve Löwenhielms ankomst, och huru fullkomligt Armfelt utgissade och för närvarande åtminstone gillade samt understödde Carl Johans nya politik, torde kunna slutas bland annat deraf, att han den 8 Februari (d. v. s. åtta dagar före Löwenhielms ankomst till Petersburg) uti en enskild konselj som öfverlade i kejsarens kabinett föreslog, att *Ryssland borde hjelpa Sverige att erhålla Norge*, såsom varande det bästa medlet att vinna nationen och kronprinsen.

Således kunde grefve Löwenhielm i fråga om hvad som utgjorde hufvudföremålet och kärnan af sin vigtiga beskickning hos general Armfelt påräkna fullkomligt gynnsamma känslor. Han erfor det från första ögonblicket af sitt sammanträde med Armfelt, hvars verldskända hat mot Napoleon redan antydde, att han skulle med nöje omfatta den politik, Carl Johan inslog. Grefve Löwenhielm skyndade derföre att utan omsvep förtro Armfelt orsaken som föranledt hans resa till Petersburg samt det vigtiga uppdrag, som blifvit honom lemnadt. Han beklagade, att Armfelts svärd och snille skulle vara förlorade för Gustaf III:s fädernesland, och lyckades så

väl att i generalens hjerta uppväcka hans käraste minnen, att Armfelt under synbar rörelse yttrade, att han alltid skulle tillhöra Sverige och att han ville bevisa det. »*Sådan ni i dag ser mig*», tillade han, i det han slog sig för bröstet, »*och under denna gröna rock, öfverhöljd af ryska ordnar, klappar ännu ett svenskt hjerta.*»

Derpå sade han, att han med så mycket större nöje ville bidraga till framgången af grefve Löwenhielms beskickning, som den uppenbart var af ett högt intresse för kejsar Alexander, och för att visa Löwenhielm den väg, som säkrast borde kunna leda till målet, uppdrog han en noggrann och fullständig teckning af partiernas ställning vid ryska hofvet, af kejsarens och hans förnämsta embetsmäns och rådgifvares karakter och hemliga syften, samt den vådliga och skickelsedigra brytning, hvari angelägenheterna der för ögonblicket befunno sig.

Europa synes ännu icke hafva till hela sitt värde uppskattat den stora och genomgripande del, Sverige under sin nye kronprins alltifrån dess början haft i den sednaste stora befrielsekampen. Men är detta väl underligt, då de få svenska och de många utländska författare, hvilka skrifvit i ämnet, varit i saknad af de vigtiga så muntliga som skriftliga meddelanden, hvilka blifvit oss lemnade till begagnande och allena äro af natur att utreda och belysa de många maktpåliggande frågor och omständigheter, hvilka knyta sig vid dessa storartade händelser! Vi skola derföre på grund af ojäfviga och autentiska handlingar och uppgifter visa: *att om Sverige icke i det afgörande ögonblicket lagt sin vigt i vågskålen och Carl Johan genom sin krigserfarenhet samt mogna och väl öfverlagda råd stålsatt kejsar Alexander samt från första början med en förvånande säkerhet förutsagt utgången af den förestående striden, hade Alexander troligen icke vågat att ensam bestå kampen emot det förenade Europa.* Kronprinsen föresåg alltförväl och bedömde med stor skarpsinnighet de alternativer, mellan hvilka Sverige hade att välja, och med stolthet kunde han erinra sig

Napoleons bekanta yttrande, att han under denna märkliga brytnings-tid hade verldens öde i sina händer [1])!

Hurudan var väl Rysslands ställning i närvarande ögonblick? En här af emellan 400 à 500,000 man krigsvana trupper under *Napoleons* eget blifvande öfverbefäl nalkades Rysslands gränser. Sinnena i *Polen* och *Finland* voro i jäsning och afbidade endast ögonblicket då Napoleon skulle anfalla ryssarne, för att lifvade af dyra fosterländska minnen strida för nationalitet och frihet och hämnas århundradens lidanden och oförrätter. Ryssland var i brinnande krig med *Turkiet*, denna slavernas arffiende, hvilken under Frankrikes hemliga inflytelse nyligen afslagit alla erbjudna fredsvilkor. *Preussen* och *Österrike* voro färdiga att förena sig med Europas undertryckare och med segervinnaren dela spillrorna af det moskowitiska riket, detta sista som man föreställde sig snart ramlande bålverk mot verldens allmänna frihet. Dertill kommer att i spetsen för Rysslands regering stod en man, som i intet afseende *ännu åtminstone* syntes vara sin höga kallelse vuxen, ty *kejsar Alexander* före och efter början af år 1812 var såsom hade det varit knapt samma person. Obeslutsam, vek och vacklande, men isynnerhet intagen af ett fullkomligt misstroende till sig sjelf och sin omgifning, visste kejsaren knapt sjelf hvad han kunde våga; håg och förmåga att upprätthålla sin värdighet, svara emot sin höga kallelse samt att afgörande och beslutsamt ingripa i den stora grundsatsernas strid, hvarom frågan var, egde han nog, men icke så det dertill erforderliga modet, beslutsamheten och väckta medvetandet om Rysslands ofantliga motståndskrafter och det endast skenbara i det ifrågavarande vågspelet. Kejsaren var, såsom Armfelt

---

[1]) »Un français a eu pendant quelque tems les destinées de l'Europe dans sa main. Si son génie eut été à la hauteur de sa position, il se serait emparé des evenemens — — mais il a cédé à des ressentimens personnels», o. s. v. (Napoleons ord på S:t Helena).

så fint och qvickt anmärker, i förhållande till Napoleon att likna vid en man som är dödligt kär och vill njuta af sin eröfring, men som i det afgörande ögonblicket har hela sin kärlek i hufvudet ... Derföre vacklade han beständigt mellan de olika rådslag, som trängde sig omkring honom. Statskanslern grefve *Romanzow*, Napoleons öfverskattande beundrare, hvilken i det längsta ville bibehålla freden med Frankrike, afstyrkte vidtagandet af alla sådana mått och steg, hvilka voro af natur att kunna blottställa densamma, emedan han bländad af minnena från Austerlitz och Friedland ansåg Napoleon oöfvervinnerlig och föreställde sig hvarje öppet motstånd mot honom såsom säkert ledande till dens fall, som vågade det. Likväl började han redan öfvertyga sig om krigets oundvikligbet, ehuru han ej upphörde att drömma om den eviga freden, hvilken utgjorde hans politiska grubbel. Vid sidan af Romanzow fanns åter ett annat parti, som stod i hög gunst hos kejsaren. I spetsen för detsamma befann sig general *Armfelt* och förra neapolitanska sändebudet, hertigen af *Serra Capriola*, begge predikande för kriget mot Frankrike såsom varande Rysslands enda räddning, begge oafbrutet verksamma i alla de riktningar, som tycktes kunna lofva och befordra utbrottet af detsamma. De understöddes i sina bemödanden af en mäktig fraktion inom Ryssland, synnerligen bland den *höga adeln* och *hären*, hvilka afskydde underdånigheten under *»den korsikanska besten»* (såsom Armfelt brukade kalla Napoleon), och brunno af längtan att hämnas det sista krigets förödmjukelser och återupplyfta rikets sjunkna anseende. Men flere af detta partis förnämsta ledare, hvaribland företrädesvis Armfelt, afgåfvo oftast rådslag utan besinning, och vågade högt tillstå, att de föredrogo öfverdådet framför den obetydligaste tvekan att öppet bekämpa och anfalla den fruktansvärde fienden.

Sådan var Rysslands allmänna ställning, partiernas gruppering vid hofvet i Petersburg samt czarens eget

sätt att se och bedöma sin kallelse [2]) vid den tidpunkt då grefve Löwenhielm dit anlände. Man torde häraf kunna sluta, att rätta ögonblicket var inne för Sverige att uppträda för att draga nytta af den brytning, hvari angelägenheterna befunno sig, att genom sitt djerfva föredöme, sin beslutsamhet och sina råd göra ett slut på all rädd tvekan och faran af brådmogna och förhastade beslut [3]). Huru angelägen man var att snart få del af grefve Löwenhielms förtroendeuppdrag, och huru starkt behofvet kändes att på något sätt bereda en lösning af den skickelsedigra frågan, som höll hela verldsdelen i en orolig och spänd väntan på utgången, visar också den skyndsamhet, hvarmed kejsaren gaf grefve Löwenhielm företräde. Han inträffade (som vi nämnt) den 18 Februari i Petersburg, besökte grefve Romanzow den 19 om morgonen, och redan middagstiden följande dagen (den 20) kallades han till företräde hos kejsaren.

Grefve Löwenhielm infördes i samma kabinett, hvarest ambassadören Stedingk dagarne före inbrottet i Finland fyra år förut haft så besynnerliga och märkvärdiga samtal med Alexander. Sedan han aflemnat de bref han medförde från konungen och kronprinsen, samt de vanliga höflighetsbetygelserna blifvit å ömse sidor utbytta, började kejsaren sjelf samtalet, i det han yttrade:

»Under närvarande omständigheter, som tyda på vigtiga händelser, sätter jag det högsta värde på mina

---

[2]) Grefve Löwenhielms depescher (Febr. 1812).

[3]) Det är af ett stort intresse att *i detalj* förnimma, på hvad punkt sakerna befunno sig vid grefve Löwenhielms ankomst till Petersburg. Se Bil. N:o 21. Man finner häraf, att brytningen var drifven till sin spets, samt att *utan Sveriges mellankomst* kejsar Alexander troligen låtit förmå sig antingen till ett obetänksamt anfall emot fransmännen eller också att med dem underhandla, begge utvägarne förande enligt allt menskligt förutseende förr eller sednare till Europas fullkomliga underdånighet. Grefve Löwenhielms beskickning till Petersburg var alltså en tilldragelse af verldshistorisk vigt, hvadan läsaren torde förlåta den utförlighet, hvarmed vi behandla densamma.

förbindelser med Sverige och längtar att få höra konungens afsigter. Sverige och Ryssland, som sedan århundraden tillbaka legat i strid med hvarandra, hafva nu samma intressen och böra hädanefter ej misstänka eller skada hvarandra.» Han tillade med en stämma, som vittnade om mycken rörelse: »Må det förflutna för alltid begrafvas i glömskan! Furstarnes lott är ofta att nödgas göra våld på sina naturliga böjelser för att endast lyssna till statsnyttan. Olyckliga och sorgliga förhållanden hafva föranledt mig att gifva mitt rike en ny gräns. Det onda är gjordt. Ryssland har erhållit en naturlig gräns, och någon anledning till oenighet oss emellan bör härefter icke finnas.»

Här afbröt sig kejsaren ett ögonblick, utan tvifvel oroad af de smärtsamma minnen som trängde sig på honom, och hvilka sjelfva anblicken af det rum hvaruti han talade kunde hos honom uppväcka. Derefter fortfor han med skenbart lugn:

»Jag har flera gånger befallt min chargé d'affaires i Stockholm att uttrycka det intresse jag hyser för Sveriges lycka jemte min önskan att kunna dertill bidraga. Ni skall göra mig ett nöje, om ni säger mig, hvilka kungens syften i detta afseende kunna vara.»

Uppmuntrad af den frimodighet och den snart sagdt förtroliga uppriktighet hvarmed kejsaren talade, svarade grefve Löwenhielm med att i korthet vidröra de olyckliga följderna af de förluster, Sverige gjort under sista kriget; inklämdt mellan Östersjön och de vidsträckta besittningarne tillhörande en fiendtlig makt, som dagligen kunde oroa denna ofantliga gräns, befann Sverige sig i ett läge, som ej erbjöd någon trygghet; regeringen såg sig derföre nödsakad, ja förpligtad att sörja för statens framtida säkerhet, hvilken endast kunde vinnas genom förvärfvandet af mindre ofördelaktiga gränser och en förökning i landområde och krafter . . .

Kejsaren. »Tala med mig utan förbehåll. Mina känslor böra vara eder bekanta. Yttra er utan omsvep!»

Löwenhielm. »Välan, sire, det är Norge som vi behöfva. Sådana äro de afsigter, hvilka kungen ej kan uppgifva utan att åsidosätta hvarje regerings första pligt, som är att försäkra statens oberoende och säkerhet. Kungen älskar tro, att E. M. deri endast skall se tillvexten af en bundsförvandts krafter, hvilken eger samma intressen och lifvas af samma grundsatser som E. M. Denna tillvext i makt är för öfrigt det enda medlet att utsläcka det nationalhat, som sedan urminnes tid söndrat Sverige och Ryssland, emedan Sveriges planer och intressen härigenom skulle få en ny riktning och dess tillvaro som fri och sjelfständig stat fullkomligt tryggas.»

Kejsaren (eftersinnande och tankfull). »Jag skall alltid med nöje se allt hvad som kan bereda Sveriges lycka.»

Derpå tillade gr. Löwenhielm, som var angelägen att utforska, till hvad grad kejsaren kunde röna svårighet vid att uppträda mot sin gamla bundsförvandt, Danmark:

»E. M. täckes utan tvifvel uppskatta det intresse, kungen hyser att lära känna E. M:s tankar i detta afseende; huru vigtigt det är för honom, att erhålla E. M:s formliga bifall till ifrågavarande förening, samt att få veta, till hvad grad E. M. tror sig kunna bidraga till densamma.»

Kejsaren. »Hurudant är kronprinsens sätt att betrakta saken, och hvilka medel har han ansett lämpligast kunna föra till målet?»

Löwenhielm. »Enligt hvad vi numera med visshet böra kunna antaga, skall Sverige snart ingå fred med England, hvilken makt då sannolikt biträder Norges förening med Sverige. Lika säkert torde vara, att kriget med Frankrike numera icke står att undvika; men af huru mycken vigt bör ej Sveriges bistånd i så fall vara för Ryssland, och kan väl E. M bättre använda en mindre del af sin fruktansvärda här, än om den sättes i tillfälle att landstiga på någon punkt, som framdeles kan blifva bestämd, för att i förening med svenskar och engelsmän anfalla Seland och på detta sätt

beröfva Frankrike en bundsförvandt, hvars alla materiella krafter stå till dess förfogande?! Härigenom skulle man också uppfylla det vilkor, som Sverige nödsakas att fästa vid sitt förbund och sin medverkan.»

Kejsaren. »Må vara! men man får ej bedraga sig sjelf. Jag skall sannolikt inom sex veckor vara i öppet krig med Napoleon; ni känner vidden af hans anfallsmedel; han skall kasta sig på mina gränser med all möjlig kraft och djerfhet, och i ett dylikt ögonblick kan jag icke undvara en del af mina stridskrafter.»

Öfvertygad att dessa invändningar härflöto lika mycket från en viss återstående grannlagenhetskänsla mot Danmark, som från fruktan för Napoleons makt, sökte gr. Löwenhielm visa, huru ifrågavarande operation innefattade lika mycket en nyttig diversion mot Frankrike, som den var det sätt, hvarpå Norge hastigast kunde eröfras, hvarefter kejsaren återtog:

»Men säg mig uppriktigt, i fall (såsom jag tror) Ryssland får krig med Frankrike, borde ej de förenade ryssarne och svenskarne *först* sysselsätta sig med den allmänna saken genom operationer på Tysklands kuster, och är icke detta det väsendtligaste?»

Dessa skäl kunde synas ega en viss vigt, och möjligen fruktade äfven kejsar Alexander, att om Sveriges önskningar alltför brådt tillfredsställdes, skulle det kunna öfvergifva honom, synnerligen om Napoleon rönte framgång. Kejsaren skulle följaktligen gerna velat, att vi betraktade Norges afträdande och förening med Sverige såsom en belöning för tjenster hvilka borde förut göras, och icke såsom någon slags ersättning för våra lidna förluster, eller ett företag hvarmed man borde göra början. Åtskilliga hans yttranden under förevarande företräde och äfven sedermera tyda otvetydigt på en dylik föreställning. Emellertid var det grefve Löwenhielms pligt att kraftigt bekämpa densamma, och vi begripa ganska väl, hvarföre kronprinsen lade så stor vigt derpå, att företaget mot Danmark *föregick* Sveriges inblandning i den allmänna striden. Han å sin sida fruktade

åter, att kejsar Alexander (och hans bundsförvandter) i annat fall kunde öfvergifva Sverige, samt att det stora hufvudsyftet: *Norges förening* under händelsernas störtflod sålunda skulle kunna gå honom ur händerna. Han beräknade derföre ganska riktigt, att Sverige borde sätta det högsta möjliga pris på sin medverkan, och begagna ett ögonblick som aldrig kunde återkomma, så mycket mer som han äfven var öfvertygad, att detta var det verksammaste sätt att göra den gemensamma fienden afbräck. Sålunda försäkrade grefve Löwenhielm, att den gemensamma sakens egen fördel kräfde, att Sverige genom tillvext i makt sattes i stånd att kraftigt uppträda i kontinentens angelägenheter, och att vi derförutan skulle träda i Gustaf IV Adolfs fotspår.

Af de frågor, kejsaren i det följande gjorde såväl rörande sinnesstämningen i Norge, som om svenska härens styrka och marschfärdighet, om våra förhållanden till England samt huruvida hinder mot kronprinsens planer ej skulle kunna uppstå deraf, att hans gemål var i Paris, o. s. v., kan man sluta, huru nära han var att gå in på Sveriges fordringar. Han utlät sig också, sedan grefven lyckats att tillfredsställande besvara alla dessa spörsmål, med ett uttryck af hjertlighet, hvilket var omisskänneligt:

»Javäl, jag skulle vara mycket lycklig att i händelse af krig få draga nytta af kronprinsens råd och erfarenhet. Hans medverkan skall i hög grad bidraga att göra mig lugn, och som jag hoppas genast gifva en bestämd färg åt angelägenheterna. Med stort nöje skulle jag åt hans befäl anförtro den del af mina trupper, som kunde blifva bestämd att operera på Tysklands kuster. Jag känner mig lifligt öfvertygad om värdet af hans personliga medverkan» [1])

---

[1]) Kejsaren hade redan långt förut under ett af sina samtal med grefve Stedingk yttrat i anledning af det förestående kriget med Frankrike: *»Jag begär hvarken understöd af edra flottor eller arméer. Kronprinsens person och 50 man lifgarde är allt hvad jag eftersträfvar.»*

Derpå föll samtalet på den allmänna operationsplan, som i händelse af krig med Frankrike borde följas, hvarvid kejsaren frågade, om grefve Löwenhielm kände kronprinsens tanka i ämnet, hvaröfver kejsaren redan syntes hafva inhemtat åsigter och uppgifter från åtskilliga håll samt sjelf tänkt.

Alltid framställande Norges förening såsom börande föregå Sveriges deltagande i kriget på kontinenten, svarade Löwenhielm (med ledning af sina instruktioner), att när man slutat på Seland och tvungit Danmark att göra gemensam sak med de förbundne, skulle man kunna uppträda med en här af 80 à 120,000 man, hvilka under kronprinsens omedelbara befäl lätt skulle kunna framrycka emot Hamburg och Oder, oroa franska härens kommunikationer, öfva inflytande på Preussen, återupplifva Tyskarnes mod samt sålunda göra en diversion af den högsta vigt. Hvad *ryska operationsplanen* åter angick, så tillade Löwenhielm på kronprinsens uttryckliga befallning, att innan man uppgjort en allmän plan för fälttåget, borde ryska hären icke lättsinnigt blottställa sig för vådorna af en hufvuddrabbning, utan snarare företrädesvis endast söka att locka den franska hären in i landet, i händelse den skulle tåga emot den ryska; ryssarne borde bemöda sig att göra kriget långvarigt och nationelt, bannlysa all militärisk egenkärlek, ödelägga landet i fiendens rygg, hejda dennas marscher genom att kasta mycket trupper på dess flanker, och framför allt vara angelägne att uppsnappa fiendens konvojer, tross, artilleri-parker, sjukvårds-anstalter, äfvensom att öfverrumpla högqvarteren, som ofta befinna sig på flere lieus afstånd från de stora armé-kårerna.

Vi få framdeles se, att dessa råd följdes, och hvilka resultater de medförde. Vi bedja läsaren ihågkomma, att det var i *Februari* 1812 kronprinsen lät grefve Löwenhielm föra ett dylikt språk, d. v. s. fyra månader innan Napoleon anlände till Niemen.

Grefve Löwenhielm sökte vidare ådagalägga vigten deraf, att Ryssland försonade sig med Porten, samt sade

sig ega befallning att i detta ändamål erbjuda Sveriges bemedling för att påskynda fredens afslutande.

Under betygande af sin erkänsla för detta anbud svarade kejsaren, att freden hade varit nära att undertecknas, då Frankrikes ränker hindrade den, och att utsigten af en brytning mellan Ryssland och Frankrike för närvarande gjorde denna fred mycket svår att erhålla. »Emellertid», tillade kejsaren, »har jag skickat ett ilbud medförande föreskrifter om betydliga nedprutningar i mina föregående anspråk, men de jag nu sednast framställt håller jag för så billiga, att de ej böra uppgifvas.»

Slutligen yttrade kejsaren angående Preussen, att han ansåg denna makt ur stånd att något företaga. »Dess konung», sade han, »ser olyckligtvis staten i sin älsklingsstad Berlin, ja till och med i sitt slott. Hans här intager en dålig ställning och är fördelad i trenne afdelningar, af hvilka de tvenne redan äro afskurna och omgifne af de franska trupperna. Med ett ord: med Preussen är ingenting att göra; det är alltför mycket beroende.»

Och hvad *Österrike* angick, så trodde kejsaren, att det skulle iakttaga en fullkomlig neutralitet.

Så aflopp grefve Löwenhielms första företräde. Man finner deraf, att kejsar Alexander kände sig uppriktigt benägen att bidraga till Norges förening med Sverige, ehuru han ännu hyste några betänkligheter i afseende på *tiden* för detta företags utförande. För öfrigt gillade han af själ och hjerta samt förstod att till hela sitt värde uppskatta de vigtiga tjenster kronprinsen erbjöd sig att göra honom och de sunda råd han gaf, och utan att misstaga oss torde vi tryggt kunna påstå, att detta Sveriges steg liksom var signalen till den hvälfning hvilken samtidigt föregick i sinnena och ryckte dem ur den domning, hvari de hittills varit försänkta.

Med den utsigten som sålunda yppade sig att kunna påräkna lugn och trygghet på begge sina flanker,

från Sverige och Turkiet, jemte hoppet om Sveriges verksamma bistånd och den ovärderliga fördelen att få draga nytta af Carl Johans ovanliga krigserfarenhet och råd, så mycket oumbärligare som kejsaren sjelf icke var fältherre, kände denne sitt mod växa och ståndaktigheten återupplifvas, och verkligen började Alexander först nu att med bestämdt hopp och förtröstan blicka in i Rysslands och sin egen ännu i mörker höljda framtid. Detta ser man äfven af de ord, hvarmed Löwenhielm afslutar sin depesch till sitt hof om detta märkliga företräde. Han säger:

»För öfrigt tänker kejsaren med afseende på Rysslands närvarande belägenhet lika ädelt, som sin ära värdigt. Han har i klara och bestämda ordalag uttalat sig öfver kejsar Napoleons afsigter och grundsatser, öfver hans slingrande statskonst och hans system af ett allmänt förtryck. Han är öfvertygad att kriget är oundvikligt, men det är endast den tvingande nödvändigheten som förmår honom göra det (il la fait à son corps défendant), ty han döljer icke för sig, att om han också eger utmärkta soldater, så fattas honom skickliga generaler. Dessutom erinrar han sig lifligt det sista krigets olyckor, hvilka likväl endast varit påkostande för hans fåfänga. Äfven är det ju icke utan, att han återhålles och i viss grad ännu beherrskas af grefve Romanzow, som ganska ogerna ändrar grundsatser, ehuru allt synes visa att han bereder sig dertill, hvartill slutligen kommer vanan af en dåsig overksamhet och obeslutsamhet just i de ögonblick då det vore nödigt att handla kraftigt och med blixtens snabbhet. Allt förenar sig emellertid att öfvertyga mig, att verkan af Sveriges steg varit ganska stark och skall otvifvelaktigt blifva orsaken till ett afgörande beslut, i fall man nånsin kommer att fatta ett dylikt, förrän det är försent. De uttryck kejsaren fällt till flera af de personer som omgifva honom; dessa herrars höflighet och artighet emot mig äfvensom grefve Romanzows foglighet, i förening med allt hvad

jag fått veta genom några personer [5]), som äro noga underrättade om kejsarens tänkesätt och yttranden, bevisar att en högst märklig och grundlig förändring försiggått hos honom, sedan E. M. med så stor frimodighet erbjöd sig att ingå ett nära förbund med Ryssland, och dertill kommer, att kronprinsens personliga egenskaper förstått att tillvinna honom ett obegränsadt förtroende hos kejsaren. Men icke destomindre måste man bereda sig på allahanda svängningar, obeslutsamhet och långsamhet, och allt beror nu på att kunna öfvertyga kejsaren om nödvändigheten att handla bestämdt och att slå dem ur brädet, hvilka ännu skatta klenmodigheten som klokhet.»

Sålunda hade grefve Löwenhielm lyckats öfver all förväntan. Emellertid måste han till sin ledsnad snart erfara, att nya betänkligheter uppstodo i afseende på *sättet*, som kunde anses tjenligast att breda Sverige åtkomsten af Norge, och då kejsaren den 23 Februari meddelade formligt svar på de genom Löwenhielm gjorda propositioner, föreslog han, att innan man tog något vidare steg i saken, man skulle skicka baron Nicolai till Köpenhamn för att söka förmå konungen af Danmark att *frivilligt* förena sig med de förbundne och mot vissa skadeersättningar afträda Norge till Sverige. Denna utväg var besynnerlig och ändamålslös, och härflöt utan tvifvel från grefve Romanzow, hvilken begagnade alla tillfällen att draga ut på tiden med underhandlingarne med Sverige och att såmedelst söka att omintetgöra dem. Men lyckligtvis bevakade grefve Löwenhielm sitt fäderneslands intressen på ett sätt, som gör honom stor heder, och hans klara och sunda blick upptäckte genast,

---

[5]) Grefve L. hade genom Armfelt blifvit införd i en societet af hög betydenhet, der han sammanträffade alla aftnar med grefve Litta, hertigen af Serra Capriola och Armfelt, hvilka underrättade honom om allt hvad kejsaren sade och gjorde. Under dessa sammankomster arbetade man verksamt för kriget och för att undergräfva Romanzows inflytande, äfvensom de flesta nyheter, som L. inberättade till sitt hof, ledde sitt ursprung från detta håll.

att om man icke *skyndsamt* handlade och sökte att genom ett formligt fördrag binda händerna på Ryssland medan faran var som störst och undvek att på förhand underhandla med Danmark, skulle det gynnsamma ögonblicket gå oss ur händerna och möjligheten att på en verklig grundval upprätta Sveriges framtid och trygga Nordens sjelfständighet för alltid försvinna. Han vidtog alltså för att häfva alla dessa svårigheter den utväg som i ett sådant sakernas brydsamma läge onekligen var den tjenligaste, i det han begärde att hela den vigtiga underhandlingen måtte få förflyttas till Petersburg och att han i detta ändamål måtte ofördröjligen förses med nödiga fullmakter.

Det nära och obesvärade tillträde till kejsarens person, grefve Löwenhielm lyckats erhålla, i förening med den vänskap och förekommande godhet hvarmed denne suverän bemötte honom, trodde han sig i så fall kunna begagna att omintetgöra verkan af grefve Romanzows skadliga inflytande och att framkalla hastiga och bestämda beslut.

Det är omöjligt att beskrifva, med hvilken nyfikenhet höga vederbörande i Stockholm efter grefve Löwenhielms afresa inväntade nyheter från Petersburg. Innan några dylika ännu hunnit ankomma, sade kronprinsen en dag till grefve Engeström: »Jag väntar med stor otålighet kuriren från Petersburg. Armfelts närvaro oroar mig. Denne ränkmakare skall måhända omintetgöra våra förslag.»

Tvenne dagar derefter berättar man prinsen, att grefvinnan Armfelt, som nyligen anländt till Stockholm för att anträda resan till Petersburg (hvarest hon skulle intaga sin plats som statsfru hos kejsarinnan, sedan ödet nekat henne att längre njuta någon lycka i Sverige) [6]),

---

[6]) Vi hafva redan sett (sid. 95), att en del af den onåd som drabbade baron Armfelt tillbakafoll på hans grefvinna, troligen emedan man ansåg olämpligt att makan till en person, som blifvit landsforvisad på grund af politiska ränker, tjenstgjorde vid ett

emottagit ett bref från sin man, innehållande intressanta underrättelser angående grefve Löwenhielms beskickning. Hvem kunde mera än Carl Johan längta att få veta detaljerna af dessa nyheter? Men huru komma i tillfälle härtill, då grefvinnan Armfelt alltsedan det missöde som drabbade hennes man upphört att besöka hofvet och till och med icke inbjöds till enskilda kretsar, der de kungliga personerna visade sig.

En tillfällighet yppade sig dock och blef ganska fintligt begagnad. Grefvinnan Engeström, som alla söndagar gaf ståtliga baler, inbjöd med kronprinsens goda minne grefvinnan Armfelt till följande dagens bal, då äfven han ville der infinna sig.

Hela den förnäma och eleganta verlden hade redan samlat sig i de af tusen vaxljus upplysta gemaken, då till allas öfverraskning — *grefvinnan Armfelt* infinner sig. Hon blir på det utmärktaste emottagen af grefvinnan Engeström; och då omsider kronprinsen sjelf anländer med sin son och på det mest förekommande sätt började samtala med grefvinnan Armfelt (som han i sjelfva verket högaktade), steg allas förvåning till sin

---

hof, hvars intressen hon kunde skada under den trägna brefvexling, hvari hon fortfarande stod med sin man. Eller kände man väl denna brefvexling och det skymfliga sätt, hvarpå de då mest betydande män i Sverige der utmålades af A:s qvicka och satiriska penna? Nogaf, när A. (som då vistades i Petersburg), fick veta sin makas onåd, upplågade hans harm och han tillskref kejsar Alexander ett märkligt bref, som röjer hans tänkesätt. Tvenne dagar derefter öfverraskades A. af en i kejserligt livré utstyrd löpare, som lemnade honom ett paket hvari befunnos de begge kejsarinnornas porträtter jemte en kejserlig ukas, i kraft hvaraf grefvinnan A. utnämndes till »dame d'honneur et à portrait» med rang öfver fältmarskalkarnes fruar och närmast prinsessorna af blodet. Detta var en utomordentlig utmärkelse, hvilken påskyndade grefvinnans afflyttning från Sverige till Petersburg, hvarest hennes man snart hunnit förvärfva sig en lysande och tryggad ställning. Hon upplöste till den ändan alla band, som ännu fästade henne vid svenska hofvet (afsade sig sin pension), och inträffade den 24 Febr. (1812) i Stockholm på resa till sitt nya fädernesland.

höjd, och man uttömde sig i gissningar öfver orsaken till denna plötsliga omkastning i bemötande. Kronprinsen förstod ganska väl att gifva samtalet den riktning han önskade och yttrade sig i ganska försonande ordalag om general Armfelt. H. K. H. hade aldrig velat tillskynda generalen något obehag; tvertom hade han alltid värderat honom och hoppades att städse omfattas med samma känslor å generalens sida; han ville betyga grefvinnan sin personliga aktning innan hon lemnade Sverige och erbjöd sig draga försorg om den son, generalen lemnat i Sverige, och kunde han på något sätt visa sin bevågenhet emot grefvinnan sjelf, skulle det utgöra hans största nöje, emedan han hyste en utmärkt aktning för hennes karakter och hennes dygder, o. s. v.

Grefvinnan Armfelt afhörde prinsen med en något kall, ehuru alltid höflig värdighet, men efterkom dock hans önskan att erfara om hon egt underrättelser från Petersburg. Grefvinnan yttrade dervid att hon haft bref från sin man, som råkat grefve Löwenhielm, hvilken rönt mycken framgång i Petersburg och att det var med nöje som hennes man i honom återsåg en landsman och vän.

Kronprinsen erfor utan möda hvad han önskade veta om Armfelts tänkesätt och två dagar derefter inträffade i Stockholm den kurir som medförde grefve Löwenhielms första depesch och som fullkomligt bekräftade förutnämnde uppgifter. Den emottogs naturligtvis med stor tillfredsställelse.

Grefve Löwenhielms sätt att gå till väga i sitt vigtiga uppdrag erhöll ett förtjent bifall och man skyndade att meddela honom nödiga instruktioner jemte fullmakt att sluta och underteckna det ifrågavarande fördraget mellan Sverige och Ryssland.

Dessa instruktioner innehöllo i korthet, att grefve Löwenhielm borde i allmänhet yrka på ett strängt iakttagande af de grunder, hvilka han redan delgifvit ryska kabinettet, en fordran som stödde sig på det riktiga antagandet, att Rysslands ställning var för ögonblicket

sådan, att det antingen måste underskrifva snart sagdt hvilka vilkor Sverige föreskref, eller också uppgifva hoppet att kämpa emot Napoleon. I sjelfva verket var det också orimligt hoppas, att danska kabinettet skulle godvilligt bifalla att afträda Norge, hvadan den föregående underhandling med samma kabinett, hvilken blifvit satt i fråga, endast skulle ha den följden, att Danmark i tid varnadt kunde medhinna att rusta sig till ett envist försvar och att svårigheterna af de förbundnes operationer emot detta rike såmedelst skulle mångdubblas. Och hvad angick de å ryska sidan framkastade betänkligheterna angående *tiden* för det tillämnade företaget mot Seland, som man skulle önskat måtte följa *efter* operationerna i Tyskland mot den gemensamma fienden, så förlorade de mycket af sin vigt från det ögonblick man fick veta, att Preussen slutit sig [7]) till Napoleon, emedan denna makt troligen skulle lägga stora hinder mot en landstigning i svenska eller preussiska Pomern, hvaremot en operation från Holstein och Elbe på större afstånd från franska härens rygg erbjöd de förbundne flera fördelar, utan att derföre tillfoga fienden mindre skada [8]). Märkligt är också, att i kejsar Alexanders den 23 Februari meddelade första formliga svar på de genom grefve Löwenhielm gjorda propositioner intet spår vidare märkes efter *dessa* betänkligheter, förmodligen på grund deraf att Löwenhielm så kraftigt bekämpat dem under sitt samtal såväl med kejsaren, som med grefve Romanzow (den 22 Februari); sannt är äfven, att den föreslagna förutgående beskickningen till Köpenhamn mycket tjenade till att försvaga vigten af dessa samma betänkligheter.

Då dessa föreskrifter (angående afslutandet af fördraget mellan Sverige och Ryssland) kommo grefve Lö-

---

[7]) Genom förbundet af den 24 Februari (1812). Österrike förenade sig något sednare (den 14 Mars) med Frankrike.

[8]) Så framställde äfven kronprinsen sin åsigt för general Suchtelen. Se dennes bref till kejsar Alexander (d. 30 Mars 1812).

wenhielm tillhanda, hade kejsar Alexander redan (den 9 Mars) affärdat general *Suchtelen* [9]) medförande bref till konungen och kronprinsen [10]) samt instruktioner och fullmakt att i Stockholm afsluta fördraget. Dessa instruktioner [1]) äro i hög grad betecknande för situationen i Petersburg vid den tid då Suchtelen afreste, men isynnerhet för det bestämda misstroende, hvarmed kejsaren började anse grefve Romanzow. De voro dubbla. De ena voro affattade i samma försigtiga och fördröjande syftning, som vanligen utmärkte alla alstren af grefve Romanzows diplomatiska penna. De andra som voro uppsatta egenhändigt af kejsaren, statskanslern ovetande, innehöllo deremot den föreskriften, *att general Suchtelen egde att i allt det väsendtliga tillfredsställa svenska hofvets fordringar*, sådane de från början blifvit framställde genom grefve Löwenhielm.

Emellertid hade kejsar Alexander efter general Suchtelens affärdande till Stockholm vidtagit det ena steget efter det andra, hvilka alla otvetydigt visade hans fasta beslut att ej nedlägga vapnen, innan han tillfredsställt sin ära och försäkrat Rysslands sjelfständighet och framtid emot det fransyska inkräktningssystemet. Sålunda började han t. ex., ehuru ännu i största hemlighet, allvarsamt påtänka ett förtroligare närmande till *England*, och äfven med det undertryckta nationella partiet i *Spanien* knöt han underhandlingar [2]), hvilka sedermera förde till ett formligt fördrag [3]). Å andra si-

---

[9]) General Suchtelen hade så lyckats att vinna svenska regeringens förtroende under den korta tid han vistats i Stockholm, att då han sommaren 1811 för enskilda angelägenheter lemnade Sverige, önskade man allmänt att han måtte återkomma, och han omfattade alltid Carl Johan med af beundran blandad tillgifvenhet och vänskap.

[10]) Se sid. 139. Redan förut hade kejsar Alexander svarat på de med grefve Löwenhielm sända skrifvelser.

[1]) Depesch från grefve L. (den 12 Mars 1812).

[2]) Depesch från grefve Löwenhielm (d. 12 Mars 1812).

[3]) I Welcky Luky den 20 Juli 1812.

dan afböjde Alexander numera frimodigt och bestämdt Napoleons upprepade försök att inleda honom i förödmjukande underhandlingar [1]), och då grefve Löwenhielm ändtligen den 22 Mars hade blifvit satt i tillfälle att inlemna ett formligt förslag till förbund med Ryssland, påskyndade dessa Napoleons försök (trots grefve Romanzows ständiga undanflykter och afvoghet) underhandlingarnes afslutande med Sverige i den grad, att det definitiva fördraget undertecknades den 5 April af grefvarne Romanzow och Löwenhielm. Det innehöll föl-

[1]) Som bekant beslöt Napoleon vid underrättelsen om grefve Löwenhielms resa till Petersburg att skicka general Czernitscheff dit med ett egenhändigt bref till kejsar Alexander och nya uppmaningar att underkasta sig franska systemet och förekomma en närmare anslutning mellan denna makt och Sverige. Följande utdrag ur grefve L:s depesch (af d. 27 Mars 1812) redogör för Alexanders sätt att se och bedöma dessa åtgärder. Efter att hafva för L. omtalat innehållet af Napoleons med Czernitscheff sända skrifvelse samt hufvudpunkterna af Frankrikes klagomål emot Ryssland, yttrade Alexander: »Man låtsar erbjuda mig utvägar att återträda i godt förstånd med Frankrike, men jag vet att man härmed endast åsyftar att vinna tid och att sedan inbilla Europa, att jag är den angripande. Det gör mig för öfrigt detsamma, ty mitt sätt att gå till väga är klart och *mitt parti är redan taget.* — 5 eller 6 dagar efter Czernitscheffs afresa affärdades en ny kurir från Paris, som nyligen hit anländt. Det är kännedomen om eder afresa till Petersburg som föranleder dessa ansträngningar att förmå mig gå in på någon slags underhandling, *hvilken jag bestämdt föresatt mig att icke höra på.* Emellertid har man befallt Frankrikes härvarande ambassadör söka förekomma hvarje förbindelse oss emellan, och det är af denna orsak som man ällas att åvägabringa något steg, hvilket kunde väcka edert misstroende. Men jag upprepar, att jag betraktar dessa nya försök att inleda underhandlingar endast såsom medel att vinna tid, emedan man ännu icke är färdig. Dock jag skall icke låta bedraga mig. För öfrigt trodde man icke att vi skulle så lätt blifva vänner. Emellertid böra vi påskynda afslutandet af vårt förbund. Man vill att jag skyndsamt besvarar Napoleons bref, men jag har ej så brådtom dermed och tror det icke skada att låta honom vänta», o. s. v. Napoleons samtal med Czernitscheff (d. 24 Febr.) är ganska märkligt, och den sednares depesch härom till sitt hof meddelades grefve Löwenhielm.

jande bestämmelser, hvilka (med undantag af en enda af mindre vigt) [5]) alla återfinnas i grefve Löwenhielms den 22 Mars inlemnade förslag:

1) De begge makterna (Sverige och Ryssland) garantera hvarandras besittningar (art. I, II, III).

2) Då kejsar Napoleon genom infallet i Pomern intagit en fiendtlig ställning emot Sverige, på samma gång han hotar att störa Rysslands lugn, så förbinda sig de begge makterna att med en förenad här af 25 à 30,000 svenskar och 15 à 20,000 ryssar göra en diversion på Tysklands kuster i ändamål att oroa franska härens operationer (art. IV).

3) I anseende dertill att konungen af Sverige ej kan deltaga i denna diversion, så länge landet längs utmed hans vidt utsträckta vestra gräns skall betraktas som fiendtligt, och då för öfrigt Norges geografiska läge synes antyda, att naturen sjelf bestämt det att utgöra en del af konungariket Sverige, så förbinder sig H. M:t kejsaren af Ryssland att antingen förmedelst underhandlingar eller krigisk medverkan förskaffa Sverige Norge, äfvensom han försäkrar Sverige om en fredlig besittning af detta land och lofvar att ej nedlägga vapen, förrän denna förbindelse blifvit uppfylld (art. V).

4) Då sålunda Sverige bör erhålla Norge, innan det tager någon del i förut öfverenskomna diversion, så förbinder sig kejsaren att till Sveriges förfogande lemna den ryska armé-kår, som blir erforderlig för att i förening med svenska hären verkställa den mot ändamålet svarande operation (art. VI).

5) De begge hofven skola föreslå kabinettet i Köpenhamn att förena sig med koalitionen och godvilligt afträda Norge åt Sverige emot vissa skadeersättningar, dem de begge makterna i så fall förbinda sig att förskaffa Danmark. Men emedan dessa propositioner nödvändigt böra understödjas genom vapenmakt, skola de

---

[5]) Se nästfölj. not.

ej framställas förrän i samma ögonblick man är färdig att handla (art. VII).

6) Om Sverige i händelse af Danmarks vägran anser nödvändigt att anfalla Seland [6]), skall den i art. VI vidrörda ryska hjelp-kåren stå till Hans svenska M:ts förfogande (art. VIII).

7) De ryska trupper, hvilka sålunda böra förenas med de svenska, skola den 13 Maj 1812 vara färdiga att afgå till den punkt, hvilken kan blifva bestämd af Sveriges kronprins i egenskap af högste befälhafvare öfver den förenade svenska och ryska hären (art. IX).

---

[6]) Denna artikel undergick den förändring, hvarom vi nämnt (se föreg. not). Enligt grefve L:s förslag borde de ryska trupperna få användas till företag antingen emot Seland eller också direkt emot Norge. Dessa alternativer infördes på kejsarens egen föranledning. Dagen efter grefve L:s första företräde hade nemligen kejsaren anmodat general Armfelt att meddela sin tanka angående bästa sättet att taga Norge. Härpå svarade A. genom en ganska märklig skrifvelse, hvari han förklarar ett direkt angrepp mot Norge vara det enda möjliga och af Rysslands allmänna intressen beroende sätt, hvarpå kejsarn borde lofva att bidraga till Norges förening med Sverige. Ryska trupperna kunde i så fall göra ett vinterfälttåg mot Norge, och ändock till våren vara färdiga att operera direkt på Tyskland i förening med svenskarne, o. s. v. På grund häraf lemnade Alexander såväl i sitt svar till grefve L. af d. 23 Febr. som uti de för general Suchtelen utfärdade instruktioner till kronprinsens eget afgörande valet emellan ett anfall vare sig mot Seland eller mot Norge. Som vi straxt få se, affattades det i Stockholm nästan samtidigt afslutade fördraget (mellan Sverige och Ryssland) i full öfverensstämmelse med detta kejsarens eget bemyndigande, hvaremot denne då grefve L. inlemnade sitt förslag till fördrag befanns såtillvida hafva ändrat åsigt, att han hyste betänkligheter mot ryska truppernas användande i Norge, sedan årstiden så framskridit att ett vinterfälttåg ej mera var tänkbart, hvarigenom alltså de gemensamma operationerna mot Tyskland på grund af det större afståndet skulle hafva fördröjts vida mera, än genom ett anfall mot Seland. Det i Petersburg undertecknade fördraget upptog alltså endast alternativet mot Seland, och på särskild öfverenskommelse skulle bero, huruvida Ryssland kunde lemna sitt bifall till äfven det andra.

8) De ryska trupperne skola aflönas af kejsaren, men efter landstigningen i Sverige på detta lands bekostnad förses med nödiga lifsmedel, foder, o. s. v. (art. X).

9) Dessutom lofvar Ryssland att bidraga till Norges förvärfvande med ett visst antal krigsskepp, som skola så utrustas att de kunna hålla sjön i fyra månader (art. XI).

De följande artiklarne af fördraget afse de begge kårernas inbördes förhållanden i anseende till disciplin, hushållning, m. m. Slutligen nämna vi, att fördraget upptog fyra s. k. separat-artiklar angående dels vissa bestämmelser rörande Sveriges förhållande till England, dels ordnandet af våra handelsförbindelser med Ryssland [7]).

Emellertid hade general Suchtelen den 19 Mars ankommit till Stockholm och der å sin sida jemte statsministern von Engeström underteeknat ett fördrag, i alla väsendtliga punkter öfverensstämmande med det, som några dagar sednare slöts i Petersburg. Fördraget i Stockholm innehöll fullständiga och bestämda föreskrifter angående ryska truppernas transport och underhåll. Slutligen anmärka vi, att fördraget i Petersburg var det som ratificerades. Det hölls af lätt begripliga skäl mycket hemligt, och verkligen erhöll t. ex. kejsar Napoleon ej förrän i Augusti månad (1812) kännedom derom.

Han har på S:t Helena erkänt det fel han begick att öppna kampen mot Ryssland utan att hafva försäkrat sig om de tvenne makter som uppträdde fiendtligt på hans båda flyglar — och ingen statsman eller kri-

---

[7]) Innehållet af dessa separat-artiklar var följande: 1) Sverige berättigas att förena sig med England och att för denna makt öppna sina hamnar, hvarigenom alltså art. III af fredsfördraget i Fredrikshamn till kraft och verkan upphäfves (art. I); 2) Sverige bemyndigas, i händelse kriget mellan Ryssland och Frankrike utbryter (*le cas de la guerre échéant;* ord införda enligt kejsarens eget förslag), föreslå England att biträda fördraget mellan Sverige och Ryssland (art. II); 3) de mellan Sverige och Ryssland gällande stadgar och fördrag angående handeln förnyas och skola gälla till år 1815 (art. III och IV).

gare med någon kunskap om lokal och förhållanden lärer våga påstå, att czaren skulle hafva kunnat inlåta sig uti den förfärliga strid, som var nära att öppnas på Niemen, särdeles om han på samma gång hade blifvit tvungen att betäcka Finland, hvarest en krigisk befolkning af en million menniskor endast torde afbidat anblicken af en svensk fana för att resa sig. Men Finland gränsade till St. Petersburg, hvilken hufvudstad jemte högra flanken af ryska rikets ofantliga gräns voro blottställde, så framt de ej försvarades af 100,000 man. Lägg härtill alla de brännbara ämnen, som förefunnos i Turkiet, i Polen, ja i sjelfva Ryssland, och hvilka endast behöfde några obetydliga antändningsgnistor för att uppblossa i full låga, och det blir begripligt att *utan Carl Johans kraftiga och bestämda uppträdande (1812 och 1813)* hade troligen aldrig någon koalition mot Napoleon *blifvit möjlig!* Om Europa således till stor del har att tacka Sveriges dåvarande kronprins för sin befrielse, så borde svenskarne ej heller förgäta, att om Sverige då förenat sig med Frankrike emot Ryssland, så hade väl denna sista makt kunnat för tillfället förödmjukas och inskränkas, men till hvad följd och *verklig* nytta för Sverige? Efter Ryssland hade ordningen kommit till Skandinavien, och om man äfven kunde förutse, att Napoleons verldsmonarki skulle sönderfallit om ej förr så åtminstone vid dess stiftares död: hade väl Sverige då kunnat behålla ett återeröfradt Finland under den väldiga hvälfning som skulle hafva öppnats, och emellertid hade det gynnsamma ögonblicket för alltid gått förloradt för Sverige att genom föreningen med Norge lägga en säker grundval för sin framtida sjelfständighet och trygghet. Den stora frågan för Sverige 1812 gällde således valet mellan: *en öfvergående och prekär återeröfring af Finland under Napoleons skyddsherravälde, eller också grundläggandet af den Skandinaviska halfröns förening under garanti af de makter, som förr eller senare skulle krossa verldsbetvingaren och bestämma Europas framtid.*

Sedan längre tid tillbaka hade hertigen af Bassano sökt förmå Napoleon att vinna Sverige och glömma sin personliga ovilja mot kronprinsen och de oförrätter, han ansåg sig hafva lidit genom denne; men i detta afseende tycktes Napoleon vara förblindad och uppskattade verkligen icke tillräckligt Sveriges politiska betydelse under förhandenvarande konjunktur.

Hr d'Ohsson, som fått sitt hofs befallning att inlemna en formlig protest mot Pomerns besättande, yttrade till hertigen af Bassano, denne kejsarens verklige vän, som stod på en ganska god fot med talaren:

»Se här förslaget till en not, den jag har befallning att lemna er. Jag nekar ej, att den är nog stark och väl skulle kunna hafva afgörande följder.»

Hertigen af Bassano (sedan han genomögnat notens innehåll och under ett bekymradt utseende): »Men det här är ju en formlig krigsförklaring! Om jag lägger denna handling under kejsarens ögon, skall brytningen mellan Sverige och Frankrike blifva ohjelplig. Finns det då intet medel att förlikas? .. Uppskjut att inlemna er not och jag skall tala med kejsaren ännu i dag, då vi ju kunna åter träffas i morgon?»

Då d'Ohsson på grund häraf följande dagen infann sig hos hertigen, sade denne: »Kejsaren har ej bemäktigat sig Pomern i fiendtlig afsigt, utan endast i ändamål att der upprätthålla kontinentalsystemet. Han älskar Sverige, änskönt det illa uppfyllt sina förbindelser, och det gör honom ondt att se Sverige vända sig [8]) till våra fiender. Han har bemyndigat mig säga er, att ehuru kronprinsen synbarligen bemödar sig att följa ett nytt statssystem, vill H. M:t likväl icke neka honom sin välvilja. Han ämnar följaktligen göra Sverige fördelaktiga propositioner, och alldenstund de angå kronprinsen särskildt, har H. M. uppdragit mig att besöka hans gemål kronprinsessan, på det hon måtte hjelpa oss att upplysa sin gemål i fråga om dennes verkliga in-

[8]) Grefve Löwenhielms beskickning till Petersburg.

tressen. Jag har tänkt att uppdraga Hr Signeul att resa med våra propositioner till Stockholm, emedan jag känner hans nit.»

Hvilka voro då dessa propositioner? En enkel uppmaning till Sverige att anfalla Finland med en här af 30,000 man, så snart kriget utbrutit på kontinenten, hvaremot kejsaren förband sig att icke nedlägga vapen, *förrän Sverige återfått Finland.* För öfrigt inga subsidier, utan endast förespegling af några inbillade handelsförmåner, o. s. v.

Sedan dessa propositioner i form af en ounderteckṇad, af hertigen af Bassano nedskrifven och af kejsaren förestafvad not [9]) blifvit färdiga, begaf sig hertigen till kronprinsessan. Han utbredde sig om kejsarens välvilja för Sverige; om hans ledsnad att se kronprinsen göra allt för att förändra Sveriges statssystem, medan kejsaren hade hoppats att i prinsen ega en vän och politiskt stöd i Norden, o. s. v. Derpå öfvergick han till sjelfva saken, i det han yttrade:

»Kejsaren har beslutat göra ett ytterligare försök att upplysa kronprinsen om sina verkliga fördelar, och generalkonsul Signeul är redan färdig att begifva sig till Stockholm. Kejsaren har trott sig böra underrätta E. H. derom, i fall ni skulle vilja skrifva till kronprinsen. H. M:t som mycket intresserar sig för en med hans egen beslägtad familjs öde och för en nation som varit beständigt förbunden med Frankrike, ville hjelpa Sverige att återvinna herrliga landskap som det förlorat och namneligen Finland, med vilkor att Sverige förenar sig med oss under det förestående kriget. Kejsaren har befallt mig meddela E. H. de noter som innehålla våra propositioner och beder E. H. förena sina bemödanden med våra för att förmå kronprinsen att antaga dem.»

På kronprinsessans erinran att hon aldrig blandat sig i politiken, som för henne vore alldeles fremmande,

---

[9]) Jfr med dessa uppgifter Bignon, p. 466.

återtog hertigen: »Man vädjar endast till E. H:s fransyska känslor, och så är kejsarens önskan!»

Kronprinsessan. »Om jag kan vara H. M:t nyttig och behaga honom, och det är i Sveriges och Frankrikes intresse, skall jag gerna efterkomma hans önskan.»

Hertigen (med vördnad kyssande prinsessans hand) öfverlemnade henne några papper under yttrande: »Om E. H. täckes begagna sig af dessa uppsatser vid affattandet af sin skrifvelse, skulle de fördelaktiga anbud kejsaren gör Sverige erhålla en bättre rekommendation, än de kunde få genom alla ministeriella bemödanden.»

Verkligen behöll prinsessan de ifrågavarande handlingarne och inneslöt dem såsom utgörande ett slags bilagor till det bref, hon skref till Carl Johan. Detta bref som förestafvades af hvad omtankan och pligten bjöd henne i egenskap af maka och mor, affattades dessutom under inflytelsen af en varm och djup känsla för Frankrike. I detta afseende motsvarade det fullkomligt kejsarens önskningar, och redan följande dagen (den 7 Mars) afreste Signeul med detsamma till Stockholm [10]).

Signeul trodde sig finna en nation, en här, ett hof alla tillgifna Napoleon. Han öfverskattade Frankrikes

---

[10]) Man erinrar sig hvad vi ofta sagt om förhållandet mellan Signeul och Napoleon. Det hade varit temligen kallt. Men efter S:s missöde **1811** (se sid. 103) växte hos honom kölden ända till bitterhet, och i ett långt betänkande, som han mot slutet af samma år insände till Carl Johan, söker han ådagalägga, att Sveriges intresse kräfver att tillsvidare intaga en afvaktande politik, men att då afgörandets timma nalkas, *bör Sverige förena sig med Europa för att störta den efter universalmonarkien törstande våldsinkräktaren, som annars ej skall sluta, förrän han uppslukat allt och alla.* Detta var andan i S:s betänkande, hvarur vi anföra följande strof: »Efter att länge hafva studerat Bonapartes macchiavelism, känner jag alla hans krokvägar och hans list. *Jag råder derföre Sverige att aldrig sätta tro till de propositioner, han kan komma att göra.* Man måste så uppföra sig emot honom, som en klok man uppför sig mot dem han fruktar och icke älskar: vara *höflig* och *förbehållsam*», o. s. v. Det vill, efter allt detta, synas nog besynnerligt, att Signeul några månader sednare åtog sig att söka vinna Sverige för Napoleons syften.

anfallsmedel, och såg med ett slags förskräckelse, att Sverige syntes vilja erbjuda Ryssland sin allians (han kände troligen ej det afslutade förbundet), medan Österrike och Preussen följde de franska örnarne; det bekymrade honom erfara, att kronprinsen var på väg att förskjuta tillfället att återupplyfta Sverige på ruinerna af dess gamla medtäflare, hvars säkra undergång han förutspådde.

Emellertid var frågan af en utomordentligt ömtålig och grannlaga beskaffenhet. Man måste erinra sig å ena sidan, att kronprinsen redan tagit sitt parti, som otvifvelaktigt var det bästa och visserligen hvarken borde eller ämnade ändras [1]), helst Napoleon ihärdigt vägrat att räcka handen till befordran af våra planer på Norge; men å andra sidan hade våra nya förbindelser med England ännu ej hunnit uppgöras; och hvem kunde ännu veta, om den hittills så svage och vacklande kejsar Alexander skulle ega både mod och förmåga att hålla ut i den äfventyrliga strid som förestod? Den vanligaste statsklokhet bjöd då kronprinsen att *så* affatta sitt svar på Napoleons propositioner, att man kunde *vinna tid*, medan våra förbindelser med England afhandlades och på samma gång alltid hålla *en dörr öppen*

pen

---

[1]) Utom de högre politiska skäl, som talade emot ett förbund med Napoleon, och dem vi redan vidrört, bör man erinra sig följande: 1) svårigheten att föra en här till Finland under engelska flottans närvaro i Östersjön; 2) vådan af att lemna rikets kuster och sjöstäder till pris åt Englands hämnd; 3) spannmålsbristen, som för möjligheten af dess afhjelpande kräfde ett fortsatt fredligt förhållande såväl med Ryssland som med England, samt 4) de oerhörda kostnader hvilka ett krig skulle medföra och hvilka Sverige icke var i stånd att *utan subsidier* bestrida, m. m. Sannolikt glömde ej de bland statsråden hvilka yrkade på förbund med Ryssland att anföra dessa skäl under den utomordentliga statsrådsöfverläggning, hvilken egde rum med anledning af de genom Signeul gjorda propositioner, hvaremot de fransyskt sinnade bland regeringens ledamöter å sin sida ej torde saknat grunder som borde stödja deras motsatta öfvertygelse.

pen för underhandlingar, i den händelsen att omständigheterna eller nöden skulle dertill föranleda.

På grund af dessa betänkligheter uppsatte kronprinsen en skrifvelse [2]) till Napoleon, hvari han efter en temligen osminkad teckning af den närmast förflutna tidens händelser i korthet erbjuder sin bemedling mellan Frankrike och Ryssland och besvär kejsaren att bespara menniskoslägtet all vidare blodsutgjutelse, o. s. v. Dessutom bemyndigades Signeul att efter kronprinsens diktamen nedskrifva och medföra en förtrolig s. k. not, *som vidrörde frågan angående Norges afträdande förmedelst Frankrikes mellankomst* [3]), m. m. Då dessa handlingar meddelades Signeul, väckte de hans lifliga oro och bekymmer, emedan han väl såg att de icke motsvarade Napoleons väntan. Om brefvet, hvilket prinsen befallde skulle uppläsas för honom, yttrade han: »Det är vackert och värdigt, men kallt. Ingenting vänligt för kejsaren; ingenting som talar om E. K. H:s känslor för honom!»

»Må så vara», inföll prinsen; »man kan böja sig inför en stor makt, och eftersom ni anser det nyttigt för er beskickning, skall jag tillägga några rader, men tiden är knapp: jag är kallad att bevista statsrådet.»

Derpå återtog prinsen brefvet, och befallde en sekreterare tillsätta de värdiga, om en hög och ädel känsla talande ord [4]) som afsluta detsamma, och dem han i Signeuls närvaro förestafvade, under det han var sysselsatt med att kläda sig och framför en spegel knyta sin halsduk.

---

[2]) Dat. d. 24 Mars 1812. Finnes bland den tryckta samlingen af prinsens bref, äfvensom i L. v. Engeströms oftanämnde berättelse till konungen, Jan. 1813.

[3]) Vi skola längre fram redogöra för denna not.

[4]) Det stycke af brefvet som nu tillkom var det som börjar med orden: »Ers M:t! Ett af de lyckligaste ögonblick jag åtnjutit sedan jag lemnade Frankrike» o. s. v. och fortsättes ända till brefvets slut.

»Nå», yttrade prinsen när han slutat och vändande sig till Signeul; »är ni nu nöjd?»

Signeul bugade sig vördnadsfullt, utan att säga ett enda ord; men hans uppsyn talade tillräckligt om huru bekymmersam han fann ställningen och huru föga hopp han egde att lyckas [5]).

Dock detta var ej det enda försök man gjorde att inlocka Sverige i förbund med Frankrike. Några dagar härefter anlände ett ilbud från österrikiska ambassadören i Paris, furst Schwartzemberg, till österrikiska sändebudet i Stockholm *grefve Neipperg*, medförande ett bref med underrättelse om det mellan Österrike och Frankrike afslutade förbundet samt uppmaning till grefven att söka *på förtrolig väg* förmå Sverige att biträda nämnde förbund emot förespegling af stora fördelar, dem det skulle kunna påräkna i händelse kriget utbröt med Ryssland.

Grefve Neipperg skyndade att begära företräde hos kronprinsen för att meddela honom dessa lika vigtiga som oväntade nyheter samt uträtta sitt derpå syftande uppdrag. Det beviljades morgonen den 29 Mars. Sedan grefven för H. K. H. uppläst furst Schwartzembergs bref, begärde H. K. H. att ännu en gång få höra detsamma uppläsas. »Alldenstund jag bör göra kungen reda derför», yttrade prinsen, »är det nödvändigt att jag noga uppfattar dess innehåll, och ber er tillåta mig anteckna paragraferna, på det jag bättre må kunna erinra mig det hela.»

Vi hafva redan antydt, att grefve Neipperg tidigt utmärkte sig som en af kronprinsen Carl Johans lifligaste beundrare. Härmed sammanhängde troligen hans

[5]) Vid samma tid ingingo underrättelser så från Frankrike som England angående vissa stämplingar, som uppgåfvos vara riktade mot kronprinsen Carl Johans lif och frihet samt skulle stå under kejsar Napoleons ledning, o. s. v. Vi tro lika litet dessa uppgifter, som de hvilka samtidigt uppdukades för kejsar Alexander i enahanda syftning. Se general Suchtelens bref till den sistnämnde samt Montgaillard, Histoire de France, VII, p. 66 f.

bestämda ovilja emot det dåvarande fransyska systemet, och utan att förmoda det kronprinsen ämnade göra detta steg till föremål för en officiell behandling, öfverlemnade han furst Schwartzembergs *helt och hållet förtroliga skrifvelse* till kronprinsen, hvilken i ett litet närbeläget kabinett, dit han ingick utan att stänga dörren efter sig, med en blyertspenna hastigt tecknade sig till minnes ordningsnumret på de i brefvet förekommande paragraferna. Detta var endast en minuts göromål, hvarefter prinsen återlemnade brefvet åt grefve Neipperg; men med tillhjelp af sitt förvånande minne var denna obetydliga anteckning tillräcklig att tillata prinsen erinra sig hela brefvet ord för ord, hvadan han en timma sednare kunde se en fullkomligt riktig afskrift af detsamma ligga under sina ögon.

Sedan kronprinsen på detta sätt beredt sig tillfälle att officielt och formligt svara på den genom grefve Neipperg gjorda framställning, uppsatte han samma dag i samråd med statsministern von Engeström och hofkansleren baron Wetterstedt en not °), hvars innehall hufvudsakligen bestämdes genom *samma* från den högre statsklokheten härflytande bevekelsegrunder, hvilka förestafvat svaret till herr Signeul. Denna till grefve Neipperg adresserade not var dock hållen i en sadan ton, att man deraf tydligen såg, det den höga författaren ansåg tidpunkten för en brytning med Frankrike nära förhanden, och den slutade med en framställning rörande förslaget till en *fredskongress*, hvarest Österrikes, Rysslands, Frankrikes och Sveriges befullmäktige kunde på grundvalen af Nordens beväpnade neutralitet underhandla om biläggande af tvistigheterna med Frankrike, om upprättelse för infallet i Pomern, o. s. v.

Då grefve Neipperg följande dagen (den 30 Mars) i ryska sändebudets *general Suchtelens* närvaro ur kronprinsens händer emottog denna not, syntes han blifva

°) Finnes i v. Engeströms berättelse till konungen (d. 7 Jan. 1813), sid. 42 ff.

öfverraskad, och måhända icke utan skäl. Den offentlighet som härigenom gafs åt en förtrolig framställning som svenska regeringen afböjde och som var gjord på Frankrikes inrådan, skulle nödvändigt göra ett obehagligt intryck i Wien och Paris, hvarföre följden deraf blef att grefve Neipperg återkallades med förklarande, att det steg han tillåtit sig vid svenska hofvet öfverensstämde lika litet med hans hofs intressen som med dess önskningar. Grefve Neipperg lemnade Stockholm sista dagarne af April (1812) till kronprinsens stora ledsnad och alla de talrika vänners, hans älskvärda och intressanta väsende förskaffat honom i Sverige; men prinsen hade nöjet att sednare återse honom i Tyskland, kämpande under oberoendets fanor.

FJERDE KAPITLET.

Riksdag i Örebro.

(*April—Augusti 1812.*)

Faheln kallad: "Räfvarne N:o 2." — Grefve Fersens begrafning. — Anekdot — Den politiska och litterära pressen. — Regner och Grewesmöblen. — Det absolutistiska partiet. — Engeström, Adlercreutz och Rosenblad. — Baron Wrangel råder Carl Johan tillgripa diktaturen. — Kronprinsens politik. — Essen och Wrede. — A G. Silfverstolpes betänkande angående grundlagen — Den allmänna sinnesstämningen fiendtlig emot Ryssland. — Adlercreutz, Skjöldebrand och Sandels. — Märkligt samtal mellan Skjöldebrand och Carl Johan. — Orsakerna till ständernas samlande. — Riksdagskallelsen. — Regeringens s. k riksdagsprogram. — Indragnings-makten, och motiverna till dess föreslående. — Det allmänna förtroendet till den nye tronföljaren. — Partiernas gruppering. — Orsaken till riksdagens flyttning till Örebro. — Franska och danska sändebudens stämplingar. — Kronprinsen och grefve J. De la Gardie. — Kort redogörelse för riksdagsförhandlingarne i Örebro. — Den nya beväringslagen. — Indragnings-makten. — Afskrifningen af en del af den utrikes statsskulden, m. m.

Då vi nu ämna för ett ögonblick afbryta vår berättelse om rikets *yttre* förhållanden med en vigtig episod ur den *inre* samtidshistorien, vilja vi som vanligt inleda densamma med en hastig teckning och öfversigt af *partiernas gruppering* och *det allmänna tänkesättets* riktning i landet, och begynna med tidpunkten af kronprinsens ankomst till sitt nya fädernesland.

Det var klart, att dyningarne efter 1809 års statshvälfning, hvilken upprifvit det gamla samhället ifrån grunden, icke skulle så snart upphöra. Den nya tryckfriheten, yster, ohejdad och för nationen ovan, hade redan burit blodiga frukter. Den var dubbelt farlig under en tid, då styrelsen nästan försvarslös mot pressens anfall nödgades följa ett politiskt system, som ganska få förmådde uppskatta till sin rätta halt, och som gjorde det för illviljan så lätt att missleda både sinnen och öfvertygelser. Carl Johan hade knapt hunnit tillbringa ett par veckor i sitt nya fäderneslands hufvudstad, förr än dess press ännu orenades genom en af dessa skamliga och brottsliga företeelser, hvilka erinrade om den 20

Juni. En fabel kallad »*Räfvarne N:o 2*» blef åter synlig den 26 November (1810) i den af den unge *Törneblad*[1]) utgifna, så sorgligt ryktbara tidningen Nya Posten.

»Den utkom (säger L. v. Engeström) några dagar innan grefve Fersens begrafning (som firades den 4 December), och var, ehuru skrifven med mycket mindre talang än »*Räfvarne*» N:o 1, dock alltid ämnad att göra ondt. Jag uppkallade då Nya Postens boktryckare Marquard och sade till honom: »*man förstår ändamålet med er saga, men nödiga anstalter äro vidtagna, och om den minsta oreda förefaller under grefve Fersens begrafning, är ni genast arresterad.*»

I sjelfva verket voro de försigtighetsmått, hvarom von Engeström här talar, icke öfverflödige. Enligt polisens berättelse tändes förbittringen ånyo, och nu hette det, att folket icke skulle tillåta, att man hedrade grefve Fersen med en högtidlig begrafning, hvilken skulle öka skymfen af hans lagliga frikännelse. Hemliga uppviglare höllo tal till dräggen af folket och sökte återupplifva dess revolutionära lidelser. Myndigheterna ansågo sig då böra handla med kraft och verksamhet samt genom den beväpnade styrkan injaga skräck i partimännen. Soldaterna infunno sig med skarpladdade gevär och kanoner med brinnande lunta planterades i gathörnen. Anslag på husknutarne underrättade allmänheten, att vid minsta tecken till oordning skulle man ge eld, och verkligen häntydde alla dessa hotande försigtighetsmått snarare på tillredelsen till ett borgerligt krig, än

---

[1]) Med anledning häraf hänvisas till föregående del, sid. 224, hvarest T. bör uppgifvas som tidningen Nya Postens utgifvare. Om äfven han varit författare af fabeln om Räfvarne (N:o 1), torde ej längre få anses tvifvelaktigt, sedan kansliradet Wallmark godhetsfullt upplyst, att T:s vän och förtrogne Hammarsköld för W. försäkrat att så varit förhållandet, *för hvilket ändamål H. äfven visat W. sjelfva kladden till poemet.* — Vi begagna äfven detta tillfälle att upplysa det den (i V delen pag. 241) som officer uppgifne Tandefelt, hvilken så barbariskt fulländade mordet på grefve Fersen, hvarken var officer eller riddare utan helt enkelt en för vanart från Adlercreutzska regementet bortkörd f. d. underofficer och slutligen sjöman.

till en begrafningsståt. Med ett ord, allt vittnade derom, att en bestämd och kraftig vilja numera satt vid statsrodret, samt att alla omstörtnings- och blodsplaner ej längre kunde ega någon framgång.

Begrafningshögtidligheterna aflupo följaktligen i allt lugn och stillhet, men att man väntade sig oordningar och buller, visar bland annat följande anekdot. Statsrådet baron Adlerbeth, som hade öfvertygat sig att man ämnade skjuta på general Adlercreutz, vid hvars sida han gick uti sorgetåget, lagade så att han alltid var antingen några steg framom eller några steg bakom honom. Adlercreutz som ville hålla led och icke visste orsaken till denna sin sidokamrats besynnerliga ojemnhet i gången, var derföre uti ständig rörelse än för att hinna upp honom och än för att låta honom hinna upp sig, men alltid förgäfves. Först efter framkomsten till slottet fick han veta upplösningen på gåtan [2]).

Sedermera under *Bondoroligheterna* följande året visade det sig, huru långt felaktiga förordningar, slappa embetsmän i förening med en hos större delen af den lägre befolkningen allmänt rådande upplösning i grundsatser jemte okunnighet, råhet i tänkesätten samt mångårigt förtryck kunna leda, och om icke krigsmakten slutligen trädt emellan, hade hela landet måhända innan kort blifvit öfversvämmadt af plundrande bondhopar och ett allmänt borgerligt krig blifvit följden.

Men hvad som bättre än allt annat röjer synnerlig ovana vid frihetens brukande samt ådagalägger, att samma oroliga och anarkiska anda hvilken i vissa kretsar framkallats af 1809 års statshvälfning, ännu alltjemt var förherrskande, är den *politiska* och till en del äfven den *litterära pressens* tillstånd under ifrågavarande tidskifte. De tidningar, hvilka förtjena att i detta afseende isynnerhet framhallas, äro utom den redan omtalade *Nya Posten*, *Allmän politisk Journal* utgifven af Regnér [3]),

[2]) Efter en anteckning af L. v. Engeström.

[3]) Upphörde då utgifvaren dömdes att sitta på fästning 1811.

samt de begge Grewesmöhlenska dagbladen: *Åskådaren* och *Trompeten eller Krigsförklaring mot allt ondt* [4]). Samtlige dessa tidningar, men särdeles de begge sistnämnde, bedömde oftast de allmänna angelägenheterna [5]) och yttrade sig icke så sällan öfver statens mest upphöjde personligheter [6]) på ett sätt, hvilket svårligen kunde undgå att väcka förargelse, så myeket mer som den högre embetshierarkien och de stora då ännu icke hunnit införlifva sig med eller i viss mon fördraga dessa obehag, hvilka i mer eller mindre grad öfverallt äro förknippade med de offentliga ärendenas granskning, hvilken tillhör det konstitutionella samhällsskicket.

Af en helt annan art var åter den opposition, som gaf sig luft i de företrädesvis litterära tidningarne *Polyfem* [7]) och *Phosphorus* [8]) m. fl. De måttade sina hugg

---

[4]) Hit bör också räknas bladet »*Nytta och Nöje*», hvilket trycktes hos Delén och hvaruti general Döbeln blef så häftigt angripen. Se straxt nedanföre. Åskådaren började utgifvas d. 26 November 1810 och upphörde den 21 Dec. 1811; Trompeten utgafs från den 10 Jan. till d. 8 Aug. 1812.

[5]) Man behöfver för att förklara den harm de väckte i de *högre* samhällskretsarne endast erinra derom, att alla dessa tidningar redigerades af män, som uteslutande hänfördes af *demokratiska ingifvelser* och ifrigt yrkade derpå, att den jemlikhet som de nya grundlagarne uttalade blefve efter deras begrepp en sanning, och ehuru Grewesmöhlen nästan oafbrutet var så att säga tjudrad af regeringen och genom tjenliga medel vunnen på högsta ort, öfvergaf honom aldrig den anda, hvilken beherrskade honom från första början af hans uppträdande. För öfrigt är Carl Johans yttrande om G. bekant. Han sade: »*C'est un boul-dog qu'il est bon d'avoir dans la main, pour le lâcher au besoin.*»

[6]) Anekdoten är känd, huru general Döbeln som blifvit häftigt angripen i »Nytta och Nöje» och genom boktryckaren Delén erhållit upplysning om angriparens namn, i hettan först begärde kungens tillstånd att skjuta honom och sedermera då den olycklige författaren bekände sina synder och uppriktigt tillstod att han för nöd skull tillverkade lögner, afspisades med en 50 R:drs sedel jemte tillsägelse att under utöfningen af sitt yrke välja andra skottaflor än generalen.

[7]) Fortfor att utgifvas af Askelöf till 1812, då den inställdes i följd af indragningsmakten.

[8]) Utgafs fortfarande i Upsala af Atterbom och Palmblad.

åt helt andra håll än de rent politiska tidningarne gjorde, och om man undantager några öfverdrifter [9]), hvarmed allt nytt gemenligen bryter sig väg, tillkommer dem den obestridliga förtjensten att hafva genom sin kritik röjt platsen för de bättre och menskligare åsigter inom nästan alla områden af det borgerliga och religiösa lifvet, hvilka snart blefvo hela nationens egendom. Men med allt detta är det lätt att förstå, huru dessa unga bildstormare skulle betraktas utaf den gamla goda smakens få ännu qvarlefvande heroer jemte dessas talrika anhängare, och verkligen ansågos »*Polyfemisterna*» och »*Fosforisterna*» snart af mången såsom farliga uppviglare, hvilka genom sina läror hotade religionen, sederna och samhällslugnet [10]).

Så länge de unga målsmännen för dessa sträfvanden och syften, hvilka ännu uppburos och gynnades förnämligast endast af ungdomen och en jemförelsevis fåtalig allmänhet, icke företogo några ströftåg på politikens område, bekymrade sig regeringen föga derom. Men i sjelfva tronens närhet dväljdes deremot ett parti, som redan 1809 förklarade sig afvogt emot den nya statsförfattningen och ansåg den olycksbringande för samhällets framtid. Utan att precist vilja återgå till sakernas gamla ordning, önskade detta parti en *starkare konungamakt* förmedelst borttagandet af många af de skran-

---

[9]) I visst afseende karakteristiskt för samtliga de unga män, som tillhöra den s. k. *Nya skolan* i vår vitterhet, är följande yttrande af Askelöf, hvilket förekommer i en förtrolig skrifvelse till Höjer af år 1809: »Det ser ut som skulle man börja på att kunna uträtta någonting i vår stackars litteratur, sedan man småningom fått litet luft, och folket står i full väntan på någonting godt, i *stället för det usla drafvel*, som man hittills uppdukat för dem, under namn af vetenskap och vitterhet.» Jfr Karakteristiker, Stockholm 1851, sid. 38 ff.

[10]) Märklig är äfven den »*entente cordiale*», hvilken vid flere tillfällen yppade sig mellan de *politiska* och de *litterära* oppositionsbladen, hvilka alltid voro eniga uti att med den yttersta häftighet angripa den stackars Wallmark och hans Journal, snart sagdt den enda icke-officiella tidning, som röjde hofsamhet och god ton.

kor, hvarmed 1809 års lagstiftare omgifvit den verkställande makten, hvilken derigenom ansågs för svag och nästan försvarslös mot demokratiens vexande välde. Mångens inbillning befanns uppskakad af de tvenne sist förflutna årens upproriska rörelser, och ansågo Sveriges fall nära förhanden, om ej, såsom de uttryckte sig, »*tronen befästades.*» De egde följaktligen ett omedelbart och talande behof att ännu tätare sluta sig omkring makten, och synnerligen var man angelägen att söka intala kronprinsen, att han aldrig skulle lyckas uträtta något godt i Sverige, förrän han åstadkommit en fastare inrättning af makten, o. s. v. De som i mer eller mindre grad ansågos hysa dessa tänkesätt, voro inom statsrådet *Engeström* [1]), *Adlercreutz* och *Rosenblad*, m. fl. Dessutom egde detta parti starka försänkningar inom flera kretsar af *den högre embetsmannakåren* [2]) och *den rika, jordegande adeln* isynnerhet i Skåne och äfven inom andra Sveriges landskap. Sålunda yttrade egaren af det stora godset Engeltofta i Skåne, major *Stjernsvärd*, sommaren 1811 rentut till hofkansleren baron Wetterstedt, hvilken då någon tid vistades vid Ramlösa, en önskan, att »*kronprinsen måtte taga sig mera makt till alla anarkisters kullslående inom riket*» [3]), och så *tänkte* äf-

---

[1]) E:s brefvexling (**1811** och **1812**) röjer hans tänkesätt i detta hänseende. Han trodde sig äfven kunna påräkna kungens tysta bifall. På samma sätt med Adlercreutz och Rosenblad, begge nära förtrogne med statssekreteraren *Carl Lagerbring,* hvilken efter att länge varit oanvänd nu åter nalkas maktens höjder. Märkligt är ock, att i det betänkande, riddarhussekreteraren A. G. Silfverstolpe **1811** ingaf till Carl Johan (se straxt nedanföre) och hvaruti han uppräknar de män, på hvilka prinsen kunde lita såsom den nya statsförfattningens upplysta och uppriktiga befordrare, nämnas *icke* Engeström, Adlercreutz och Rosenblad. De voro måhända misstänkte, hvaremot Wetterstedt, Platen, Adlerbeth, Mannerheim, Järta m. fl. rekommenderas till det allra bästa.

[2]) Vi anmärka ett i detta afseende märkligt bref från landshöfdingen i Wexiö, C. Mörner, dat. d. 25 Juli **1811**. Se Bihanget.

[3]) Bref från Wetterstedt till L. v. Engeström, Ramlösa d. 28 Juli **1811**. Här förekommer också följande strof: »*Alla menniskor här nere vänta på riksdag i höst och förändring i regeringslagarne.*»

ven grefvarne *De la Gardie* och *Ruuth* och förmodligen också *Toll*[4]) (den starka konungamaktens erkända vapendragare), om de än icke vågade eller ville högt *uttala* det. Emellertid funnos äfven de som icke trodde sig böra gå tillväga med så stor grannlagenhet, och f. d. landshöfdingen i Christianstads län, den rike baron *Carl Adam Wrangel*, drog t. ex. icke i betänkande att kort före riksdagens öppnande tillskrifva kronprinsen [5]) och rentut besvärja honom att för någon tid *tillgripa diktaturen*, o. s. v.

På detta sätt hotades den nya friheten af faror från flera håll, och man trodde att Carl Johan, van att utan motstånd befalla och nyss utgången från den nya despotismens förlofvade land, skulle med begärlighet lyssna till allt, som talade om maktens utvidgning. Det var så mycket mer att förmoda, som den gamla kungen ansågs dela denna tanka om regeringsformen. Men man bedrog sig. Den nya kronprinsens försigtighet och klokhet rådde honom till helt annat! Han svarade de personer, som talade i denna syftning: »*Då jag emottog svenska tronföljden, afgaf jag min ed på att trofast bibehålla grundlagen, och om den också är i några delar ofullkomlig såsom allt menniskoverk, kan dock en regent som är genomträngd af sina pligter förmedelst densamma uträtta mycket godt, och i öfrigt angifver den sjelf sättet, hvarpå de behof och brister, dem tiden och erfarenheten kan komma att blotta, skola afhjelpas* [6]).

I öfverensstämmelse med andan af detta ädla svar talade generalerna *Essen* och *Wrede* alltid med Carl Jo-

---

[4]) Wetterstedts och Tolls bref till v. Engeström (1811 och 1812) lemna i detta hanseende åter bevis, hvilka svårligen kunna jäfvas. Jfr Bil. N:o 11.

[5]) Bil. N:o 22.

[6]) Anteckning (i S. S.) efter general Wrede. — I Okt. 1840 dikterade Carl Johan följande ord, som bekräfta det ofvanstående: »*Trogen mina löften och mina eder tillbakavisade jag de anbud man 1812 gjorde mig att utvidga kronans makt.*» (S. S.)

han. Begge hade prinsen sett och känt i Paris; begge, ehuru Gustavianer och således »konungske» af böjelser och minnen, voro dock nog upplyste och sitt fädernesland uppriktigt tillgifne för att finna nödvändigheten att sluta sig till 1809 års idéer, försvara besvurna lagar och gifva vika för tidens kraf. Fremmande för intriger, voro de af den öppna och ridderliga karakter, som anstår krigsmän, hvadan prinsen kunde med lätthet och förtrolighet med dem samtala och inhemta deras åsigter, och särskildt påminte Wrede prinsen att dess store landsman Henrik IV vunnit sitt folk genom att antaga dess rådande idéer och genom klokheten att göra sig snarare till sina fienders, än till sina vänners konung. Sålunda borde (enligt Wredes råd) den gamla statsbyggnaden respekteras med sina korporationer och intressen sådana de i den nya formen förefunnos; hären som gjort revolutionen, borde smekas, och med ett ord prinsen adoptera Sverige sådant det befanns, sedan Sverige adopterat honom [7]).

På detta sätt banade sig den enskilda öfvertygelsen väg till tronen, och Carl Johan, angelägen att känna äfven den motsatta sidans tankar, såg fördenskull icke ogerna, att en af 1809 års koryfeer (riddarhus-sekreteraren A. G. Silfverstolpe) enligt inbjudning skriftligen yttrade sin åsigt om rikets inre förhållanden, ställningar och personer. Hans uppsats är af värde och förtjenar att lära kännas [8]). Enligt honom voro *Essen*, *Wetterstedt*, *Platen*, *Adlerbeth*, *Fleming* (?), *Mannerheim* och *Järta* de personer, på hvilka prinsen företrädesvis kunde räkna såsom det nya statsskickets upplysta och uppriktiga vänner, vid hvilkas sida i statsrådet och till hvilkas medhjelpare inom den högre embets-hierarkien han borde vara angelägen anställa och uppsöka män med lika erkänd talang och bepröfvad fosterlandskänsla, o. s. v.

---

[7]) Anteckning efter general Wrede (S. S.).

[8]) Vi meddela den i Bihanget. Den är dat. den 7 Mars 1811.

Emellertid var den allmänna ställningen alltsedan kronprinsens hitkomst sådan, att ingen kunde veta om han ej förr eller sednare skulle blifva tvungen att äska ständernas samlande, och ännu voro många betydande personer i okunnighet om den väg, prinsen för sig utstakat. En riksdag emotsågs alltid under sådana omständigheter med en viss oro *), och det var derföre naturligt, att prinsen tidigt skulle visa sig angelägen att på öfvertygelsens väg vinna segrar öfver nationalfördomarne. Redan under hofvets vistelse på Drottningholm om sommaren 1811 sökte han att i detta afseende verka på några af *statsrådets* ledamöter äfvensom af *härens* utmärktaste representanter, hvilka framstått antingen såsom de ifrigaste rysshatarne eller såsom kejsar Napoleons blindaste beundrare. *Den gamle kungen*, som ärft samma känslor af hat emot Ryssland och af tillgifvenhet för Frankrike, hade i likhet med de fleste öfrige svenskar synnerligen svårt att lösslita sig från dessa fördomar. Personer, hvilka åtnjöto hans förtroende, underläto icke att söka hos honom uppväcka farhågor för följderna af att kasta handsken åt Napoleon, och verkligen hade general Adlercreutz, som af hela arméen ansågs såsom den ypperste af dess befälhafvare, vågat säga, *att kronprinsen icke skulle ega makt att föra ett enda kompani mot fransmännen.* Då de bekanta uppträdena i Skåne sedermera utbröto, begagnade sig samma personer skickligt deraf för att väcka nämnde farhågor till nytt lif, och alla dessa bemödanden började synbarligen yttra sin verkan på kungen, som ibland syntes tyst och ängslig samt ofta hängaf sig åt de sorgligaste betraktelser.

Kronprinsen såg detta med bekymmer. En dag (sommaren 1811) då monarken syntes mer än vanligt nedstämd af mörka aningar, lyckades Carl Johan med några rörande ord förmå honom tillstå orsaken till sina

*) Då grefve Romanzow hörde att frågan om ständernas sammankallande åter var å bane, sade han: »*C'est une calamité publique.*»

bekymmer. Carl XIII öppnade sig med förtroende, och prinsen som utan svårighet gissade hvarifrån dessa ingifvelser härledde sig, använde hela sin vältalighet samt sin starka och bindande bevisningskonst för att motverka desamma! Han lyckades. Hans ord ingjöto nytt mod och ny tillförsigt i kungens själ, och då prinsen talade om Napoleons makt, hvilken ej ingaf honom den ringaste fruktan, samt om dess föraktfulla statskonst m. m., undföllo honom följande ord: »*Aldrig skall denna man fläcka E. M:s hvita hår!*» Carl XIII tryckte med djup rörelse prinsens hand, och en tår som tillrade utför hans skrynkliga kind, var hans enda, men mest rörande svar [10]).

Af dessa och flera andra tecken erhöll kronprinsen ny påminnelse derom, huru föga han kunde påräkna motsvariga känslor bland konungens närmaste omgifning, och de befallande omständigheterna, i förening med händelsernas framskyndande fart, ålade honom som en pligt att allvarsamt tala med några af dem, hvilka gjort sig mest kända för en inrotad fiendskap mot Ryssland och sina åsigter rörande Finlands återtagande m. m., för att söka inverka på deras öfvertygelse eller, om det ej lyckades, åtminstone afväpna deras motstånd.

En dag i September månad 1811 på Drottningholm inkallade han i denna afsigt *Adlercreutz*, *Skjöldebrand* och *Sandels*. H. K. H. höll nu i hofkanslern Wetterstedt närvaro för dessa herrar ett »ledande» tal, huru Napoleon vore en tyrann, hvilken måste störtas från sin nuvarande höjd, om verldens frihet skulle bli en sanning, skarpt antydande huru lågt de tänkte, som ej kunde fatta denna stora tanka. Kronprinsen erinrade om att Napoleon envist nekat medverka till våra planer på Norge, och att det vore en grof motsägelse att vänta något godt af honom, då vi hvarken ville eller kunde följa hans kontinental-system. Att han för att förmå oss till krig med Ryssland erbjöd oss att få återtaga

---

[10]) Anteckning i S. S.

Finland var en farlig lockmat, och alla försök i denna riktning skulle inveckla oss i evinnerliga krig med Ryssland, som aldrig skulle uppgifva sina anspråk på nämnde land, o. s. v. Derunder fixerade den höge talaren Skjöldebrand, hvilken till Sandels' förundran kunde utan att blinka se mot elden i de blickar, som egentligen hvälfdes på honom, under det han frimodigt uttryckte sin mening [1].

Ännu häftigare blef det uppträde, som föreföll mellan kronprinsen och general *Adlercreutz*. Den förre begärde att få veta de närvarande generalernas yttrande öfver det parti som borde tagas, i händelse kriget utbröt mellan Ryssland och Frankrike. Generalerna tego, men fästade sina blickar på Adlercreutz, afvaktande hans yttrande. Då utlät sig Adlercreutz:

»Jag hade helst önskat undvika att yttra mig i denna sak, emedan mitt omdöme kunde anses partiskt, på grund af min börd som finne; men då jag uppmanas af mina vapenbröder att säga min tanke, så måste jag yttra, att Sverige aldrig torde få upplefva ett mera gynnsamt tillfälle att återtaga Finland, detta land som är i min tanka oundgängligt för dess sjelfständighet», o. s. v.

Detta tal bragte prinsen utom sig af förtrytelse. Han utbrast: »*Hvad! vet ni då icke, att detta Finland har utgjort det eviga trätoäpple, som inledt Sverige i alla de krig som förstört det*» . . .

Under det han så utlät sig, stegrades hans hetta till den grad, att han med lyftad hand sprang emot Adlercreutz, som trodde denna åtbörd innebära en tillämnad skymf, och derföre vände hastigt ryggen åt prinsen och trädde ur rummet. Detta uppbragte ännu mera prinsen, som icke menade illa, utan befallde Skjöldebrand gå ut för att tillsäga Adlercreutz att återkomma. Men Adlercreutz svarade Skjöldebrand med förtrytelse:

---

[1]) Skjöldebrands anteckningar (enl. utdrag deraf i Biografiskt Lexikon, XIV, s. 358 f.)

»Jag återvänder icke till dem, som argumentera på sådant sätt emot en general» . . . Med detta svar återvände Skjöldebrand, som vågade säga, att Adlercreutz ansåg H. K. H. hafva förgått sig mot en chef, som dock stod i högt anseende i arméen för dess visade tapperhet i Finska kriget . . .

»Bah», inföll prinsen, *»finska kriget! . . . Ett guerilla-gräl, och hur slutade det?* . . .

En försoning åvägabragtes väl mellan Adlercreutz och prinsen, och den senare som alltid efter sådane uppträden var dubbelt vänlig, sade då han återsåg Adlercreutz: »Jag hoppas att det passerade är glömdt och att ni ingenting sagt derom åt er grefvinna; det kunde oroa henne och skulle göra mig ondt.»

Adlercreutz å sin sida var hvarken hatfull eller långsint, men blef det oaktadt aldrig rätt förtrolig med Carl Johan [2]).

Emellertid tröttnade ej den sednare att söka genom enskildt öfvertalande inverka på de mest motspänstige ibland sin omgifning, och isynnerhet ansåg han af helt naturliga skäl af vigt att för sina åsigter vinna *öfverståthållaren* general Skjöldebrand, som ehuru stor och uppriktig beundrare af kronprinsen likväl hade svårt att glömma detta kära Finland, hvars slitande från moderlandet han haft den smärtan att som fredsunderhandlare nödgas besegla genom sitt namn [3]). Kronprinsen respekterade dessa känslor, men erinrade om, att man i politiken ej får ledas af blotta *känslan*. Det var under en promenad i den sköna Drottningholms-parken (eftersommaren 1811), som prinsen hade ett i detta afseende ganska märkbart samtal med Skjöldebrand.

»Ni gillar ej, jag vet det (sade kronprinsen), den politik, jag följer. Men jag skulle önska att kunna bibringa eder den öfvertygelse jag hyser, att denna poli-

tik

---

[2]) Carl Johan hade svårt att förlika sig med hvad han hos A. kallade *»ses pretentions et sa lourde suffisance.»*

[3]) Jfr femte del., s. 122.

tik är den enda, som passar för sakernas närvarande ställning och som kan försäkra oss om en lugn och stormfri framtid!»

Skjöldebrand. »Jag har svårt att tro, det vi böra grunda vår framtid på en makts tillväxt och befästande, hvilken så obarmhertigt och så bedrägligt plundrat oss... Om en tidpunkt någonsin funnits tjenlig till att tillbakakasta den inom dess gamla gränsor, hämnas dess trolöshet, dess grymheter och återtaga de sköna provinser, den sedan 200 år frånröfvat oss, är det den närvarande. Den strid som är på väg att utbryta, erbjuder oss förvånande utsigter, och det behöfs en Napoleons förunderliga öfverlägsenhet i tillgångar och medel för att störta denne koloss, som hotar att krossa oss!»

Under det Skjöldebrand sålunda talade, stegrades elden i hans föredrag och ändtligen utbrast han, lifvad af öfvertygelsens hela hänförelse och värma:

»Fråga hela nationen! Fråga Polen, fråga Porten, fråga Persien, hvad Czarernas eder hafva att betyda! Hoppet att utkräfva hämnd för så många oförrätter är det enda som uppehåller mig uti den smärtsamma erinringen af denna fred, som jag undertecknat med tårar i ögonen. Den är en vanärans minnesvård! Skola vi då icke våga att vädja till vårt svärd?»

För att få mera ostörda öfverlemna sig åt sina ingifvelser och sina satser, stego de begge talarne här ur vagnen och fortsatte samtalet, under det de flera timmar till fots promenerade fram och tillbaka i den stora alléen i parken. Carl Johan, som helt och hållet beherrskades af denna stora tanke att bekämpa Napoleon, en bestämmelse hvilken han ansåg såsom sitt lifs förnämsta uppgift, yttrade derpå:

»Då jag kastar mina ögon på Europas fastland, finner jag med smärta alla länder mer eller mindre sänkta i ett förnedrande slafveri. Vårt fädernesland uppreser sig dock ännu fritt och oberoende midtuti den allmänna underkastelsen; men den man, som ärft en ädel

och tapper nations ära, hvaraf han begagnar sig såsom ett verktyg för sina gigantiska planer, skall aldrig anse sig hafva nått målet, förrän hans välde utsträcker sig till den Skandinaviska halfön, hvilkens kufvande han nu mera än någonsin eftersträfvar, emedan det i följd af sitt läge är Englands naturliga bundsförvandt.»

»Och för öfrigt hvilka äro väl de fördelar, han erbjuder oss? Eller kallar ni det en fördel att få utgjuta edra söners blod för intressen, som äro eder fremmande; att blifva despotiskt styrda i allt hvad ni företager eder; att se edra näringar förstörda, er nations värdighet förnärmad, edra minnen, edra förhoppningar, kortligen allt till spillo gifvet? Skola vi väl bedragas genom hans listiga anbud? Nej, låtom oss svärja vid Gud och vid de stora Gustavernas skuggor att åt våra söner öfverlemna det frihetens arf, som vi emottagit! Må Europas våldkräktare vika tillbaka framför vår fasta vilja att bibehålla vårt oberoende och våra lagar, och må det förnedrande beslut, han trott sig kunna aflocka vår svaghet (krigsförklaringen emot England) tillbakavisas med samma vågor, hvilka bryta sig emot Nordens hällar... Ja gifven folken, hvilka förstockelsen och räddslan håller fjettrade vid hans char, föredömet af edert motstånd och edert förakt för slafveriet!»

Ädla ord, dem Svenska häfden med stolthet borde minnas! Emellertid trodde sig Skjöldebrand ännu kunna invända:

»Men Napoleons öfvervälde är endast öfvergående; Rysslands deremot är beständigt, och trycker på oss ej mindre grymt. För öfrigt är, så som sakerna nu stå, ett år tillräckligt till att omintetgöra frukterna af århundradens mödosamma arbeten och orättvisor, och utan Finland kunna vi ju icke sofva lugnt i Stockholm.»

»Åh», återtog kronprinsen, »hvem bör ni tillräkna förlusten af detta sköna landskap, hvem om ej Napoleons hat och hämnd? Ni åkallade hans hjelp i ett ögonblick, då ni kämpande emot ett olyckligt öde syntes vara nära eder undergång. Han afvisade med köld edra

böner och såg med likgiltighet, huru edra provinser styckades. Hvad har ni icke sedan dess måst uthärda genom hans odrägliga anspråk, hans ministrars öfvermod, genom hans glömska af edra rättigheter samt hans oaflåtna och alltid sig lika sträfvande att förvandla sina bundsförvandter i slafvar? J hafven kallat mig till att vidmakthålla edert oberoende. Det tillhör mig att icke förråda edra förhoppningar. Javäl det är nödvändigare att icke förnedras, än att vara lycklig, så framt man nemligen kan vara detta uti förnedringen. Detta ursinniga kontinentalsystem, hvilket våldför alla civilisationens lagar, har gjort honom afskydd hos alla folk, hvilka redan befinna sig i öppen eller hemlig konspiration emot hans tyranni. Ni fruktar Rysslands makt, och den skulle vara fruktansvärd i en framtid, om Europas feghet lät denna makt liksom nu Napoleons utan motstånd framgå på gruset af dess sjelfständighet. Men denna fara är ännu aflägsen, och hotar er mindre, än den hotar Constantinopel och Wien, sedan hafvet numera utgör gränsen mellan Sverige och Ryssland. I alla fall skulle ni tagit ett stort steg till fäderneslandets framtida trygghet, då ni på förhand försäkrat er om Norge. Men denna besittning skall Napoleon aldrig bifalla, emedan Skandinaviska halfön alltid blir att betrakta såsom en ö-stat, genom sitt läge och sina intressen bunden vid England. Men se då, hurudant de nationers öde är, dem han störtar i undergång! Han tillegnar sig den ära, de dyrt förvärfva i slagtningarnes tummel; *deras* eröfringar blifva hans drabanters arfvelott och deras namn undslipper icke glömskan annorlunda än uti den inkomstbudget, hvartill hans offer får äran att skatta . . . Tror ni då icke, att de känna på en gång hela vidden af sina olyckor och den skam, hvartill deras olycksaliga undergifvenhet fördömer dem?! Ett ögonblick kan förstöra denna byggnad, som injagar en dödlig förskräckelse i alla rädda sinnen . . . Men man måste låta sig genomträngas af den stora tanken, att verlden måste befrias från förtrycket, och derför till-

hör oss återupplifva de modlöse och sönderrifva förblindelsens svepe» . . .

Här fästade Carl Johan sin genomträngande blick på Skjöldebrand, i det han fortfor:

»Mins, att en af edra stora konungar med sitt blod beseglat den Europeiska frihetens triumf . . . Hans krönta skugga varseblifver endast förtryckare och slafvar rundt omkring de fält, han förherrligat genom sin död . . . Det tillhör Oss att återskänka hoppet åt de ena, och att emot de andra rikta vår hämnande glaven» . . .

Dessa få drag torde vara tillräckliga för att sätta läsaren i tillfälle att bedöma den *allmänna meningens* ståndpunkt i landet åren 1811 och 1812 uti den vigtiga frågan rörande hvad parti, Sverige borde taga i händelse af ett krig mellan Frankrike och Ryssland. Uti salongerna och de högre samhällskretsarna hörde man endast uttrycken af en bestämd obenägenhet för ett nytt koalitions-krig; man påträffade der endast sinnen slagna med häpnad öfver Napoleons gigantiska makt och underkufvade utaf föreställningen om hans öfverlägsenhet. Den stora massan af folket hade endast framför sina ögon den olyckliga utgången af Gustafs kamp och den afgrund, hvari Sverige skulle gått förloradt, om man ej ryckt tömmarne ur hans händer. Hären, helt och hållet intagen af beundran af Napoleon, var långtifrån att föreställa sig, att den var bestämd att bekämpa en gammal bundsförvandt, och sjelfva soldaterna, hvilka ej voro i okunnighet om Napoleons bedrifter, voro smittade af samma hänförelse. Ja det fanns knappt någon koja så liten och aflägsen, att namnet Bonaparte ej banat sig vägen dit, och ofta såg man hans porträtt pryda dessa fattigdomens och okunnighetens hybblen.

Vid sidan af dessa känslor, hvilka beherrskade alla sinnen, förspordes ett våldsamt hat emot Ryssland. Nationen, sedan barndomen närd i dessa böjelser, som blifvit beseglade genom så mycket blod, andades endast hämnd, och blotta Ryska namnet var oss förhatligt!

Efter denna inledning, som var nödvändig dels för att kunna rätt uppskatta Carl Johans förtjenst i afseende på våra grundlagars väsendtliga bibehållande, hvilka 1812 hotades af så många faror, dels för att rättvist bedöma de snart sagdt otaliga hinder, hvilka på alla håll uppreste sig emot det politiska system, prinsen var sinnad att fullfölja i de yttre angelägenheterna, kunna vi öfvergå till de ämnen, hvilka vi egentligen utsett till föremål för vår framställning uti innevarande kapitel.

Frågan att ånyo sammankalla ständerna hade sedan slutet af år 1810 flera gånger varit å bane. Några väsendtliga brister i den af 1809 och 1810 årens ständer fastställda finansplanen, hvarigenom en del af de at statsverket anslagna inkomster antingen uteblifvit eller också ojemnt och osäkert influtit, hade blottställt styrelsen för en betänklig penningebrist, särdeles som de samtida krigsrustningarne slukade ofantliga summor, och utan en lika oparäknad som betydlig förhöjning i några af statens extraordinarie inkomst-titlar, såsom tullarrendet o. s. v., hade man sannolikt blifvit tvungen att redan om hösten 1811 [1]) ånyo äska ständernas samlande. Men så snart dessa tillfälliga inkomster vid nämnde tid ej längre syntes vara att påräkna; då *de nämnde allvarsamma bristerna* i den sednast uppgjorda finansplanen fordrade rättelse; då kriget mellan Ryssland och Frankrike numera syntes oundvikligt och det följaktligen var af vigt för kronprinsen att genom ständernas biträde *erhålla de oundgängliga medlen*, som kunde sätta Sverige i stånd att deltaga i den allmänna kampen på ett sätt, som Sveriges enskilda och Europas allmänna fördelar kräfde, samt ändtligen da erfarenheten visat, att vissa

[1]) Jfr Statsutskottets betänkande i anledning af konungens proposition rörande statsverkets inkomster och utgifter samt förvaltning för åren 1810 och 1811, dat. Örebro den 10 Juni 1810, jemte tillhörande vigtiga bilagor, införde i Bihang till 1812 års riksdagsprotokoller, I, 514—608; äfvensom Finans-kommitténs betänkande af den 28 Dec. 1810 (manuskript i S. S.).

delar af *grundlagarne* äfvensom åtskilliga författningar rörande *allmänna hushållningen*, *krigsväsendet* m. m. m. m. fordrade rättelse och förbättring, så framt nemligen Sverige skulle våga hoppas att med framgång på slagfältet och säkerhet mot inre oordningar och oredor kasta sig i ett vidtutseende krig: ansåg man sig icke längre kunna uppskjuta att sammankalla ständerne. Enligt riksdagskallelsen af den 23 Januari 1812 anmodades de att den 4 nästföljande April infinna sig i Stockholm för att med konungen vid en urtima riksdag öfverlägga om »*åtskilliga för fäderneslandets väl vigtiga angelägenheter*», hvilka fordrade en »*skyndsam åtgärd.*»

Då vi här antydt *orsakerna* som föranledde ständernas sammankallande (1812), hafva vi till en del också angifvit den *plan* som uppgjordes i anseende till riksdagens förande. Genom en konglig proposition angående *bevillningen* och en dylik angående *statsverkets* tillstånd och nya behof hoppades man kunna genom ständernas åtgärd afhjelpa de hufvudsakliga bristerna i den vid revolutions-riksdagen antagna finansplanen. En vida vigtigare fråga var den som rörde anskaffandet af medel till bestridande åtminstone af de första utgifterna i och för det emotsedda kriget; men *genom afskrifning utaf en god del af den betydliga utrikes statsskulden* trodde man sig kunna bereda motsvarande tillgångar, utan att »*ytterligare föröka sedelmyntet eller utöfver dess krafter betunga svenska folket*», såsom det heter i konungens proposition i ämnet. Vi skola straxt redogöra för de högst egna omständigheter, i kraft hvaraf det först kunde blifva möjligt att påtänka en så ovanlig och endast såsom *repressalier* ursäktlig finansoperation. Dessutom ansåg man en obehaglig erfarenhet hafva påkallat vissa väsendtliga förändringar och förbättringar i grundlagarne, förnämligast de delar af den nya *tryckfrihets-lagen*, hvilka angingo den periodiska pressen, den regeringen trodde sig genom den redan af 1810 års ständers Konstitutions-utskott föreslagne s. k. *indragnings-makt* m. m. behöfva att ega fullkomligt i sin hand. Frågan var yt-

terst ömtålig, under det nya politiska system Sverige antagit, och som gjorde det lätt för en illvillig och i parti-syften arbetande journalism att uppröra minnen och känslor, som aldrig upphört, men som klokheten bjöd att under vissa omständigheter glömma, för att i utländningens ögon visa en enig och kraftig nationalvilja. Sådana voro tankarna inom statsrådet, och de hade uppstått genom de oordningar, som en tygellös press framkallat 1810, och som rågades genom mordet på grefve Fersen. Man hade derigenom fått lära känna, hvilken makt pressen egde att skapa oordningar, och det var begripligt, att en så nyligen tillvägabragt revolution med dynasti-förändring skulle lemna talrika ämnen till inre söndringar, kärkomna för alla fiender af den nya ordningen, hvilka deruti funno ett önskadt medel att försvåra regeringens gång och hindra dess företag. Frankrikes och Danmarks vid hofvet i Stockholm anställde beskickningar hade redan inslagit denna väg, och bedröfligtvis med framgång. Många sansade vänner af friheten hade visserligen önskat, att de öfverklagade bristerna kunnat afhjelpas pa ett ändamålsenligare sätt, än det som nu påtänktes, äfvensom de trodde det vara betänkligt och till en del konstitutionsvidrigt att (såsom man nu ämnade) äska, att fragan afgjordes redan under instundande riksdag; ehuru de svårligen kunde neka, att pressens förgripelser de tvenne sista åren varit tillräckligt stora, för att den skulle förtjena en sträng näpst. Om man genomgår den tidens förnämsta tidningar, och om man undantager Regnérs försvar af mordet på grefve Fersen, torde likväl vår tids s. k. skandalpress vida öfvergå i fräckhet och låghet hvad som då skrefs. Dock det är ej vår afsigt att här inlata oss i granskning af regeringens åtgärder, utan tillhör det oss endast att enkelt och opartiskt framlägga fakta. Slutligen ämnade man föreslå till ständernas behjertande vissa för behöfliga ansedda inskränkningar i den omattliga *bränvinsbränningen*, äfvensom en behöflig erfarenhet visade nödvändigheten att den s. k. *konskriptions- eller*

beväringsskyldigheten stadgades på nya och bättre grunder, än de som innehöllos i den sednast derom utfärdade förordningen.

Sådant var i få ord innehållet af hvad vi enligt nutidens riksdagsspråk skulle vilja kalla regeringens *program*. Och sällan torde en styrelse haft att fröjda sig at så eniga och i allmänhet verkligt fosterländska tänkesätt som de, hvarför 1812 års ständer förtjenade en rättvis namnkunnighet. Förtjensten häraf tillkommer i främsta rummet det allmänna förtroende, hvarmed kronprinsen *Carl Johan* möttes; hans lysande egenskaper, upphöjda åsigter samt älskvärda och förbindliga väsende gjorde honom mer än någon annan skicklig att utplåna partiagget, nylifva nationalandan och genom återuppväckande af nationens stora minnen göra den mäktig af ädla och storartade ansträngningar. För dessa höga ändamål arbetade han oaflåtligt och egnade deråt dagens mödor och ofta nattens vakor, med ett ord blomman af sin mannaålders herrliga kraft. Ju mera det allmänna omdömet hinner fördjupa sig i det framfarna, och på ju större afstånd detta kommer att befinna sig, desto mera obetingadt skall troligen också efterverlden erkänna, att någon värdigare samt i ordets fulla bemärkelse mera verkligen *Svenskt* sinnad furste torde måhända alltsedan den förste Wasas och de beryktade Carlars regering ej trampat Skandinaviens jord . . . Också hade prinsen knapt vistats ett år i Sverige, förrän resultaterna af dessa hans ädla bemödanden visade sig i full dager; partierna tycktes vara utsläckta (eller åtminstone nära att blifva det), nationens förhoppningar voro återuppväckte och förtroendet till den nye tronföljaren var allmänt. Hans stora namn och hans kraft, hans hjerta och hans älskvärda förbindlighet förenade sinnena, som fastän åtskilda i åsigter, likväl alltid voro förenade i känslan för det gemensamma fäderneslandet. Så såg man nu inom *adeln* det Gustavianska partiets ledare, *De la Gardie*, *Ruuth* m. fl. åtminstone till utseendet förenade under den nye kronprinsens banér med alla

1809 års män, *Wetterstedt*, *A. G. Mörner*, *Platen* och andra, och om äfven åtskilliga spår till opposition förmärktes, så rörde den sig omkring *enskilda* riksdagsfrågor (såsom t. ex. händelsen var med borgarståndet och frågan om den utrikes statsskulden), men detta hade icke något skadligt inflytande på ärendenas gång och behandling i det hela taget. Sålunda fördes bland adeln oppositionens talan af lagman *J. H. Gyllenborg*, friherre *Staël von Holstein* och baron *Jakob Cederström*, mer eller mindre verksamt understödda af *Axel Hamilton*, *Henning Wrangel*, grefve *Schwerin*, m. fl., ehuru de nästan alltid voro i minoriteten. *Rosenstein*, *Almqvist* och *Wijkman*, ehuru på det hela taget *ännu* regeringens män, framträdde dock inom preståndet alltid såsom män med egen sjelfständig öfvertygelse, hvaremot biskoparne *Wejdeman* och *Faxe* m. fl. synas som oftast varit att påräkna som styrelsens orubbliga bundsförvandter. Inom borgareståndet torde representanten för Göteborg, *B. H. Santesson* böra anses såsom den mest framstående oppositionsmannen, liksom ibland bönderna. *Anders Danielsson*, *Johan Olsson Longberg* och *Nils Månsson*, alla tre sedermera ganska namnkunniga i våra riksdags-annaler.

Emellertid hade vedersakarne af Sveriges politiska system ej stannat i overksamhet. Sedan någon tid inhändigade kronprinsen temligen oroande underrättelser från sina förtrogna korrespondenter i Paris och Köpenhamn. Så t. ex. skref man i slutet af Februari månad (1812) från förstnämnde hufvudstad till honom, att vexlar till ett belopp af 500.000 R:dr Hamb. Banko blifvit skickade till M:r de Cabre med bifogande af en lista som upptog namnen på de personer, till hvilka dessa penningar skulle utdelas. Bland dessa personer voro många utan betydenhet, men ganska kända namn saknades der icke heller, och särskildt sådana hvilka voro sedan länge antecknade inför polisen såsom författare till upproriska skrifter. På grund såväl häraf, som af åtskilliga andra skäl, hvilka syntes förestafvade af försigtigheten, beslöt man att förändra orten för riksdagens

hållande, samt utsåg dertill staden *Örebro*, äfvensom tiden för dess öppnande framflyttades från den 4 till den 13 April, enligt den nya kongl. förordning som härom utfärdades den 4 Mars.

Det var klart, att denna anordning rörande riksdagens hållande å annor ort än Stockholm, som var en medelpunkt för alla politiskt missnöjde, och hvarest de *fransyska* och *danska* sändebuden egde fältet mera öppet för alla slags stämplingar, skulle ge anledning till åtskilligt klander om *olaglighet*, o. s. v. Också förspordes dylikt så i tidningarne [5]) som i enskilda kretsar, men hvad som måste på det högsta förvåna och nedstämma kronprinsen, det var att en af de personer, som han hedrade med sin enskilda välvilja och så ifrigt bemödat sig att draga på sin sida, med ett ord: grefve *J. de la Gardie* anklagades såsom delaktig i dessa stämplingar. Denna angifvelse synes hafva varit ogrundad, hvadan grefven skyndade att begära ett samtal med kronprinsen, hvilket beviljades och vi taga oss friheten här återgifva såsom varande i mer än ett hänseende betecknande. Grefven började:

«Det är icke för att urskulda mig som jag framträder inför E. K. H., emedan mitt samvete icke gör mig några förebråelser. Jag önskar endast få veta, *hvem* som anklagat mig, och ber E. K. H. vara öfvertygad, att det mycket kostat på mig» . . .

Carl Johan. »Var säker, min kära grefve, att det skulle vara ännu mera påkostande för mig att anse eder brottslig, och det fägnar mig att tala med eder och få höra eder mening. På tusen sätt motarbetad, räknar jag på mina vänners stöd och uthållighet, och se här, min vän, har ni min hand (prinsen räckte sin hand åt grefven, som fattade den); jag bedyrar på min heder, att ni är icke blott min vän, men en af dem, på hvilka jag grundat mitt främsta hopp. Ert namn, edra talan-

---

[5]) Ett nummer af *Nya Posten* belades t. ex. af denna anledning med qvarstad.

ger, det anseende ni åtnjuter, eder karakter, edra dygder, kortligen *allt* ger mig rättighet dertill. Döm då till min ledsnad, när man berättade mig, att ni i egenskap af partichef motarbetar beslutet att flytta riksdagen till Örebro; ja ni skulle till och med hafva tillåtit eder yttra, att regeringens förfarande är olagligt, och att en förordning, som strider emot grundlagarne, icke binder någon. Sådan, min grefve, är den berättelse, som man gjort mig. Den har förorsakat mig stor ledsnad. Jag har sagt till mig sjelf, att du är olycklig; dina vänner, ja äfven dem på hvilka du sätter högsta värde, öfvergifva dig. Jag har blifvit rörd ända till tårar, och har på 48 timmar icke njutit någon hvila . . . Tro mig, grefve De la Gardie, att det kostar på mig att ej anse er som min vän, och ingen kan i detta ögonblick mera än jag ega behof af en förklaring . . . Ni gör mig en tjenst om ni ger mig en sådan . . . Tala, rättfärdiga er, och jag hastar i edra armar» . . .

De la Gardie (med rörelse). »Med hela den sannfärdighet, jag är skyldig E. K. H., lika mycket af pligtkänsla som af böjelse och tillgifvenhet för E. H., vill jag utförligt redogöra för mitt uppförande; men var så nådig, jag ber derom, och uppgif namnet på den nedrige, som vågat förtala mig. Det är rättvist, att E. K. H. får del af allt som kan skada Er; men det är grymt att anfalla en oskyldig och ljuga på den frånvarande.»

Carl Johan (med lugnare sinnesstämning). »Men hvad gör det till saken? Det är någon som sagt det åt kungen, af hvilken jag har det. Låtom oss ej mera häntänka derpå! Jag tror icke på hvad man i detta händseende berättat mig, utan vill för lifstiden kalla er min vän. Jag är värdig er vänskap, och ni kan räkna på min! Låtom oss vara oskiljaktiga: *»c'est un contrat de mariage entre nous!»* Jag skall alltid visa prof på de känslor jag hyser för eder, och ni gör mig en tjenst, om ni ger mig tillfälle att vara eder nyttig!»

Detta samtal, hvilket vi här anfört efter grefve De la Gardies egen anteckning [6]), slutade med ett ömt famntag och å grefvens sida en tyst ed att alltid handla som pligten och hans känslor föreskrefvo. Att kronprinsens hjertliga och förbindliga sätt, i förening med den tjusning som alltid ligger i makten, och den grefve De la Gardie icke var skapad att länge motstå, omsider skulle förmå honom sluta sig med fullt allvar till den nya dynastien, blef snart synligt, helst han af Carl Johan emottog alla de utmärkelser, som ärelystnaden så lifligt eftersträfvar. Man finner äfven häraf bland annat, huru tillböjligt Carl Johans hjerta var att närma sig dem han ansåg vara sig obenägne, och liksom han i familjen *Brahes* vänskap, den han alltid eftersträfvade, trodde sig hafva vunnit adeln *i allmänhet*, så hoppades han att genom grefve *De la Gardie* vinna en af det Gustavianska anhangets stöd, och han bedrog sig ej, ehuru hängifvenheten ännu någon tid syntes vara mindre pålitlig ...

Den 9 April afreste konungen, följande dagen kronprinsen och arfprinsen, samt den 11 samma månad drottningen från Stockholm till Örebro. I kronprinsens vagn vid sidan af honom åkte grefve De la Gardie. Vi skola nu, förnämligast med ledning af protokollerna, jemte några andra tillgängliga handlingar, i korthet redogöra för förhandlingarna vid riksdagen i nämnde landsortsstad.

Sedan riksdagen blifvit med vanliga ceremonier den 13 April utblåst, tillsättningen af *landtmarskalk* [7]) och ståndens talmän [8]) gått för sig, samt de särskilda stån-

---

[6]) Utdrag deraf i S. S.

[7]) Härtill utsågs f. d. statssekreteraren, nu öfverpost-direktören *Carl Lagerbring*, en gammal Gustavian hvilken liksom de fleste sådana efter blodsuppträdena d. 20 Juni (1810) slutit sig till den nya makten.

[8]) Samma personer, som vid de tvenne föregående riksdagarne fört klubban i de trenne lägre stånden, hedrades nu med samma förtroende, nemligen i preseståndet *Lindblom* (som var sjelfskrif-

den på öfligt vis den 18 April helsat hvarandra och den kungliga familjen, öppnade konungen den 20 samma månad riksdagen med det vanliga talet, hvarefter berättelsen upplästes om hvad sig i rikets styrelse tilldragit sedan sista riksdag. Konungens tal andades en hög sjelfständighet, och följande strofer voro synbarligen förestafvade af kronprinsen och utgjorde så att säga en utmaning åt Napoleon, hvilken förvånade alla: »Jag har sammankallat Eder i ett ögonblick, då stora och vigtiga händelser utom fäderneslandet synas hota med nya olyckor för Europa. Fredadt genom sitt läge från den nödtvungna skyldigheten att åtlyda en fremmande riktning, som möjligen ej kunde förenas med dess eget intresse, har Sverige allt att hoppas genom enighet, tapperhet och lugn; allt att förlora, om det öfverlemnar sig åt inhemska söndringar och en dåraktig fruktan.»

Sedermera (den 21 April—4 Maj) företog man valet af ledamöter i *de särskilda utskotten.* Dessa val utföllo i allmänhet i en temligen blandad anda. I konstitutions-utskottet t. ex. inkallades män, som varit mest verksamma vid det nya statsskickets upprättande, såsom *A. G. Silfverstolpe*, *A. G. Mörner*, *P. Schönström*, o. s. v. I bevillnings- och banko-utskottet förde grefvarne *Ruuth* och *De la Gardie* ordet. Till ledamöter af hemliga utskottet, som egde att mottaga så vigtiga meddelanden och hvarest det isynnerhet befanns angeläget att regerings-partiet var starkt, utsågos (den 1 Maj) grefvarne *Brahe* och *A. G. Mörner* samt *N. Silfverschöld*. Landshöfdingen baron *Georg Adlersparre*, som äfven infunnit sig i Örebro för att deltaga i riksdags-ärendena, skulle önskat att erhålla ett dylikt förtroende af ledamotskap i hemliga utskottet; men då han blef bedragen i denna sin väntan, afreste han helt plötsligt från Örebro, utan att taga afsked hvarken af konungen eller kronprinsen. Ingen må i öfrigt förtänka regeringen, som i detta af-

ven), i borgarståndet *Schwan* och i bondeståndet riddaren *Lars Olsson*.

seende motarbetade Adlersparre och hellre såg grefve Brahe föra ordet i nämnde utskott, emedan det är bekant, att Adlersparre rentut fördömde Carl Johans politik att *i förening med Ryssland* grundlägga Sveriges och Nordens lycka. Detta ämne afhandlades dem emellan både skriftligen och muntligen, och Adlersparre yttrade oförstäldt till kronprinsen, *att i samma stund svenskarne ej äro emot ryssarne, äro de med dem, d. v. s. deras ödmjuke tjenare* [9]), o. s. v.

Äfven inom det alltid, men isynnerhet nu, vigtiga stats-utskottet segrade regerings-partiet, och presidenten *Lagerheims* och landshöfding *Håkanssons* namn tycktes tyda på godt mottagande af styrelsens finansplan, emedan de voro jemte statssekreteraren baron *Wirsén* till god del upphofsmän till densamma. Slutligen nämna vi, att *inom de öfriga stånden* utskotts-valen utföllo i ungefärligen samma för regeringen gynnande riktning, som hos adeln.

Emellertid hade ständernas *första* beslut afsett ett *förtroende-votum* till kronprinsen. Den 29 April uppvaktade de nemligen genom en stor deputation konung Carl XIII samt Carl Johan och anhöllo, att i händelse den förre ännu en gång skulle af sjukdom förhindras sig med regerings-ärendena befatta, han då måtte uppdraga dem åt kronprinsen, som de hoppades i sådant fall icke skola neka att svara emot ständernas önskningar, o. s. v.

Derpå öfvergick man omedelbarligen till behandling af de vigtiga ärenden, för hvilka ständerna denna gång egentligen blifvit sammankallade. Först kom i fråga: den nya *konskriptions- eller numera s. k. bevärings-lagen.* Konungens proposition härom meddelades ständerna den 1 Maj, samt remitterades den 4 samma månad till ett

[9]) Jfr de af C. A. Adlersparre utgifne Tidstaflorna: 1809 och 1810, tredje delen, sid. 225 f. — Redan tidigt hade Carl Johan närmat sig Adlersparre, och följden deraf var till en början en ganska intressant brefvexling, hvaraf vi meddela ett prof i Bil. N:o 23.

s. k. *särskildt* utskott, hvilket skulle med denna fråga uteslutande sig befatta. Till ledamöter i detta utskott utsågos bland adeln (den 5 Maj) fältmarskalken grefve *Essen*, öfverstelöjtnant *C. W. Rappe* och vice-amiralen friherre *Rudolf Cederström*.

Den 12 Maj erhöllo ständerna del af särskildta utskottets betänkande i anledning af konungens proposition om förändring i utskrifnings-sättet af förstärkningsmanskapet, och redan den 15 samma månad bifölls utskottets betänkande i alla stånden. Hos adeln höjde sig endast två röster *emot* konskriptionen, nemligen *J. H. Gyllenborg* och *Staël von Holstein;* för öfrigt voro meningarne delade i frågan om, huruvida betänkandet borde antagas i sin helhet eller återförvisas till utskottet med anledning af utskottets förslag att tillåta *legning*, som i allmänhet misshagade adeln. Men vid propositions framställande af landtmarskalken bifölls utskottets förslag enhälligt af adeln, och ingen stämma reserverade sig. I presteståndet nedlade deremot professorerna *Almqvist* och *Forssell* sin reservation emot legnings-friheten. Bondeståndets sekreterare, lagman *Brinckman* styrde ståndet med sådan ofta enväldig skicklighet, att frågan antogs utan några synnerliga invändningar. Denna lyckliga utgång lifvade Carl Johans förhoppningar och väckte till den grad hans glädje, att han erbjöd sig att på egen bekostnad underhålla vid Carlbergs krigsakademi 24 fri-kadetter, hvaribland halfva antalet skulle vara bondesöner, sex vara söner af prester och sex af borgare.

I afseende å *grunderna*, på hvilka enligt konungs och ständers gemensamma beslut *bevärings-skyldigheten* nu stadgades, anmärka vi slutligen, att de voro desamma som ännu äro gällande, och hvaribland de förnämsta äro följande: 1) *allmän* beväringsskyldighet för manspersoner mellan 20 och 25 år, med undantag af embetsmän och sjuka; 2) rättighet att lega, samt för styrelsen 3) att *när*, *hvarest* och *på hvad sätt* den lämpligast synes till krigsöfningar och under krig använda de beväringsskyl-

dige, hvaremot 4) dessa skola af kronan förses med beklädnad, beväring och nödige utrednings-persedlar.

Hvad angår Sveriges *utrikes angelägenheter*, så hade konungen redan den 13 Maj till hemliga utskottet meddelat en berättelse om våra förhållanden till Frankrike, som var i hög grad egnad att väcka ovilja öfver Napoleons sårande uppförande emot oss och att ingifva den öfvertygelsen att styrelsens bestämda och dristiga politik varit helt och hållet förestafvad af den herrskande nödvändigheten. Dessutom innehöll konungens berättelse en öfversigt af de underhandlingar, hvilka blifvit inledda med Ryssland i och för förvärfvandet af Norge[10]).

Då förnämligast med föranledning af denna konungens berättelse det ryktet spridde sig bland riksdagsmännen, att Sverige skulle i händelse af krig taga parti *emot* Frankrike, blef öfverraskningen allmän; men harmen öfver Napoleons förfarande mot Sverige jemte utsigten att vinna Norge besegrade småningom öfvertygelserna. Officerarne fröjdade sig af hoppet om raskare befordringar, och om hos några personer skräcken öfver Napoleons välde och det ärfda hatet emot Ryssland än framkallade tvifvelsmål och klander, så förenade sig snart de allrafleste om ett mer eller mindre bestämdt uttaladt bifall till styrelsens följda politik, och vi böra tillägga att detta i icke ringa grad bidrog till den gynnsamma vändning, frågan om den nya beväringslagen rönte vid riksdagen

Härefter föreföllo hos ständerna just inga så märkvärdiga eller i högre grad betecknande och intressanta öfverläggningar förrän *den 26 Juni*, då den vigtiga frågan om en af konung och ständer gemensamt föreslagen förändrad och i några väsendtliga delar förbättrad redaktion af tryckfrihets-förordningen förekom till slutligt afgörande.

I

[10]) Utdrag ur hemliga utskottets protokoller.

I enlighet med konungens nu afgifna samt till en del äfven ständernas sedan sista riksdag hvilande förslag hade utskottet, som bekant är, i afsigt att hejda pressens missbruk tillstyrkt den s. k. *Indragningsmakten*, eller en åt hofkansleren förunnad rättighet att i händelse han (såsom orden föllo sig) »*funne dagblad eller periodisk skrift rådliga för allmän säkerhet, eller utan skäl och bevis förnärmande personlig rätt eller af en fortfarande smädlig egenskap*», genast låta tillsvidare inställa dagbladets eller periodiska skriftens utgifvande, o. s. v. Detta var ett stadgande af väsendtlig beskaffenhet, och synnerligen egnadt att väcka de frisinnade riksdagsmännens motstånd.

Diskussionen hos *adeln* öppnades af Carlheim Gyllenskiöld[1]), hvilken talade *för* utskottets förslag om indragnings-makten m. m. Samma förhållande var med grefve *David Frölich*, som vidt utbredde sig öfver tryckfrihetens missbruk i Sverige sedan 1809; majoren *Hans Blomstedt*; *Carl Reutercrona*, som efter en häftig fillipik mot nämnde missbruk i *alla* riktningar sökte visa, att frågan borde afgöras *nu* och ej först vid *nästa* riksdag, och *A. L. Stjerneld*, som äskade proposition; men då flere ännu anmält sig att tala, fortsattes öfverläggningen.

Pehr Lagerhjelm öppnade raden af de talare, hvilka uppträdde *emot* indragnings-makten såsom en förderflig och friheten undergräfvande inrättning. Han visade äfven oformligheten af att till antagande vid innevarande riksdag framställa en grundlags-förändring, som i sin närvarande redaktion blifvit till största delen föreslagen vid samma riksmöte. I samma anda, samt i lika kraftiga som värdiga ordalag, yttrade sig *Arvid Spaldencreutz* och till en del äfven prosten grefve *Schwerin*. *L. D. Heykensköld* fästade isynnerhet ståndets uppmärksam-

[1]) Den från Gustaf III:s tid och förmyndare-regeringen bekante C. E. Brehn, sedermera (1814) amiral Gyllenskiöld hade genom sitt fyndiga hufvud, språkkunskap och skrifförmåga blifvit känd af kronprinsen och hos honom anställd som en slags handsekreter för enskildta och hemliga ärender.

het på den oriktiga *form*, hvari utskottet framställt sitt förslag, och anhöll på denna grund om återremiss deraf. Hans yttrande gick sålunda ut på att visa *olagligheten* deri, att vid innevarande riksdag fatta beslut i det af Kongl. Maj:t proponerade ämnet. Denna uppfattning af saken sökte *C. Axel Morath* att vederlägga och yrkade på nödvändigheten att omedelbart skrida till beslut i en fråga, som ej rörde »*tryck*-friheten» utan »friheten att *smäda*», o. s. v. Nu fästade *Jakob Cederström* åter adelns uppmärksamhet på det *oformliga i förslaget*, och med hänvisning till talmanseden m. m. protesterade kort och bestämdt »*emot all proposition till bifall af betänkandet, intilldess de nya frågor, som enligt 81 § regeringsformen skola hvila till nästa riksdag, blifvit skiljde från de redan beredde, hvilka nu lagligen kunna afgöras.*» I denna protest instämde *Heykensköld*, *Spaldencreutz*, *Pehr Kalling* och *P. Lagerhjelm*.

I denna betydelsefulla och i afseende på utgången (som det vill synas) temligen ovissa ställning befann sig den vigtiga frågan, då hofkanslern baron *Wetterstedt* uppträdde och genom ett i allmänhet nog bindande samt genom sitt humana framställningssätt särdeles lysande föredrag förordade förslaget. Detta föredrag väckte ståndets lifliga bifall och starka rop af »bravo» hördes från flera håll i salen [2]).

Derpå framställde landtmarskalken proposition till bifall af den af konstitutions-utskottet föreslagna nya redaktion af tryckfrihets-förordningen, hvarom öfverläggningen varit. Denna proposition besvarades med starka »ja» och »nej», hvarefter *J. Cederström* begärde ordet och med uttryckande af sin förundran öfver landtmarskalkens sätt att tolka grundlagarna o. s. v. bland annat yttrade: »*Jag väntade ej, att grundlagsfrågor skulle förklaras genom advokatyr!*»

---

[2]) De strofer i W:s föredrag, hvilka mest bidrogo till frågans gynnsamma utgång, voro förmodligen de bekanta uttrycken, som tydde på ett å regeringens vägnar (ehuru endast vilkorligen) afgifvet löfte, att man ämnade frivilligt »*återlemna*» indragnings-makten.

Denna invändning verkade ingenting på landtmarskalken, som med värdighet och tystnad bemötte den och förnyade sin redan gjorda proposition, då starka rop af »ja» och äfven af några »nej» skallade genom salen, hvarjemte flere ropade på *votering*.

Landtmarskalken. »Jag hemställer om icke, då en stark pluralitet höres yttra sig för bifall till utskottets betänkande, ridderskapet och adeln skulle behaga härom förena sin tanka?»

Jakob Cederström (med häftighet): »Votering har blifvit begärd!»

Landtmarskalken. »I så fall skall jag genast låta författa voterings-propositionen; men jag tillstår, att jag ej hört, det någon begärde votering.»

Under det hettan i alla sinnen nu syntes hafva stigit till en betydlig höjd, grälades fortfarande om voterings-propositionen, hvilken slutligen bifölls enligt *J. Cederströms* förslag, hvarefter adeln med *122* ja mot *42* nej biföll den ifrågavarande nya redaktionen af tryckfrihets-lagen, som hufvudsakligen angick stadgandet angående *indragnings-makten*.

Emot detta beslut försåvidt det var enligt deras åsigt lagstridigt i anseende till *formen* reserverade sig isynnerhet koryfeerna af den nya statshvälfningen, hvilkas verk erhöll en hotande stöt, och bland dessa reservanter anmärktes förnämligast justitie-ombudsmannen *Mannerheim*, begge bröderna *Silfverstolpe*, *Jakob Cederström*, samt några mindre betydande såsom *Heykensköld*, *Brakel* och *L. J. Dalman*.

Detta märkvärdiga plenum räckte från kl. 9 f. m. till half sju e. m.

Ett litet efterspel följde, då protokollet öfver nämnde plenum den 3 Juli justerades. Grefvarne *Ruuth* och *De la Gardie* yrkade, att några af J. Cederström nyttjade, enligt dem landtmarskalken förnärmande uttryck (om »advokatyr» m. m.) skulle ur protokollet utgå; men då de af Cederström begagnade *ordalagen* nu befunnos i protokollet återgifne *annorlunda* och *mildare*,

än de enligt De la Gardies och Ruuths åsigt hade blifvit fällde, afstodo de från sin begäran, så mycket mera som landtmarskalken försonligt anhöll, att hela saken måtte förfalla.

Samma dag (eller den 26 Juni) blef den nya redaktionen af tryckfrihets-lagen antagen af *presterna* och *borgarne*. I *bondeståndet* följde ej antagandet förrän följande dagen, förnämligast i följd af *J. Longbergs* och *Anders Danielssons* m. fl:s frisinnade motstånd, hvilket enligt hvad den *hemliga* riksdagskrönikan eger att förmäla blott på enskild förtrolig väg och efter mycket besvär å vederbörandes sida stod att afväpna.

Emellertid hade förhandlingarne vid riksdagen blifvit dragna ut på tiden långt utöfver hvad regeringen önskat och förmodligen beräknat, och ehuru nära trenne månader redan förflutit från riksdagens början, återstod ännu en god del kuranta och angelägna göromål att handlägga. Detta väckte oro å högre ort. Derföre kallade konungen på kronprinsens inrådan den 5 Juli samtlige talmännen och ordförandena i utskotten och förehöll dem i kronprinsens och statsrådets närvaro allvarsamt att påskynda ärendena till slut inom den af riksdags-ordningen föreskrifne tid till den 25 Juli. Vid detta tillfälle utlät sig äfven Carl Johan på sätt som följer:

»Riksdagen har börjat under de mest lyckliga utsigter; enigheten har herrskat i alla stånden; men sedan trenne veckor har jag sett oenigheten uppblossa, partierna korsa hvarandra och ränker spinnas inom de särskilda stånden. Jag känner alltförväl ordförandena i utskotten för att kunna förblanda dem med upphofsmännen till oenigheterna, hvilka dagligen tilltaga. Jag uppmanar eder, mina herrar, och jag förväntar att J med all möjlig skyndsamhet läggen hand vid ärendena. Vi måste betrakta oss såsom krigsmän, hvilka ofta äro tvungne att arbeta natt och dag; den våldsamma brytning, hvari Europa för ögonblicket befinner sig, påkallar denna skyndsamhet, och en dag skall komma, då vi

skola stå till svars för de olyckor, vårt dröjsmål kan komma att förorsaka fäderneslandet» [3]) . . .

Verkligen tycktes ständerna efter denna kungliga åtvarning med större skyndsamhet och nit än hittills handlägga ärendena, och redan *den 13 Juli* förekom till afgörande i stånden statsutskottets betänkande af den 9 samma månad i anledning af konungens den 3 Juni till utskottet aflåtna proposition angående *riksgäldskontorets utländska gäld.* Detta ger oss anledning att öfvergå till *finans-frågan*, hvilken otvifvelaktigt var den vigtigaste utaf dem som vid denna riksdag behandlades, och hvars utredande kräfver att vi gå något tillbaka i vår berättelse.

Vid Carl Johans ankomst till Sverige befunno sig rikets *finanser* i ett ganska oordnadt tillstånd, synnerligast till följd af 1809 och 1810 års ständers beslut att till betäckande af krigs-kostnaderna anlita bankens kredit genom utsläppande af dess papper utan motsvarande grundfond. En i förhållande till *Bankens* metalliska valuta samt rörelsens behof öfverdrifvet stegrad massa af allmänna [4]) och enskilda [5]) kreditpapper hade härigenom i en otrolig grad höjt alla varupriser och förorsakade kännbara oredor och rubbningar i de fleste penninge-afhandlingar. Derjemte hade man olyckligtvis tid efter annan funnit sig föranlåten att vidtaga åtskilliga åtgärder, syftande att inskränka bankens *silfver-utvexling*, en alltid vådlig och för kurs-stegringen gynsam utväg [6]), och i sjelfva verket hade medel-kursen på Hamburg 1810 uppgått ända till 79 skill. Banko. En följd af alla dessa missförhållanden, äfvensom af några utaf 1809 och 1810 årens ständer till riksgälds-kontorets fullmäktige lemnade föreskrifter angående vexel-uppköp m. m., var ändtligen den, att Riksgälds-kontoret sedan någon tid *inställt betalningen* af räntor på ri-

[3]) De la Gardies Journal öfver riksdagen i Örebro 1812, enligt utdrag deraf i S. S.

[4]) Jfr föreg. del, s. 316, noten, samt Skogman, sid. 40.

[5]) Skogman, a. st., s. 40.

[6]) Schwerin, a. st., sid. 306 f.

kets utländska skuld, hvilken vid 1810 års slut befanns utgöra något öfver *11 millioner R:dr specie* (eller 44 millioner r:gd), ett förhållande hvilket naturligtvis skulle i samma mån höja kapitalskulden, som denna ytterligare stegrades genom den sig årligen försämrande kursen.

Sådant var det tillstånd, hvari Carl Johan fann sitt nya fäderneslands *finanser.* Emellertid var det klart, att Sveriges finansmän skulle anstränga sig att komma till någon reda i detta virrvarr, och knapt hade den nye kronprinsen anländt till Stockholm, förrän de öfverhopade honom med sina upplysningar och råd. Märkligast bland dessa voro de som inlemnades af Gustaf III:s gamle finansminister grefve *Liljencrantz* och dåvarande presidenten i statskontoret baron *Lagerheim;* men de skiljde sig betydligt ifrån hvarandra. Den förre förordade hufvudsakligen *indragning* af det öfverflödiga sedelmyntet och upptagandet af *inländska lån,* hvaremot friherre Lagerheim uttalade sin tanke, att förrän Europa vunnit allmän fred och Sveriges industri och handel blifvit tryggade genom nya fördrag, vore det fåfängt att hoppas på någon ordning och stadga i våra penninge-saker.

Under sådana förhållanden ingick det i mer än ett hänseende så ogynsamma året 1811. Vi hafva redan omtalat, med hvilka känbara förluster Sveriges utrikes handel då drabbades i följd af vänskapligt sinnade makters kaperier, o. s. v. Dertill kommer, att en felslagen skörd gjorde införskrifvandet af ett mer än vanligt stort förråd af spanmål till en nödvändighet, och ändtligen *uppsprang kursen* på grund af dessa och andra förhållanden nämnde år till en medelhöjd af 112½ skill. banko, under det silfverutvexlingen i banken *ytterligare* inskränktes, och riksgälds-kontorets *betalningar utomlands* fortfarande inställdes. Detta oaktadt *nedsjönk* verkligen summan af utlöpande kreditpapper något, änskönt krigskostnaderna och statens öfriga utgifter endast med svårighet kunde bestridas, förnämligast på grund deraf, att inkomsten utaf den sednast fastställda bevillningen så

betydligt *understeg* hvad som vid dess uppgörande varit beräknadt.

En annan omständighet af vigt, hvilken bidrog att framkalla den kungliga propositionen angående afskrifning af en del utaf rikets utländska skuld, var följande. Alltsedan Skräcktiden och Direktorii tider, då förhållandet mellan Sverige och Frankrike oftast var det vänligaste, och Frankrikes blodiga sjökrig med deraf föranledde behof framkallade täta handelsförbindelser med svenska undersåtare, hade dessa sednare haft ansenliga fordringar hos franska regeringen, som formligen erkänt och medelst skriftliga resolutioner bifallit större delen af desamma, då kriget (1805) utbröt och såväl betalningen af de redan erkända fordringarne som erkännandet af de öfrige på grund deraf tillsvidare uppskjöts. Sedermera vid fredsunderhandlingarne 1809—1810 i Paris uppstod frågan härom ånyo, men till stor förvåning svarade hertigen af Cadore den 8 Januari sistnämnde år baron Lagerbjelke, att »*enligt folkrätten alla reklamationer, ansökningar och fordringar hos franska regeringen vore helt och hållet och för alltid dödade genom krigstillståndet.*» Uti ett betänkande i ämnet, hvilket baron Lagerbjelke i September 1810 aflemnade till kronprinsen Carl Johan, uppgifves totala beloppet af nämnde fordringar vid samma tid till omkring 8 millioner francs, och det är märkvärdigt att baron Lagerbjelke redan här anspelar på den utvägen att genom *afskrifning af Sveriges skulder* uti de under franska riket numera lydande landskapen och orterna, nemligen Holland, Antwerpen och Genua, hålla svenska undersåtarne skadeslösa för deras förluster [1]).

Vi hafva redan visat, att fråga om ständernas sammankallande sedan krigets utbrott med England flera gånger varit å bane, äfvensom vi redogjort för de skäl, hvilka

---

[1]) Baron Lagerbjelkes betänkande angående Svenska undersåters äldre fordringar i Frankrike, dat. Paris den 12 Sept. 1810.

satte regeringen i stånd att till Januari månad (1812) uppskjuta beslutets fattande.

Nu vidtog styrelsen den ena åtgärden efter den andra, syftande att i samråd med ständerna öfverenskomma och besluta om den *finans-reglering*, hvilken utgjorde en af hufvudorsakerna till riksdagens samlande. Den 25 April öfverlemnades till ständerna konungens skrifvelse angående nya grunder för *bevillningen*, äfvensom samma dag högstdensammes proposition angående *Statsverkets tillstånd och behof*. Den 13 Maj erhöll hemliga utskottet del af den vigtiga skrifvelsen rörande den *utrikes gäldens afskrifning* jemte de i sammanhang dermed vidtagande åtgärder, hvilken kungliga skrifvelse i allt det *väsendtliga* af utskottet bifölls. Styrkt genom detta bifall, återhölls regeringen numera ej af några samvetsskrupler, utan aflät den 3 Juni denna af statssekreteraren för handeln och finanserna G. F. Wirsén [8]) kontrasignerade, ryktbar vordna proposition, hvilken utgick från följande såsom bevista antagna hufvudgrunder, nemligen 1) att riket i dess närvarande tillstånd och vid den så högt uppdrifna vexel-kursen *ej kunde* betala *riksgälds-kontorets*, såsom den kallades, genom förfallna räntor nästan fördubblade gäld, samt 2) att om riket äfven *kunde* uppfylla sina förbindelser för samma gäld, det likväl, med aktning för sin egen värdighet, ej *borde* åsidosätta ett, af andra makters beslut föranledt, reciprokt förfarande, i hvilket afseende åberopades Franska regeringens beslut om vägrad betalning af svenska undersåters fordrings-anspråk. På dessa grunder föreslog konungen, att ständerna skulle genom beslut förklara 1) att $\frac{2}{3}$ af rikets gäld i Holland, Brabant och Genua skulle upphöra till såväl kapital, som derå upplupna räntor; 2) att af den sålunda annullerade gälden nödig

---

[8]) Tillförordnad statssekreterare 1811 efter Fredenstam, som åter efterföljde Järta (jfr sjunde kap.). Enligt Skogman ångrade Wirsén så länge han lefde den del han haft i de beslut som fattades innevarande riksdag angående afskrifningen af rikets utrikes gäld.

fond måtte afses till någon ersättning för svenska undersåters af franska regeringen annullerade fordringar samt till godtgörande af de förluster, som blifvit svenska undersåter under loflig handel och sjöfart tillfogade af makter, med hvilka riket varit i fredligt förhållande, samt 3) att den besparing i utgift, som genom beslutet om utländska skulden uppkomme, måtte användas för att, *utan sedelmyntets ytterligare förökande eller Svenska folkets betungande utöfver dess krafter*, bereda fond för inhemska lånbidrag, som erfordrades till oundgängliga kostnader i följd af rikets politiska förhållanden.

Efter ganska träget arbete kunde Statsutskottet den 13 Juni till ständen inlemna sitt betänkande angående statsverkets inkomster och utgifter samt förvaltning för åren 1810 och 1811. Derpå öfverlades på öfligt sätt öfver riksstatens särskilda *inkomst-* och *utgifts*-titlar, hvarvid det befanns att de sednare enligt närvarande reglering öktes med nära 900,000 R:dr i förhållande till hvad de voro 1810. Å andra sidan åtogo sig ständerna väl några förhöjningar i afseende på statens extraordinarie *inkomster*, men ändock beräknades 1812 och följande årens statsbrist, som af allmänna bevillningen skulle fyllas, att betydligt *öfverskjuta* den enligt sista statsreglering fastställda. Dessutom anordnades för år 1812 några *särskilda* utgifter, så att nämnde års statsbrist beräknades komma att utgöra 1,740,000 R:dr och de följande årens statsbrist 804,900 R:dr [9]).

Emellertid ålåg det statsutskottet att äfven vara betänkt på en sådan ny reglering af *Riksgäldskontoret*, hvarigenom kontoret kunde blifva i stånd satt att motsvara konungens i propositionen af den 7 Juni framställda vigtiga och fosterländska syftemål, och på det *totala beloppet* af den till utgörande allmänna bevillningen derefter måtte kunna bestämmas. Härpå arbetade utskottet i samråd med ständerna första dagarne af Juli månad, och den 13 samma månad förekom, på sätt vi

---

[9]) Bihang till Riksståndens Protokoller, IV, 2, 564 ff.

redan anfört, till afgörande i stånden utskottets vigtiga Betänkande angående den *utländska riksgälden.* Detta betänkande hvilade i allmänhet på samma grunder, som den kongliga propositionen i ämnet, med tillägg att en årlig summa af *300,000* R:dr skulle vid trängande behof kunna vara att tillgå i den afsigt propositionen omförmäler såsom ränta och amortissements-fond för ett nytt upptagande lån af högst fyra millioner R:dr.

Den *diskussion*, som i frågan uppkom hos adeln, erbjuder några märkliga punkter, hvarpå vi utbedja oss att få i korthet fästa läsarens uppmärksamhet.

Den öppnades af grefve *J. H. Gyllenborg*, som anhöll om återförvisning af utskottets betänkande, förnämligast derföre att han fullkomligt *ogillade* den föreskrifna afskrifningen af utrikes gälden. Ännu skarpare yttrade sig friherre *Staël von Holstein*, som med erinran om 66 och 68 §§ regeringsformen varnade för att ett sådant steg skulle tagas, »*som skulle sätta fläck på svenska folkets urgamla trofasthet och förderfva krediten*», m. m. Nu uppträdde archiater *Schultzenheim* och förordade betänkandet genom ett föredrag, som andades stark ovilja mot Frankrike och dess politiska uppförande mot Sverige under sednare tiden, på samma gång som talaren röjde lifliga känslor af aktning och välvilja för kronprinsen. Häremot invände baron *Staël*, att om den grundsats erkändes hvarpå betänkandet hvilade, borde åtminstone de förluster, staten gjort genom fransmännens infall i Pomern, ersättas *framför* de svenska handlandes fordringar, och han yrkade ånyo på återremiss. Då uppträdde tvenne regeringens män, grefve *A. G. Mörner* och hofkanslern baron *Wetterstedt* och tolkade i varma och kraftiga ordalag alla de skäl, hvilka kunde och borde anföras till ursäkt och stöd för regeringens samt utskottets förslag, och isynnerhet yrkade baron Wetterstedt på *nödvändigheten* att från frågan afskilja hvarje *politiskt* hänseende såsom skulle den föranledts af någon fiendtlighet mot Frankrike, hvilket *icke* vore fallet o. s. v., samt slutade med att begära proposition till bifall å

statsutskottets betänkande. Denna fråga besvarades med »ja», blandade med några »nej», hvarefter sedan baron Staël och friherre Wetterstedt åter yttrat några ord, ropet på proposition blef så stormande och allmänt, att landtmarskalken verkligen började uppläsa propositionen. Men knapt hade han framstammat de första orden, förrän ropen af »ja» förnyades, blandade med *ett enda* »nej»! Landtmarskalken afbröt sig då, i det han yttrade:

»Jag har redan hört propositionen allmänt bifallas, med undantag af ett enda nog gällt »nej»!»

Staël v. Holstein. »I så fall begär jag votering!»

Landtmarskalken. »Friherre Staël torde tillåta mig föreslå, att han måtte derifrån afstå, enär han förmodligen *icke* hört propositionen besvaras med mer än ett »nej», nemligen sitt eget.»

Staël. »Javäl, om blott *ett* nej hörts, så begär jag endast att i protokollet reservera mig emot beslutet.»

Landtmarskalken. »Ridderskapet och adeln torde då anse statsutskottets betänkande bifallet?»

Denna fråga besvarades med ett allmänt *»ja.»*

I *bondeståndet*, der frågan förekom samma dag som hos adeln, bifölls statsutskottets betänkande rörande utrikes gälden; likaså i *presteståndet* den 16 Juli, hvaremot *borgarne* samma dag afslogo detsamma [10]).

Sedan denna vigtiga preliminär-fråga blifvit afgjord, föll det sig ej svårt för statsutskottet att uträkna beloppet af Riksgäldskontorets enskilda, samt dess och statsverkets samfälda penningebehof, hvilket skulle fyllas genom *allmänna bevillningen*, hvars totala belopp slutligen bestämdes till 2,650,000 R:dr, eller endast 150,000 R:dr högre än den vid sista riksdagen fastställda be-

---

[10]) Ståndets talman, den i flere afseenden utmärkte samt redlige Schwan, var i hög grad emot den ifrågavarande finansåtgärden, emedan den skulle gifva en dödlig stöt åt landets kredit och heder. Han förde ej heller klubban under detta plenum, sedan han förklarat sig sjelf jäfvig i frågan såsom innehafvare af ett utländskt handelshus' fordringsanspråk. Med få undantag delades S:s åsigt af hela ståndet.

villningen. Detta oaktadt hade dock statsverkets ordinarie utgifter, på sätt vi visat, blifvit ökade med nära 900,000 r:dr specie och 300,000 r:dr blifvit anslagne såsom fond till lån, dem regeringen bemyndigades att upptaga, och man begriper att ett så jemförelsevis gynnsamt resultat endast kunde vinnas derigenom, att man beslöt sig för att annullera största delen af den utrikes gälden till ett belopp af *7,495,129 r:dr specie.* Denna finansoperation var derföre den vigtigaste, som vidtogs af 1812 års ständer, och på samma gång den, som blifvit underkastad de mest olika omdömen.

Statsutskottets ofvannämnde betänkande eller allmänna *finansplan* af den 19 Juli inlemnades till stånden den 21, och bifölls den 24 samma månad. Att tankarne inom riddarhuset voro delade rörande betänkandet, synes af beslutet i denna fråga, som *icke* afgjordes utan votering, hvilken visade ett resultat af *71* »ja» mot *49* »nej», som önskade återförvisning, d. v. s. att oppositionen i denna fråga nu visade sig utgöra nära *tredjedelen* af hela riddarhuset! De, som äfven vid detta tillfälle såsom vanligt bland adeln förde oppositionens talan, voro grefve *J. H. Gyllenborg* och baron *Staël.*

Sedan ofvannämnde statsutskottets betänkande (angående finansplanen) blifvit den 24 Juli med *bevillningsutskottet* kommuniceradt, inkom sistnämnde utskott den 30 samma månad med sitt betänkande angående allmänna bevillningen jemte förslag till bevillnings-förordning. Öfverläggningarne, som häraf föranleddes, upptogo riksdagens sista veckor, och voro temligen långtrådiga och ledsamma. Vi förbigå dem derföre här, och nämna endast i korthet, att resultatet deraf dock var en *Bevillnings-förordning,* hvilken hvilade på alldeles nya grunder och syntes lofva en rättvisare fördelning af statsbördorna.

Emellertid öfverraskades ständerna den 3 Augusti af vederbörande utskotts utlåtanden i anledning af tvenne kongliga propositioner (af den 28 Juli), hvaruti *kriget*

förklaras möjligen nära för handen[1]), samt ständerna uppmanas *dels* att med afseende på den för ett upptagande lån beviljade summan af 300,000 R:dr vidtaga sådana anstalter, hvarigenom nödiga penningar (till ett belopp af 3½ millioner) ofördröjligen kunde blifva att lyfta, *dels* att till fördubbladt belopp fastställa de enligt regeringsformens föreskrift till utomordentliga behof afsedda kreditiv-summor, nemligen det lilla kreditivet till en summa af en million r:dr, och det stora till två millioner r:dr specie.

Statsutskottets utlåtande i anledning af den första af dessa kongliga propositioner innehöll ett sådant förslag angående låns upptagande förmedelst riksgäldskontorets biträde och mellankomst, hvarigenom regeringens syften borde kunna uppfyllas, så mycket mer som riksgäldskontoret dessutom ålades att i fall af behof uti riksgäldssedlar förskottera den af regeringen äskade summan. Detta betänkande bifölls den 8 Augusti. Deremot anslogs det lilla kreditivet ej högre än till 500,000 r:dr, hvaremot det stora beviljades till det af regeringen begärda beloppet af 2 millioner. Sålunda anslogo 1812 års ständer till regeringens förfogande i händelse af infallande krig den icke obetydliga summan af *sex millioner r:dr*.

Härefter återstodo inga föremål för ständernas vidare öfverläggningar och beslut, hvadan riksdagen med öfliga ceremonier upplöstes och ständerna åtskildes tisdagen den 18 Augusti 1812.

---

[1]) Bland annat förekommo i konungens skrifvelse till statsutskottet d. 28 Juli följande uttryck: »*Det är möjligt att H. M:t tvingas snart gripa till vapen för att trygga rikets gränsor och försäkra dess inbyggare mot våld och förtryck. Svenska krigsmakten måste då samlas på de punkter, der faran hotar*», o. s. v. Sådant var regeringens vid 1812 års riksdag begagnade s. k. *officiella* språk emot Frankrike och Napoleon, ett språk som ehuru något beslöjadt, dock till sin rätta syftning begreps af en och hvar.

FEMTE KAPITLET.

Signeuls andra beskickning. — Grefven af Noailles. — Gneisenau. — Moreau. — Frederna i Bucharest och Örebro.

(*Maj – Juli 1812.*)

Signeuls återkomst till Paris, och andra resa till Sverige. — Hans företräde hos kronprinsen. — Napoleons nya anbud. — Prinsens svar, meddeladt under form af en af Signeul efter prinsens diktamen uppsatt, samt af den sistnämnde rättad not. — Meddelande åt Ryska och Engelska sändebuden. — Signeul och hertigen af Bassano i Dresden. — Napoleons beslut. — Signeuls återresa till Paris och chargé d'affaires d'Ohssons not. — Grefven af Noailles. — Hans bref till kronprinsen. — Hans ankomst till Örebro och samtal med den sistnämnde. — Gneisenau i Stockholm och Örebro. — Underrättelser från general Moreau. — Sveriges delaktighet i freden i Bucharest. — General Tawasts beskickning till Constantinopel. — Frederna i Örebro. — Underhandlingar med engelska hemliga sändebudet Thornton och general Suchtelen. — Reflexioner. — Utdrag ur ett bref från general Suchtelen till kejsar Alexander.

Efter denna digression återupptaga vi tråden af vår berättelse om Sveriges *utrikes* politik.

Under fortgången af det system, Napoleon valt att bekämpa Ryssland, insåg han alltmer vigten deraf att ega Sverige på sin sida. Knapt hade derföre Signeul i April månad (1812) återvändt från Stockholm till Paris samt hunnit försäkra, att svenska kabinettet då ännu var fritt ifrån hvarje förbindelse och att om Sveriges penningebehof afhjelptes genom tillräckliga subsidier från Frankrike, han icke tviflade att kronprinsen ingick på kejsarens önskningar, förrän denne beslöt att för andra gången skicka Signeul till Sverige. Men som han fortfarande ansåg sig hvarken kunna eller böra gifva efter i den vigtiga punkten rörande Norge, fann han att någorlunda motsvariga fördelar borde erbjudas Sverige icke allenast i landvinningar, utan äfven i penninge-försträckningar, om ändamålet skulle vinnas.

Med dessa uppdrag lemnade Signeul Paris och anlände till Örebro den 11 Maj. Vi nämna i förbigående, att denna stad under tiden blifvit medelpunkten för de vigtigaste underhandlingar. Här såg man ryska och engelska sändebuden, Suchtelen och Thornton; hit samlades personer af mer eller mindre vigt från nästan alla kontinentens länder, och utan öfverdrift kan påstås, att Europa för närvarande hade sina ögon fästade på Sverige [2]) och kronprinsen, måhända mer än under någon föregående epok af vår historia.

Under sådana förhållanden var det klart, att Signeuls ankomst icke kunde vara synnerligen angenäm för Carl Johan. Han sade derom till någon af sina förtrogna: »Dessa hemlighetsfulla resor skola kompromettera oss i våra bundsförvandters ögon och stämpla regeringens mått och steg med ett sken af dubbelhet.» Emellertid erhöll Signeul ofördröjligen företräde hos kronprinsen.

»Jag bör icke dölja för er», sade prinsen till honom, »att eder återkomst på sätt och vis besvärar mig. Också vill jag genast meddela mig derom med kejsar Alexander, på det några dåliga intryck icke må få tid att slå rot hos hans omgifning, i hvilkens ställe jag visserligen icke skulle underlåta att fästa kejsarens uppmärksamhet på hvad som föregår.»

Härtill svarade Signeul, att han hade trott sig böra gifva vika för kejsar Napoleons önskan, hvilken blifvit honom meddelad genom hertigen af Bassano, m. m., hvarefter prinsen inföll:

---

[2]) Bland märkbara personer som omkring denna tid kommo till Sverige kunna vi nämna följande: Arfståthållaren, prinsen af Oranien, från Ryssland Pozzo di Borgo, Czernitcheff, Suchtelen; från England lord Cathcart, amiral Bentink, general Hope; från Österrike generalerna grefve Wallmoden och Neipperg; från Preussen den sedan så märkvärdiga Gneisenau, Dörenberg (den ryktbare baron Stein hade äfven för afsigt att uppträda hos kronprinsen, men blef anställd hos kejsar Alexander). Slutligen nämna vi fru Staël och grefve Noailles, och omsider då fälttåget öppnades sökte grefven af Artois att som volontär följa kronprinsen.

»Välan, hvilka äro då de meddelanden ni har att afgifva?»

»Kejsaren», genmälte Signeul, »som mera än någonsin önskar ett anfalls-förbund med Sverige, icke allenast förnyar sina förra anbud, utan lofvar nu dessutom ansenliga subsidier och besittningen af länder, hvilka aldrig tillförene tillhört Sveriges krona och dem han vill garantera oss genom ett formligt fördrag. H. M:t har sagt till hertigen af Bassano: »Må man lägga kartan under kungens ögon, på det han sjelf må angifva den gräns han finner lämplig emot Ryssland! Låt säga honom, att det tillfälle som i dag erbjuder sig att återställa Sveriges gamla makt på spillrorna af dess naturliga fiende *aldrig* återkommer! Kejsaren tillade, att han väl icke kunde lemna sitt biträde till föreningen med Norge, men han visste bestämdt att nationens förhoppningar voro riktade åt ett alldeles motsatt håll, och det gjorde honom ondt att åse, huru en fransysk med hans egen familj beslägtad furste liksom satt sig i hufvudet att ifrån honom aflägsna en ädel och tapper nation . . . Jag upprepar således, att H. M:t förnyar den framställning han genom mig gjorde för tvenne månader sedan, och om Sverige uppriktigt förklarar sig emot England och anfaller Ryssland med 40,000 man samma ögonblick kejsaren öfvergår Niemen, förbinder han sig icke endast att till Sverige återställa Finland med dess gamla gräns, äfvensom att återlemna Pomern, utan han erbjuder oss tillika *Mecklenburg och Stettin jemte det område som befinnes emellan denna stad och Wolgast* [3]). Dessutom vill han lemna oss i kontanta penningar sex millioner francs subsidier till de första krigsbehofven och sedan en million francs i månaden, och för att hålla E. K. H. skadeslös för Dess förluster i Frankrike, erbjuder han

E.

[3]) Dessa till Danmark gränsande besittningar voro synbarligen erbjudna på det vi skulle ega en lämplig skadeersättning att erbjuda Danmark, i händelse af en vänlig öfverenskommelse, hvilken kunde blifva följden af kriget och af Rysslands förödmjukelse.

E. K. H. värdet af sina gamla dotationer genom invisningar på statskassan, samt att genast lyfta dem om så behagas. Alla dessa fördelar kunna uppskattas till ett värde mycket öfver tolf millioner.»

Mången skall måhända tycka, att alla dessa förmåner voro så betydande, att de förtjenade att kronprinsen lyssnade till dem; men ingen kunde bättre än *han* uppskatta värdet eller vådan af Napoleons understöd! Dessutom hade prinsen redan gått så långt i den motsatta riktningen, att någon återgång gerna icke var möjlig. Han sade derföre rent ut till Signeul, som försäkrade honom om kejsarens goda afsigter m. m.: »*Tror ni då att han älskar mig mera än sina bröder? Han har afsatt Ludvig, derföre att han ej ville vara hans lydiga prefekt. Fråga Josef och Jerome om deras belägenhet som kungar? Mina aningar säga mig, likasom förnuftsskäl, att Napoleon nalkas sitt slut, ty hans system har bragt nationerna liksom furstarne i uppror, och de längta begge efter förlossning, fastän fruktan ännu qväfver utbrottet.*»

Emellertid förenade sig under sakernas dåvarande läge alltför många skäl att bestämma Carl Johan att så handla, att han icke i otid bröt isen eller för sig stängde hvarje väg som kunde leda till underhandlingar med Napoleon. Dessa skäl voro hufvudsakligen desamma, som framkallat hans beslut i anledning af Signeuls *första* sändning [1]). Han förestafvade derföre ett svar på de genom Signeul nu gjorda propositioner, hvilket vi för dess märkvärdighet skull här meddela efter den sistnämndes, i form af förtroligt samtal uppsatta och af prinsen rättade handskrift. Det lyder som följer:

»Norges afträdande genom ett formligt fördrag är det enda, som kan öfvertyga mig om kejsarens uppriktiga vänskap. Samma ögonblick Sverige erhåller denna belöning för sin tillgifvenhet emot Frankrike, vill man uppriktigt biträda kejsarens sak och då skall jag verk-

[1] Jfr sid. 141 ff.

ligen blifva hans Löjtnant i Norden. De subsidier, han då bör gifva mig för att medverka till utförandet af hans planer, skola vid freden blifva honom återställda. Jag skall låta svenska nationen i detta afseende ikläda sig en lika formlig, som högtidlig förbindelse.»

»Deremot om kejsaren förkastar denna proposition äfvensom det neutralitets-system, Sverige valt, skall Norge frivilligt gifva sig åt Sverige. Alla mått och steg hafva i detta ändamål blifvit tagna och de kunna aldrig slå felt, alldenstund Norge skall förklaras oberoende och derpå vinna, synnerligen emedan bevärings-skyldigheten skall inskränkas till personer emellan 20 och 25 år, under det den nu der utsträckes ända till 60 år. Beväringen i Norge skall gifva mig 20,000 man, hvilka i förening med svenskarne skola bilda en här af 150,000 man.»

»I händelse af krig med Frankrike, skall jag lemna 40,000 man för att försvara Sverige; med de öfrige skall jag gå öfverallt dit mitt öde och lyckan kalla mig.»

»I fall Frankrike segrar uti kriget emot Ryssland, skall kejsar Alexander återgifva mig Finland, och i förening med Ryska arméen och den Finland kan lemna, skall min armé måhända blifva af någon vigt uti vågskålen» . . .

»Ehuru det i sådant fall skulle blifva min ära att vara kejsarens medtäflare (sjelfva den besegrade Pompejus åtnjöt i rikt mått en sådan!), föredrager jag dock i mitt hjerta lyckan och erfar behofvet af att vara hans vän.»

I händelse kejsar Napoleon antoge dessa grunder, bemyndigades Signeul att på ort och ställe genast underteckna ett i enlighet dermed affattadt preliminär-fördrag, hvarefter han borde ofördröjligen återvända till Sverige för att meddela kronprinsen resultatet af sin resa; men i motsatt fall skulle han vända tillbaka till Paris med befallning till d'Ohsson att till franska ministéren öfverlemna den not rörande protesten mot in-

fallet i Pomern hvarom vi talat [5]), och hvars inlemnande blifvit uppskjutet genom Signeuls första sändning i Mars månad.

Det är intressant att med dessa uppgifter jemföra den franska diplomatiens [6]), hvilka äro något afvikande derifran, och vidare de uppgifter, Carl Johan samtidigt meddelade ryska och engelska sändebuden rörande sina underhandlingar med Signeul. Enligt de sednare skulle han hafva svarat Signeul, att han helst önskade freden och ett system af beväpnad neutralitet, hvarunder Sverige kunde se sina gränser aktade, sin handel blomstra och sin regering bemötas med den aktning, en oberoende nation förtjenade, m. m.; men om han funne sig föranlaten att gripa till vapen och tillträda ett anfallsförbund, valde han endast ett sådant, som försäkrade honom om besittningen af Norge, den enda landvinning som vore fördelaktig för Sverige och den Sverige numera borde eftersträfva. Hvad åter dotationerna angick, dem kejsaren erbjöd prinsen, så gladde det denne, att kejsaren erkände de tjenster han gjort Frankrike, och han borde erinra sig, att dotationerna blifvit honom gifna som belöning för redan gjorda tjenster, och icke för sådana som borde göras, o. s. v.

Alltså afreste Signeul den 19 Maj från Örebro och inträffade i Dresden den 30 samma månad, eller endast tvenne dagar sedan Napoleon lemnat denna stad för att sätta sig i spetsen för sin armé och öfvergå Niemen. Signeul, hemfallen under den förtrollning som höll Europa fjettradt vid Napoleons segervagn, lät under resan genom Danmark undfalla sig följande ord, hvilka röja hans tänkesätt: »*Kronprinsen kommer att bereda Sve-*

---

[5]) Jfr sid. 141.

[6]) Bignon, p. 468 f. Hvad man isynnerhet här saknar, är den af oss i texten införda, under Carl Johans diktamen skrifna not, den Signeul erhöll. Den finnes i afskrift i S. S., men innehåller (som vi sett) ingenting om det af Bignon uppgifna vilkor, Carl Johan gjort, nemligen att betala Danmark 12 millioner francs.

rige stora olyckor, ty kejsar Napoleon skall otvifvelaktigt segra!»

Vid sin ankomst till Dresden blef han genast emottagen hos hertigen af Bassano, hvilken just var färdig att afresa till Posen. Då Signeul gjorde honom reda för sina samtal med kronprinsen och för honom uppläste den not han medförde, öfverraskades hertigen till den grad, att han förmådde honom uppläsa sistnämnde not tvenne gånger. Emellertid voro hästarne förspända, och hertigen hade intet ögonblick att försumma. Han öfvertalade derföre Signeul att dröja några dagar i Dresden, tilldess han (hertigen) hann inhändiga svar från Napoleon, hvilken han samma dag underrättade om Signeuls ankomst jemte de med honom sända uppdrag. I denna berättelse tillstyrkte hertigen af Bassano kejsaren att antaga de grunder, Sveriges kronprins äskat såsom ett vilkor *sine qua non* för afslutandet af ett skydds- och anfallsförbund mellan Sverige och Frankrike.

För att förklara den skenbara dubbelheten i denna underhandling, bör man ihågkomma att dylika hemliga meddelanden bredvid eller utanför de officiella voro sedvanliga under det Napoleonska förtryckets tid. Preussens uppförande några månader förut (vid general Knesebecks beskickning till Petersburg) [1]) är det bästa bevis derpå. För öfrigt var kronprinsen fullt öfvertygad, att de anbud nöden eller försigtigheten nu förmådde kejsaren göra icke voro ämnade att ledas i verkställighet, om han (Napoleon) blef segrande, och att vedergällningen förr eller sednare skulle hafva drabbat den bedragne med en för sent inträdd ånger. Man torde således kunna tryggt påstå, att ingen af kontrahenterne var uppriktig i dessa underhandlingar, hvilka äro vanliga i den moderna diplomatien och i hvilka den finaste merendels vinner priset. Både Carl Johan och Napoleon kände hvarandra för väl, och deras ömsesidiga misstroende var för djupt, att ett *uppriktigt* närmande någonsin

---

[1]) Se berättelsen derom i Mufflings »Aus meinem Leben.»

var möjligt, och den förre yttrade vid detta tillfälle till baron Wetterstedt vid fråga om svaret på Napoleons anbud: »*Après tout pour gagner du tems il ne serait pas mal de l'amuser!*» . . .

Om således kronprinsen syntes lyssna till dessa Napoleons anbud, så var det synbarligen för att icke röja sitt redan ingångna förbund med Ryssland och sin fredsbemedling mellan denna makt och Porten samt England, med ett ord hela den rastlösa verksamhet hvarmed han bedref bildandet af koalitionen.

Ett ytterligare skäl att lyssna till Napoleons anbud medelst en kontraproposition kunde vara att få erfara till hvad grad kejsaren kunnat finnas benägen att utsträcka sina löften; fördelen deraf var i ögonen fallande, emedan man derigenom fick ett bevis i händerna på de stora anbud man gjorde Sverige, ett bevis hvars meddelande i London och Petersburg skulle betydligen höja kronprinsens aktier och kanhända tjena till utgångspunkt för mera vidsträckta anspråk, än dem man redan framställt. (Vi få framdeles se, att fråga icke var *ensamt* om Norge). Deremot är det alltför orimligt att antaga, det någon *verklig* afsigt varit för hand att bryta förbundet med Ryssland och den hemliga sämjan med England i ett ögonblick då Sverige uppträdde för att befästa sin förening med begge genom garantien af Norge och utgöra kärnan till en ny koalition. Kronprinsens vedersakare hafva antagit, att då han af Napoleon fordrade Norge (som redan var honom garanteradt af Ryssland), skedde det för att vara desto säkrare att i hvad händelse som helst erhalla detta land, och att han genom denna underhandling velat bereda sig en utväg att förena sig med den segrande mot den öfvervunne . . . Vår afsigt är ej att bedöma inre bevekelsegrunder, och vi anmärka endast i korthet, att kejsarens daliga lynne tvert afklippte hvarje närmande till Sverige. Han befann sig i sitt kabinett, da han mottog hertigens af Bassano berättelse. Uppgifterna äro olika angaende hans sätt att emottaga densamma. Enligt Ségur öfver-

hopade han sin forna marskalk med de mest opassande och skymfliga tillmälen. Deremot berättar Gourgaud, att Napoleon inskränkt sig till att yttra: »*Jag skall icke köpa en trifvelaktig vän på bekostnad af en trogen bundsförvandt.*»

Emellertid uppehöll sig Signeul tio dagar i Dresden under fåfäng väntan på svar från hertigen af Bassano. Den 9 Juni tillskref han honom med underrättelse att han begaf sig till Töplitz för att der afbida hans svar. Han förlängde sin vistelse här ända till den 22 samma månad utan att inhändiga ett ord från hertigen. Då tog han sitt parti att direkte afresa till Paris för att till chargé d'affaires d'Ohsson öfverlemna den not rörande protesten emot infallet i Pomern och Sveriges neutralitet m. m., hvarom vi flera gånger talat. Denna not var daterad den 20 Maj (eller dagen efter Signeuls afresa från Örebro), men den aflemnades ej till vederbörande i Paris förrän den 20 Juli, en föregifven försummelse hvarföre skulden kastades på hr d'Ohsson.

Som vi under loppet af detta arbete få se, egde talrika underhandlingar rum mellan Carl Johan och Bourbonerna under denna tid som var så fruktbar på hvälfningar och storartade händelser, och vi gå nu att omtala det *första* närmande dem emellan.

Söndagen den 18 Maj, d. v. s. dagen före Signeuls afresa från Örebro, inträffade i Stockholm konungens kammarherre Modé på resa från Carlskrona. Han medförde en mystisk person, en fransysk resande, hvilken man i Carlskrona ansett vara spion och som man misstänkte hafva fått uppdrag att utföra några försåtliga planer ....

Drottningen uppehöll sig i kungens salong, då nyheten härom anmäldes, och med sin vanliga lättsinnighet utropade hon: »*Jag slår vad, att det är en person som Bonaparte skickat på oss med uppdrag att bränna flottan i Carlskrona.*»

Detta yttrande blef genast kändt i de högre kretsarne och förorsakade mycken nyfikenhet, da general-

adjutanten Nauckhoff anländer med depescher från Carlskrona af innehåll, att ifrågavarande person, som först gifvit sig tillkänna under flere särskilda namn, slutligen förklarat sig vara — — *le Vicomte de Noailles* [8]), och det var verkligen denna fru Staëls trogna vän, en af Bourbonska husets ifriga anhängare.

Under vägen yppade Modé för herr de Noailles de misstankar, som fallit på honom. Detta förtröt till den grad den ädle resanden, att han anhöll att ofördröjligen blifva förd till kronprinsen för att göra sig känd. I sjelfva verket skickade H. K. H. sin förtrogne adjutant öfverste Camps för att öfvertyga sig om sanningen af den okände fremlingens uppgifter, och följden deraf blef den, att denne adresserade följande bref till prinsen:

»Jag är Alexis de Noailles, en af E. K. H:ts forna landsmän, innan Ni af försynen så ärofullt kallades att regera Sverige. Jag har vägrat att tjena Bonaparte, och under många olika förevändningar har man förföljt mig med oupphörligt nya hotelser. Fouché har ställt mig på fri fot. Savary har ånyo förföljt mig. Jag har tillbragt fem år i Schweitz, och efter moget öfvervägande har jag nu ändtligen bestämt mig att resa till England för att der nedlägga min hyllning för min konungs fötter. Denna resa har mött så utomordentliga svårigheter, att jag för att undslippa franska polisen varit tvungen att antaga tjugo olika namn och ge mig ut för schweitzare. Alla dessa sannfärdiga detaljer har jag berättat för landshöfdingen i Carlskrona, sedan jag fåfängt försökt att inför honom få passera för schweitzare, medan jag ansåg tillräckligt att upplysa engelska konsuln om mina verkliga förhållanden. Kejsar Alexanders godhet emot mig; det sätt hvarpå jag blifvit beledsagad fram och tillbaka, samt de för min landstigning utfärdade befallningar hafva kunnat gifva anledning

---

[8]) Densamme grefve de Noailles som var en af Frankrikes ambassadörer vid kongressen i Wien.

till tron att jag blifvit skickad från Ryssland. Man har icke upphört att säga mig det. Men E. K. H. bör veta, huru dermed förhåller sig! Jag fortfar derföre att protestera emot ett dylikt föregifvande; ja jag vet till och med icke, om Ryssland har fred med England. Landshöfdingen i Carlskrona kan sålunda hafva uppfattat saken annorlunda, och jag är ledsen deröfver. Jag har trott, att han ville bereda mig ett hedrande tillfälle att, i likhet med alla välsinnade i Europa, berömma E. K. H. för allt hvad Ni uträttar beundransvärdt för svenska folket och för den gemensamma saken. Jag ser nu, att jag blifvit mycket bedragen i mina förhoppningar. Emellertid känner jag mig vara E. H. alltför mycket undergifven för att icke vara nöjd med allt hvad E. H. behagar befalla mig. Jag anhåller endast att mitt verkliga namn icke må bli kändt. Jag har aflagt min förklädnad på E. H:ts första befallning. Jag är alltför van vid uppoffringar för att våga beklaga mig, och en adelsman bör känna sig af sin heder uppfordrad att hellre blottställa sig för tusen faror, än tillåta den obetydligaste misstanka fläcka hans vapensköld. Jag har skrifvit detta i dens närvaro, hvilken inför mig föreställer E. K. H. Jag har äran vara med djupaste vördnad» [9]), o. s. v.

Vid inhändigandet af detta bref tviflade prinsen ej mera på riktigheten af mannens uppgifter, och han lät säga honom, att han med nöje skulle mottaga en landsman, som förtjenade hans aktning, o. s. v. Grefven af Noailles infann sig då hos prinsen, som i honom fann en ung man med en behaglig hållning, qvickhet och utsökt takt. Hr de Noailles uttryckte, huru mycket det kostade på honom att hafva varit misskänd, då han dock anlände med de renaste afsigter, och han sade, att hans plan var att resa till England för att se sin olycklige konung. Grefven drog således icke i betänkande att

---

[9]) Brefvet är dat. Stockholm den 18 Maj 1812, och undertecknadt: *Alexis de Noailles.*

genast förklara sig vara en anhängare af den afsatta förra kongliga familjen i Frankrike [10]).

Han tillade, att han lyckats öfvertyga hofvet i Wien att, alldenstund Napoleon var en fiende till alla de gamla dynastierna, borde huset Lothringen af omtanka för eget sjelfbestånd göra gemensam sak emot honom, samt att en verklig fred var omöjlig utan återvändande till en annan sakernas ordning i Frankrike. Dessutom försäkrade han, att i sistnämnda land fanns ett parti som önskade en dynasti-förändring till Bourbonska husets förmån, och styrkte sina påståenden genom flera intressanta upplysningar såväl angående ställningen i Frankrike som vissa kabinetters hemliga syften.

Kronprinsen förvånades att finna, huru den Bourbonska familjen ännu vaggade sig i bedrägliga förhoppningar. Han såg derföre i grefvens af Noailles beteende ingenting annat än en ridderlig och onyttig hängifvenhet för dessa olyckliga furstar, dem Frankrike icke kände och för hvilka Europas makter syntes hysa så föga intresse, och han var långtifrån att dervid fästa någon politisk vigt. Ja det är ganska visst, att han långtifrån önskade Bourbonernas återkomst, ehuru han som en djupt beräknande statsman samt utan att utsäga hela sin tanka yttrade till grefven af Noailles:

---

[10]) Hans far var vicomte de Noailles, en af sin tids tappraste och lojalaste män, och den nuvarande sonen var öfverhufvud för de *hemliga* Jesuiterna. Han arresterades 1809 i egenskap af chef för kongreganisterna samt derföre att han till Paris inpraktiserat en dundrande påflig bulla emot Napoleon: man hade föröfrigt i hans brefvexling funnit grofva och förolämpande yttranden om kejsaren, äfvensom hans förbindelser med kongreganisterna i Bordeaux, Lyon och andra Frankrikes städer blefvo lagligen styrkta, hvilket allt gjorde, att Napoleon vid återkomsten från Schönbrunn 1809 lät gifva honom ett pass staldt på Schweitz samt innehållande forbud att återkomma till Frankrike. Grefven stannade dock icke länge i Schweitz, utan flydde till Wien, hvarifrån han begifvit sig för att på sätt vi nu sett öfver Sverige afresa till England.

»Jag högaktar eder hängifvenhet och edert mod, och i fall de stundande händelserna taga en för Bourbonerna gynnsam vändning och nationen kallar dem, skulle jag hafva orätt att motarbeta dem. Då ni får se grefven af Lille, kan ni uttrycka för honom dessa mina tänkesätt, men å andra sidan bör jag icke dölja för er, att jag anser honom hafva föga att hoppas, och jag skulle i hans egen närvaro visserligen icke yttra mig annorlunda.»

Sådan var i sjelfva verket kronprinsens dåvarande tanke. Grefven af Noailles reste, och prinsen glömde snart denna tilldragelse midt under de allvarliga intressen som då sysselsatte honom; men i Hartwell lemnade man, såsom vi i sinom tid väl få se, prinsens välvilliga ord icke utan allt afseende.

En annan notabel resande, som sommaren 1812 aflade ett kort besök hos H. K. H. kronprinsen i Örebro, var preussiska f. d. öfversten grefve *Gneisenau*, sedermera fältmarskalk, hvars bekantskap vi i det följande ofta få göra. Han var en af de flere preussiska patrioter, hvilka af harm och förtrytelse öfver Preussens förbund med Frankrike år 1812 lemnade tjensten, samt stod nu på resa till England för att se, om han der ej skulle kunna verka något till förmån för sitt olyckliga förtryckta fädernesland. Anländ till Stockholm, tillskref han Carl Johan ett bref [1]), i följd hvaraf han inbjöds att begifva sig till Örebro. Under vistelsen i Stockholm umgicks han (i köpmannen de Rons' hus) dagligen med envoyén v. Brinckman, hvilken sedan sommaren 1811 stått i ett temligen spändt förhållande till kronprinsen [2]), men isynnerhet hos general von Helwig, med hvars vittra fru, Amalia von Imhoff, Gneisenau lefde på en ganska vänskaplig fot. I Örebro hade han flera samtal med Carl Johan, och emottog, på sätt vi straxt skola se, af honom vigtiga politiska uppdrag till England.

---

1) Bil. N:o 24.

2) Bil. N:o 25.

Vid samma tid nåddes H. K. H:ts öra af rösten från en gammal vapenbroder långt bort på andra sidan verldshafvet, den ryktbare general *Moreau*, hvilken tillkännagaf sin önskan [3]) att i händelse af ett krig emot Napoleon återkomma till Europa och under kronprinsens fanor kämpa mot den gemensamma fienden. Denna önskan uppfylldes, som bekant är, följande året.

Men det är tid att vi här närmare uppskatta de betydande förtjenster, Carl Johan 1812 inlade i egenskap af fredsstiftare mellan Ryssland å ena sidan samt Porten och England å den andra.

Vi hafva redan omtalat, huru kronprinsen med snillets skarpblick från första ögonblicket insett, att det stora fälttågets framgang till stor del berodde på att kejsar Alexander kunde påräkna skydd från sina begge flanker, *Turkiet* och *Sverige*, samt att han för detta ändamål uppdragit grefve Löwenhielm att erbjuda kejsar Alexander sin bemedling i kriget mellan Ryssland och förstnämnde makt.

Härpå svarade kejsar Alexander [4]), att han med nöje antog Sveriges välvilliga anbud, hvarpå grefve Löwenhielm ofördröjligen afsände attachén vid svenska beskickningen i St. Petersburg, Hummel, till Constantinopel med nya instruktioner och depescher till Sveriges dervarande chargé d'affaires, Palin.

Emellertid förenade sig åtskilliga omständigheter att göra afslutandet af freden mellan Ryssland och Porten till en för ögonblicket ganska svårlöst uppgift. Man egde icke blott att bekämpa kejsar Alexanders äregirighet, hvilken ogerna uppgaf hoppet af nya landvinningar från turkarne, utan äfven grefve Romanzow, hvilken i sin klenmodighet trodde krigets fortsättning i söder utgöra ett säkert medel att aflägsna Alexander ifrån tankan på en brytning med Frankrike. Men efter för–

[3]) Bref från John Parrisch till Carl Johan, London d. 17 Juli 1812.
[4]) Depesch från grefve Löwenhielm, Petersburg d. 24 Febr. 1812

bundets afslutande mellan Sverige och Ryssland, men isynnerhet efter inhändigandet af den lika oväntade som nedslående nyheten om Österrikes fördrag med Napoleon, insåg Alexander klarare än dittills sina verkliga fördelar, samt befallde[5]) sina befullmäktige att ofördröjligen afsluta freden till hvad pris som helst. En följd häraf, äfvensom af de begge, åt Ryssland sålda prinsarne Morutzis ränker, var den, att freden undertecknades i *Bucharest*, på för Ryssland temligen fördelaktiga vilkor, *den 28 Maj 1812*. Ryssland förblef nemligen i besittning af Bessarabien och östra delen af Moldau, hvaremot den andra, större delen, jemte Wallachiet återlemnades till Porten.

Så snart Alexander erhållit nyheten härom, ratificerade han freden och skyndade att meddela kronprinsen[6]) denna fägnande underrättelse. Men nu ville olyckan, att sultan Mahmud å sin sida gjorde stora svårigheter vid att ratificera freden. Detta var en ganska ledsam vändning, som hotade att alldeles förstöra frukterna af Carl Johans politiska bemödanden, men till lycka för den gemensamma saken hade prinsen, för att gifva mera eftertryck åt sin bemedling, med kejsar Alexanders goda minne redan i slutet af April månad från Örebro affärdat i en utomordentlig beskickning till Constantinopel general *Tawast* försedd med instruktioner och muntliga uppdrag, hvilka voro egnade att göra ett synnerligt intryck på sultan.

Då Tawast ankom till Petersburg, hade kejsaren redan afrest till arméen och träffades ej förrän i Wilna. Han hade här flera samtal med Alexander, äfvensom med den beryktade general Armfelt, som nu följde kejsaren och med hvilken Tawast alltsedan Gustaf Adolfs tid stått i öppen fiendtlighet, sedan Tawast i förening med andra generalens fiender varnat f. d. konungen för honom. Ankommen till Odessa, erhöll han af ryska

---

[5]) Grefve Lowenhielms depescher af d. 17 och 18 April 1812.

[6]) Bil. N:o 26.

generalguvernören, hertigen af Richelieu, underrättelse att freden i Bucharest redan var afslutad, men att dess ratificerande skulle möta många svårigheter från Portens sida. Tawast fortsatte resan till Constantinopel. Här besannades hvad Richelieu förutsagt. Franska arméens framgångar hade till den grad stärkt franska inflytandet i Constantinopel, att de turkiska embetsmän, som undertecknat fredstraktaten, blefvo aflifvade; men Tawasts samtal med Reis Effendi och de upplysningar han meddelade bidrogo att återställa freden, och verkligen lyckades Tawast, understödd af Englands och Rysslands sändebud, öfvertala sultan att ratificera fördraget. Han sade honom bland annat (i enlighet med kronprinsens instruktion), att de emellan Frankrike och Ryssland uppkomna stridigheterna kunde biläggas, och att Napoleon i så fall skulle ånyo uppoffra sultan såsom han gjort under mötet i Erfurt; att denne eröfrare umgicks med planer på Turkiet, hvilket bevisades genom hans herravälde i Croatien, i Dalmatien, på Joniska öarne, och isynnerhet genom de oerhörda krigsförråder, han hopat i dessa landskap. Detta tal gjorde ett betydligt intryck. Dessutom fann Mahmud sin vilja inskränkt genom en krigar-aristokrati, den han var utur stånd att bekämpa, och då dertill nu kom, att hans äldsta bundsförvandt, Sverige, ehuru styrdt utaf en af Napoleons förra löjtnanter, först skiljt sig ifrån hans system och ansatte Porten att biträda koalitionen, så var denna tilldragelse så utomordentlig, att den omsider föranledde fördragets ratifikation. Divan hade då redan blifvit underrättad om fiendtligheternas början mellan Frankrike och Ryssland samt om Napoleons första framgångar emot Portens farligaste och äldsta fiende; men detta hindrade honom icke att stå fast vid sitt dristiga beslut. Sålunda förvärfvade Alexander, förmedelst Sveriges bistånd, genom freden i Bucharest Bessarabien och en tredjedel af Moldau, oafsedt de betydliga militäriska fördelar Ryssland hemtade från denna fred.

En annan genom sina följder icke mindre vigtig tjenst, Carl Johan under dessa skickelsedigra ögonblick gjorde kejsar Alexander, bestod deri, att han i väsendtlig mån bidrog till *freden mellan Ryssland och England.* Redan i slutet af Mars 1812 hade kronprinsen under ett samtal med general Suchtelen erbjudit sig att öfvertaga detta vigtiga värf, helst han väntade ankomsten af förra engelska sändebudet *Thornton*, hvilken verkligen under namn af Thompson anlände första dagarne af April till Stockholm. Den nya engelska ministern gjorde bekantskap med *Suchtelen* på en dejeuner hos förra spanska sändebudet, den glade och treflige Moreno. Sedan följde Suchtelen och Thornton kronprinsen till Örebro, hvarest de dröjde under hela riksdagens lopp.

Emellertid voro de freds-grunder, grefve Romanzow skickat till Suchtelen, af en sådan beskaffenhet, att Thornton bestämdt vägrade att antaga dem, emedan hans instruktioner alldeles ej berättigade honom att för Englands räkning ikläda sig en skuld af 85 millioner floriner. Men ej nog dermed. Thornton sade sig tillika *icke* vara bemyndigad att lofva Sverige subsidier jemte biträde af Englands flotta under den föreslagna rysk-svenska operationen i Tyskland, ehuru han i hemlighet förband sig att understödja våra planer på Norge. Man finner, att detta engelska kabinettets handlingssätt förestafvades af flere vigtiga skäl, såsom misstroende till Sveriges kronprins; misstroende till kejsar Alexander och hans förmåga att hålla ut i den förestående kampen; obenägenhet att uppoffra Danmark, m. m.

Allt detta bekymrade Carl Johan. Han skref derföre den 26 Maj till kejsar Alexander [7]), för att bedja honom allvarsamt betänka sig på medlen att skyndsamt sluta fred med England, ty »*derförutan*», tillade han, »*är sannolikt att våra operationer misslyckas.*» En följd häraf var den, att Alexander [8]) den 15 Juni skickade fullmakt

---

[7]) Jfr detta bref, som finnes tryckt af Sarrans, I, 393 ff.

[8]) Bil. N:o 27.

till general Suchtelen att sluta och underteckna nämnde fred. Men som de af grefve Romanzow uppkastade vilkor ännu lade flera hinder i vägen emot fördragets uppgörelse, kallade kronprinsen den 27 Juni general Suchtelen till ett enskildt företräde, hvarunder han uti kraftiga och tydliga ordalag föreställde honom faran af allt ytterligare dröjsmål samt uppmanade honom att söka förskaffa sig nya instruktioner i enlighet med ett kort förslag till fredsfördrag, hvilket prinsen lemnade generalen. Den förre skref derjemte sjelf till kejsar Alexander för att påskynda fredens afslutande. Detta hade slutligen den verkan att grefve Romanzow aflät en ganska märklig skrifvelse [9]) till Suchtelen och Nicolai (4 Juli), hvaruti säges att kejsaren öfverlåter helt och hållet åt Sverige att bereda freden mellan Ryssland och England, och att detta vore det största bevis kejsaren kunde lemna af det utmärkta förtroende han hyste för kronprinsen. Likaså underrättade Thornton sin regering om sakernas ställning i Sverige och begärde tillåtelse att i en tilläggs-artikel lofva Sverige subsidier ända till ett belopp af 1 million pund sterling, hvarom ett ordentligt fördrag skulle komma att uppgöras.

Dessa bemödanden hade den lyckliga verkan, att Thornton och Suchtelen undertecknade freden i Örebro *den 18 Juli 1812* emellan England å ena sidan samt Sverige och Ryssland å den andra. Dessa fredsfördrag innehöllo emellertid inga bestämmelser i afseende på det pågående kriget emot Napoleon eller Norges förening med Sverige. De stadgade endast *ett återställande af vänskaps- och handelsförbindelserna* mellan de respektive länderna i enlighet med äldre gällande fördrag, samt ömsesidig garanti af staternas säkerhet och sjelfständighet. Likväl lofvade England i en hemlig artikel att lemna Sverige penningar, vapen och lifsförnödenheter till ett värde af omkring 700,000 pund sterling, hvaremot Ryssland som borgen för sina förbindelser skulle

[9]) Bil. N:o 28.

skicka hela sin flotta bestående af 18 linieskepp och 12 fregatter till Englands hamnar.

Det är måhända öfverflödigt här upprepa hvad som är i ögonen fallande, nemligen att dessa begge fredsslut bildade likasom hörnstenen till den sjette koalitionen och ställde 200,000 man till kejsar Alexanders förfogande, tryggade de begge yttersta flyglarne af hans rike och gåfvo honom den fördelen att kunna hota Napoleons kommunikationer. Man kan derföre med skäl säga, att Alexander i Bucharest och i Örebro vunnit de mest afgörande segrar under denna stora brytning, och Napoleon medgifver sjelf, att han vid företagandet af detta krig begick tvenne grofva felsteg, nemligen att (såsom han sjelf uttrycker sig) »*hafva inlåtit mig i ett dylikt företag, under det jag på mina flyglar, hvilka snart lågo i ryggen på mig, lemnade tvenne kabinetter, öfver hvilka jag icke var herre, och tvenne med mig förbundna arméer, hvilka den minsta motgång borde förvandla till mina fiender*[10]).

Slutligen vilja vi anföra följande utdrag ur ett bref från general Suchtelen till kejsar Alexander, hvilket vittnar om den möda, den förre gjorde sig att behaga Sverige och vinna dess ministrars välvilja. Grefve Engeström hade nemligen för den förtjenst han nedlagt vid bemedlingen af freden mellan Ryssland och Turkiet, i likhet med baron Wetterstedt, erhållit en ganska dyrbar, med diamanter inlagd och med kejsarens porträtt försedd dosa, och det är med anledning häraf generalen skrifver: »Jag ämnar skicka den vackraste dosan till grefve Engeström tillika med ett bref för att å E. M:ts vägnar tacka honom för den möda han haft i anledning af vår fred med Turkiet, men i sjelfva verket för att vinna grefvinnan Engeström, som ej kan glömma att hon är polska och som olyckligtvis eger inflytande på sin man. Det är sannt, denne gör hvad hans monark, eller rättare kronprinsen, befaller honom, men ingenting mer. Dock är han snarare besvärad af en viss tröghet och

[10]) Memorial de St. Helène.

och lättja, än illasinnad, och är för öfrigt icke lämplig för den plats, han bekläder. Kronprinsen vet det väl, och jag är öfvertygad att han endast af undseende för konungen och drottningen låter honom qvarsitta på sin plats. Enligt min öfvertygelse eger baron Wetterstedt rätt till den andra dosan. Utom att han är vältänkande, eger ett betydligt inflytande på rådslagen och kommer att bibehålla sig såsom nästan ensam utrustad med verklig arbetsförmåga, hade han blifvit utsedd att jemte grefve Engeström underhandla med mig, då denne sedermera fann utväg att utesluta honom [1].

---

[1]) Afskrifter i S. S. ur en hög persons portfölj.

SJETTE KAPITLET.

Mötet i Åbo.

(*Juli—Augusti 1812.*)

Märkliga samtal mellan grefve C. Löwenhielm och kejsar Alexander straxt före den sednares afresa till Wilna. — Ryska operationsplanen. — Öfversigt af fälttåget till fransmännens intåg i Moskwa och denna stads brand. — Utdrag af brefvexlingen mellan Carl Johan och kejsar Alexander. — Sveriges rustningar. — Underhandlingar med England. — Gneisenau och Thornton. — Kejsar Alexander vill anförtro kronprinsen högsta befälet öfver ryska hären. — Prinsens svar. — Första tankan på ett möte. — De skäl, som bestämde Carl Johan dertill. — Amiral Bentink. — Hans resa till ryska högqvarteret och samtal med kejsar Alexander och kronprinsen. — Åbo bestämmes till mötesplats. — Märkligt bref från kejsar Alexander till kronprinsen. — Förslaget att begära Finland som underpant. — Nyheten om Wittgensteins seger vid Riga. — Thornton och lord Cathcart. — Den sednares samtal med kronprinsen i Örebro. — Vigtiga meddelanden från lord Castlereagh till Cathcart. — De personer som utsågos att vara prinsen följaktige på resan till Åbo. — Besynnerliga rykten i omlopp rörande Finland. — Bemödanden att hindra mötet. — Prinsens afresa. — Alexander väntande Carl Johan i Åbo. — Den sednares festliga emottagande. — Kejsaren och Adlercreutz. — Den förres första besök hos och samtal med kronprinsen. — Vigtiga politiska öfverläggningar. — Kronprinsen bemödar sig att härda och stålsätta kejsarens uthållighet och mod. — Förslager angående delningen af Napoleons välde och Europas återupprättande. — Öfverenskommelser rörande storhertigdömet Warschau och Seland. — Ersättningar åt Danmark. — Frågan om ett holsteinskt familjefördrag och ett giftermål mellan prins Oskar och den yngsta prinsessan af Danmark. — Österrike och Preussen. — Skäl som bestämma prinsen att tillsvidare inställa sina krigsföretag. — Prinsen öfverlåter den ryska hjelpkåren till kejsarens förfogande. — Utdrag ur en not rörande penninge-förhandlingarne i Åbo. — Det ryska rubellånet. — Cathcart beviljar 500,000 pund sterling. — Svenskarnes oro. — Prinsen begär Finland som pant till allmänna freden. — Alexanders svar. — Konventionen i Åbo. — Förtroliga meddelanden mellan kronprinsen och kejsaren. — Separat och hemlig artikel, bifogad konventionen. — Undersökning rörande det anbud af Frankrikes krona, man påstått kejsar Alexander gjort kronprinsen. — Slutbetraktelser.

Vi begynna detta kapitel med en hastig teckning af tilldragelserna under första perioden af *ryska fälttåget* år 1812.

Efter fördragets afslutande mellan Sverige och Ryssland märkte man hos kejsar Alexander [2]) ej mera något spår af denna svaghet och detta vacklande i be-

[2]) Grefve Löwenhielms depescher (April 1812).

slut, som dittills utmärkt honom och hvilka äro så vådliga för herrskaren öfver ett vidsträckt rike. Sedan han lagt sista handen vid fredsverket med Turkiet samt befallt ryska sändebudet i Paris, furst Kurakin, till franska ministèren inlemna Rysslands ultimatum [3]), afreste han den 21 April till arméen. Några utdrag ur kejsarens samtal med grefve Carl Löwenhielm vid denna tid äro ganska betecknande och torde af denna orsak här försvara sin plats.

Den 18 April yttrade Alexander bland annat till grefve Löwenhielm, sedan han talat om sin nära annalkande resa och om sakernas ställning i allmänhet:

»Jag sätter ej någon tro till alla dessa underhandlingar, som man bringar å bane. Man vill endast bedraga, och hvem helst som underhandlar med Napoleon, skall alltid bli narrad. Jag ändrar i intet afseende mitt sätt att gå tillväga. Jag ämnar snart afresa till arméen, i fall fransoserna öfvergå Weichseln, och jag skall då sätta äfven mina trupper i rörelse. Jag är lugn och hyser fullkomligt förtroende till eder konung och till H. K. H. kronprinsen, och jag ber eder säga dem å mina vägnar, huru lifligt jag känner och uppskattar värdet af deras ädla och uppriktiga förbindelser med mig.»

»Jag fruktar», inföll Löwenhielm, »att man begagnar sig af E. M:ts resa för att öfvertala E. M. att inlåta sig i underhandlingar och bevilja ett möte med Napoleon. Men betänk, sire, att det icke är Edra vänner som gifva dylika råd!»

»Hvad eder fruktan för ett möte angår», svarade Alexander, »så kan ni vara lugn; jag vill ej hafva något sådant. Man bör ej råkas, när man endast har oangenäma saker att säga hvarandra, och den tid är numera försvunnen då man kunde sjelf uppgöra sina tvistigheter. I fall man vill underhandla på de grun-

---

[3]) Se Bignon, p. 481 f.

der som blifvit föreslagne af kronprinsen [4]), må så vara, man får då lyssna till dem; men aldrig skall jag aflägsna mig från Sverige eller handla emot det intresse och de öfverenskommelser, som nu utgöra sambandet oss emellan!» [5]).

Samma dag Alexander afreste till hären (eller den 21 April) hade grefve Löwenhielm ett nytt företräde hos honom, i anledning hvaraf grefven skrifver [6]):

»Kejsaren har befallt mig för E. M. förnya uttrycket af hans känslor. Han reser i den säkra öfvertygelsen, att ingen underhandling skall kunna vara i stånd att förekomma en brytning och att hans förnämsta styrka uti det förestående kriget utgöres af det band som förenar honom med Sverige, äfvensom af H. K. H. kronprinsens råd och krigiska medverkan. Kortligen sire, man kan omöjligen ega mer beslutsamhet, mera verkligt mod och själslugn än de kejsaren eger, och då man dertill lägger den kunskap, han förvärfvat om sin fiendes karakter och planer, kan jag icke inse, att någon skulle kunna vara i stånd förmå kejsaren öfvergifva den bana, han sjelf valt för sitt handlingssätt och den hans egen heder och säkerhet för honom utpeka. E. M. kan då med fullkomligt förtroende till kejsarens tänkesätt och handlingar öfverlemna sig åt de ansträngningar, E. M. står färdig att använda till beredande af Sveriges lycka och Nordens oberoende.»

Anländ till Wilna, beredde sig kejsar Alexander i afseende på *sättet för krigets förande* att följa de råd kronprinsen gifvit honom. Han förkastade derföre deras mening, hvilka i likhet med general *Armfelt* [7]) och an-

---

[4]) Hänsyftning på det svar som blifvit lemnadt grefve Neipperg (se sid. 147) och hvilket Carl Johan meddelat kejsar Alexander.

[5]) Depesch från grefve Löwenhielm, den 18 April 1812.

[6]) Depesch af den 21 April s. år.

[7]) Jfr general Armfelts bref (Maj—Juli 1812). Man finner deraf att generalen, som i Maj s. år begaf sig till hären och i egenskap af ledamot af kejsarens enskilda krigskonselj följde högqvarteret, der uppehöll sig till Augusti månad, då han återvände till Petersburg. Han låg i ständig strid med de styrande i kej-

dra föreställde sig att ryssarne borde taga initiativet till anfall och genast leverera en stor drabbning, samt föredrog att följa general *Phulls* plan, hvilken i hufvudsaken öfverensstämde med den, Carl Johan uppgjort. Enligt Phulls plan borde man undvika alla stora sammanträffningar, af denna orsak draga sig tillbaka och först i ett på förhand upprättadt fast läger försöka att allvarsamt hålla fienden stången; den fiendtliga hären skulle på detta sätt småningom skingras och förstöras. hvilket i fall den segrade äfven skulle inträffa genom besvärliga marscher, brist på förplägning o. s. v., medan ryska hären förstärkte sig genom förening med sina reserver och derigenom gjorde sig beständigt skickligare till anfallskriget. Det var också klart, att det stora missförhållandet mellan de begge makternas disponibla härar först då kunde jemnas till ryssarnes fördel, om det lyckades dem att genom krigets förlängning och utsträckning småningom tillintetgöra de fiendtliga massorna. Sålunda var Phulls operationsplan sannolikt den som bäst svarade emot de förhandenvarande förhållandena och syntes lofva mesta framgång. Deremot behandlade kejsar Alexander den s. k. *Polska frågan* med en försigtighet och grannlagenhet, hvilka icke öfverensstämde med Carl Johans åsigter [8]).

---

sarens krigsråd, såsom Bennigsen, Phull, m. fl., samt gjorde sig genom omogna och förhastade rådslag alltmera otjenlig till den höga förtroendeplats vid Alexanders sida han eftersträfvat i detta krig. Ehuru kejsaren alltid bemötte A. med oändligt mycken godhet, kunde han dock af denna orsak omöjligen göra afseende på hans åsigter, hvadan A. tog det kloka partiet att lemna skådeplatsen för så många ränker och för ett krigssystem, som han så i grunden förkastade under uttryckandet af de största olycksspådomar för Ryssland. Vi skola straxt återträffa honom i Åbo.

[8]) Man vet, att *Oginsky* 1811 och 1812 sökte formå kejsar Alexander att gå Napoleon i förväg och af ryska Polen upprätta en sjelfständig, med Ryssland förbunden stat under namn af storfurstendömet Litthauen, äfvensom att prins *Adam Czartorisky* sedan barndomen hos kejsaren närt välvilliga känslor i fråga om det olyckliga Polens återställande. Den numera till ryss förvand-

Den 9 Maj lemnade Napoleon Paris, sedan han befallt sin adjutant grefve Narbonne till ryska högqvarteret öfverbringa några meddelanden af fredlig syftning. Han inträffade den 16 Maj i Dresden, hvarest han såg kejsaren och kejsarinnan af Österrike, konungen af Preussen med flere notabiliteter. Narbonne misslyckades fullkomligt i Wilna. Då afreste Napoleon den 29 Maj från Dresden och satte sina härar i rörelse emot preussisk-ryska gränsen. Han öfvergick Niemen med hufvudstyrkan af sin här den 24 Juni, och höll den 29 samma månad sitt intåg i Wilna, hvilken stad ryssarne frivilligt öfvergåfvo, i det de beredde sig att enligt Phulls plan börja återtåget mot det befästade lägret vid Drissa.

Enligt alla sakkunniga personers intyg hade Napoleon bort stanna i Litthauen och här allvarsamt sysselsätta sig med att återupprätta *konungariket Polen*, denna Rysslands urgamla fiende, en dristig och tapper nation, med hvars biträde han troligen lyckats åtminstone för någon tid att uppehålla sitt onaturliga och folk-fiendtliga regerings-system. Men i stället inskränkte kejsaren (bunden genom fördrag med Österrike) sig i detta afseende till några lama och afkylande åtgärder, samt föredrog att fördjupa sig i det inre Ryssland på allt större afstånd från sina kommunikationer, uti ett land, redan af naturen mindre väl försedt med lifsförnödenheter, och hvars ödslighet och brister mångdublades genom det barbariska krigssystem fienden valde.

lade *Armfelt* arbetade ifrigt i samma riktning och uppsatte till och med på kejsarens befallning en egen konstitution för Polen, men nu i det afgörande ögonblicket tvekade denne förmodligen af fruktan att Napoleon skulle skörda större nytta af Litthauens återställande än Alexander sjelf; man måste också medgifva, att denna åsigt var en klar följd af den Phullska operationsplanen, enligt hvilken ryska Polen skulle lemnas åt sitt öde och sålunda *icke* borde organiseras till fördel för en efterföljande fiendes befarade planer att återställa *hela* Polen och förvandla kriget till ett nationalkrig mellan ryssar och polackar.

Vi fullfölja här berättelsen om krigshändelserna ända till fransmännens intåg i Moskwa och denna stads brand, änskönt vi derigenom något anticipera på tilldragelserna och för att framdeles slippa återkomma dertill. Napoleon anlände till Witepsk den 28 Juli, jagade ryssarne från Smolensk den 18 Augusti, samt fortsatte derifrån marschen emot Moskwa, monarkiens vagga, den heliga staden, Rysslands Jerusalem, der han föreställde sig att freden skulle undertecknas, sedan fienden till kejsarens harm och förtrytelse syntes hafva för afsigt att planmässigt undvika en hufvuddrabbning, efter hvilken han och hela hären lika ifrigt längtade.

Under tiden fullföljde kärnan af ryska hären under Barclay de Tolly återtåget från Drissa emot Moskwa, dit kejsar Alexander på förhand begaf sig, för att rekrytera hären samt mana nationen till nya, oerhörda ansträngningar och uppoffringar... Den 29 Augusti aflöste general Kutusoff Barclay de Tolly i befälet öfver ryska hufvudhären, och den 7 September levererades den blodiga slagtningen vid Borodino, hvilken öppnade Moskwas portar för fransoserna, hvilka der inträngde den 14 och 15 September. Den 16, 17, 18 och 19 samma månad härjades den heliga staden af lågorna, hvarefter Napoleon (den 24) inlät sig i underhandlingar med kejsar Alexander, hvilka dock blefvo utan följd. Genom de trenne blodiga dagarne vid Kliastitsy (den 18, 19 och 20 Augusti) räddade furst Wittgenstein St. Petersburg från den närmast öfverhängande faran, och tvang fransoserna att gå tillbaka öfver Düna.

Det är intressant att erfara, huru under fälttågets fortgång kejsar Alexander, i den mån det stora afståndet eller kejsarens närvaro vid hären tillät honom det, gjorde sig en ära af att i allt det väsendtliga följa de råd, kronprinsen gifvit och fortfor att gifva honom. Detta finner man bekräftadt af de begge höga personernas brefvexling. Sålunda skref kejsar Alexan-

der till Carl Johan [9]) (den 4 Juli) bland annat följande:

»Genom de underrättelser, grefve Löwenhielm lemnar E. K. H., äfvensom genom bifogade bulletiner, får E. K. H. se, att jag trogen de grundsatser som framställas i E. K. H:ts bref, och hvarom det sista med så mycken följdriktighet erinrar, drager ut på tiden med kriget och i följd af fiendens öfverlägsenhet i truppernas antal drager mig tillbaka i ändamål att samla mina krafter emot en position vid Düna, den jag i denna syftning låtit befästa. Emellertid har jag befallt andra arméen gå anfallsvis tillväga, och vill fortfarande underrätta E. K. H. om tilldragelserna under detta betydelsefulla krig. Jag ber E. K. H. vara öfvertygad derom, att alldenstund det nu en gång blifvit börjadt, *är mitt fasta beslut att låta det räcka åratal, skulle jag också blifva tvungen att strida på Wolgas stränder!*»

Å sin sida försummade Carl Johan intet tillfälle som erbjöd sig för att stålsätta kejsar Alexander i dess föresats att uthärda i den började kampen. Han skref (den 2 Juli) till grefve Löwenhielm, som följt kejsaren till högqvarteret, följande: »Staternas förfall är ofta endast en olycklig följd af räddhåga och tvekan. Ni bör, min grefve, särskildt bemöda er att befästa den ståndaktighet, hvilken sakernas belägenhet framkallat. Några motgångar betyda ingenting. Krigshistorien har sedan 20 år knapt att berätta om annat än — nederlag. Lord Wellington är den ende, som satt en gräns för dem. Hans framgångar böra gifva lyftning åt deras åsigter och planer, hvilka innehafva befäl, och grundade förhoppningar mana att följa hans taktik. Emellertid är kriget, som ni vet, min grefve, ett spel hvaruti slumpen ofta spelar förnämsta rollen. I sjelfva verket afgöra två eller tre regementen obetänksamt framkastade ofta utgången af en sammanträffning. Som allmän grundsats kan man säga, att segren tillhör de ihärdi-

[9]) Bil. N:o 29

gaste. Krigskonsten består egentligen också deri att undvika hufvuddrabbningar, under det man bemödar sig att småningom skingra och förstöra sin fiendes leder. Den här, kejsaren har att bekämpa, är sammansatt af så många olika beståndsdelar, att det är möjligt att uttrötta den och förlama dess verksamhets-förmåga, innan man inlåter sig i en afgörande träffning med den. Förenad är den fruktansvärd, emedan den anföres af en fältherre, van att segra och alltid otålig att anfalla fienden: delad bör den deremot falla ett offer för Nordens klimat och öcknar!»

Den sakkunnige läsaren dömer lätt, i hvad mån kejsar Alexander fann sig af omständigheterna uppfordrad att följa dessa råd. För öfrigt vittna de bref, Carl Johan vid samma tid tillskref kejsaren och grefve Löwenhielm om den oro han erfor vid underrättelsen om de af Napoleon tagne mått och steg i syftning att återställa Polens sjelfständighet. Med anledning häraf uttrycker han sig i en skrifvelse till Alexander af den 6 Juli (1812):

»Det skulle vara ledsamt, om kejsar Napoleon skulle lyckas verkställa sin plan att återupprätta konungariket Polen! Det är att beklaga, sire, att vi uti en sak af så stor vigt ej gått honom i förväg. Jag har längesedan sagt general Suchtelen min tanka i detta ämne; men ehuru tillfället att välja en konung i Polen synes för närvarande vara förloradt för Ryssland, anser jag icke destomindre nödvändigt att fortfarande vara betänkt på detta förslag genom kronans erbjudande at prins Poniatowsky.»

Några dagar sednare (den 13 Juli) skref kronprinsen i samma ämne till grefve Löwenhielm:

»Uppbjud hela er förmåga, min grefve, för att rycka Polen undan kejsar Napoleon. Det är slut med Norden och Orienten, om han lyckas blifva herre öfver en så eldfängd nation som den polska. Tankan att förstöra ryska väldet skall göra den fullkomligt besinningslös. De skola blindt taga fram, gjuta sitt blod och offra allt

som är dem öfrigt för att nå detta mål. De skola vara långtifrån att tänka, att ryska rikets styckande skall bereda dem nya bojor, att österns störtande ej skall sätta en gräns för deras olyckor, samt att äregirigheten och politiken redan uppgör planer att föra dem till Ganges' stränder.»

Vi hafva redan visat, huru Napoleon sjelf skingrade den fruktan, Carl Johan i detta hänseende hyste. Emellertid sysselsatte sig kronprinsen våren och sommaren 1812 med storartade och ganska kostsamma *rustningar* i och för den tillämnade expeditionen till Seland. Den 17 Juni anlände ryska generalen Fock från Finland till Örebro med anmälan å general Steinhells vägnar, att den enligt fördrag lofvade ryska kåren redan var färdig till afsegling och de för transporten bestämda skeppen försedde med lifsmedel, o. s. v. Äfven i svenska krigsdepartementet rådde en ovanlig verksamhet, och de till expeditionen utsedda svenska trupper sattes i tjenstfärdigt stånd för att vid första order kunna uppbryta. De punkter, hvarest de särskilda regementena skulle embarkera, voro utsedde [10]), och för att underlätta och befordra transporten af trupperna, belägrings-artilleriet m. m., ingingos öfverenskommelser med köpmän, hvilka beredvilligt [1]) ställde sina handelsfartyg till regeringens förfogande. Öfveramiralen friherre Puke [2]) erhöll öfverstyrelsen vid embarkerings-förberedelserna i alla svenska hamnar och utnämndes till öfverbefälhafvare för flottan och transport-expeditionen. Till samlings och afgångspunkt för hela den förenade expeditionen utsågs

---

[10]) De voro 1) Stockholm och Dalarö (hvarest embarkerings-arbetena leddes af amiralen baron Stedingk); 2) Westervik (öfveruppsyningsman: major Funck); 3) Carlskrona och Carlshamn (öfveramiralen Puke); 4) Ystad (major Polheimer); 5) Landskrona (major Dorph, begge de sistnämnde under Tolls order), samt 6) Göteborg (öfverste Brandt). Bref från C. Gyllensköld till Carl Johan, Örebro den 21 Juli 1812.

[1]) Bil. N:o 30.

[2]) Bil. N:o 31.

Landskrona, äfvensom den gent emot på Seländska kusten belägna orten Wedbäck syntes erbjuda de flesta fördelarne såsom debarkeringsställe. Dessutom skulle en observations-armé sammandragas längs norska gränsen och fördelas i trenne kårer, hvaraf den första kåren skulle förläggas i och omkring Uddevalla, den andra i Carlstad och den tredje i Jemtland [3]).

Sålunda fattades å Sveriges sida hvarken verksamhet eller beredvillighet för att i förening med ryssarne i rättan tid verkställa det öfverenskomna krigsföretaget mot Seland, o. s. v., och för att i Norge bereda sinnena på den väntade förändringen. fortsatte kronprinsen sina hemliga underhandlingar med grefve Wedel [4]); men hindren emot företaget uppväxte från ett helt annat håll. Englands betänkligheter att biträda Petersburgerfördraget samt att med subsidier och sin flotta understödja våra planer på Norge; sakernas ännu oafgjorda ställning i Ryssland, hvarest någon afgörande drabbning ännu icke inträffat, hvilken kunnat tvinga Napoleon att minska de ansenliga krafter han egde i Norra Tyskland; fruktan för en brådstörtad fred mellan Napoleon och Alexander, hvars ihärdighet och karakters-fasthet ännu var alltför litet pröfvad för att kunna ingifva fullkomlig trygghet, samt ändtligen otillräckligheten af de stridskrafter, hvaröfver Sverige skulle komma att förfoga till operationerna i Tyskland (isynnerhet som Preussen ännu följde Napoleons fanor), sedan vi till Selands bibehållande skulle hafva der qvarlemnat 10 à 12,000 man — — alla dessa skäl, men hufvudsakligen saknaden af Englands biträde förmådde Carl Johan att tillsvidare intaga en afvaktande, men alltid väpnad ställning. Emellertid fullföljde han med oförminskad ifver Sveriges rustningar, och nekas kan icke, att ensamt dessa de-

[3]) Betänkande egenhändigt uppsatt af M. F. Björnstjerna (då chef för fältmarskalken grefve Essens stab), benämndt: »*Descente en Zelande, 1812.*» Utförlig handling, som dock synes egnad att företrädesvis intressera militärer.

[4]) Bil. N:o 32.

monstrationer, hvartill vi funno oss inskränkte, voro under sakernas dåvarande ställning för våra bundsförvandter lika fördelaktiga som ett verkligt anfall. De hade tvungit Napoleon att emellan Weichseln och Östersjön lemna tvenne armé-kårer af tillsammans 60,000 man. De trupper, han begärt af hofvet i Köpenhamn, för att i Norra Tyskland aflösa franska observationsarméen, den han ville använda i Ryssland, kunde icke lemna Danmark i följd af Sveriges hotande ställning.

Sådan var ställningen, då Carl Johan *i slutet af Juli månad* med yttersta otålighet afbidade svar å de framställningar han gjort i London [5]) angående Englands kraftiga understöd och verksamma biträde vid våra krigsplaners utförande. Äfven började kronprinsen vid samma tid finna den plan kejsar Alexander dittills följt i afseende å krigets förande mindre tillfredsställande i längden, hvadan han (den 2 Augusti) rådde honom [6]) å ena sidan att icke längre undvika en sammandrabbning med franska hufvudhären, samt å den andra att kasta större stridskrafter in i Tyskland, der förena sig med svenskarne, förstöra Rhenförbundet och tvinga Napoleon att hasta tillbaka. o. s. v. Redan i medlet af Juli (1812) hade han anförtrott förra preussiska statsrådet (sedermera fältmarskalken) grefve *Gneisenau* hela hemligheten af sin plan [7]), och för honom upprepat, hvad han samtidigt sade Thornton och Suchtelen, nemligen att Sverige gjort ofantliga kostnader för att sätta sin armé i

---

[5]) C. Gyllensköld skrifver (den 21 Juli 1812) till kronprinsen: »Thornton anförtrodde mig i morse, att han genom bref från en nära vän nyss emottagit högst tillfredsställande nyheter angående ett skyndsamt afgörande af subsidie-frågan; han tror att underrättelsen härom skall inträffa med den första paketbåten och till och med förrän man i England hunnit få veta, att freden blifvit underteckmad här.»

[6]) Bil. N:o 33.

[7]) Bref från Gneisenau till grefve Münster, London den 22 Augusti 1812, se Lebensbilder von baron Hormayr, tredje delen. Jfr Das Leben des Ministers Freiherrn vom Stein, von G. H. Pertz, Berlin, 1851, III, 94 ff.

stånd och att kronprinsen med sin egen förmögenhet dertill i väsendtlig mån bidragit; att allt detta skett för att icke förlora tid, i händelse England genom beviljande af de nödvändiga medlen satte Sverige i stånd att gagna den allmänna saken på samma gång som sin egen, men om brittiska regeringen vägrade att sluta sig till vårt förbund med Ryssland och understödja oss med subsidier m. m., skulle Sverige förblifva lugnt.

Kort härefter öfvertalade äfven kronprinsen engelska sändebudet Thornton att i egen person begifva sig till England för att upplysa vederbörande om sakernas verkliga ställning och påskynda ett afgörande beslut. Han sade till honom: »Ni ser den drift vi lägga i dagen vid alla ärendens behandling, men det skall blifva ingenting af alltsammans, i fall er regering ej kommer till vår hjelp genom att biträda våra planer och öka de provisoriskt beviljade subsidierna. Jag känner ert nit. Res sjelf till London! Tala för vår sak, som är alla oberoende staters, och förmå er styrelse att sätta oss i stånd att landstiga i Tyskland!»

Thornton afreste, och vi skola straxt omtala resultatet af hans resa.

Emellertid skyndade de stora krigshändelserna i Ryssland med en oroande fart och gjorde kejsar Alexander med hvarje dag mera otålig att få ett personligt sammanträde med kronprinsen, hvarom redan någon tid varit fråga. Vi gå något tillbaka i vår berättelse, dels för att redogöra för de egna omständigheter, hvarunder nämnde möte beramades, dels för att förbereda läsaren på åtskilliga af de maktpåliggande och utomordentligt intressanta förhandlingar, hvilka dervid förekommo.

Under känslan af sin egen bristande förmåga hade kejsar Alexander, alltsedan frågan att bryta med Frankrike blifvit allvarsamt bragt å bane, flere gånger uttryckt den önskan, att Sveriges kronprins öfvertoge högsta befälet öfver ryska hären under det förestående fälttåget. Redan i April månad 1811 talade han härom med Stedingk, som på hög befallning svarade, att prinsen

omöjligen kunde lemna Sverige, så länge han under sin adoptiv-faders sjukdom egde förtroendet att förestå regeringen, o. s. v. Straxt efter grefve C. Löwenhielms ankomst till Petersburg året derpå återkom kejsaren till samma ämne och föreskref Rysslands dåvarande sändebud vid hofvet i Stockholm, baron Nikolai, att föreslå ett möte med kronprinsen, hvarunder de kunde utan förbehåll och utan fruktan samtala och rådgöra öfver Nordens stora gemensamma intressen. Vi behöfva icke anföra de talande och giltiga skäl, hvilka förmådde prinsen att afböja detta anbud äfven nu, *innan* fördraget blifvit afslutadt med Ryssland, *innan* svenska nationen ännu egde den ringaste kunskap om det nya system, Carl Johan ämnade följa, samt *medan* försigtigheten kräfde att Sverige ännu syntes iakttaga en neutral ställning, isynnerhet mot Frankrikes väldige beherrskare.

Emellertid utbröt kriget mellan Ryssland och Frankrike. Hvar och en känner [8]) den oerhörda oreda, som gjorde sig gällande vid ryska högqvarteret alltifrån fälttågets början. Ingen enhet i besluten; ingen vilja nog mäktig att imponera på de öfriga och bjuda lag genom öfverlägsenhet i åsigter och planer; nästan hvar och en hade sina egna föreställningar om hvad omständigheterna och den hotande nödvändigheten syntes kräfva, och *Phull*, och *Armfelt*, och *Bennigsen*, och *Barclay de Tolly*, och *Paulucci* m. fl. m. fl. afgåfvo oftast lika skiljaktiga råd, som de vanligen voro enige uti att inbördes hata och afsky hvarandra.

Under sådana förhållanden öppnade kejsar Alexander fälttåget genom ett methodiskt återtåg, först emot det befästade lägret vid Drissa, och derifrån på vägen åt Moskwa. Hvem undrar, om kejsaren då mer än någonsin skulle erfara behofvet af en erfaren och kraftfull härförare att sätta i spetsen för sina härar! Han skulle fortfarande gerna velat se Carl Johan på denna högvigtiga plats, men som han ej vågade hoppas, att

[8]) Jfr Steins Leben, III, 64 ff. och 100 ff.

han skulle vilja emottaga densamma, förnyade han i Drissa sina ansträngningar för att bestämma kronprinsen till ett personligt sammanträffande, hvarunder han hoppades kunna öfvertala honom att åtminstone taga en mera direkt del i operationerna genom afgifvande af nyttiga råd, o. s. v. Han uppdrog general Suchtelen att härom i förtroende tala med prinsen, och vände sig äfven till grefve Löwenhielm, hvilken derom inberättade till sitt hof. Grefven erhöll på grund häraf befallning att svara, att »kungen af vänskap för kejsaren lemnat sitt bifall till kronprinsens afresa, med vilkor att det endast blef fråga om ett möte, ty befälet öfver de ryska arméerna skulle medföra en lång frånvaro, hvilken ej kunde vara annat än ganska skadlig för Sverige under förhandenvarande omständigheter» [9]).

Å sin sida hade Carl Johan flera skäl, hvilka föranledde honom att vid denna tid önska ett möte med kejsar Alexander. Utom de politiska och militäriska frågor, som borde behandlas, var Englands ännu oafgjorda medverkan ett hufvudsakligt hinder för den stora Selandska operationens företagande. Detta hinder borde undanröjas. Dessutom började redan Napoleons fortskyndande segertåg i Ryssland slå hela Europa med förvåning och fruktan. Under sådana förhållanden var det för kronprinsen af intresse att personligen lära känna sin nya bundsförvandts tankar om sättet att gå tillväga då ett uppskof syntes rådligt. Prinsen torde äfven önskat att närmare utforska till hvad grad man kunde göra räkning på kejsarens karakter och uthållighet; på hans vilja, förmåga och beslut att i hvad händelse som helst befordra Sveriges intresse på sätt han sig dertill förbundit. Mycket af hvad de kunde önska förtro hvarandra egnade sig dessutom ej att skriftligen afhandla, och några timmars samtal kunde uträtta mer än flere månaders brefvexling.

Kejsar Alexander åter, vi upprepa det, hoppades alltjemt kunna förmå kronprinsen att personligen leda

---

[9]) Depesch från grefve Engeström till grefve C. Löwenhielm.

ryska arméernas operationer, och hvad skriftliga bemödanden hittills icke förmått uträtta beräknade han att vinna genom enskild öfvertalningsförmåga.

En resande engelsk sjöofficer, amiral Bentink, ett slags högflygande äfventyrare, uppträdde oförmodadt på eget bevåg och lyckades leda frågan om detta sammanträde i verkställighet. Sättet hvarpå han gick till väga saknar ej heller sin märkvärdighet. Bentink anlände under riksdagens lopp till Örebro. Han var lika dristig och oförvägen, som han i allt annat var öfverdrifven och besynnerlig, för öfrigt en stor vacker karl, som förde sig ädelt och talade ganska väl. Ingen i Örebro egde kunskap derom att han låg i uppenbar delo med engelska ministéren, var öfverhopad af skulder och sökte lyckan i fremmande land. Då äfven Thornton i detta afseende delade okunnigheten med alla andra, gjorde han följaktligen ingen svårighet vid att föreställa honom vid hofvet.

Alldenstund Bentink visste, att vigtiga underhandlingar voro å bane i svenska kabinettet samt att kronprinsen egentligen var den som gaf riktning åt de stora händelserna i Norden, begärde och erhöll han företräde hos honom. Prinsen befann sig just inbegripen i ett lifligt samtal med ryska generalerna Suchtelen och Fock, då man kl. 8 om aftonen den 18 Juni för honom anmäler amiral Bentink såsom engelsk resande och svåger med Pierrepont, f. d. engelsk minister i Sverige. Thornton förestållde honom (som vi nämnt), och prinsen mottog honom med sin vanliga höflighet och belefvenhet.

Bentink antog genast hållningen och tonen af en man, som var invigd i sin regerings hemligheter, och sade sig resa för att träffa kejsar Alexander. Då samtalet i följd häraf leddes på de allmänna angelägenheterna, lät prinsen undfalla sig ett ord angående förslaget af ett möte med kejsaren, utan att emellertid anförtro Bentink något uppdrag i detta hänseende; men amiralen underlät icke att noga taga vara på detta uttryck,

tryck för att begagna sig deraf till sin fördel. Emellertid afreste han, och man glömde snart i Sverige hans lika oförmodade som korta besök.

Anländ till ryska högqvarteret i Drissa, lyckades han att blifva föreställd för kejsaren, i det han angaf sig såsom den der egde meddelanden till H. K. M. å kronprinsens af Sverige vägnar. Detta föregifvande var nog för att skaffa Bentink ett artigt emottagande af kejsaren, som fann honom alldeles i sin smak och isynnerhet mycket lifvad för den goda saken. Han hade alltså ej skäl att tro annat, än att han stod väl hos engelska ministéren, samt tilltalade honom på grund deraf utan förbehållsamhet bland annat på sätt som följer:

»Det vore önskligt, att er regering biträdde mitt fördrag med Sverige och försåge kronprinsen med de nödvändiga medlen för att verksamt öppna fälttåget.»

Bentink. »Visserligen! Engelska regeringen har i detta afseende också redan fattat sitt beslut, och det återstår endast att öfverenskomma om det sätt, hvarpå Sveriges medverkan bör ske.»

Alexander. »Men jag står just i beråd att hafva ett möte med kronprinsen för att med honom samtala såväl om denna som andra angelägenheter af vigt.»

Bentink. »Prinsen har uppdragit mig att för E. M. uttrycka den lifliga önskan, äfven han hyser i detta afseende.»

Alexander. »Nåväl, må ni då å mina vägnar försäkra kronprinsen, att jag i detta afseende lika lifligt delar hans önskan, ehuru omständigheterna för ögonblicket fordra min närvaro i Moskwa; men så snart jag efter vid pass en vecka derifrån återvänder, skall jag vara till hans förfogande, öfverlemnande åt honom att efter eget behag utse stället, der mötet kan ega rum.»

Sedan han sålunda lyckats att förmedelst förslagenhet och djerfhet göra sig till en slags mellanlänk mel-

lan kejsar Alexander och kronprinsen, återvände Bentink till Sverige. Han trodde sig nu redan vara en politisk person, bestämd att spela en roll i Norden, och hans lycka syntes vara fullkomlig, då han i Örebro åtnjöt den äran att meddela Carl Johan kejsar Alexanders helsning. Han yttrade till den förstnämnde:

»Bestämd att uthärda kampen till det yttersta, har kejsaren uppdragit mig för E. K. H. uttrycka dess lifliga önskan att muntligt öfverlägga med E. H. uti hvilken stad vid Östersjön, Ni sjelf behagar bestämma, Reval, Petersburg, Åbo» . . .

Kronprinsen, som likväl börjat ana något oråd, fästade sig ej särdeles vid detta Bentinks tal emedan han började misstänka att amiralen i detta fall snarare uttryckte sin egen önskan än ett af kejsaren lemnadt uppdrag.

Han svarade väl att han gerna skulle se kejsaren och att Åbo kunde dertill synas vara en lämplig ort; och han tillade: »Jag skulle hafva föredragit att begifva mig till och med till kejsarens högqvarter, om det varit mig möjligt vara så länge frånvarande; men riksdagsgöromålen och krigsrustningarne, hvilka måste påskyndas med största drift, motsätta sig denna önskan. För öfrigt är det af väsendtlig vigt, att Stora Brittannien biträder våra fördrag med Ryssland och formligt förbinder sig att understödja oss med sina flottor och sina subsidier. Jag hoppas, att kejsaren skall göra sitt bästa, för att i London ge fart åt dessa vigtiga föremål.»

I sjelfva verket hade kejsaren [10]) befallt öfverstelöjtnant Brakel åtfölja Bentink till Sverige, med tillstånd

[10]) Vi anföra ur ett bref från Alexander till general Suchtelen, dat. den **14** Juli (n. st.) **1812**, hvilket Bentink medförde, följande strof: »Bentink har behagat mig rätt mycket. Han skall gifva eder del af våra samtal. Då jag bemyndigat honom att som kurir till prinsen-regenten affärda den officer som följer honom, beder jag er understödja honom i afseende på denna hans åtgärd. Försäkra svenska kronprinsen att jag beslutit fullfölja striden till det yttersta, och att jag icke ser någon annan räddning för Europa och för oberoendets sak.»

för den sistnämnde att derifrån låta honom fortsätta resan till London. På detta sätt erhöllo vederbörande i England hastig och säker underrättelse om dessa vigtiga tilldragelser, och Bentink hoppades göra sig väl förtjent såväl af prinsen-regenten som af lord Castlereagh; men ingendera höll honom räkning för denna inblandning i saker som icke angingo honom. Thornton erhöll en skrapa derföre att han presenterat honom, och Bentink försvann lika hastigt från skådebanan, som han der uppträdt; hans steg i Ryssland blefvo likaledes förklarade hafva egt rum utan engelska regeringens bemyndigande, hvarför Bentink hämnades med att i samråd med danska ministern i Petersburg, baron Blome, spinna ränker i syftning att omintetgöra våra planer på Norge.

Så snart amiral Bentink afrest från det kejserliga högqvarteret i Drissa, kallade kejsaren till sig grefve Löwenhielm och förtrodde honom att han uppdragit Bentink att i Stockholm förnya förslaget om ett sammanträde med kronprinsen, emedan amiralen som afginge till England visat sig ganska benägen att påskynda afslutandet af Sveriges underhandlingar i London. Kejsaren yrkade lifligt på mötet med kronprinsen och återkom slutligen till sin ofta yttrade önskan att H. K. H. måtte öfvertaga befälet af de ryska arméerna, »ty» (tillade han) »jag är öfvertygad att det blir här som de afgörande slagen komma att gifvas, och att om kronprinsen vill kommendera mina arméer skola de alltid blifva segrande: min erkänsla mot honom skall blifva desto större och Sverige eger alltid någon general åt hvilken ni kunde anförtro landstigningen på Seland.»

Grefve Löwenhielm, som föresåg att ett personligt möte skulle hafva dessa förslager till följd, skrifver i anledning deraf till kronprinsen: »Jag anser det alltid vara nödvändigt för det goda förståndet och det allmännas intresse att E. K. H. sammanträder med kejsaren, åtminstone på ett par dagar, t. ex. på Sveaborg; att neka skulle sätta kejsaren i en ledsam förlägenhet,

helst han nu har det högsta behof af E. K. H:ts råd och erfarenhet» (1/8 Juli 1812).

Då kejsaren sålunda formligen begärt detta möte var det för kronprinsen föga annat att göra än begära konungens bifall till dess antagande. En kurir afgick till Petersburg med befallning till grefve Löwenhielm att meddela detta bifall och föreslå herregodset *Fagervik* (mellan Åbo och Petersburg) till mötesplats. Det bref kronprinsen i anledning häraf skref till grefve Löwenhielm är intressant (se Bil. N:o 34 af den 2 Aug. 1812).

Kort härefter (den 5 Augusti) infann sig general Suchtelen hos prinsen för att säga honom, att kejsaren beslutat resa kronprinsen till mötes ända till Åbo, hvilken stad således vore bestämd till mötesplats och att det endast återstod att öfverenskomma om tiden. Härpå svarade prinsen att han hoppades i medlet af månaden, då riksdagen med säkerhet borde vara afslutad, kunna begifva sig af; att han ämnade taga vägen öfver Torneå, för att ej bero af vindarnes nyckfullhet, hvilken gjorde alla säkra beräkningar omöjliga. General Suchtelen skyndade att underrätta generalguvernören i Finland, grefve Steinhell, härom, på det han kunde vidtaga nödiga mått och steg, och prinsen inbjöd general Suchtelen att vara sig följaktig under resan.

Tvenne dagar derefter (den 7 Augusti) afreste H. K. H. till Stockholm för att inspektera trupperna och debarkerings-förberedelserna. Han hade äfven rörande sinnesstämningen i hufvudstaden och de ränker hvilka der spunnos af *Hr de Cabre* och Danmarks chargé d'affaires grefve *Baudissen* inhändigat oroande rapporter [1]), hvilka syntes fordra hans närvaro, för att söka göra slut på allt detta trassel som bedrefs i ändamål att utså misstroende, förskräcka sinnena och framkalla hinder emot regeringens åtgärder. Under vägen helt nära Westerås möter honom en rysk officer, vid namn Bou-

---

[1]) Bil. N:o 35.

tiaguin, medförande ett bref från kejsar Alexander [2]), hvari kejsaren säger sig skola innan kort afresa till St. Petersburg för att der invänta svar från kronprinsen på det förslag, han genom Bentink gjort rörande ett möte. Den höge brefskrifvaren röjde äfven en viss ängslan för sin hufvudstads öde, och slutade med att framkasta ett ganska oväntadt förslag, nemligen *att den förenade ryska och svenska, till företaget mot Seland bestämda arméen, skulle landstiga i Reval för att betäcka Petersburg.*

Detta i öfrigt alltigenom ganska vänliga och uppriktiga bref gaf emellertid mycket att tänka på. Förslaget att med svenska arméen landstiga i Reval innefattade redan ett betänkligt afvikande från våra i traktater bestämda öfverenskommelser med Ryssland, och förutsatte ett fullkomligt afstående ifrån planen att medelst ett anfall mot Seland *först* komma i besittning af Norge. Kronprinsen låtsade emellertid om ingenting. De å ömse sidor uppgjorda planerna voro underkastade så många omvexlingar och till den grad beroende af händelserna, att det nästan var omöjligt att envist hålla sig dervid, och ännu hade England icke uppriktigt biträdt våra syftemål. Det är väl sannt att en landstigning i Reval skulle utgöra en fördel för danskarne, hvilka derigenom skulle bringas ur sitt trångmål; men å andra sidan ville prinsen icke gifva kejsaren rätt till skäliga klagomål, hvilket han otvifvelaktigt skulle hafva gjort, om han vägrat att understödja hans hufvudstad. Hans första tanke var derföre den, att (i händelse kejsaren fortfor med sitt yrkande) med 20,000 man begifva sig till Finland, der förena sig med finska armé-korpsen och kasta sig på Napoleons venstra flygel, i fall han ställde sitt tåg mot Petersburg. För att rättfärdiga detta afvikande från vår ursprungliga plan, ämnade han deremot af kejsaren begära att erhålla Finland som underpant, tilldess Norge, *Seland* och *Aland* blifvit

[2]) Bil. N:o 36.

formligt afträdda till Sverige. Förmodligen ville Carl Johan på detta sätt hålla sig skadeslös för de uppoffringar, man nu af honom äskade; eller var ej hans afsigt snarare att komma i besittning af Seland endast för att kunna erbjuda denna ö såsom ersättning för Norges afträdande? Vi anmärka i förbigående, att Carl Johan i allmänhet *icke* synes hafva varit vän af den politik som gick ut på att spränga och stycka danska staterna[3]), och om, såsom vi under loppet af vår berättelse få se, han understundom synes hafva hyst andra tankar, torde de härflutit snarare från lyckliga omständigheter, hvilka tycktes tillfälligtvis gynna dem, än från en förutfattad, med ihärdighet fullföljd plan.

Emellertid ingick vid denna tid underrättelsen om den seger, Wittgenstein vid Riga vunnit öfver Oudinot. Suchtelen och Nicolai, som kommo för att meddela prinsen denna nyhet, strålade af glädje och Suchtelen ansåg den som en borgen ej blott för Liflands och Curlands säkerhet, utan äfven för St. Petersburgs. Nyheten derom torde äfven derföre varit en balsam för kronprinsens hjerta, att den aflägsnade tankan på en landstigning i Reval och lemnade hopp att man skulle hålla sig vid den första planen, nemligen att först anfalla Danmark.

Emellertid togo våra underhandlingar med England ett betydande steg framåt genom lord *Cathcarts* ankomst till Örebro. Vi minnas med hvilket uppdrag herr Thornton åtagit sig att afresa till London. Han gick verkligen i Göteborg ombord för att fortsätta resan till England; men knapt hade han seglat några mil, förrän han möter ett engelskt skepp, ombord hvarpå den ädle lorden befann sig för att öfver Örebro fullfölja resan

---

[3]) Konungen yttrade en gång mot slutet af sin regering till samlaren af dessa Minnen vid fråga om eröfring af Seland: *»Bevare er Gud derifrån! Det skulle för Sverige blifva Nessi förgiftade mantel!»* Detta oaktadt synes Carl Johan bland alla Sveriges konungar mest fästat sig vid Carl X, hvars skandinaviska politik i så många afseenden liknade hans egen.

till St. Petersburg, hvarest han var bestämd att uppträda i egenskap af Englands utomordentliga sändebud.

Thornton begaf sig ombord på lord Cathcarts skepp, underrättade lorden om ändamålet med sin resa, och då han fann honom vara i full besittning af brittiska regeringens beslut angående Sverige, drog han ej i betänkande att inställa sin resa till London och återkom i lord Cathcarts sällskap den 12 Augusti till Örebro.

Följande dag befann lorden sig jemte Thornton på middag hos konungen. Hans första samtal med kronprinsen var af intresse, emedan Cathcart var en man af mycken klokhet, i stånd att bedöma den allmänna ställningens vigt och fullkomligt vuxen sin beskickning, ehvad preussaren baron Stein[1]) och andra derom än må hafva tänkt. Han var densamme som 1807 bombarderat Köpenhamn, och hade nu fått uppdrag att med kronprinsen och general Suchtelen öfverlägga om och fatta beslut angående den i fråga varande och länge påtänkta *svensk-engelsk-ryska* operationsplanen emot den gemensamma fienden.

Som bevis på general Suchtelens förtroende och klokhet vilja vi anföra följande drag. För att icke kompromettera sig med den engelske ambassadören i fråga om våra operationsplaner mot Norge eller Seland (som man ännu endast ofullkomligt kände i London), undvek han att se Cathcart, innan han haft ett förtroligt samtal med kronprinsen. Denne var ganska nöjd med detta om förutseende och diplomatisk finhet vittnande uppförande, och sade till Suchtelen, att om England fortfarande gjorde svårigheter vid att bifalla den i Petersburger-fördraget bestämda operationsplanen, och om denna makts anbud alltjemt blefve lika inskränkta, ämnade han icke inlåta sig i några vidlyftiga förklaringar med lord Cathcart, helst allt borde blifva bero-

---

[1]) Jfr Steins Leben, tredje delen.

ende af mötet i Åbo. »Sök för öfrigt», tillade prinsen, »göra min belägenhet begriplig för lorden. De 500,000 pund vi erhållit, äro redan uppslukade, och vi äro tvungna att anticipera. Säg honom, att vi behöfva en vida större hjelp, än den som hittills kommit till vår kunskap.»

Cathcart röjde sig i allt såsom en ovanligt beredvillig och hederlig man. Han försäkrade prinsen om engelska styrelsens uppriktiga benägenhet att understödja Sverige uti dess ansträngningar emot den gemensamma fienden, och han hoppades att H. K. H. skulle låta honom känna sina afsigter och sin operationsplan, på det man måtte kunna bestämma det sätt, hvarpå Englands flottor skulle kunna dervid medverka. Man kunde af hans tal lätt finna, att engelska hofvet hade i sigte en landstigning i Tyskland på Napoleons kommunikationer, en plan hvarför den outtröttlige och uteslutande tyskt sinnade baron *Stein* äfven oaflåtligt arbetat under sin vistelse i ryska högqvarteret och för hvilken han åtminstone skenbart lyckats vinna kejsar Alexanders bifall [6]). »General Suchtelen», tillade Cathcart, »försäkrar mig, att kejsar Alexander och Sverige skulle känna sig lika förbundna, i fall vi satte H. K. H. i tillfälle att börja sina operationer.»

Härpå svarade kronprinsen genom en öfversigt af Sveriges ställning och af dess belägenhet vis à vis Norge, som oroade dess rygg, o. s. v. Derpå sökte han klart ådagalägga nödvändigheten, att England biträdde vårt fördrag med Ryssland och afslöt ett subsidiefördrag med Sverige. Allt detta gaf anledning till en lång undersökning, hvarefter lord Cathcart i korthet upprepade sina åsigter, hvilka hufvudsakligen voro följande:

Om England bifaller Norges förening med Sverige, sker det i det enda ändamålet att derigenom förmå Sverige uppträda emot Frankrike; när detta ögonblick inträffar, bör Sverige af hvad som händer i Spanien, med

[6]) Jfr Stein, a. st., III, 86—93.

hvilket land England ej heller afslutit ett subsidie-fördrag, kunna inse, *att England skall på allt möjligt sätt understödja* dem bland sina bundsförvandter, hvilkas arméer befinna sig i strid med den gemensamma fienden. *Deremot kunde England ingalunda bifalla ett direkt och förutgående anfall emot Norge*, emedan det skulle aflägsna oss ifrån det väsendtliga ändamålet. Slutligen önskade man, att H. K. H. inlät sig i några meddelanden rörande *planen för det blifvande fälttåget.*

Denna Englands tvekan, eller rättare vägran att bifalla ett förutgående anfall på Norge vållade, att kronprinsen till en början visade sig något förbehållsam och inskränkte sig till allmänna räsonnementer. Emellertid dolde han aldrig sin öfvertygelse, det han lika mycket af politiska som af militäriska skäl fann sig uppfordrad att afgöra sina saker med Danmark, *innan* han uppträdde på krigsskådeplatsen i Tyskland. Dessutom yttrade han, att en fälttågs-plan var underkastad så många omvexlingar, att man föga kunde bestämma mer än de första stegen, att de följande berodde af omständigheterna, samt att i hvilket fall som helst någon definitiv plan icke borde uppgöras, innan man i Åbo hunnit sammanträffa och öfverlägga.

Lord Cathcart medgaf riktigheten af denna sista anmärkning, och yrkade endast att få veta på hvad punkt man skulle rikta sina krafter, emedan amiral Saumarez borde vara underrättad derom för att kunna hålla sina skepp i beredskap och till hands.

Detta hade skäl för sig. Man ingick derföre i öfverläggning angående de särskilda landstignings-punkter, hvilka kunde komma i fråga. Då prinsen derpå lät förstå, *att han skulle kunna afstå från sin plan att anfalla Norge från landsidan*, förorsakade detta lord Cathcart det största nöje. Man tog alltså först och främst Danmark sjelft i betraktande, öfvergick derefter till Holstein och fortsatte vägen efterhand hela kusten utefter ända till Estland. Den engelske amiralen talade som en erfaren befälhafvare, och visade sig isynnerhet

ganska noga underrättad om Danmark, hvarest han som sagdt fört befälet 1807, då Köpenhamn bombarderades och Seland besattes af engelsmännen.

Allt detta utgjorde föremål icke för ett, utan för flera samtal under de trenne dagar, lord Cathcart dröjde i Örebro. De tilltogo i intresse allteftersom prinsen lärde känna denna ambassadör och de funno sig mindre fremmande för hvarandra. Lord Cathcart öfverlade äfven vidlyftigt i samma ämne med general Suchtelen, som hade förtroende af allt och deri deltog på ett verksamt och upplyst sätt.

Midt under dessa öfverläggningar inträffar oförmodadt en engelsk kurir medförande ratifikationer å de begge fredsfördragen, nemligen mellan Sverige och Ryssland å ena sidan och England å den andra. Denna kurir medförde äfven en vigtig skrifvelse från engelska statssekreteraren för utrikes ärendena lord Castlereagh till lord Cathcart, hvari det heter, att prinsen-regenten ställde äfven den andra halfva millionen pund, Sverige begärt, till lord Cathcarts förfogande, *i fall Sverige bestämdt handlade i den syftning England önskade, d. v. s. icke ensamt för sina egna intressen, utan för den gemensamma saken.* Dessutom innehöll samma skrifvelse *Englands preliminär-biträdande af allians-fördraget mellan Ryssland och Sverige*, med undantag likväl af stadgandet rörande ett direkt anfall emot Norge, emedan det skulle hafva framkallat häftiga angrepp från oppositionens sida i parlamentet.

Lord Cathcart anförtrodde dessa vigtiga detaljer åt kronprinsen, som var ganska nöjd dermed, emedan tvenne vigtiga punkter sålunda vunnits; men i afseende på operationerna upprepade H. K. H. sitt förra yttrande, nemligen att han ej kunde bestämma dem före mötet i Åbo, ett svar som fullkomligt lugnade Cathcart. För öfrigt inbjöd kronprinsen lorden att jemte general Suchtelen vara sig följaktig till Åbo.

Man finner häraf [6]), att engelska kabinettet i sitt förhållande till koalitionen till en viss grad fortfarande återhölls af samma betänkligheter, hvarom vi talat, nemligen af fruktan för oppositionens storm i parlamentet i och för Norges öfverlåtande åt Sverige och deltagandet i operationen mot detta land såsom en orättmätig och för koalitionen fremmande sak. Härtill kom äfven misstroende till kronprinsen, men isynnerhet till kejsar Alexander och hans fransyskt sinnade utrikes minister, jemte en viss obenägenhet att uppoffra Danmark, under det vigten af Sveriges medverkan och Carl Johans namn i förening med czarens kraftiga mellankomst till vår förmån på samma gång onekligen gjorde sig på ett högst märkligt sätt gällande.

Bland svenskar, som utsågos att vara kronprinsen följaktige till Åbo, voro för den militäriska afdelningen general *Adlercreutz* och för den politiska baron *Wetterstedt.* I egenskap af minister för utrikes ärendena hade grefve *Engeström* bort medfölja, om han på grund af sina föregåenden och sina häftigt anti-ryska tänkesätt i öfrigt ej varit mindre användbar vid ett så grannlaga värf. Han visste detta sjelf, hvadan han bad prinsen förskona sig ifrån resan, och har sedermera anfört, att han blott derigenom kunde undvika att emottaga *ryska ordnar,* dem han aldrig ville bära, och hvilka vid ett tillfälle sådant som det ifrågavarande nödvändigt skulle komma att utdelas. Deremot var baron Wetterstedt, såsom vi flerstädes haft anledning antyda, den man som i alla afseenden lämpade sig för ett så maktpåliggande tillfälle. Mera än någon annan i åtnjutande af prinsens förtroende, egde han den lätthet i uppfattning, den smidighet i tankegång, den arbets- och författarförmåga, hvilka i förening med intagande och älskvärda former vanligen bereda framgång. Hvad åter angår general

---

[6]) Bref från van Suchtelen till kejsar Alexander. Jfr med dessa uppgifter grefve Munsters och Gneisenaus bref till Stein, i den sednares Leben, III, 151 ff. och 176 ff.

Adlercreutz, så är det sannt, att han i Petersburg var ännu sämre sedd än grefve Engeström, och kejsaren ordentligt afskydde honom, såsom den der burit hand på ett krönt hufvud. Man var icke i okunnighet härom, men Adlercreutz brydde sig icke derom, utan anhöll enständigt att få vara prinsen följaktig. Också röjde det sig genast, såsom vi straxt skola få se, huru grundad den fruktan var, man hyste i afseende på hans emottagande.

Emellertid gaf nyheten om det nära förestående mötet anledning till uppkomsten af en mängd besynnerliga rykten, som kringlupo såväl i Stockholm som i Petersburg, och verkligen började den tanken blifva temligen allmän, att der skulle uppstå fråga om *Finlands återlemnande.* Enligt hemliga rapporter som kommo oss tillhanda från Ryssland, belägrades isynnerhet grefve *Romanzow* af fruktan att en dylik plan kunde sättas i fråga, och man har som det vill synas med orätt tillagt, att general *Armfelt* [7]) skulle varit upphofsmannen till

[7]) Man har velat påstå, att Armfelt skulle önskat samtala med kronprinsen, innan denne råkat kejsaren, för att förmå honom begära Finlands återlemnande. Detta påstående röjer dock en stor obekantskap med personer och förhållanden. Hvarken egde Armfelt en sådan idé (hvars framställande i ett dylikt ögonblick skulle störtat honom), än mindre kunde det falla Carl Johan in att begära af kejsaren en afträdelse sådan, att han troligen hellre afsagt sig regeringen eller gjort fred med Napoleon än han skulle hafva bifallit att underskrifva en så hård förödmjukelse. Deremot är det ganska sannt, att kronprinsen ansattes af svenskarne att framställa en dylik begäran, och han gick verkligen ända derhän att framkasta ett förslag att till deras lugnande erhålla Finland *som pant*, tills han kommit i full besittning af Norge, *men hvilket förslag kejsaren bestämdt förkastade.* För öfrigt var det emot hela grundriktningen af Carl Johans politik att söka landvinningar på andra sidan Östersjön, och hade visserligen varit både oklokt och mindre ädelt handladt att i dessa betryckets stunder; snarare borde han vara betänkt att på andra håll betinga sig fördelar, *och det var ock hvad han gjorde,* såsom vi straxt skola få se. *För öfrigt be-*

densamma. Det är emellertid säkert, att kanslern, som i Tilsit och Erfurt sett till hvad grad kejsaren varit hänförd, och som på grund deraf lätt kunde föreställa sig en dylik förbländning äfven nu kunna komma i fråga, gjorde allt sitt till för att hindra det föreslagna mötet; men hans bemödanden i denna riktning strandade mot Czernitscheffs och Armfelts vaksamhet. Det bör nemligen anmärkas att den förstnämnde, efter sin beskickning till Stockholm och sitt ryktbara äfventyr i Paris, framstod såsom en af de ifrigaste anhängarne af kriget och af vänskapen med Sverige, medan Armfelt å sin sida alltid verkade i Sveriges intressen och besynnerligt nog! kraftigt bekämpade Romanzows ränker, i det han lugnade kejsaren i fråga om kronprinsens afsigter.

Emellertid var dagen inne för kronprinsens afresa till Åbo. Vi anmärka i förbigående, att det ej mera var fråga om att taga vägen öfver Torneå, alldenstund general Suchtelen underrättat att kejsaren redan var i Finland samt att en särskildt för prinsens öfverresa utrustad rysk fregatt skulle ofördröjligen infinna sig i Stockholm för att vara till H. K. H:ts förfogande. Detta föranledde kronprinsens beslut att gå sjövägen till Finland, såsom den genaste i fall af god vind, men hvad beträffar kejsarens anbud till prinsen att göra öfverfarten på ett ryskt skepp, så afböjdes det höfligt, änskönt Suchtelen invände, att detta prinsens beslut skulle några dagar fördröja hans afresa och att kejsaren skulle före prinsen inträffa i Åbo. H. K. H. gjorde sig till och med mödan att med godhet utveckla bevekelsegrunderna till denna sin vägran för general Suchtelen, som med otålighet svarade:

»Men under tiden väntar kejsaren E. K. H. i Åbo!»

---

gärde kronprinsen verkligen att återfå Åland, men äfven denna begäran afslogs (jfr Bil. N:o 37), och det oaktadt tror man att Carl Johan blott behoft framställa en önskan for att återfå hela Finland!

Detta svar stötte prinsen, som hastigt reste sig opp, lade handen på sin värja och med stolthet svarade generalen:

»Nåväl, min herre, må kejsaren vänta! Den som förstår att vinna fältslag, är konungarnes like.»

Härpå svarade Suchtelen endast genom en tyst bugning. Han älskade prinsen och Sverige för mycket för att han någonsin skulle velat skada någondera genom onyttiga berättelser.

Ändtligen steg H. K. H. den 25 Augusti under stark storm ombord på fregatten Jarramas, och inträffade den 27 kl. 4 e. m. i Åbo. En engelsk fregatt med lord Cathcart och general Suchtelen ombord följde efter och ankrade samtidigt i Finlands pittoreska skärgård.

Under tiden hade kejsaren uppehållit sig fem dagar i Åbo under väntan på prinsens ankomst, och dessa dagar äro för honom lika många århundraden. Ögonvittnen hafva sett honom tankfull och nedstämd, i sina yttre drag återspeglande den oro, som qvalde honom. Hans lifliga inbillning föreställer honom faran så mycket större, som han är aflägsnad från stället, der allt afgöres. Hittills har han trots sina generalers skrik låtit sina härar draga sig tillbaka för att locka fienden in i landet, och huru var väl någon annan plan för fälttåget möjlig, då han till en början endast egde 140,000 man att använda emot de 400,000, Napoleon kastade på andra sidan Niemen? Men huru långt skall han väl följa detta system? Skall han utan blodsutgjutelse öfverlemna sina positioner, sina fästningar, sina provinser ända till czarernas gamla hufvudstad? Eller skall han väl våga inlåta sig i det förtviflade vågspelet af en slagtning? Sådana äro de vigtiga frågor, hvilkas lösning han ämnar begrunda under sina samtal med kronprinsen.

Emellertid visade det utmärkta sätt, hvarpå denna sistnämnde vid sin ankomst blef emottagen, den vigt kejsaren fästade vid hans besök. Flaggskepp kommo honom till möte, och artilleri-salvor gåfvo tillkänna hans

inträde i hamnen. Generalerna Demidoff och Fock infunno sig, medan H. K. H. ännu befann sig ombord på fregatten, för att å kejsarens vägnar komplimentera honom, och vid landstigningen blef han emottagen af alla generalerna som tillhörde kejsarens svit, af generalguvernören, magistraten och presterskapet, hvilka alla i stor skrud beledsagade H. K. H. till regerings-palatset, hvarest han efter endast tio minuters förlopp emottog besök af kejsaren, som klädd i svenska ordnarne för honom presenterade de förnämsta personerna af sin svit, nemligen rikskanslern grefve Romanzow, krigsministern grefve Aracktschieff, m. fl. Dessutom funno sig general Armfelt och grefve C. Löwenhielm i kejsarens följe. Denne emottog på det utmärktaste sätt och sade de mest förbindliga saker åt alla de svenskar, som voro H. K. H. följaktige, med undantag för general Adlercreutz, hvilken kejsaren vände ryggen, och då det var honom omöjligt att besegra den ovilja, han i detta afseende oförställdt lade i dagen, beslöt Adlercreutz att låtsa sig vara illamående, för att undvika visa sig i kejsarens närvaro.

Det var klart, att Carl Johans och kejsar Alexanders första samtal under omständigheter sådana som de ifrågavarande skulle erbjuda historien och efterverlden ett högt och lefvande intresse! Å prinsens sida en höflig och vördnadsbjudande värdighet, hvilken å czarens sida besvarades genom det mest smickrande emottagande, som bevisade det utomordentliga värde, han fäste vid sin höga gästs personliga bekantskap. Historien som redan afslöjat det innersta skaplynnet hos denne man, som nu innehade czarernas tron, har ej vägrat att tillmäta honom egenskaper af en högre ordning, hvilka blefvo af vigt på den betydande ståndpunkt han intog; ett ljust och omfattande förstånd pröfvadt i erfarenhetens och motgångarnes skola var hos honom förbundet med ett i grunden ädelt, ofta vekt hjerta, som röjdes i hans älskvärda umgängessätt och som han ogerna förnekade, trots sin ryska bestämmelse. Genom den öp-

penhet och det förtroende han från första ögonblicket visade kronprinsen sökte han ingifva honom samma känslor och få personer torde egt en så ovanlig förmåga att genom en vare sig låtsad eller verklig hjertlighet afväpna och vinna dem, hvilkas misstroende kunnat blifva väckt genom hans föregående uppförande. Hans skarpa urskiljning och fina vett som antydde den öfvade verldsmannen [8]), hans erfarenhet och skicklighet vid bedömandet af statssaker och äfven af militäriska frågor, öfverträffade kronprinsens förväntan och framträda bäst i vår berättelse genom hans egna ord och handlingar.

Då kejsaren sålunda ville visa sig utan all förställning, antog han från första ögonblicket tonen af den mest obesvärade uppriktighet, i det han för prinsen blottade alla farorna af sin ställning. »Jag döljer icke för E. K. H.», sade han; »att mina hufvudstäder äro hotade; att det är möjligt, att fransmännen taga både Moskwa och Petersburg ifrån mig; men ryska väldet är icke beroende af dessa begge städers förlust: jag har 30 millioner menniskor på andra sidan Moskwa: ryssarne äro lifvade af ett välförtjent hat emot kejsar Napoleon, och han har förnedrat mig alltför mycket genom öfverläggningarne i Erfurt och genom freden i Tilsit för att jag skulle kunna vanhedra mig ännu en gång genom att underhandla med honom, utan att försäkra mitt rikes gränsor och Europas lugn.»

Straxt efter detta kejsarens första besök, infann sig general Suchtelen för att å hans vägnar lemna prinsen alla Rysslands ordnar. H. H. påtog genast St. Andreæ ordens band, och skyndade att besvara kejsarens besök. Han blef på samma gång anmodad att qvarstanna till middag, hvaremot kejsaren de följande dagarne

garne

---

[8]) Napoleons yttrande om honom »*il est beau et faux comme un grec*» torde väl egt sin tillämplighet på hans senare förhållanden till Frankrikes kejsare.

garne intog sin middag hos kronprinsen [9]). Om aftonen var staden illuminerad, o. s. v.

Följande dagen ingick man i allvarliga öfverläggningar angående dagens stora angelägenheter.

Då Alexander talar om ögonblickets ställning och de händelser, hvarpå man borde vara beredd, kan han icke undgå att understundom förråda den oroliga tvekan, som ängslar honom. Han talar om Napoleons otroliga framgångar, hans djerfhet, hans lycka; sin fruktan att jagas ur Europa, ja han låter till och med ett ord om abdikation undfalla sig...

Var denna nedslagenhet, detta dystra och tankfulla utseende hos kejsaren låtsadt, för att utforska sin bundsförvandts politiska mod och förmå honom att uttala sig? Vi lemna detta derhän, och fästa oss nu företrädesvis vid de djerfva och lysande ingifvelserna af Carl Johans rika sydländska inbillning, hvilka här framblixtrade för att likasom undanrycka den förlåt som för Alexanders öga skymde den skickelsedigra framtiden.

Kronprinsen sökte i det framfarnas erfarenhet sin ledning för det kommande. Sålunda föll det sig icke svårt för honom att öfvertyga kejsaren, att det endast varit den modlöshet, den förskräckelse, som plötsligt liksom förlamat hans fiender, Napoleon haft att tacka för framgången af sina mest lysande fälttåg. Han erinrar om tilldragelserna vid Austerlitz och Wagram, hvarest Napoleons belägenhet varit till den grad äfventyrlig, att han endast fann sin räddning uti sina motståndares brist på uthållighet, äfven då när ofantliga tillgångar ännu stodo dem till buds. Han lyckönskade kejsaren till Napoleons förblindelse, hvilken döf för po-

[9]) Sedan man d. 28 lemnat bordet hos kronprinsen, sade kejsaren till honom: »Vill ni tillåta mig dessa dagar intaga min middag hos E. K. H., der man har ett förträffligt bord, under det man hos mig spisar ganska pasligt.» Denna artighet, som sades för att behaga prinsen, uppskattades naturligtvis efter förtjenst, och kejsaren intog sina måltider hos kronprinsen.

lackarnes röst som af honom begära en tillvaro och en konung, störtar sig på Dniestern, fördjupar sig lik en sjelfspilling i dessa ofantliga öcknar på ett afstånd af 500 mil från hemmet, trotsande alla händelser och hvarken tagande i beräkning sina fienders karakter, eller den allmänna sinnesstämningen i Europa som med otålighet fördrager oket, hvarken tiden eller afståndet, eller klimatets hårdhet. Han anmärker, att det är farligare med Napoleon inlåta sig i underhandlingar än i öppen strid; att ingen borde mera låta bedraga sig af denne eröfrares revolutionära taktik och orimliga systemer; att äfven om man antoge att kejsaren lede några motgångar, han likväl alltid egde större tillgångar än sin fiende, samt slutligen att han hade den utvägen att i Rysslands öcknar förlänga ett religionens, fanatismens och förhärjelsens krig, medan det var Napoleons vigtigaste intresse att hastigt sluta en kamp, hvarunder den minsta motgång skulle mot honom uppväcka alla de fiender, som ännu höllos fjettrade af hans lycka. Ändtligen bevisar han, att det nuvarande fälttåget erbjuder flera gynnsamma utsigter än alla de föregående, om kejsaren är ihärdig och icke låter modet falla af ögonblickliga motgångar; att Napoleon som för anfallet besitter ett föga vanligt snille och dristighet, aldrig förstått att verkställa ett åtta dagars återtåg, samt att ett nederlag otvifvelaktigt är för honom signalen till de största hvälfningar. Med ledning af dessa grundsatser, dem prinsen utvecklade med hela rikedomen af sin inbillningskraft, slutade han med att säga:

»De ytterligheter, hvartill E. M. kan komma att blifva bragt, må alltså blifva hvilka som helst, så yrkar jag på uthållighet, skulle E. M. äfven blifva tvungen att draga sig tillbaka ända till Kasan. Men nödvändigt blir att genast organisera nya härmassor, att på de gamle Schyters och Parters sätt förstöra fiendens underhålls-medel och organisera ett folk-krig, som i grund upprifver de fiendtliga krafterna. Om E. M. följer dessa råd, och står fast vid att icke sluta fred med Napoleon,

förrän han blifvit kastad tillbaka på venstra Rhenstranden, skall E. M. få se, att den bräckliga byggnaden af hans makt skall ramla hastigare, än den blifvit upprest.»

Detta tal gjorde ett djupt intryck på kejsaren, som plötsligt återhemtar sig. Hans röst antager uttrycket af en oväntad kraft, och liksom träffad af en hastig ingifvelse säger han: »Javäl, min prins, jag har beslutat att aldrig göra fred med Napoleon; om Petersburg eller Moskwa skulle tagas, skulle jag draga mig tillbaka till Siberien; jag skulle der återtaga våra gamla bruk och såsom våra förfäder med långt skägg skulle vi komma tillbaka för att ånyo eröfra riket.»

Derefter vänder man sina blickar mot en framtid, den man förskönade genom lika dristiga som vidtutsväfvande förslager. Napoleons fall och upplösningen af hans makt medelst en expedition i hjertat af Frankrike [10]) är icke det minst utomordentliga; delningen af det stora franska väldets spillror, Europas politiska återupprättande på nya grundvalar och de belöningar, som borde erbjudas de förenade makterna — — sådan var texten till de samtal, som nu följde.

Sålunda under det Napoleon segrande framtågade mot Moskwa, drömmande om nya konungariken, hvilka skulle uppstå ur det moskowitiska väldets spillror, rådgör man i Åbo om arfvet efter honom, liksom hade denne verldens skiljedomare, som 80 millioner menniskor lydde, redan blifvit tvungen att undergå vedergällningens lag.

Kejsar Alexander, som för sig förbehåller *storhertigdömet Warschau*, anhåller att kronprinsen garanterar honom besittningen af denna del af Polen, hvaremot kejsaren till belöning erbjuder sig att garantera prinsen besittningen af *Seland*. Denne sistnämnde, hvilken man redan försäkrat om Norge, inskränker sig således icke mer till denna landvinning, han vill verkställa Carl Gustafs plan att också förena de danska öarne och upprätta ett mäktigt skandinaviskt rike. För att förmå

---

[10]) Jfr längre ned, sid. 261.

engelska kabinettet bifalla dessa planer, är man redan betänkt på medgifvanden som äro af högt intresse för denna makt, som synes vilja sätta ena foten på Öresund [1]. Då Danmark sålunda afträdt Norge, Seland och Bornholm, förbinder sig Sverige i förening med Ryssland att i ersättning förskaffa Danmark Bremen, Verden, Lübeck, Hamburg samt en del af Mecklenburg. Enligt kejsarens förslag bör denna nya anordning befästas genom en giftermåls-förbindelse mellan prins Oskar och den yngsta prinsessan af Danmark, hvarefter ett *familje-fördrag* af ungefärligen samma beskaffenhet och syftning som det hvilket Catharina II föreslog Gustaf III i Fredrikshamn bör förbinda de trenne grenarne af huset Holstein, hvilka innehade Nordens troner.

För öfrigt är Danmark ej den enda makt, som underkastas genomgripande förändringar. Österrike skall i Italien hållas skadeslöst för hvad det, beroende af Napoleons lycka, bör afträda till Ryssland vid Weichseln. Äfven Preussen, som i hemlighet förbereder sitt affall [2], blir icke glömdt, och fråga är att till det afträda Pomern jemte ännu en besittning, för att förskaffa Ryssland Ost-Preussen, samt att jemte konung af Preus-

---

[1] Engelska ministrarne ville bifalla eröfringen af Seland under vilkor att man till England afträdde fästningen Kroneborg såsom ett Gibraltar i norden. Vi återkomma härtill.

[2] Jfr de utomordentligt intressanta upplysningar som förekomma i *von Müfflings* »Aus meinem Leben» (Berlin **1851**) angående general *Knesebecks* beskickning till Petersburg i Februari **1812**. Man finner deraf, att K. förde en dubbel underhandling, samt att rätta och hemliga föremålet derför var att anvisa kejsar Alexander de medel, hvarigenom han skulle kunna säkrast försvara sig mot Napoleon och bereda hans fall. Detta uppdrag utförde han å konungen sin herres vägnar, som bad K. helsa kejsaren, att *»han ej kunde ändra sitt beslut att marschera emot honom, emedan han annars skulle förlora hela sitt land, men han hoppades, att allt snart skulle förändra sig»*, o. s. v. För öfrigt voro de strategiska råd angående Rysslands krig emot Napoleon K. gaf kejsar Alexander *af enahanda beskaffenhet,* som de Carl Johan samtidigt gaf kejsaren.

sen tilldela detta lands monark titeln af konung af Franken.

Midt under dessa eröfrings- och delningsförslag, hvilka inneburo en besynnerlig omstöpning af Europas karta, genljöd ryktet om Smolensks intagande efter ett blodigt nederlag af ryska hären. Denna nyhet spridde sig med förskräckelse, och de hvilkas inbillning var uppskrämd sågo redan Napoleons örnar planterade än på Newas stränder, än i det rykande och plundrade Moskwa.

Under sådana förhållanden framkastades frågan att ytterligare uppskjuta Sveriges anfallsplan emot Seland, på det att de till denna operation bestämda ryska krafterna skulle kunna användas vid de mest hotade punkter af Ryssland, kortligen förslaget att låta dem landstiga i Reval sättes ånyo i fråga. Å sin sida förklarade sig kronprinsen färdig att handla, så snart England bifallit de öfverenskommelser som blifvit träffade mellan honom och kejsar Alexander och i öfrigt understödde våra företag med nödiga medel, flottor, o. s. v.; men hvarje ord som sades angående anfallet emot Danmark, gjorde den obehagligaste verkan på lord Cathcart. Ju mera öfverhängande den allmänna brytningen blef, desto mera obenägen visade sig denna ambassadör för en expedition, hvilken syntes honom fremmande för koalitionens mål, och som endast hade till föremål Sveriges enskilda vinning. Kejsar Alexander sjelf var af nästan samma åsigt; men beroende af fördraget och öfvertygad att kronprinsen ej skulle röra sig ur stället, förrän hans önskningar i afseende på Norge blifvit tillfredsställde, gjorde han sitt bästa för att förmå lord Cathcart biträda och understödja desamma.

Sålunda vill det synas, som berodde den vigtiga frågan, huruvida Sverige skulle blifva i stånd att *omedelbart* uppträda till förmån för sig sjelf och för den gemensamma saken, i främsta rummet derpå, hvad beslut *England* fattade. Men lord Cathcart, som var bunden af sina instruktioner och borde frukta att blottställa

sin regering för oppositionens anfall, fann sig ur stånd satt att bifalla kronprinsens önskningar. Då man härtill lägger, att kejsar Alexander ifrigt bad prinsen att få använda den ryska hjelpkåren för att dermed förstärka Wittgensteins armé vid Düna och betäcka Petersburg, en begäran den prinsen måste finna billig och visserligen icke borde afslå såsom varande af vigt för det hela af krigets gång; att Sverige var för svagt att *ensamt* anfalla Danmark; att klokheten bjöd prinsen att icke äfven med Englands bistånd blottställa sig sjelf och Sveriges jemförelsevis ringa och oersättliga armé i ett vågsamt företag i Tyskland, förrän han genom Norges eröfring försäkrat sin vidsträckta vestra gräns och afväpnat Danmark; att sakernas oafgjorda och ännu ovissa ställning i Ryssland fortfarande uppfordrade prinsen till en viss försigtighet och att tillsvidare fullfölja en afvaktande politik: hvad parti återstod honom då att fatta, om ej det att bifalla kejsarens begäran med afseende på den ryska hjelpkåren samt att fortfarande tillsvidare väl hota med en expedition mot kontinenten, men i sjelfva verket inställa sina krigsföretag såväl mot Danmark som i Tyskland? Om man noga besinnar och opartiskt bedömer alla dessa ställningar och förhållanden, skall man deri finna svaret på alla de anmärkningar och mindre rättvisa beskyllningar [3]), hvilka från åtskilliga håll låtit sig förnimma i anledning af kronprinsens temporiserande uppförande under dessa för Europa så maktpåliggande tidsomständigheter.

Emellertid uppgaf prinsen derföre icke eller ville icke *synas* uppgifva hoppet att ännu innevarande höst kunna till den öfverenskomna expeditionen använda den ryska hjelpkåren, sedan den gjort sitt fädernesland den vigtigaste tjenst och räddat dess andra hufvudstad, och mellantiden ville han begagna för att utverka engelska

---

[3]) Dessa beskyllningar hafva isynnerhet klingat skarpt i den tyska patrioten och statsmannen baron Steins mun. Jfr Steins Leben, tredje delen.

kabinettets bifall till våra planer på Norge och Seland. Dessutom trodde sig kronprinsen, som kunde blifva tvungen att på en gång anfalla begge dessa länder och att måhända besätta Seland på samma gång han företog sin expedition i Tyskland, hafva för få trupper till sitt förfogande, hvadan han anhöll att kejsaren ökade hjelpkåren ända till omkring 35,000 man. Denna begäran bifölls.

Under tiden gjorde prinsen den goda saken fortfarande en verksam tjenst derigenom att han fortsatte sina hotande demonstrationer och rustningar, hvilkas mål endast af några få invigde kändes och med flit doldes, för att hålla fienden på alla kanter i schack och tvinga honom att på alla punkter qvarlemna detacherade kårer. Sålunda kunde de fransyska trupperna i Norra Tyskland, äfvensom de trupper hvilka anlände från det inre Frankrike, icke förena sig med den stora arméen i Ryssland, och Danskarne förmådde lika litet i Hamburg och Berlin aflösa de trupper, hvilka voro bestämda att förstärka Napoleon på Weichseln, på Niemen och på Düna.

Sedan kronprinsen sålunda beslutat att tillsvidare inställa sina krigsplaner, gjorde han enligt konungens och statsrådets uttryckliga önskan kejsaren uppmärksam på den hotande penningeförlägenhet, hvari Sverige var och fortfarande skulle komma att befinna sig genom krigsmaktens hållande på krigsfot till obestämd tid. Detta ämne kräfver en tillbakablick, och synes för att riktigt utredas och förekomma alla missförstånd böra behandlas med någon utförlighet. Vi begagna för detta ändamål en uppsats, den vi påträffat bland härvarande samling, och hvilken uteslutande rörer sig omkring *penninge-förhandlingarne* vid sammanträdet i Åbo mellan kejsar Alexander och kronprinsen.

»Sveriges rustningar under åren 1811 och 1812 samt arméens sättande och qvarhållande på krigsfot jemte stora och lilla flottan kostade oerhörda summor och steg till öfver 50,000 R:dr banko om dagen. Nå-

gon subsidie-traktat med England var ännu icke afslutad, ehuru denna makt visat Sverige stort förtroende och under försommarn 1812 beviljat en subsid af 500,000 pund sterling. Emellertid uppslukades snart dessa medel, som knappast voro tillräckliga för att sätta armé och flotta i fullrustadt skick, och utgifterna som sedan bestredos af det anslag 1812 års ständer beviljade, stegrades till en grad, som väckte bekymmer» [4]).

»Redan vid medlet af år 1812 började den finansiella påtryckningen isynnerhet blifva känbar. Underhandlingarne i London pådrefvos väl med ökad fart, men gingo i anseende till frågan om Norge nog långsamt genom ministrarnes fruktan för den parlamentariska oppositionen. Då började de i Sverige rådgifvande hålla före, att äfven Ryssland borde komma oss till någon hjelp, så mycket mer som Sverige i och för erhållandet af Norge underkastat sig oerhörda utgifter,

[4]) Vi böra tillägga, att kronprinsen i och för sina *enskilda finanser* hade under tiden äfven råkat i en icke mindre brydsam ställning. Han hade gjort det allmänna stora förskotter af sin enskilda förmögenhet; han hade betalt en stor del af de belopp, svenska fordringsegare hade hos franska regeringen, och med allt detta betäckte hans civillista icke tredjedelen af hans vanliga utgifter. Som fransk marskalk och furste af Ponte-Corvo uppbar han omkring 350,000 francs i årlig inkomst; som svensk kronprins egde han i apanage till en början endast 66,666 r:dr, svarande ungefär mot 130,000 francs. Denna summa ökades väl 1812 till 100,000 r:dr, men var i alla fall utan förhållande till de kostnader, som hans nya ställning i så många afseenden kräfde. En följd häraf var, att de 1 million francs, Napoleon i afräkning lemnat prinsen såsom ersättning för hans i Frankrike förlorade dotationer, redan inom första året befunnos använda, och vid början af 1812 var kronprinsen skuldsatt för nära tre millioner francs. Man har i öfrigt ganska orätt sett antydas, att det ryska lånet (hvarom straxt nedan) skulle utgöra en på krigets utgång beroende ersättning för det starosti i Polen, hvilket kronprinsen egde i dotation som fransk marskalk och hvilket Napoleon fråntog honom. Detta starosti var emellertid verkligen beläget i den del af Polen, Ryssland erhöll vid freden. (Anteckning i S. S.).

hvilka till stor del kunde sägas ske till Rysslands bästa genom våra rustningars inverkan på det fortgående kriget. Dessutom hade kronprinsen afvisat Napoleons anbud i Maj 1812 (genom Signeul) af omkring 30 millioner francs.»

»De bland statsrådets ledamöter, hvilka isynnerhet ifrigt drefvo denna sats, voro baronerna Wetterstedt och Wirsén, under erinran att Ryssland varit nog obilligt att icke vilja vid fredens afslutande i Fredrikshamn ikläda sig den del af Sveriges statsskuld, som bort belöpa sig på Finland; men kronprinsen, som ogerna ville framställa en dylik begäran under den svåra belägenhet, hvari kejsar Alexander då befann sig, framkastade till en början några invändningar. Emellertid var saken af alltför stor vigt och talade äfven tillräckligt för sig sjelf för att den kunde helt och hållet sättas å sido, och frågan var först att föreslå en formlig *subsidie-traktat*, i likhet med den Gustaf III 1791 undertecknat på Drottningholm; men detta förslag ansågs förenadt med så många svårigheter och till en del äfven på sätt och vis förödmjukande, hvarföre det förföll.»

»Deremot ansågs *ett lån* vara både lättare och i de flesta afseenden lämpligare att begära. Man hade önskat *fem millioner rubel*, med det af Carl XIII uttryckligen föreslagna vilkor, att återbetalningen deraf ej skulle sättas i fråga att ske *förrän vi väl fått Norge*, ty (såsom den gamle, af ärfdt misstroende till Ryssland alltid lika intagne konungen utlät sig), *»detta vilkor vore ändock en hake på den ryska politiken.»*

»Emellertid inträffade år 1812 en stark missväxt i Sverige, hvadan det var att förutse, att det skulle blifva nödvändigt att från de ryska hamnarne införskrifva ett betydande förråd af spanmål för landets, arméens och magasinernas behof, och man ansåg, att det skulle lätta underhandlingarne, om lånet finge till en del utgå i dylika effekter. Skulle åter kejsaren ej kunna lemna dessa fem millioner eller åtminstone en betydlig del deraf i kontant, ämnade man föreslå honom

en garanti af lånet, då man föreställde sig, att det på drägliga vilkor skulle kunna upptagas i England.»

Sådan var beskaffenheten af de grannlaga finansiella angelägenheter, hvarom kronprinsen åtagit sig att underhandla med kejsar Alexander under det förestående mötet i Åbo. Han gick följaktligen efter en lämplig inledning rakt på saken, och framställde till kejsarens behjertande det behof Sverige egde att erhålla ett lån af några millioner för att reda oss, tills subsidie-traktaten kunde hinna afslutas med England; och detta lån kunde till någon del levereras uti spanmål och mjöl [5]. Oaktadt den svåra ställning, hvari kejsaren sjelf befann sig, erbjöd han sig verkligen »*af personlig vänskap för kronprinsen och uppriktig önskan att gå sin bundsförvandts intressen till mötes*» [6]) att understödja Sverige med ett lån af 1,500,000 rubel, hvilket ej behöfde återgäldas förrän *sexton månader efter Norges förening med Sverige.* Sålunda blef det af Carl XIII äskade vilkor verkligen respekteradt; och detta ringa, churu under statens dåvarande fattigdom alltid vigtiga understöd var det enda, kejsaren i sin egen då betryckta belägenhet kunde lemna.

Emellertid var ingen villigare än kejsaren sjelf att erkänna ringheten af detta biträde. Han lofvade derföre enligt kronprinsens särskilda yrkande att understödja honom i att söka öfvertala lord Cathcart att utbetala de återstående 500,000 pund sterling, dem lorden blifvit bemyndigad bevilja, *i händelse Sverige uppträdde direkt emot Napoleon.* Kejsaren gjorde i detta

[5]) Det sades att krigsministern Aracktcheff ansett en million vara nog för att betäcka vår krigsbudget på den korta tid som kunde åtgå intilldess vår traktat med England kunde komma till stånd och erhålla sin ratifikation. Kejsaren erbjöd derföre 1,500,000 rubel under försäkran att kraftigt påyrka afslutandet med lord Cathcart. Detta anbud måste antagas, churu obetydligt, sedan kejsaren en gång föreslagit det.

[6]) De understrukna orden äro hemtade ur den konvention som afslöts den 30 Augusti i Åbo; se straxt nedanföre.

afseende också verkligen sitt bästa; men lord Cathcart vågade ej bevilja en så stor summa som begärdes, med mindre kronprinsen förband sig att först landstiga i Norra Tyskland och således icke begynna sina operationer med ett anfall mot Seland eller Norge, hvilket i engelska parlamentets ögon skulle synas vara en operation i alltför uteslutande *svenskt* intresse. Detta lordens föreställningssätt sökte både kejsaren och kronprinsen att gendrifva, och för att lätta underhandlingen utfästade sig prinsen att icke börja med anfallet på Norge, samt att genom sin väpnade, alltid hotande ställning fortfarande tvinga Napoleon att i Norra Tyskland qvarhålla en stor del af de trupper som voro ämnade att förstärka stora arméen i Ryssland, men förklarade bestämdt, att han för öfrigt ej ville binda sig vid några vilkor för sättet att leda operationerna. Äfven denna åsigt understöddes kraftigt af kejsaren, som visade Cathcart hela vigten af den uppoffring kronprinsen gjort för den goda saken, då han tillsvidare afstod från den ryska hjelpkåren och derjemte erbjöd sig att genom kraftiga demonstrationer med hela sin rustade krigsmakt hålla franska arméen i Norra Tyskland uti schack, hindra Danmark att skicka några hjelptrupper till fienden, och på dessa grunder förenade kejsaren sina yrkanden med kronprinsen att Cathcart ville utbetala de 500,000 pund, han *vilkorligt* egde att bevilja. Lorden bragtes i trångmål; hans betänkligheter blefvo omsider besegrade och han beviljade den begärda summan *utan traktat och utan något bindande vilkor å kronprinsens sida*. Denna eftergift å Englands sida var af vida större vigt, än det ryska rubellånet. Dessa 500,000 pund sterling, svarande mot 6 millioner r:dr banko, blefvo nemligen beviljade som ren subsid *utan återbetalnings-skyldighet*, hvaremot det ryska understödet, utgörande blott 800,000 r:dr, endast lemnades som *lån* och utföll till belopp af 649,000 r:dr i spanmål och mjöl [1]), med nog minutiösa

[1]) Se Magasins-Directionens och Statskontorets redogörelser vid riksdagen 1818.

återbetalnings-vilkor. Dessa medel utgjorde den s. k. *Rubelfonden*, och egde sitt största värde såsom bevis på kejsarens välvilja.

Emellertid väckte det sålunda beramade uppskofvet af vår hufvudoperation (mot Danmark eller Norge) en viss oro bland de svenskar, som medföljt kronprinsen, och man ansåg de uppoffringar han gjort kejsaren så betydande, att de näppeligen svarade emot de fördelar som blifvit oss beviljade, och hvilka ytterst berodde af krigs-händelserna i förening med de stora makternas kanske deraf beroende bifall. Öfverlemnandet af den ryska hjelpkåren till Rysslands förfogande jemte garantien [8]) af Weichsel-gränsen och förpligtelsen att tillsvidare uppskjuta anfallet emot Norge egde i svenska ögon ingen motsvarighet i hjelpkårens förstärkning och rubellånet jemte garantien af Seland [9]). Dessutom hyste de intet förtroende till kejsar Alexanders löften och ombytliga karakter, samt ansågo Ryssland på grund af traditioner och läge alltid och väsendtligt fiendtligt emot oss. De hade endast minne för de brutna ederna, den kränkta redligheten samt de under vänskapens mask verkställda rofferierna. Belägrade af dessa mörka tankar, trodde de derföre att prinsen omöjligen

[8]) Då kronprinsen tvekande frågade baron Wetterstedt om denna garanti, svarade W.: »*Den är af föga eller ingen betydenhet då den skall bero af krigshändelsernas utgång; men Sverige bör ingalunda förbinda sig att med vapen bidraga dertill; i öfrigt kan man gerna sälja huden af en björn, som ännu ej är fälld, och som kanske aldrig blir det.*» — Som vi framdeles få se, lemnade Preussen en lika garanti vid traktaten i Kalish. De andra stormakterna följde exemplet något senare.

[9]) Grefve Löwenhielm, som kände kejsarens trångmål, rådde kronprinsen att begära afträdandet af Åland samt den del af Uleåborgs län mellan Kemi- och Kalix-elfvar, som blef (enligt Skjöldebrands anteckningar) *genom skriffel* afträdd i Fredrikshamn. Kronprinsen hade visserligen önskat återvinna denna del af Finland med Uleåborg till utgångspunkt för landets försvar i norr; men hvarje fråga om afträdelser i Finland rönte, som vi få se, ett motstånd som kronprinsen ej ansåg rådligt att gå på lifvet, af fruktan att kompromettera större intressen.

kunde omgifva sig med nog starka garantier, samt att han borde fordra en pant för de offer, han gjort. Sådan var Wetterstedts, Löwenhielms och Adlercreutz' tanka, sådan till en del äfven general Armfelts, åtminstone enligt hvad han sjelf försäkrade. Men lika lätt det var att upptäcka kejsarens förlägenhet, lika obenägen kände sig prinsen, ja nästan blygdes att begagna sig deraf för att afvinna honom förödmjukande vilkor. Han inskränkte sig derföre till att säga till honom:

»Om Napoleon tågar emot Petersburg, går jag med 20,000 man till Finland för att der förena mig med 40,000 finnar, och kastar mig på Napoleons venstra flygel. I sådant fall skola dock svenskarne svårligen lugnas, om jag icke begär af E. M:t ett provisoriskt afträdande af Finland såsom en underpant intilldess Norge tillfallit oss.»

Denna framställning gjorde ett obehagligt intryck på kejsaren, som äfven lät förstå att den var honom nog oväntad; han insåg faran af att som pant öfverlemna oss en besittning så nyligen vunnen och ännu fästad vid Sverige genom minnen och så många andra band. Han svarade derföre, med sin som vanligt artiga och i hög grad förbindliga ton:

»Jag skulle med nöje bevilja, hvad E. H. begär af mig, om jag ej vore förvissad, att en dylik eftergift skulle ohjelpligt skada mitt anseende i Ryssland. Jag skulle snarare lemna er öarne Ösel och Dagö eller Riga.»

Kronprinsen bad derpå kejsaren uppriktigt säga, om han trodde, att en anordning af denna beskaffenhet skulle illa emottagas af hans undersåter, hvilket bestämdt bejakades, hvarefter prinsen återtog:

»Vare det långt ifrån mig, sire, att vilja gifva edra undersåter anledning till klagomål emot E. M:t: jag afstår hellre hvarje garanti. Jag vill ej ha någon annan än E. M:s ord, och tryggar mig fullkomligt dervid!»

Med rätta rörd af detta beteende å prinsens sida, räckte kejsaren honom sin hand, skakade den med öm-

het samt sade med denna öfvertygande gest och tonvigt, som voro honom egna:

»Jag skall aldrig i mitt lif glömma detta E. K. H:s värdiga och ädelmodiga svar: jag är skyldig E. K. H. Norge i kraft af högtidliga fördrag: nu betraktar jag mina förbindelser i detta afseende såsom en hedersskuld; och förr skall jag gå under i denna kamp än skilja mitt öde från Sveriges och E. K. H:t. Jag ger er mitt ord derpå som suverän och riddare; och då ni inför svenskarne gör er till löftesman för uppriktigheten af mina tänkesätt, är det mig dubbelt kärt att säga: må vi hädanefter vara förenade i lif och död!».

Vid dessa sista ord, uttalade med en känsla, som ingenting berättigar oss att anse hycklad, lade kejsaren handen på hjertat, och prinsen emottog med full tillit dessa försäkringar, som han ansåg lika mycket värda som ett fördrag, och dem kejsaren ädelt uppfyllt.

Sedan allt sålunda blifvit å ömse sidor öfverenskommet, återstod endast att författa det derpå syftande fördraget. Det undertecknades den 30 Augusti af grefvarne C. Löwenhielm och Romanzow, samt innehöll i korthet följande bestämmelser:

Den hjelp-kår, Ryssland lofvat Sverige enligt fördraget i Petersburg, skall ökas till ett belopp af 35,000 man, hvaraf 25,000 skola i slutet af September månad 1812 infinna sig vid kusten af Skåne, och de öfrige 10,000 i slutet af November samma år (art. I).

Befälet öfver de ryska hjelptrupperna, deras underhåll och transport m. m. ordnas i enlighet med bestämmelserna uti fördraget i Petersburg och konventionen i Wilna [10]) (art. II).

Så snart de 25,000 man ryssar, hvarom fråga är i art. I, anländt till Skånes kuster, förbinder sig konun-

[10]) Denna konvention slöts den 15 Juni (1812) i Wilna af grefve G. Löwenhielm och innehöll, att ryska hjelptrupperna finge begagnas icke allenast till anfall mot Seland, utan äfven emot Norge liktidigt eller kort derefter, i fall Sveriges förening med nämnde land derigenom kunde påskyndas.

gen af Sverige att genast börja operationerna emot de danska öarne på sätt, man öfverenskommit i nämnde fördrag och konvention (art. III).

I fall konungen af Danmark icke beslutar sig för att frivilligt afträda Norge och förenar sina trupper med den svensk-ryska arméen för att med den operera emot den gemensamma fienden, och man följaktligen blefve tvungen att anfalla Seland, afträder kejsaren (som fått veta att engelska regeringen önskat, det man icke förfogade öfver ön Seland utan en gemensam öfverenskommelse mellan de trenne makterna), sina från eröfrings-rätten härflytande anspråk på nämnde ö åt konungen af Sverige [1]), med vilkor att konungen i öfrigt uppgör saken med England; kejsaren förbehåller sig dervid endast att garantera de öfverenskommelser, som i detta afseende kunna komma att uppgöras emellan Sverige och England (art. IV).

I händelse kejsaren i följd af krigstilldragelserna lyckades vid fredens afslutande utvidga Rysslands gränsor ända till Weichseln, lemnar Sverige dertill sitt bifall och garanterar Ryssland denna nya gräns såsom ersättning för kejsarens löfte angående Seland och en rättvis följd af hans ansträngningar emot den gemensamma fienden (art. V).

I afseende på den förenade svenska och ryska armé-divisionen i Tyskland eller annorstädes bekräftas de derpå syftande bestämmelser i Petersburger-fördraget och konventionen i Wilna (art. VI).

Såsom ett bevis på kejsarens personliga vänskap för kronprinsen af Sverige och hans uppriktiga önskan att gå sin bundsförvandts intressen till mötes, förbinder

---

[1]) Detta förfogande om Seland var ett nytt uppslag i förbindelsen med Ryssland. Var verkligen meningen att eröfra och behålla det för att bilda en stor skandinavisk monarki i Carl X Gustafs syftning? eller var det blott för att hastigare få slut på kriget och ega i sin hand ett land som en gång eröfradt kunde tjena som en pant och ett bytesmedel vid freden? Hur England tog detta nya förslag få vi snart se.

sig kejsaren att bistå Sverige med ett lån af 1,500,000 rubel; och får det bero på H. M:t kejsaren sjelf, antingen han vill betala ifrågavarande summa hel och hållen eller till en del i penningar eller också i spanmål och mjöl. H. M. konungen af Sverige förbinder sig på det kraftigaste att återbetala detta lån till kejsaren inom förloppet af sexton månader efter Norges förening med Sverige [2]) (art. VII).

Alla bestämmelserna uti fördraget i Petersburg och konventionen i Wilna, de der ej förändras eller modifieras genom närvarande konvention, förnyas och bekräftas på det kraftigaste (art. VIII).

De begge kontraherande parterna skola bemöda sig att förmå brittiska regeringen formligt biträda nämnde fördrag, jemte Norges förening med Sverige (art. IX).

Samtlige dessa artiklar aftalades och bestämdes till större delen muntligen mellan kejsaren och prinsen. För öfrigt förflöto dessa tre dagar de tillbragte tillsamman i den fullkomligaste förtrolighet: kronprinsen lyckades att i kejsaren tillegna sig en *verklig vän*, och vi skola i det följande få se, att Alexander i fullt mått rättfärdigat detta förtroende [3]). Gemensamma faror, ett vapenbrödra-

---

[2]) Vi hafva med flit ordagrant afskrifvit hufvudbestämmelserna i denna artikel, hvilken i likhet med större delen af hela konventionen hittills hållits hemlig och gifvit ämne till så många dåraktiga beskyllningar emot kronprinsen, dem det snart sagdt är under historiens värdighet att vederlägga. Vi ega oss nemligen nu redan bekant de bevekelsegrunder, som förmådde konungen och hans statsråd att framkomma med frågan om ett ryskt lån, och kronprinsen gaf endast efter för deras mening, då han derom talade med kejsaren. För öfrigt om han icke erhöll allt, hvad man trodde sig berättigad att erhålla, hade han åtminstone den tillfredsställelsen att till en del lindra de lidanden, som hungersnöden förorsakade; större delen af lånet lemnades (som vi nämnt) i spanmål och mjöl till ett värde af 619,000 r:dr.

[3]) Enkekejsarinnan, som kände sin sons ostadighet, sade om Alexander efter återkomsten från Åbo: »*Il a été pris d'un veritable engouement pour le prince de Suède, mais cela ne durera pas quinze jours.*»

brödraskap, som sedermera beseglades genom så stora minnen, upprättade dem emellan denna vänskap för lifstiden, hvilken väl kunde för ett ögonblick grumlas eller skuggas af några öfvergående moln, men som snart återtog sin ursprungliga karakter, hvilken icke upphörde förrän med kejsar Alexanders död, och samlaren af dessa Minnen säger sig hafva varit vittne till den djupa rörelse (ja till och med de tårar) kejsarens död kostade Carl Johan.

Midt under dessa förtroliga utgjutelser framkastade kejsaren några i sitt slag märkbara vinkar om sin lifliga önskan att gifva prinsen alla de prof på sin vänskap, han kunde begära; han uttryckte sig med värma och öppenhet om prinsens framtid, om hans intressen som hädanefter voro desamma som kejsarens, och betygade ett hjertligt och lifligt deltagande för hans familj. Han var fullkomligt underrättad om den inre ställningen i Sverige, om partierna och deras förnämsta ledare sedan revolutionen. Det är nemligen att märka, att general Armfelt i detta afseende ingifvit honom begrepp, som voro till en del irriga eller öfverdrifna, och kejsaren, som kände national-känslan, syntes önska en förklaring af kronprinsen sjelf i detta afseende.

Ehuru Carl Johan bemödade sig att i så fall röja en trygghet, som han måhända icke alldeles egde, inse vi lätt af det föregående, huru gerna han mötte detta kejsarens förtroende. Det hade äfven varit orimligt begära, att stiftaren af en ny dynasti skulle vara likgiltig för hvad som rörde dess framtid eller kunde tjena att betrygga den. Carl Johan sade derföre till kejsaren:

»E. M:t är herre öfver jordens mäktigaste rike, stark genom rättigheter, som ega århundradens helgd, och genom sina folks kärlek; E. M:t behöfver endast vilja samt vara ihärdig för att gå segrande ur den kamp som föregår och skänka friheten åt det förtryckta Europa. Huru olika är deremot min ställning!

Jag är endast en bivuakens prins, den ett lyckligt öde uppkastat på trappstegen till en tron. En tid skall komma då Europa återgått till sina gamla förhållanden och då deras återverkan på Sverige kan medföra inre och yttre förvecklingar; men då E. M:t antagit mitt förbund och mitt svärd, och förklarat Er alltid vilja anse mina fiender som edra egna, skall jag å min sida alltid vara E. M:ts uppriktigaste stöd; jag skall uppfostra min son i samma känslor; Sverige skall förblifva Er trognaste bundsförvandt, och dess vapen, dess röst, dess välönskningar skola alltid tillhöra Er!»

»Var öfvertygad», genmälte kejsaren, »att E. H:ts sak städse skall vara min egen. Önskar ni ett fördrag, som formligt garanterar densamma? Ett familje-förbund, som utstakar mina pligter i detta fall? Vill E. K. H., att jag som chef för en af holsteinska husets slägtlinier lägger min adoption till den, E. K. H. mottagit af konung Carl XIII? Låt mig veta E. H:ts tanka, och det skall utgöra mitt största nöje att gå edra önskningar till mötes!»

Anbudet af denna kejserliga adoption var utan tvifvel smickrande såsom en frivillig underpant af den mäktiga bundsförvandtens känslor; men huru antaga densamma utan att såra svenskarnes egenkärlek, hvilka kunde föreställa sig, att Carl XIII:s adoption och de rättigheter han erhöll genom nationens fria val ej syntes prinsen tillräckliga? För öfrigt svarade kejsarens välvilliga yttrande, såsom vi af det föregående sett, fullkomligt emot kronprinsens önskningar, och om han än trodde sig böra afböja den höga adoptionen, så var det likväl svårt att lemna utan allt afseende detta bevis på kejsarens välvilja, hvarföre man föredrog att till det officiella fördraget foga en s. k. *separat och hemlig artikel* af följande lydelse:

»De begge kontraherande parterna, som vilja gifva närvarande allians egenskapen och kraften af ett *familje-fördrag*, förbinda sig å ömse sidor, i händelse någon som helst makt skulle söka störa Sveriges eller Rysslands

säkerhet och lugn, att lemna hvarandra det understöd, som kan finnas nödvändigt till att förekomma eller undertrycka förslag af så fiendtlig beskaffenhet, och hvilket understöd aldrig får öfverstiga antalet af 12 à 15,000 man.»

Naturligtvis kunde denna artikel, till innehåll och syftning snarlik det fördrag som 1761 afslöts emellan de särskilda grenarne af huset Bourbon, i kronprinsens ögon icke ega något annat värde, än såsom *en formlig och uttrycklig förbindelse å czarens sida* att motarbeta och förkasta alla de förslag, som vare sig inom hans familj eller annorstädes ifrån kunde göras till förmån för den gustavianska pretendenten, och att sådane förslag ej uteblefvo, få vi framdeles se [*]. Deremot kan man icke antaga möjligheten, att nämnde separat-artikel någonsin skolat komma att tagas i anspråk, eller ens att *casus fœderis* inträffat; ty hvilken makt, med eller utan understöd af partier inom landet, skulle rimligen tänkt på ett restaurations-krig i Sverige, om Ryssland öppet och bestämdt satt sig deremot? Detta fördrag var derföre endast att betrakta som en preventiv åtgärd af det förutseende som bjuder att i sitt upphof qväfva hvarje frö till förvecklingar. Om den var obehöflig för verkliga faror, så har den dock tjenat att bespara oss hvarjehanda trassel i framtiden. Som hemlig artikel, bifogad fördraget, kunde den i öfrigt hvarken blifva känd eller tjena till föremål för den nationella egenkärlekens utgjutelser, helst den innefattade alldeles lika ömsesidiga

---

[*]) Tankan på ett dylikt förbund hade redan förut föresväfvat kronprinsen, såsom man finner af följande utdrag af en depesch från grefve Löwenhielm till konungen af d. 21 April 1812. Det heter deri: »Kejsaren antager med nöje den separat-artikel, hvarigenom Sveriges fördrag med Ryssland kommer att anses såsom ett *familje-förbund* (pacte de famille). Denna tydning har varit kejsaren angenäm och bidragit att stadfästa hans förtroende till varaktigheten af den politik som hädanefter skall blifva nordens och bereda dess oberoende.»

förpligtelser och egde all den värdighet som höfves sjelfständiga staters underhandlingar med hvarandra.

Återstår att i korthet vidröra en fråga, som återkommer i alla skrifter som behandla detta möte. Man har nemligen sagt [5]), *att kejsar Alexander derunder förespeglat kronprinsen Frankrikes krona*, i händelse Napoleon dukade under i anfallet mot Ryssland och franska tronen blefve ledig genom följderna af hans nederlag.

Denna uppgift, som blifvit framställd och tolkad i så många olika syften, har isynnerhet varit deras batalj-häst, som bittrast granskat kronprinsens politiska och militäriska uppförande under denna tid. Den har tjenat till text för trolösa och skymfliga insinuationer om hans omåttliga äregirighet; den ensamt skall förklara hvad man af okunnighet och hat ej velat begripa; den slutligen är grundorsaken till alla de felsteg, prinsen skall hafva begått, till de motsägelser hvari han råkat, och till de vidrigheter han rönt mot slutet af koalitions-kriget.

Nåväl, vi skola under loppet af vårt arbete frimodigt behandla detta ämne. Vi skola oförbehållsamt samt utan förtigande följa det i de olika faserna deraf, emedan historien omöjligen kan förhemliga ett förhållande, hvilket genom halfva bekännelser och spridda uppgifter redan blifvit belyst från så många olika håll och sålunda med rätta hemfaller under häfdateckningens dom [6])!

Vi hafva, såsom läsaren torde erinra sig, ofta varit i tillfälle visa, huru eget och sjelfständigt Carl Johan tänkte i fråga om möjligheten och medeln att motstå kejsar Napoleon. Så var äfven förhållandet under de talrika samtal, prinsen i detta ämne hade med kejsar Alexander under det ryktbara sammanträdet i Åbo, der många förslager och eventualiteter framkastades. Bland

[5]) Jfr Robert Wilson, Bourrienne och nästan alla memoir-författare i Frankrike och Tyskland från denna tid.

[6]) De rikhaltiga och intressanta anteckningarne i S. S. om sammanträdet i Åbo hafva satt oss i tillfälle att utförligt belysa detta ämne och stödja våra uppgifter på värdefulla dokumenter.

de djerfva planer prinsen föreslog kejsaren, i fall Napoleon framryckte mot Moskwa och Petersburg och faran blefve uppenbar för Ryssland, var *en expedition till kusterna af Bretagne och derifrån ett tåg rakt på Paris.* Prinsen tvekade ej att med sina svenskar åtaga sig detta företag, så mycket mer som planerna mot Danmark kunnat tjena att dölja förberedelserna dertill, och landstignings-arméen borde öfverföras på engelska flottan. En uppmaning till fransmännen i den sansade frihetens namn att afskaka den kejserliga despotismens ok borde föregå härens ankomst. Man räknade på det republikanska och konstitutionella partiet, hvars återuppvaknande ur sin fleråriga dvala skulle bringa hela Frankrike i jäsning . . . Den sammansvärjning, som icke så långt härefter utbröt under *Mallets* ledning, bevisar till hvad grad denna prinsens föreställning var grundad. Emellertid skulle Carl Johans och Moreaus namn ge företaget en fransysk och icke fiendtlig karakter, och prinsen var öfvertygad att Napoleon skulle blifva fången i Ryssland, om man enligt sin pligt stängde vägen för honom vid Beresina. Åtminstone skulle man kunna sprida ryktet, att kejsaren omkommit i Rysslands öcknar, och helt visst skulle en mäktig fraktion af senaten under Talleyrands och Fouchés anförande icke dragit i betänkande att under denna förutsättning formligt afsätta kejsaren... Revolutionen var besegrad, men ännu icke död; den lefde ännu mäktig i en hel generation. »Man kan förstöra jorden», sade kronprinsen till kejsar Alexander, »man kan vända upp och ned på den i alla riktningar (la remuer dans tous les sens), men det finnes något som man icke förändrar, nemligen menniskohjertat, och detta bär uti sig frihetens instinkt! Om det hufvud, som nu ensamt innesluter verldens öden, träffades af något slag, skulle vi få se hela denna ny-feodala fantasmagori försvinna . . . Tre menniskor skola måhända räcka till för att uppenbara för verlden hemligheten af denna makt som synes gigantisk, som i sjelfva verket är det, men endast såsom en skräckbild!

Arméen tillhör Napoleon i egenskap af högste befälhafvare, men icke såsom dess herre; den fransyske soldaten känner endast sin fana... Italien och Tyskland äro öfversållade af hemliga sällskaper... Den tid skall komma, då vi få höra talas derom... Alla frihetens vänner skola räcka mig handen, och följden af allt detta skall i Frankrike måhända blifva en konstitutionell monarki, en republik, hvem vet?»....

Sådana voro de idéer, kronprinsen under ett af dessa förtroliga samtal framkastade; hans sydländska inbillning, hänförd af vexlande ingifvelser, fängslade mäktigt kejsar Alexander, som i början förvånades, och snart med stigande uppmärksamhet lyssnade till dem. Han fann, att Napoleon, hotad i hjertat af sin makt, i så fall otvifvelaktigt skolat hufvudstupa återvända till Frankrike, och Ryssland blifvit befriadt midt uti sin största fara. Å sin sida hade kronprinsen i fall af motgång alltid haft utvägen att draga sig tillbaka på sina skepp, och i alla händelser sedermera kunnat begynna sina företag mot Seland och Norge [1]). Det är denna kronprinsens plan eller rättare sagdt framkastade idé att i hjertat af Frankrike måtta ett afgörande hugg åt Napoleons makt, som gaf kejsaren den naturliga föreställningen, att kronprinsen (i händelse han lyckades) skulle egt Frankrikes öde i sina händer och lätt svingat sig upp på en tron, som i så fall tillhört den mäktigaste eller den lyckligaste. Att kejsaren gerna skulle bidragit dertill, lider icke tvifvel, och han lät ej otydligt förstå det. Då kronprinsen utvecklade alla de skäl, som talade för att en sådan expedition skulle bestämdt återkalla Napoleon från Ryssland, tillade han, att med 200,000 man till sitt förfogande i Frankrike skulle han icke tveka att till och med störta Napoleon. Kajsaren

---

[1]) Denna plan hade mycken likhet med den, grefve Görtz föreslagit Carl XII, nemligen att först göra en expedition till Skottland för att återinsätta pretendenten och under återvägen taga Norge.

svarade: »*Jag ger er 400,000, om ni vill våga företaget, och skulle med nöje se Frankrikes öde i edra händer.*»

Kronprinsen svarade, att han icke riktat sina blickar på franska tronen, och att det icke vore med ryska trupper och i egenskap af kejsarens löjtnant han trodde sig kunna lyckas, men väl om han egde 200,000 man, öfver hvilka han sjelf vore herre.

Då ett ämne af sådan natur kunde afhandlas, begriper man lätt, att det skulle lemna spår efter sig, mer och mindre synliga i det följande. Det är äfven säkert, att kejsar Alexander, som då ännu var lifvad af liberala idéer och ansåg Bourbonerna omöjliga för det nya Frankrike, skulle lika litet funnits benägen att understödja dem, som han föga skulle dragit i betänkande att uppoffra konungen af Rom [8]). Han framhöll huruledes, i fall af framgång, en ofantlig bestämmelse yppade sig för kronprinsen, och förklarade sig i sådan händelse beredd att understödja honom. Det är troligen dessa kejsarens ord Robert Wilson gifvit följande öfversättning. »Det sanna föremålet för fördraget i Åbo innehålles i dessa kejsarens ord till kronprinsen: »*Om Napoleon misslyckas i anfallet emot mig, och om i följd af hans nederlag Frankrikes tron blir ledig, betraktar jag E. K. H. som den värdigaste att efterträda honom.*»

Man har satt detta prof af czarens välvilja i samband med de besynnerligaste beräkningar af en bakslug politik [9]). Andra hafva deruti sett ett af dessa välviljans sminkade utgjutelser som skarpsinniga statsmän någon gång tillåta sig för att sporra en verksamhet som deras kännedom af menniskohjertat ej tillåter dem att

---

[8]) Vi få se framdeles, huru han ville öfvertyga kronprinsen, att denna unga prins var en — batard! Hans yttranden om Bourbonerna voro nästan hånfulla: »*ce sont des ganaches*»

[9]) Bourrienne söker göra antagligt, att kejsar Alexander genom bemödandet att skaffa kronprinsen Frankrikes krona skulle såsom ersättning velat tillegna sig Norge — en lika försåtlig som skymflig anspelning ej blott mot Alexander, men icke mindre mot kronprinsen.

vänta af en ointresserad tillgifvenhet. Vi våga ej afgöra om kejsar Alexander i detta fall var uppriktigare än kardinal Richelieu, då han genom Carnacé låt erbjuda den store Gustaf Adolf att förhjelpa honom till romerska kejsarkronan; men visst är att hvad czaren framhöll i Åbo såsom en eventualitet, framträdde under en vida bestämdare form efter segern vid Leipzig. Vi skola ej underlåta att i sinom tid återtaga trådarne af detta sällsamma ämne.

Hvad åter angår Carl Johan, så torde man kunna säga, att förebråelsen att sträfva efter Frankrikes krona rimligen icke bör falla tyngre på hans minne, än den nyssnämnde, likartade beskyllning man gjort Gustaf II Adolf under sina segrande härtåg i Tyskland! Ingen kan veta, hvad sådane hjeltenaturer kunna drömma i fråga om ära och makt under loppet af stora och oförväntade framgångar. Emellertid gestaltade sig händelserna, på sätt vi snart få se, länge i en sådan riktning, att det för kronprinsen varit dåraktigt, att ej säga omöjligt, att smickra sig med förhoppningar i en syftning sådan som den ifrågavarande. Osäkert torde det i öfrigt vara, om någonsin Carl Johan med sin örnblick och sin säkra instinkt på allvar tänkt utbyta en tryggare och lysande ställning i Norden mot en tron, dit han väl möjligen kunnat hinna och blifva uppburen af de allierade, men der han torde rönt stora svårigheter att bibehålla sig. Emellertid utgör denna förmodade sträfvan (såsom vi antydt) en stående anklagelsepunkt mot kronprinsen, isynnerhet hos vissa tyska och preussiska skriftställare, hvilka visat sig i hög grad orättvisa och ofta orimliga i bedömandet af hans handlingar och dessas bevekelsegrunder [10]).

Då vi nu redogjort för hvad i detta ämne blifvit sagdt och tänkt i Åbo, skola vi framdeles med lika ut-

---

[10]) Se de allmänt bekanta och under en sednare tid i Tyskland utgifna skrifterna af (eller om) Stein, Müffling, Bülow, Wollzogen, York, Blucher, m. fl.

förlighet följa fortgången deraf, och för att ej anticipera på händelser som tillhöra en sednare framställning, anmärka vi nu endast i förbigående angående landstignings-planen vid Seinen, att den strandade emot engelska ministrarnes obenägenhet derför. Förmenande att Rollos och Tancreds tider voro förbi, samt erinrande sig företagen mot Vlissingen och Antwerpen samt hertigens af York öde och kapitulationen vid Helder, voro de alltför betänksamma att inlåta sig i företag af så dristig och äfventyrlig beskaffenhet. Som vi sett, drogo de i öfrigt ut på tiden med underhandlingarne rörande Norge och subsidier, hvilket hejdade Sveriges alla företag, emedan kronprinsen ingenting ville företaga, innan han blifvit lugnad i afseende på dessa begge punkter. Under sådana förhållanden kunde ingen expedition till Seinen komma i fråga.

Efter att sålunda hafva tillbragt den korta tiden af endast trenne dagar tillsammans under förtroliga och angenäma samtal, grundlades mellan kronprinsen och kejsaren en personlig vänskap, hvilken Carl Johan med skäl kunde räkna för ett af sin lefnads ärofulla och lyckligaste öden. Alexander, äfven då han för kronprinsen erkände det smärtsamma sår han tillfogat Sverige, sökte icke urskulda sig för en statskonst som begagnade oförståndet och halstarrigheten för att vinna en eröfring som betryggade Petersburg, men han satte en ära uti att godtgöra det onda han gjort och på ett sätt som borde visa att han ville Sveriges väl och uppriktigt eftersträfvade dess vänskap. Kronprinsen trodde sig böra i sitt nya fäderneslands intresse antaga denna vänskap som han beseglade med sitt ord och sitt svärd; och han skiljdes från kejsaren med alla tecken af hjertlighet och den trofastaste tillgifvenhet. Han yttrade, i det han tog afsked af Alexander:

»Då E. M:t hedrat mig med sin välvilja och sin vänskap, känner jag äfven lifligt de pligter de älägga mig; och då Sveriges och äfven min egen tillvaro blifvit så nära förknippade med Rysslands, eger jag ingen

annan äregirighet än den att vara E. M:t nyttig, och de händelser som vänta oss må blifva hurudana som helst, skall jag evigt blifva E. M:ts vän och trogne bundsförvandt. Ja måhända skola tider också komma för mig att gagna E. M:t, och jag skall aldrig försumma något tillfälle som dertill erbjuder sig; hvad Er angår, sire, värdigas icke glömma mig. Hvarje bevis på Eders Maj:ts erinring och vänskap är för mig dyrbart; ty det skall föra mig tillbaka till de lyckligaste dagar af mitt lif, och hjelpa mig att bära de motgångar som framtiden möjligen kan föra i sitt sköte.»

Dessa ord som utsades med rörelse, föranledde Alexander att svara:

»Mina välönskningar skola städse följa E. K. H. på Dess ärofulla bana. Jag säger det med ett rördt hjerta, och jag upprepar för E. K. H., att jag betraktar vårt förbund såsom en af försynens omedelbara skickelser för oss begge och anser derföre med helig vördnad det förtroende och den vänskap, Ni visat mig. Var öfvertygad att jag alltid och i alla förhållanden skall finnas redebogen att på det uppriktigaste gengälda dem.»

Historien skall visa, att kejsar Alexander rättfärdigade det höga förtroende Carl Johan hyste för honom, och var detsamma fullkomligt värdig. Derföre kunde den sistnämnde också med skäl uti ett offentligt tal några år härefter uttrycka sig på sätt som följer: »Tacksamheten ålägger mig som en pligt yttra, att Sverige aldrig haft någon trognare och i afseende på sina löftens uppfyllande mera samvetsgrann bundsförvandt, än kejsar Alexander. Sanningen genomtränger århundradenas natt, men det är mig ljuft att i detta afseende gå framtiden i förväg och här af vänskap och rättskänsla uttala en hyllning, som då skall blifva historiens.»

SJUNDE KAPITLET.

Inre förhållanden. — F. d. konungen. — Litteratur och skön konst.

(1810–1812.)

Allmänt omdöme om den inre förvaltningens karakter. — Tidningarne. — Lagskipningen. — Den s. k. 1812 års politik. — Försvars-anstalterna. — Finanserna. — Näringarna och Handeln. — Landtbruks-akademien. — Den kungliga förordningen rörande utländska resande. — Kyrkoärendena, m. m. — Företeelserna inom hoflifvet. — De gamla och nya sederna. — Carl Johans ställning till det gamla hofvet och den gamla adeln. — Grefvinnan Sofi Piper. — Roligt yttrande af baron C. A. Wrangel. — Den svenska emigrationen. — Sofia Magdalena. — Carl Johan i religiöst och sedligt hänseende. — Hans enkla lefnadsvanor, m. m. — Kronprinsessans ankomst och snara återresa. — Prins Oskar. — Detaljerade underrättelser om f. d. konungens irrfärder och planer under innevarande tidskifte. — Hans emottagande ombord å engelska flottan och vistande i England. — Besök hos Ludvig XVIII. — Gustaf Adolf på Helgoland och i Tönningen. — Peyrons beskickning. — F. d. konungens ankomst till Basel och skiljsmessa från drottningen. — Nya giftermålsplaner och resor. — Kort öfversigt af tillståndet inom Religionen, Vetenskapen och Konsten.

Som vi under loppet af denna vår berättelse flerstädes varit i tillfälle att temligen utförligt vidröra och belysa den *inre* ställningen i landet från kronprinsens ankomst (1810), behöfva vi ej med nya meddelanden i detta afseende belasta många blad af detta kapitel, så mycket mindre som andra ämnen af en mera intressant natur gifva oss anledning att som vi föreställa oss på ett mera behagligt sätt fängsla läsarens uppmärksamhet. Vi ega följaktligen endast behof att uttrycka vår öfvertygelse, det regerings-ärendena i allmänhet handhafdes med *värdighet* och *kraft*, och om de svåra tidsomständigheterna icke alltid medgafvo att grundlagens bokstaf blindt följdes, om de medel som användes icke alltid svarade emot de mål hvartill man sträfvade att komma, om lagens arm måhända nog strängt någongång drabbade de felande eller brottslige, o. s. v., så torde alla

dessa förhållanden dock vara af natur att kunna till sina orsaker förklaras. Men det tillhör oss icke att anticipera på historiens dom i frågor af så ömtålig, af så genomgripande beskaffenhet. Vi följa derföre troget vår grundsats att företrädesvis endast hålla oss till fakta, och gå nu att *i största korthet* erinra om grunddragen af *den inre förvaltningens* historia under det tidrum som utgjort föremål för vår framställning i förevarande del.

Tryckfrihets-ärendena vårdades af hof-kanslern och regeringen på ett sätt som icke alltid väckte alla partiers belåtenhet [1]), och vanligen voro denna tidens *publicister* [2]) i afseende på bildning, kunskaper och framställnings-förmåga icke ännu fullt vuxne den vigtiga kallelse, dem utan tvifvel tillhör i ett fritt samhällsskick, ehuru vi derföre långtifrån vilja förneka dem att hafva egt åtskilliga förträffliga egenskaper och till en del uträttat mycket godt. För öfrigt följde kronprinsen personligen med ett utomordentligt lifligt intresse företeelserna inom pressen, och lät ofta sjelf, liksom Napoleon, meddela artiklar för tidningarne. En särdeles egen företeelse inom den tidens tidnings-litteratur var den af *Grewesmöhlen*, under regeringens auspicier, utgifna tidningen »*Scandinaven*», som företrädesvis skrefs [3]) i syft-

---

[1]) Vi erinra endast om det bekanta åtalet mot *Regnér* samt om *indragnings-makten* (jfr om den sednare fjerde kap.). Regnér dömdes af hofrätten att i 3 år hållas fängslig å Waxholms fästning, för det han författat en tidnings-artikal kallad: »*Om möjligheten af Finlands återförening med Sverige.*» Han slapp dock att sitta å fästning mer än ett år, hvarefter prinsen gaf honom en pension af 600 r:dr banko, som han åtnjöt ända till sin död (1852) och sysselsatte honom äfven med åtskilliga litterära uppdrag.

[2]) Jfr fjerde kapitlet. För fullständigheten skull vilja vi här äfven nämna de tidningar, hvilka ansågos på närmare eller fjermare sätt stå i förbindelse med regeringen och anföra inom parentes namnen på deras utgifvare: 1) Post- och Inrikes-Tidningar (G. Regnér); 2) Dagligt Allehanda (Battram); 3) Stockholms-Posten (Lenngren), samt 4) Journal för Litteratur och Teater (Wallmark).

[3]) Började utgifvas d. 20 April 1812 och upphörde d. 18 Juli s. år.

ning att bereda sinnena på 1812 års nya politik och skaffa densamma inträde och bifall i allmänna tänkesättet.

I fråga om *lagskipningen* vilja vi endast anmärka, att dess högsta ledares, justitie-statsministern grefve *Gyllenborgs* blotta namn tyckes innebära en tillräcklig borgen för dennas upplysta och samvetsgranna vårdande, och vid Gyllenborgs sida verkade justitie-kanslern grefve *H. G. Wachtmeister* redligt och nitiskt i samma riktning. Bland mängden af *rättegångar* som förekommo vidröra vi endast den som fördes med anledning af de bekanta bonduppträdena år 1811. Man har anmärkt den stränghet såsom öfverdrifven, i kraft hvaraf tjugo af dessa vilseförda olycklige dömdes af hofrätten till döden, femtifyra att lotta om dödsstraffet och tjugusex att afstraffas med spö, äfvensom man funnit den kungliga nåd alltför njugg, hvilken kräfde trenne dödsoffer, o. s. v. Regeringen åter ansåg sin pligt mot samhället fordra att genom utvecklingen af en viss grad utaf stränghet återförskaffa aktning åt lagarne, hvilka sedan någon tid blifvit snart sagdt strafflöst trampade under fötterna, trygga eganderätten, lugna sinnena och så vidt möjligt var förekomma förnyandet af alla dylika statens säkerhet och medborgares ro hotande oordningar.

Uti ingen gren af den offentliga förvaltningen kan man säga, att Carl Johan i den grad sjelf styrde och gaf riktning åt besluten, som i *de yttre ärendenas* behandling, och vi hafva visat, att denna politik *icke* daterar sig från 1812, utan var *mycket äldre*, samt till sitt ursprung *fullkomligt svensk*. Carl Johan gjorde således ingenting annat, *än adopterade en åsigt, som före honom delades af flera bland landets upplystaste och utmärktaste personligheter*, och det skall blifva en sednare tid förbehållet att fullständigare än här kunnat ske framlägga alla de betänkligheter, i kraft hvaraf denna politik måste tillerkännas rangen af den klokaste, värdigaste och mest fosterländska som *under tingens dåvarande ståndpunkt* kunde följas, på samma gång den verkligen

i hög grad hedrar dess upphofsmäns omdömesförmåga och djupa blick i den förestående ödesdigra framtiden.

Det skulle föra oss alltför långt utom planen för detta arbete att redogöra för de *många* och *vigtiga* åtgärder som vidtogos inom alla statsförvaltningens grenar från den tidpunkt Carl Johan satte sin fot på Skandinaviens jord. Det må blifva den egentliga historiens uppgift. Sålunda nöja vi oss också hvad *krigsförvaltningen* beträffar att endast antyda, hurusom alla hithörande ärender handhafdes med den omtanka, vaksamhet och drift, som voro att vänta af den höga personlighet som nu stod i spetsen för dessa ärender [4]), och det *fulltaliga* samt i de flesta afseenden *förträffliga* skick hvari arméen befann sig vid krigets utbrott 1813 är i detta afseende ett talande vittnesbörd om förtjensten hos de män [5]) som inom denna gren af förvaltningen nu öfvervakade Sveriges väl och afgjorde öfver dess framtid. Visserligen återstod ännu ofantligt mycket att uträtta till försvarsanstalternas ändamålsenliga förbättrande, utveckling och ordnande ur det lägervall hvari de råkat genom Gustaf IV Adolfs olyckliga regering och krig; men hvad beslutsamhet, erfarenhet och kraftig vilja inom kort tid förmådde, bevisades, som sagdt, genom det skick hvaruti arméen befanns vid öppnandet af fälttåget. Beklädnad, beväring, tross, med ett ord hela krigsmaterielen var i ordning.

Den i visst afseende ömtåligaste punkten och hvilken vid handläggningen fordrade på en gång den stör-

---

[4]) Redan i Okt. 1810 hade Carl XIII vid prinsens ankomst till Helsingborg genom grefve Essen till honom öfverlemnat fullmakten att vara högste befälhafvare öfver krigsmakten till lands och sjös. Kronprinsen yttrar i den berättelse han afgaf till konungen då han i monarkens händer återlemnade styrelsen: *»Våra fiender hafva yttrat att Sverige behöfde 60 år för att uppsätta en armé af 60,000 man, och likväl skall denna armé nu kunna visa sig både för E. M:ts vänner och fiender.»*

[5]) Adlercreutz (som redan 1810 efter Adlersparre ingått i statsrådet), Poke, m. fl.

sta upplysning och varsamhet var dock *finanserna*. Vi hafva sett, i hvad betänkligt skick de befunno sig vid tidpunkten af den nye tronföljarens ankomst. Under en epok så rik på hvälfningar och derföre så ogynnsam för en stilla utveckling af folkens fredliga yrken kunde hufvuduppgiften inom nämnde förvaltningsgren svårligen vara någon annan än den att vara betänkt på att så vidt möjligt var *anskaffa medel till betäckande af de löpande och genom rustningarne i och för det stundande kriget ständigt växande stats-utgifterna*, under det man sökte *förbereda* ett definitift ordnande af rikets inveckladt penningesystem. En sådan förberedande åtgärd var t. ex. *afskrifvandet af en del af den utrikes gälden*. Ett vigtigt personalombyte inom finans-förvaltningen var det, då *Hans Järta* af politiska betänkligheter [6]) lemnade statssekreteriatet för dessa ärender, hvilket provisoriskt öfvertogs af Fredenstam och snart af *G. F. Wirsén*.

Svenska *handelns* förhållanden under den tid Sverige traktatmessigt var förpligtadt iakttaga *kontinentalsystemet*, eller från freden i Paris 1809 till den i Örebro 1812, i följd hvaraf svenska hamnarne genom kungörelsen af den 29 Juli samma år *ånyo öppnades för alla nationers handelsfartyg*, skulle säkert upptaga ett af de intressantaste bladen i vår nyare förvaltnings-historia, i fall den affattades med tillbörlig sakkännedom och utförlighet. Den skulle visa oss, huru vid sidan af stora så enskilda som allmänna *förluster* oerhörda *vinster* gjordes under en tid, då Sverige så att säga utgjorde den brygga, hvaröfver Englands *hemliga* handel med kontinenten [7]) till största delen bedrefs. Men af samma

---

[6]) Förnämligast derföre, att han ansåg Carl Johans insättande i regeringen (1811) i följd af konungens sjukdom hafva skett i strid mot grundlagen.

[7]) Vi hafva funnit följande strof ur landshöfding Rosens bref (af d. 7 Aug. 1811) till L. v. Engeström särdeles betecknande för ställningen i Göteborg under denna tid. R. skrifver: »I förgår konfiskerades 10 oxar, hvilka skulle utföras till engelska flottan. Jag supplicerar att detta kommer i papperen, så att jag fattig

orsak som vi för närvarande åtminstone måste afstå från en dylik framställning, förbigå vi alldeles *fabrikernas* och *näringarnes* tillstånd och anmärka endast, att till det ännu mycket i linda liggande *åkerbrukets* upphjelpande och rationella bedrifvande stiftades den 28 December 1811 på *Edelcrantz'* förslag *landtbruks-akademien.*

Den kungliga förordning rörande *utländske resande,* hvilken utfärdades den 19 Februari 1811, gjorde på den tiden temligen mycket uppseende och har sedan varit föremål för många olika bedömanden. Vi föranledas deraf att här meddela följande upplysningar rörande den närmaste orsaken till dess tillkomst.

En afton i början af år 1811 infinner sig kronprinsen i konungens sällskapskrets. Han var vid ett utomordentligt dåligt lynne i följd af en artikel i Frankrikes officiella tidning Monitören som starkt komprometterade regeringen och hvilket tidnings-nummer H. K. H. höll i handen. Grefve Engeström hade nyss talat derom med Alquier, som till grefvens harm dristat svara, att den ifrågavarande artikeln endast innehöll sanning samt att det var godt att kejsaren och hela Europa finge veta densamma. Artikeln var af följande hufvudsakliga lydelse:

En fransman som återkommit från en resa till Sverige försäkrar, att trots krigsförklaringen kommunikationerna mellan England och Sverige förblifva desamma; att Göteborg fortfar att vara nederlagsort för en ganska liflig handel, som bedrifves under skydd af en engelsk konsul och dess agent, som uppslagit sina bopålar på en liten ö nära staden benämnd Wargön; att svenska skepp dagligen begifva sig till denna ö för att förse engelsmännen med alla slags lifsmedel m. m., dem de taga i utbyte mot kolonial-varor, hvilka ges i förvar i Göteborg, hvarifrån de sedan forslas till det inre af landet.

syndare någon gång måtte få lysa med kontinental-nit uti Europas annaler. Saumarez var averterad förut, så att han ej blir misslynt.»

landet. Den 15 December expedierades från Göteborg till Helsingborg och Malmö en fora af 60 vagnar lastade med indigo, och den 19 samma månad afgingo till Norrköping 500 kärror lastade med socker och kaffe. De engelska kryssarne låta alla till Sverige bestämda skepp fritt passera; de gynna öppet kustfarten och lägga inga hinder emot fisket. Alla i Göteborg bosatte engelsmän äro utan all oro, och att döma af deras myndiga ton skulle man vara böjd tro, att harmonien mellan de begge regeringarne aldrig varit bättre än i dag.»

Denna artikel hade som sagdt var utomordentligt uppbragt H. K. H. Han sade derföre till de närmast kringstående, hvaribland man äfven varseblef statssekreteraren för kammarärender Börtzell:

»Man berättar mig, att danska konsuln i Göteborg är Napoleons agent i ändamål att uppdaga våra synder emot kontinental-systemet, och det lider intet tvifvel att Napoleon eger en talrik och nitisk agentur i Sverige hvilken ger honom del af ställningen. Detta ger anledning till mångahanda oredor, förgiftar och vanställer förhållanden och framför allt måste man dock vara herre hos sig sjelf (vändande sig särskildt till Börtzell). Förteckningar skola alltså genast upprättas uppå alla de utländningar, som för närvarande befinna sig i riket. Ingen resande utländning må hädanefter inkomma i riket utan att förut dertill hafva erhållit vårt tillstånd. Då någon utländsk makts undersåte ankommer till rikets gräns, bör han följaktligen genast förpassas till landshöfdingen i länet, som undersöker hans pass och anställer förhör om föremålet för hans resa. Protokollet öfver detta förhör måste ofördröjligen afsändas till grefve Engeström, som inhemtar vår befallning, huruvida den fremmande må få fortsätta sin resa eller om han åter bör begifva sig ur riket. Alla de utländningar, hvilka icke vistats i Stockholm ett års tid och hvilka icke erhållit behörigt tillstånd att der qvarblifva, skola resa

inom trenne dagar och skola hafva lemnat riket inom tolf dagar. Denna befallning skall äfven gälla för Göteborg.»

I *kyrkligt* och *sedligt* hänseende började nu verkningarne förspörjas af den märkliga rörelse och brytning, hvilken försiggick inom dessa områden genom den s. k. *nya skolans* och dåvarande kyrkoherdens i Solna, sedermera erkebiskop *Wallins* m. fl. uppträdande; men emedan detta ej hör till vårt ämne, hafva vi här endast velat påpeka nämnde förhållanden. Straxt efter sin ankomst till Sverige täcktes H. K. H. kronprinsen öfvertaga *kansleriatet* öfver rikets största lärosäte, och i egenskap af föredragande af *ecklesiastik-ärendena* torde man rättvist tillerkänna landshöfding Rosenstein egenskapen af oklanderlighet.

Hofvet, som så ofta varit en tummelplats för den enskilda ärelystnaden och för galanteriets äfventyr, var väl ej alldeles fritt från dessa lyten, men de voro jemförelsevis obetydliga och saknade äfven det spelrum, som fordom stod dem öppet. Carl Johan älskade icke denna slags liberalism, och hofvet efter hans ankomst fick endast en mera militärisk anstrykning, värdig en gammal krigisk och under dåvarande verldskris mer än någonsin vigtig monarki. Man kan dock säga, att alltsedan Gustaf III:s tid hade detta hof ej varit mera lysande än dessa år, ehuru af ett väsendtligen olika skaplynne. Den Gustavianska tidens klassiskt lättsinniga ton, dess teater-lika drägt med pudret och silkesstrumporna började försvinna för stöflor och sporrar, som snart utträngde dessa föråldrade uppkok på det gamla Versailler-väsendet [8]. Kronprinsen, hvilken så väl af böjelse som politisk beräkning älskade representationen, gaf emellertid i detta hänseende föredömen, som syntes myc-

[8]) Sålunda fann man ännu en och annan af den s. k. gamla goda tonen promenerande på gatan, *chapeau bas*, i hofdrägt och med pudradt hufvud. Ett prakt-exemplar deraf var den gamle öfverceremonimästaren Hauswolf, i skick, ton och åtbörder en typ af det nedgående tidehvarfvet.

ket behaga och hvilka med begärlighet följdes af statens och den gamla adelns förnämligare representanter, och i hans salonger såg man samlade vid sidan af den nya tidens ofta sträfva och myndiga män nästan alla öfverlefvorna från den gamla goda tiden, t. ex. grefvarne *Stedingk*, *Essen* och *Wrede*, grefvinnorna *Mejerfelt*, *Löwenhielm* och *Tersmeden* och så många andra, som redan i Gustaf III:s dagar utgjort hofvets prydnader. På detta sätt älskade Carl Johan att inom sin trollkrets förena alla partier och genom alla medel som stodo honom till buds, ett tjusande och behagligt uppförande, en på stor fot ställd representation med lysande tillställningar och fêter, utdelande af ynnestbevis och nådevedermälen, ja äfven andra arter af frikostighet, så vidt möjligt var vinna de högre klasserna, afväpna ränkerna och förtalet och förvandla sjelfva sina fiender till bundsförvandter och vänner. Man finner äfven, huru mäktigt kronprinsens bemödanden i detta afseende skulle underlättas genom adelns och de maktinnehafvandes fruktan för folkväldet, som så nyligen uppstuckit sitt blodiga hufvud, och huru gerna de skulle taga sin tillflykt under denne nye Alcides' sköld för att der återfinna sina fördelar och sin säkerhet. Kronprinsen, hvars enda anor voro svärdet och snillet, och som lik Pipin och Gustaf Wasa började sin dynasti, fann det dessutom med tidens lynne och nationens vanor öfverensstämmande att se sin nya värdighet uppbäras af monarkiens gamla lysande namn, och man kan säga att de yppersta deraf sjelfmant ställdes på listan af hans kammarherrar och närmare omgifning. Kortligen, allt förenade sig att göra den nye tronföljaren till nationens medelpunkt och gifva honom anseendet af en skyddande genius för alla intressen och förhoppningar! För öfrigt var hans förhållande till den gamle *konungen* [*]), *drottningen* och prin-

[*]) Vi skola ytterligare styrka detta påstående genom att i följande del meddela några af de bref, Carl XIII under 1813 och 1814 årens fälttåg tillskref Carl Johan. I allmänhet kan sägas, att

sessan *Sofia* så utmärkt af ömsesidig välvilja, grannlagenhet och högaktning som det någonsin kunde vara, och om än några lätta moln af misstroende understundom tycktes uppresa sig och obehagligt inverka på prinsens förhållanden till sin adoptiva moder[10]), så skingrades de snart, och vi böra till drottningens heder bekänna, att hon innan kort återkom till de värdigare känslor som henne höfdes emot den höga personlighet, hvilken räknade för en ära att kalla henne mor och hvilken hon snart lärde sig att omfatta med lika uppriktig tillgifvenhet som beundran [1]).

På detta sätt tecknade sig utsigterna för den nye tronföljaren på ett temligen gynnsamt sätt, och äfven inom *de högadliga kretsarne* blef (som vi nyss antydt) med få undantag benägenheten ganska allmän att sluta sig omkring hans person, helst sedan rikets förnämsta ätt, den grefliga *Braheska*, föregått med exempel [2]).

---

den förres enskilda affärer nästan alltid stått på klena fötter, synnerligen under den tid han blott var hertig af Södermanland, men äfven efter 1809, emedan ständerna då nedsatte civillistan till 266,000 r:dr ifrån 500,000, som den utgjort under Gustaf Adolfs tid. En anledning som erbjöd sig för kronprinsen att ännu mera göra sig den gamle monarken förbunden blef derföre hans växande penningeförlägenhet och ett anbud af en betydlig summa på prinsens enskilda kassa emottogs med tacksamhet. Genom en lika frikostighet vann prinsen såväl drottningens som prinsessan Sofia Albertinas särskilda bevågenhet. Den sednares erkänsla mot den nye tronföljaren stegrades dessutom genom allt hvad han redan vidgjort och lofvade framgent söka verka till beredande af ett förmånligt slut på de långsamma underhandlingarne rörande Qvedlingburg.

[10]) Jfr följ. del.

[1]) Jfr följande delar.

[2]) Det var den enda af de förnäma slägterna hvars hus kronprinsen med synbar förkärlek besökte; och grefvinnan Brahe, skön, älskvärd, aktad, förtjenade i alla afseenden den hyllning prinsen ansågs egna henne. Ynnestbevisen stadnade ej härvid; ty äfven denna familj var H. K. H. i tillfälle att göra sig förbunden genom en betydlig penningeförsträckning (ett lifstidslån af 300,000

Emellertid hade dock några få af de i sednaste hvälfningarne blottställda personer aflägsnat sig från hufvudstaden och det nya hofvet, t. ex. systern till den olycklige riksmarskalken grefve Fersen, grefvinnan *Piper*, som en tid umgicks med tankan att söka en tillflyktsort i Ryssland, men sedermera föredrog att söka lugnet i Sverige på sitt sköna och präktiga gods Löfsta i Östergötland, dit hon följdes af några få i olyckan trogna vänner, hvaribland *hertigen af Pienne* [3]). Hennes

---

r:dr b:ko à 3 proc.) som den gamle excellensens mindre goda affärer gjorde behöfligt. Sonen, den unge grefve Magnus, prinsens kammarherre, steg högt i gunst och stod snart i detta fall långt framom sina medtäflare. Han förblef tronföljarens trognaste vän och skyddling, ett slags *alter ego* som under hela lifstiden följde Carl Johan och egde uteslutande hans tillgifvenhet och förtroende.

[3]) Jfr Ludvig XVIII:s bekanta bref, dat. Hartwell d. 11 Sept. 1810, samt bref från grefvinnan Piper till L. von Engeström, Waxholm d. 8 Augusti 1810. Vi meddela här (Bil. N:o 38) en skrifvelse från drottningen till v. Engeström, som visar den nära del hon tog i sin väns, grefvinnan P:s, öde och med hvilken sorgfällighet hon vakade öfver sin egen ära.

Några drag ur *hertigens af Pienne,* sedan duc d'Aumonts, lif torde här vara på sin plats. Han kom till Sverige år 1800, deltog på sätt vi sett (se fjerde delen, sid. 228) i tyska fälttåget 1807 och vistades för resten i sin väns riksmarskalken Fersens hus och (efter hans död) hos grefvinnan Piper på Löfsta, hvars herrliga parkanläggningar och monumenter m. m. till större delen äro ett verk af hans omsorger och smak. Hans första afsigt efter händelserna d. 20 Juni och prinsens af Ponte-Corvo val var att jemte sin vän, grefvinnan Piper, söka en tillflyktsort i Ryssland, men han biföll sedermera att följa henne till Löfsta. Här samlades vintern 1810 och 1811 en intressant sällskapskrets, hvaribland vi utom hertigen af P. och grefvinnan Piper nämna general Armfelt och hans fru, deras barn grefvinnan Piper, grefve Montrichard, fröken Modé m. fl. Den sistnämnda hade särskildt anhållit att få lemna hofvet för att dela sin väns, grefvinnan Pipers olycka. Pienne var ovanligt älskvärd och roade sina vänner med att för societeten på Löfsta redigera ett dagblad, som han sjelf tryckte på en liten officin han derstädes inrättat. De känslor som beherrskade denna sällskapskrets voro alldeles egendomliga för detta tidskifte, och 1809

broder, öfverstekammarherren grefve *Fabian Fersen* och hans grefvinna hade lemnat [4]) sina tjenster vid hofvet, och några högättade af Skånes mäktiga adel undveko äfven betecknande nog första vintern (1810 och 1811) att visa sig i hufvudstaden, oaktadt vinkar derom icke lära saknats [5]). Bevekelsegrunderna till denna frånvaro torde rättast kunna sökas i det roliga yttrande, man anfört efter en af de rikaste och såväl genom bördens uråldrighet som åsigternas gammalmodighet mest framstående magnater i Skåne, f. d. landshöfdingen baron *C. A. Wrangel*. Han svarade någon som frågat honom hvarföre han ej mera ville bo i Stockholm: »*emedan de höga*

års män ansågo Löfsta som en liten politisk boudoir. Också hörde man här epigrammer hagla öfver de nya maktinnehafvarne och man hyste lifliga önskningar för bourbonernas och deras svenska trosförvandters återvändande. Pienne var sjelf en agent åt Ludvig XVIII, hvilken genom honom erhöll del af ställningen i Norden, och d. **17** April **1811** erhöll han på begäran afsked från sin tjenst som konungens af Sveriges generaladjutant. Emellertid hade den nye kronprinsen sommaren **1811** råkat honom på Löfsta hos grefvinnan Piper, der H. K. H. samtalade länge med honom om ställningen i Frankrike, m. m. Pienne var förtjust att finna så mycken artighet och vänlighet hos kronprinsen, som bad honom dröja i Sverige om det behagado honom och vara öfvertygad, det H. K. H. skulle med största nöje vara honom nyttig, o. s. v. Vi skola i följande del berätta det vidare förloppet af Piennes förhållande till kronprinsen.

[4]) Den 18 Juli (**1810**), efter ansökning derom d. **21** Juni samma år. L. v. Engeström antecknar: »Sedan pöbeln var skingrad (d. 20 Juni **1810**), kom general Adlercreutz upp till slottet. Vi följdes åt till Fersens (som då bodde på slottet) för att trösta dem. Honom funno vi i full feber. Han vardt rörd af vårt besök, — — — — — — — — — — och ursäktade en ohöflighet han begått, på hvilken Adlercreutz visserligen icke tänkte, aldraminst då. Grefvinnan, hvars nerver äro högst svaga och retliga, fick uti olyckan en oväntad styrka. Hon skötte sin man, fogade anstalter och beslöt genast taga afsked från öfverhofmästarinne-sysslan.»

[5]) Jfr bref från general Armfelt och öfverhofmästarinnan hos Sofia Magdalena, grefvinnan H. E. De la Gardie, född Rålamb, till hennes son, grefve J. P. De la Gardie, införda i De la Gard. ark. XX, sidd. 24—30 och 53.

icke äro förnäma, och de förnäma icke höga» [6]). Några af baron Armfelts förtrogna tänkte dessutom också betecknande nog att *emigrera* för att vara sig i Ryssland eller vid det lilla f. d. svenska hofvet i Carlsruhe söka en tillflyktsort undan ett fädernesland, der de nu mera ansågo sig icke kunna erfara någon trefnad. Sålunda anhöll hofmarskalken baron *O. M. Munck* (en broder till den beryktade stallmästaren af samma namn och drottning Fredrikas förtrogne) den 15 Juli 1811 om tillåtelse att bosätta sig i Ryssland, och vi skola sednare återfinna honom vid hofvet i Carlsruhe. Ett dylikt förslag att återuppsöka f. d. kungliga familjen i Baden och der bosätta sig hystes någon tid äfven af major *Clairfelt* och hans fru, den sköna Emilie De Geer. Denne Clairfelt var en naturlig son af general Armfelt, hvilken på det högsta gillade detta förslag och kraftigt uppmuntrade honom att fullfölja detsamma [7]). I sammanhang härmed böra vi nämna, att *Sofia Magdalenas* känslor för den nye kronprinsen aldrig upphörde att vittna om en viss köld, ehuru prinsen å sin sida gjorde allt att mildra hennes olycka och vinna hennes bevågenhet, och särskildt erinra vi derom, att spänningen mellan enkedrottningen och Carl XIII fortfarande var sådan, att den förra aldrig infann sig vid den sednares hof. Vi skola längre fram [8]) få tillfälle att ytterligare motivera dessa ställningar och förhållanden vid hofvet

---

[6]) Vi meddela bland bilagorna ett märkligt bref från samma Wrangel, hvilken deri blottar en annan af hufvudorsakerna till högadelns missnöje.

[7]) Armfelt skrifver (den 6 Nov. 1811) till sin fru: »Du känner Clairfelts och Emilies förslag att resa till hofvet i Baden. Jag gillar det mycket och önskar lifligt att de resa så snart som möjligt och att han ej låter narra sig af Wetterstedt och konsorter. I Baden skola de befinna sig väl, i Sverige aldrig!» — Carl Johan, som förstod att försäkra sin nya ställning, såg äfven dessa personer återkomma från sina gustavianska sympatier. Clairfelt blef hans adjutant, chef för ett regemente och slutligen general.

[8]) Jfr följ. del.

och anmärka nu endast, att alla dessa symptomer förlorade sin oroande karakter eller också helt och hållet upphörde i samma mån som händelserna hunno utveckla sig, prinsens ställning blifva mera tryggad och hans afsigter bättre kända. I öfrigt då man erfor, att intet *yttre* stöd var att påräkna för en anad och önskad förändring, började tidens helande balsam snart utöfva sitt välgörande inflytande på alla sårade känslor och alla öfverraskade öfvertygelser. Så t. ex. inleddes i sinom tid de välvilligaste politiska meddelanden mellan *hertigen af Pienne* och kronprinsen [9]); grefvarne *De la Gardie*, *Ruuth* och *Piper* m. fl. af Skånes anseddaste och dittills med så misstänksamma ögon sedda adelsmän skyndade till Stockholm för att vid den nye maktinnehafvarens fötter nedlägga sin hyllning; *Ugglas* gick att i en bättre verld medtaga de sympatier, som hos denne Gustavernas skyddling voro naturliga [10]), och vi hafva sett, huru oegennyttigt *Armfelt* i Petersburg arbetade i Sveriges intresse, o. s. v. Slutligen erinra vi derom, att sjelfva den andryge och missnöjde f. d. landshöfdingen baron *Wrangel* icke underlät (på sätt vi redan sett) att taga första steget till ett närmande till maktens höjder, och om något för den nya dynastien oroande förefanns, torde det vid slutet af förhandenvarande tidskifte mera legat i hemliga förhoppningar på en kommande tid, än uti verkliga anläggningar [1]), hvarifrån alla dåvarande förhållanden afrådde.

I *sedligt* och *religiöst* hänseende torde man kunna sammanfatta sina omdömen om den nye tronföljaren till ungefär följande meddelanden, dem vi påträffat i en här förvarad anteckning.

Ehuru fostrad i en revolution som störtat altaret och tronen och som undergräft seder och moralitet, var dock Carl Johan från barndomen för mycket riktad åt

---

[9]) Se nästa del.

[10]) Se nästa del.

[1]) Jfr Wegener, a st., sid. 167 ff.

det ädla och för oförderfvad att i religionen se blott ett vehikel för politiska ändamål. Man hörde honom aldrig annat än med vördnad vidröra det heliga och aldrig lik Fredrik II eller Gustaf III öfva sitt snille på det som menniskorna och samhället i deras eget intresse böra respektera. Det adertonde seklets filosofi och dess frukter hade aldrig slagit rot i hans sinne. Han yttrade sig alltid med värdighet och sans om religionens sanningar. Hvarje söndag hölls hos honom predikan, i hvilken han alltid infann sig. Hörde man honom tala om sin ovanliga lycka, skedde det med blygsamhet; han gaf försynen hela förtjensten utan egen förskyllan. Hans *enskilda* lif var fläckfritt till seder och uppförande, och om han någongång visade företräde åt skönheten och behaget, öfverskred han aldrig den gräns, der tadlet finnes befogadt. Han älskade visserligen ryktet och fann sig lycklig af allmänna omdömets hyllning; men tvekade ej att äfventyra sin popularitet om högre intressen och pligter råkade i strid med denna ombytliga kameleont. Åt ovänner räckte han gerna en försonlig hand, och den felande, som visade ånger, räknade aldrig förgäfves på glömska och ädelmod. Hans ur mohrisk stam härflutna blod var het, hans lynne ofta häftigt, men han återkom lika hastigt till den godhet och vänlighet som utgjorde grundtonen i hans karakter. Han hatade sedeslösheten, och ansåg tronens granskap böra fridlysas från sådana afsteg, hvarpå de forna hofven så ofta företett exempel. För öfrigt hörde det till hans vanor att egna stor omsorg åt sitt yttre. Hans klädsel var ytterst fin men enkel; den varade ganska länge, och han syntes aldrig utom sitt kabinett utan hatt, handskar och värja. Hans dagligen omsorgsfullt ordnade hår omgaf i en viss yfvighet hufvudet. Han bar vanligen hvita kasimir-pantalonger och så kallade *bottes molles*, blå frack utan broderi men med epauletter och de svenska ordnarne. Hans dagliga uppvaktning utgjordes af en kammarherre, en adjutant och en ordonnans-officer, hvilka alla åtföljde honom.

Med denna dagliga omgifning umgicks han på en för dem ganska angenäm fot, isynnerhet i början, innan mängden af göromål tog hans tid i anspråk. De egde dock alltid tillträde till hans person och hvarje morgon då de (med undantag af ordonnans-officeren) infunno sig vid hans säng (han steg vanligen sent upp) egnades vanligen åt ett samspråk som varade ibland längre ibland kortare och hvarvid ämnena varierade i oändlighet. Krig, finanser, historia, statsvetenskap, dagens nyheter, allt gjordes till föremål för dessa, ofta högst intressanta stunder. Hans stab, eller som han yttrade »*ma famille militaire*» förblef städse med den innersta tillgifvenhet fästad vid honom. För dem var han alltid som en far. Aldrig gafs ett råd med uppriktigare tillgifvenhet, aldrig räcktes en hjelpsammare hand åt den som egde lyckan tillhöra honom, och aldrig tog tillgifvenheten och vördnaden sin tillflykt till ett hjerta mera öppet för ädelmod och dygd. »*Nämn mig*», sade han en dag, *en enda person som kan säga att jag förföljt honom eller visat mig hämndgirig?*» ett ädelt samvetes vittnesbörd hos en innehafvare af makten; och visserligen måste erkännas att Carl Johan var en af dessa ädla naturer för hvilken låga lidelser voro fremmande. Slutligen nämna vi, att mycket af den gamla stränga etiketten till mångas ledsnad och hemliga förtret genast från hans ankomst försvann vid hans hof. Så t. ex. då man uttryckte sin önskan, att Carl Johan spisade middag *au grand couvert* på Gustaf III:s sätt, svarade han: »*Aldrig med mindre ni gifver mig en provins!*» Han hade för säker takt att alltid och obetingadt genom etikettens *alla* fåfängligheter apa de gamla dynastierna och framkalla jemförelser mellan sin forna och närvarande ståndpunkt, ett fält, hvarpå afunden och satiren redan öfvat sig vid sjelfva Napoleons hof. Han tillät derföre aldrig att man kysste hans hand [2]), emedan han sjelf, utgången ur folkets leder, ville undvika allt, som kunde stöta de minnen och

[2]) Undantag voro några få officiella tillfällen då det *måste* ske.

grundsatser, han derifrån medfört. Han bibehöll sina enkla familj-seder, kallade sin gemål och son *du* och emottog ingen annan titel af dem. Då han talade om den förra, sade han vanligen: »*ma femme*», men gaf deremot omsorgsfullt bördens titel åt dem den tillkom, äfven af sin närmaste omgifning.

Emellertid nalkades tiden då kronprinsessan och prins Oskar, som redan i November 1810 lemnat Paris, väntades anlända till Sverige. Man hade valt för att mottaga prinsessan i Helsingborg personer, som i alla afseenden egnade sig att gifva henne en fördelaktig tanka om svenska hofvet. Vi nämna bland dem hofmästarinnan grefvinnan Carolina Lewenhaupt, ett fruntimmer i hög grad utmärkt genom förstånd och qvickhet samt sällskapliga talanger, född i Frankrike och genom sin familj förbunden med den lysande marskalken af Saxen; den sköna och intagande hoffröken Marianne Koskull; grefve Erik Piper, en af dessa skånska magnater, som i sitt oberoende hvarken eftersträfvade hedersbetygelser eller inflytande; baron Sixten Sparre, m. fl.

Oaktadt man ingenting försummat hvad omständigheterna kunde erbjuda för att göra prinsessans första steg i Sverige så behagliga som möjligt, bildade dock klimatets stränghet och landets dystra och ensliga utseende en alltför mycket i ögonen fallande motsats till detta sköna Frankrike, hvars leende landskap voro allestädes odlade af menniskans hand, för att en jemförelse mellan de begge länderna skulle utfalla i hög grad till det sistnämndas fördel.

Vid sin ankomst till Stockholm den 9 Januari 1811 kl. 9 om aftonen blefvo de höga resande emottagna med kanonsalvor. De infördes samma afton till konungen och drottningen af kronprinsen, som presenterade dem för dessa nya furstliga anförvandter. Vi förbigå de tillställningar och fêter som påföljde prinsessans ankomst; alla dessa s. k. stora cirklar, dessa måltider och gala-spektakel utgjorde endast en efterhärmning i

smått af hvad hon sett i Tuillerierna, och den sällskapskrets, som vanligen samlades vid hofvet, inskränkte sig till ett litet antal personer, som kunde vara i tillfälle att vänskapligt förbinda sig med henne. För öfrigt företedde sällskapslifvet i Stockholm en nog blek motbild till det parisiska, och de vackra baler som grefvinnorna Engeström och Mörner gåfvo regelmessigt en gång i veckan och hvarest hela den s. k. le beau monde samlades, voro visserligen lysande af ungdom och behag och förskönades af allt hvad öfverflödet och den goda smaken kunde erbjuda, men — — de påminte endast svagt om detta så älskvärda, qvicka och sorglösa lif i nöjenas hufvudstad. Måhända äfven, att kronprinsessans ställning till drottningen från första ögonblicket af deras sammanträffande ej var fullkomligt obesvärad, och dertill kom, att hennes sällskapsfru, mad:e La Flotte, som följt prinsessan från Frankrike och stod högt i hennes förtroende, men misshagade inom hofvet, röjde föga lust att qvarstanna i Stockholm. De vid denna tid inträffande bond-oroligheterna, som gåfvo anledning förmoda, att större oordningar kunde förestå, bidrogo kanhända äfven till prinsessans tidiga afresa. Nog af, hon beslöt fördenskull på sin gemåls och flera personers råd att sommaren 1811 återvända till Frankrike, lemnande sin son i Sverige och med föresats att dit återvända, när omständigheterna hunnit så förändra sig, att hon trodde sig der kunna vistas med mera behag. Hennes återresa skedde under ganska vidtutseende omständigheter. Hon anlände till Helsingborg dagen före bondupprorets utbrott derstädes, och måste till undvikande af alla vidare obehag tidigt följande morgon anträda färden öfver Sundet. Fältmarskalken Essen öfvertalade henne till detta försigtighetssteg, och ledsagade henne till embarkeringsstället. Vi skola i sinom tid återfinna henne i Paris.

Den unge arffursten prins Oskar erhöll titel af *hertig af Södermanland*, en titel som fordom burits af den gamle konungen, och genom hvilkens återupptagande man åsyftade att bevisa denne en artighet. I

öfrigt sörjde man på kronprinsens uttryckliga befallning för att prinsens uppfostran från dess första beträdande af Sveriges jord erhöll en helt och hållet *svensk* riktning. Sålunda afskedades prinsens förra fransyska läromästare med undantag af m:r Lemoine, och till dess guvernör utnämndes år 1812 den detta höga förtroende i alla afseenden värdige och högt bildade baron *Cederhjelm;* till prinsens förste lärare nämndes den lärde och hederlige *Tannström*, sedan dåvarande docenten, sedermera professorn och historieskrifvaren *E. G. Geijer* afsagt sig anbudet af ett dylikt förtroende för att få ostörd egna sin dyrbara tid åt sysselsättningen med Sveriges häfder m. m. [3]).

Här fullfölja vi nu vår i föregående del afbrutna berättelse om *f. d. konungens och hans familjs* öden efter Mars-händelserna i Stockholm år 1809 och dessa höga personers afresa från Sverige till Tyskland i December månad sistnämnde år.

Vi lemnade f. d. konungen i den lilla ryska staden Boldero, hvarest han den 22 Oktober 1810 gick ombord för att afresa till England. Vi erinra oss att den brigg, som borde föra honom till detta land, hade blifvit honom skickad af amiral Saumarez, och det kunde synas som om engelsmännen, hvilka svårligen ännu kunde hafva hunnit att blifva fullkomligt tryggade i fråga om prinsens af Ponte-Corvo val och de möjliga *hemliga* beräkningarne med detsamma, med nöje omfattat detta tillfälle som erbjöd sig att få i sina händer ett skräckmedel, hvilket med fördel kunnat begagnas, i fall vi hade blifvit af omständigheterna föranlåtne att vända våra vapen emot dem. Hvad Englands afsigt egentligen var lemnas derhän, men säkert är att Gustaf Adolf blef med utmärkta hedersbetygelser mottagen på den stora engelska flottan, som var förlagd vid Winga sund utanför inloppet till Göteborg. Då briggen nalkades, hvarpå f. d. konungen befann sig, ordnade sig

---

[3]) Bil. N:o 39.

hela flottan i slagordning, och under det alla flaggor hissades och kanoner dundrade från alla däck, såg man Saumarez i stor drägt samt omgifven af alla sina officerare från amiralskeppet helsa Gustaf Adolf och vid emottagandet egna honom alla hedersbetygelser, som vanligen tillkomma krönta hufvuden. Ex-konungen skulle gerna velat iakttaga ett slags inkognito. Han var ganska enkelt klädd, och hans drag röjde denna melankoli som vanligen åtföljer olyckan, och hvilken i förening med hans sorgliga öde och hans historia hos alla som sågo honom gerna framkallade känslor af ett vördnadsfullt deltagande. De engelska matroserna anblickade honom alltså med mycken nyfikenhet och icke utan tecken af ett medlidsamt intresse. Saumarez presenterade de högre officerarne för honom. Ex-konungen tilltalade dem med mycken höflighet, och de med en vördnadsfull hyllning blandade aktningsbetygelser de egnade honom och dem sjelfva matroserna syntes dela gjorde ett så djupt intryck på Gustaf, att hans ögon vattnades af tårar och han drog sig tillbaka såsom hade han velat dölja de rörelser som föregingo inom honom.

I den mån nyheten om dessa ex-konungens sednaste resor och planer hann anlända till de makthafvande i Stockholm, vidtogos sådana åtgärder som syftade på att förekomma de möjliga planer, ex-konungen kunde hysa. Man meddelade de vid Sveriges kuster kommenderande befälhafvare [4]) och öfrige myndigheter nödiga order, i den händelsen f. d. konungen skulle få det infallet att vilja der landstiga. Sedermera när ambassadören Stedingk inberättat om den sistnämndes plan att resa till England, affärdades ofördröjligen ett ilbud till Paris med order till baron Lagerbjelke att af franska ministéren anhålla, det tjenliga mått togos att hindra prins Gustafs öfverförande till England. Man fruktade nemligen icke utan skäl, att Gustaf Adolfs afsigt

---

[4]) Bref från general Adlercreutz till Toll, Örebro d. 17 Aug. 1810, infördt i Biogr. Teckning af Toll, II, 219.

var att i England fullfölja den plan som misslyckats på kontinenten samt att han för detta ändamål kunde hafva i sigte att hemta sin son och sin familj till England. Lagerbjelke fullgjorde punktligt detta uppdrag [5]).

Emellertid spridde sig vid samma tid det ena ryktet obehagligare och orimligare än det andra. Sålunda hette det t. ex., än att den brigg som förde ex-konungen styrde kurs midt igenom den engelska stationen vid Hanö på Blekingska kusten; att Gustaf Adolf der landsteg på en liten holme i granskapet och bodde hos en bonde, ja man trodde sig till och med veta, att han haft ett samtal med fältmarskalken Toll . . . En annan gång visste man berätta, att ex-konungen i hemlighet smugit sig in i Göteborg och der haft nattliga sammankomster med grefve Ugglas, som under tiden skulle dit nedrest från Stockholm, o. s. v. Vi kunna försäkra, att ingen af dessa och snarlika berättelser [6]) eger någon grund; deremot äro följande uppgifter grundade på hvad som verkligen försiggick:

Så snart landshöfding Rosen erhållit underrättelse, att f. d. konungen ankommit till farvattnen utanför Göteborg, skyndade han att derom underrätta sin regering. Derpå uppsatte han ett bref till Saumarez, hvari han bland annat säger, att »om ex-konungen emottoges ombord på engelska flottan, hade han befallning att på ögonblicket bryta de hemliga öfverenskommelser, som ännu skyddade vår handel med England», med tillägg att trupper befunnos samlade på kusten och att man vid minsta rörelse ämnade gifva eld på de skepp, som hade i sigte att landsätta en person, hvilken hela nationen förkastat, m. m.

Med detta bref afreste grefve Rosens adjutant (hans egen brorson) till amiral Saumarez. Han kastade sig förklädd till bonde i en båt och lyckades derigenom

---

[5]) Bil. N:o 40.

[6]) Bref från landshöfding Håkansson af den 29 Nov. 1810 och från A. P. Rosen af d. 1 Dec. s. år till L. von Engestrom.

bedraga de franska agenternas vaksamhet. Vid hans ankomst till engelska flottan befann sig ex-konungen redan ombord på amiralskeppet. Icke destomindre erhöll unge grefve Rosen genast enskildt företräde hos Saumarez. Sedan amiralen läst landshöfding Rosens skrifvelse, tillstod han att svenska regeringen med något skäl kunde oroa sig öfver grefvens af Gottorp emottagande; men han förklarade derjemte, att han var sjelf mera besvärad än hvarje annan af hans besök; de hedersbetygelser, som blifvit grefven beviljade, egde ingen annan bevekelsegrund än den vördnad, man var skyldig hans olycka och den forna kungligheten; slutligen lofvade amiralen göra hvad på honom berodde för att förmå grefven lemna flottan.

Detta svar var tillfredsställande. Emellertid hade Gustaf Adolf blifvit underrättad om den svenska officerens närvaro och begärde att få se honom. Han mottog honom höfligt, talade med honom om sitt gamla fädernesland och anhöll slutligen, det han ville åtaga sig att fortskaffa ett bref till hans mor, enkedrottningen. Då officern ej hade något skäl vägra detta, emottog han brefvet ur ex-konungens händer. Det affärdades samma afton till Stockholm jemte den berättelse, som utförligt ytterligare redogjorde för allt som egde sammanhang med grefvens af Gottorp så oväntade uppträdande [1]).

Det förtjenar anmärkas, att denna Rosens berättelse inträffade i Stockholm tvenne dagar *efter* det baron Alquier inlemnat den bekanta noten, hvari han uppfordrar oss att antingen inom loppet af fem dagar förklara England krig eller också definitift bryta med Frankrike och alla dess bundsförvandter. Vi lemna åt läsaren att sjelf bedöma, i hvad mån denna tilldragelse inverkade på styrelsens beslut. Nogaf, kriget förklarades *till utseendet* emot England, och samma officer, som till Stockholm bringade depescherna rörande grefven af Gottorp, återvände med krigsförklaringen jemte de bestämda för-

säkrin-

[1]) Anteckning efter grefvarne A. och M. v. Rosen (S. S.)

säkringarne, att den skulle i intet hänseende komma att förändra de bestående öfverenskommelserna, så vida England fortfor att uppföra sig som vän. Lyckligtvis hade grefven af Gottorp då redan lemnat engelska flottan. Vare sig att han föresett denna utgång, eller att den engelska amiralen förmått honom resa, eller ändtligen att Gustaf Adolf plågades af denna obestämda oro, hvilken oupphörligt kastar oss in i nya äfventyr, han hade redan middagstiden den 9 November afseglat till England, dit han anlände den 13 samma månad.

Man hade i detta land ännu en ganska hög tanka om Gustafs karakter och egenskaper. Hans uppförande som konung af Sverige prisades som själsstorhet, och hans okufliga halsstarrighet framställdes som karaktersfasthet och hjeltemod. Man hade endast sett den sidan af medaljen som glimrade på afstånd, och villfarelsen skulle hafva kunnat räcka ganska länge, i fall Gustaf Adolf ej sjelf dragit försorg om att förstöra den genom att blotta sin obetydlighet för alla dem, som älskade att anständigt bedragas.

Emellertid hade ryktet om hans ankomst till London i hög grad retat nyfikenheten, och det öfverensstämde i alla afseenden med den brittiska högsintheten, att den irrande f. d. monarken och bundsförvandten emottogs på ett sätt, som var värdigt hans olycka. Man anförde följande yttrande af konungen af England såsom betecknande: »*Om alla Europas suveräner handlat så som konungen af Sverige, skulle de gamla tronerna hafva bibehållits och offentlig rätt ännu aktats.*» Hvad var då naturligare, än att Georg befallde, det Gustaf skulle i allo bemötas som suverän, och han skickade f. d. engelska sändebudet i Stockholm, Pierrepont, för att å konungens vägnar lyckönska honom vid dess ankomst och tjena honom till ledsagare under dess vistelse i London.

Under tiden hade följande märkliga samtal egt rum mellan Englands dåvarande utrikes minister, lord

Wellesley, och baron Rehausen, hvilken i hemlighet fungerade som Sveriges chargé d'affaires i London. Lorden, som tillkallat Rehausen, underrättade honom först om f. d. konungens nära förestående ankomst, hvarefter han frågade honom:

»Huru är det med honom och i hvad afsigt kommer han hit?»

Rehausen. »Jag känner icke f. d. konungens afsigter, men hvad angår hans person, så kan jag försäkra Ers excellens, att han är galen, hvarken mer eller mindre.»

Wellesley (småleende). »Jag förstår, ni talar som representant af den närvarande styrelsen i Sverige. Icke destomindre får man medge, att f. d. konungen trots alla de besynnerligheter man tillskrifver honom utvecklat en stor karaktersfasthet. Man har prisat hans rättvisa, hans ärlighet. Hans politiska grundsatser, för hvilka han blifvit ett offer, förtjena vår aktning och vittna ingalunda om någon förryckthet.»

Rehausen. »Må så vara. Jag gör ej anspråk på att i något hänseende gå Ers excellens' omdöme i förväg, innan Ni fått se och höra mannen i fråga.»

I denna anda fullföljdes samtalet, och då lord Wellesley framhärdade i sin tro, det man mycket öfverdrifvit de gängse ryktena rörande Gustaf Adolfs sinnesbeskaffenhet, invände Rehausen leende:

»Välan, mylord, ni skall få se!»

Den 20 November om aftonen inträffade f. d. konungen i London och tog in i hotelet Clarendon, Bondstreet. Han hade då redan afsagt sig alla hedersbetygelser och uttryckt sin önskan att lefva i största obemärkthet. Emellertid egde han nöjet erfara flera prof så på regeringens välvilja som folkets aktning. Följande dag infann sig markis Wellesley för att aflägga besök hos ex-konungen. Denne mottog honom artigt och utbredde sig vidlyftigt öfver den politik han följt som konung af Sverige, en politik hvars offer han

gjorde sig en ära af att hafva blifvit, samt yrkade kraftigt den satsen, det man begått ett stort fel, då man skydde att öppet tillkännagifva att ändamålet med alla koalitionerna var bourbonernas återställande på Frankrikes tron. Derpå redogjorde han för innehållet af en plan, den han sade sig sedan lång tid hafva uppgjort med syftning att sätta en gräns för Europas förtryck. Enligt densamma borde lord Wellington återkallas från Spanien med alla engelska och spanska hjelptrupper; denna samlade styrka, hvarmed den höge talaren sjelf jemte grefven af Lille hade velat förena sig, borde landstiga på Bretagnes kuster och marschera rakt på Paris, under det man proklamerade Ludvig XVIII för konung af Frankrike och Navarra.

Grefven af Gottorp ansåg detta vara enda osvikliga medlet att störta Bonaparte och återupprätta bourbonerna, och då markisen billigtvis tillät sig några vördnadsfulla anmärkningar rörande de från ett så storartadt företag oskiljaktiga svårigheterna, ådrog han sig grefvens synbara missnöje.

Om aftonen samma dag spisade Gustaf Adolf middag hos markisen, som mottog honom vid yttre dörren af sitt hus och ledsagade honom in i sin salong. Några fremmande gäster, hvaribland lord Harrowby, voro bjudna, och det intryck f. d. konungen gjorde, röjdes bäst af det samtal, som dagen efteråt föreföll mellan markisen och friherre von Rehausen, hvilken infunnit sig för att få veta ex-konungens afsigter, emedan han just stod i begrepp att underrätta sitt hof om allt som hade afseende på densammes så oförmodade uppträdande. Då markisen varseblef Rehausen, sade han till honom, i det han med ett svårmodigt utseende skakade på hufvudet: »*Ni har rätt: det står ej rätt till i hans hufvud! Jag förundrar mig endast, att ni kunnat bibehålla honom så länge på tronen. Han har berättat mig så många narraktigheter, att man måste vara halftokig för att framkomma med dylikt. Hans hjeltemod var en lysande galenskap* (his heroism was a splendid madness).»

Ändtligen drog prinsen-regenten sjelf icke i betänkande att aflägga första besöket hos f. d. konungen samt skickade en adjutant till honom att fråga hvilken timma vore honom lägligast. Härpå svarade ex-konungen kallt, att det berodde på prinsen-regenten sjelf att infinna sig när han behagade. Vi böra nemligen anmärka, att den förre under de flere dagar han före inresan till London tillbragte i Colchester lärer väntat att prinsen-regenten skulle personligen eller genom någon hög representant infinna sig och egna honom den hyllning han vore skyldig ett krönt hufvud, men synbarligen sårats, då han funnit sig bedragen i denna väntan.

En timma härefter stannade prinsen-regentens vagn framför hotellet Clarendon. Men i stället att med skyndsamhet och beredvillighet blifva mottagen å grefvens af Gottorp sida, lärer prinsen, enligt hvad man berättat, fått tålmodigt vänta en stund i hans förmak, och då Gustaf Adolf ändtligen blef synlig, mottog han regenten med en stelhet och värdighet, som gränsade till ohöflighet [8]).

Efter att hafva med likgiltighet emottagit några artighetsbetygelser, började Gustaf Adolf genast ett politiskt samtal och förklarade Englands system föga lämpligt för den förhandenvarande konjunkturen . . . »Detta spanska krig», sade han, »förstör er i grund utan nytta för den gemensamma saken, hvilken är Bourbonska husets återupprättande i Frankrike.»

Derpå började ex-konungen återupprepa innehållet af den plan, han nyss framställt för lord Wellesley. Regenten hörde honom utan att låtsa om någonting, och under betygande af den största eftergifvenhet. Dessa

---

[8]) Enskilda berättelser, för hvilkas äkthet vi dock ej våga ansvara, innehöllo att han låtsade icke känna med hvem han talade. Han skall således hafva öfverraskat prinsen, som vänligt nalkades för att omfamna honom, med följande besynnerliga fråga: »Hvem är ni, min herre?» Prinsen svarade: »Jag är prins-regent af Stora Brittanien», o. s. v.

få ögonblick voro emellertid tillräckliga för att öppna ögonen på honom, och det intresse, Gustaf Adolf dittills ingifvit genom sin ihärdighet och sin olycka, ersattes af en helt annan känsla: man erfor nu endast medömkan och medlidande för honom.

Gustaf Adolfs lefnadssätt de få dagar han uppehöll sig i London vittnade om torftighet och understundom förakt för yttre omsorger. Rörd af hans öde erbjöd prinsen-regenten honom frikostigt en pension af 6000 pund sterling jemte det kungliga lustslottet Hamptoncourt, som anses för ett af de skönaste slott i England, beläget i en tjusande nejd vid Themsen, fyra mil från London samt betydligt förskönadt af Wilhelm III. Hvilken bättre lott kunde han väl önska! Men Gustaf Adolf var icke skapad för njutningen af ett lugnt och angenämt lif; han afböjde alltså regentens frikostighet, såsom han nyss förut med en stolthet värdig sin ställning, churu icke motsvarande sina behof, afslagit kejsar Alexanders.

Från London begaf sig Gustaf Adolf till det sexton mil derifrån belägna slottet Hartwell, hvarest han med lifligt deltagande och intresse emottogs af *Ludvig XVIII*, som var honom skyldig så mycken välvilja och tacksamhet, om ej för hvad han gjort, åtminstone för hvad han för hans skull försökt, och förlorat! Ludvig erinrade sig, huru han sjelf under snarlika omständigheter blifvit bemött i Sverige under en tid, då makten, om ej lyckan, ännu befann sig i Gustafs händer [9]).

---

[9]) Jfr fjerde delen, sid. 182 ff. Vi tillägga här följande. Under vistandet i Calmar 1804 besökte Ludvig XVIII ofta en invid staden belägen udde vid namn *Stensö*, der Gustaf Wasa landsteg 1520. Ludvig XVIII, som tyckte sin landsflyktiga belägenhet ega likhet med Gustaf Wasas, lät vid Stensö uppresa en der ännu befintlig minnes-sten med följande inskrift, som han sjelf författade *på latin* och som i öfversättning lyder: *»Här landsteg Gustaf I den 31 Maj 1520, då han återkom för att befria sitt fädernesland. Stället besöktes den 1 Okt. 1804 under Gustaf IV Adolfs lyckliga regering af Frankrikes öfvergifne konung Ludvig XVIII.»*

Den tid af omkring fyra månader, ex-konungen härefter tillbragte i England, vistades han ömsom på Hartwell, ömsom i London. På förra stället egde han tillfredsställelsen fortfarande röna all den gästvänlighet och det vänskapliga bemötande han kunde begära, och under de långa och förtroliga samtal dessa begge af vidriga öden förföljda, landsförvista och olyckliga furstar hade med hvarandra, sysselsatte de sig med att bygga hvarjehanda luftslott samt att med hänförelse orda om den tid då deras aningar skulle uppfyllas, Bonaparte störtas och de sjelfva jemte sina ätter återinsättas i sina rättigheter, dem frånröfvade genom gudlösa läror och våldsbragder ... Man har äfven anledning till den förmodan, att Gustaf gjort åtskilliga försök att förmå engelska regeringen verksamt intressera sig särskildt för nämnde *svenska* restaurations-planer; men då alla härpå syftande framställningar bestämdt afslogos, intogs han af ett lifligt hat emot engelsmännen, dem han kallade bedragare, fremmande för hvarje annan känsla än deras handels-intressen. Han beslöt då att öfvergifva England, hvarest han tyckte sig endast hafva funnit en kall egoism och en statskonst utan tacksamhet och utan upphöjdhet; han ville *närma sig sina vänner i Sverige*, såsom han yttrade för sin vän, grefven af Lille[10]); men alldenstund detta närmande svårligen kunde ske *direkt*, föregaf han sig vilja gå till Ryssland, så mycket hellre som kejsar Alexander redan hösten 1810 skriftligen försäkrat honom, att om han önskade återkomma till Ryssland, han alltid kunde påräkna att blifva väl emottagen, o. s. v. Han begärde fördenskull af engelska regeringen ett fartyg för att i början af Mars månad afgå till Ryssland; men denna begäran afslogs under förevändning, att »*vårstiden då ännu ansågs vara för kall.*» Detta afskräckte likväl icke f. d. konungen, som i stället anhöll om ett fartyg för att gå till Helgoland, un-

---

[10]) Se Memoires de Louis XVIII.

der föregifvande att der i samråd med några utskickade från svenska hofvet, dem han ämnade begära skulle vara sig till mötes, uppgöra och aftala *vissa enskilda angelägenheter af vigt*, hvarefter han under loppet af April månad hoppades få fortsätta resan till Ryssland. Denna anhållan beviljades [1]), hvadan ex-konungen från Hartwell den 25 Februari (1811) skriftligen underrättade konungen sin farbror om dessa nya planer [2]), och den 27 Mars på en engelsk fregatt afseglade från Yarmouth. Han ankrade på Helgolands redd den 2 April.

De »*enskilda angelägenheter*», hvarom ex-konungen klagande utbreder sig i sin skrifvelse till Carl XIII, rörde hans *penningeförhållanden* samt det beslut han fattat att *skilja sig från sin gemål*; men hvad de förra angår, så var han (såsom vi ofta antydt) [3]) *sjelf skulden dertill* att de icke befunno sig i det skick, hvari de måhända bort vara [4]), och hvad skilsmessan angår, så var det en tanka, hvarmed han länge umgåtts af skäl, dem vi straxt skola få se [5]).

---

[1]) Bref från Gustaf Adolf till hans mor, enkedrottning Sofia Magdalena, Tönningen d. 27 Augusti 1811 (S. S.).

[2]) Bil. N:o 41.

[3]) Se föreg. del sid. 330.

[4]) Vi meddela i Bihanget en uppsats, som faktiskt styrker detta påstående och inför efterverlden rättfärdigar Sverige för det sätt, hvarpå dess regering behandlat Gustaf Adolfs penninge-angelägenheter. — Före afresan från London fann denne sig föranlåten att sälja en af sina dyrbaraste juveler för att dymedelst öka sin rese-kassa. Prinsen-regenten härom underrättad, lät återköpa juvelen och återställa densamma åt den höge egaren genom Pierrepont, som begaf sig ombord å fregatten för att komplimentera honom och å regentens vägnar önska honom en lycklig resa. Men Gustaf som var för högmodig att emottaga något som hade utseende af allmosa, afböjde bestämdt gåfvan. »Tacka regenten», sade han; »men i min närvarande ställning äro hans vänskap och hans aktning mig tillräckliga.»

[5]) Första gången han i detta ämne yppar sig för sin mor synes vara i en skrifvelse af d. 1 Jan. 1811 (se Bil. N:o 42), hvarpå enkedrottningen svarade i Februari. Vi meddela i Bil. N:o 43 Gustaf Adolfs svar på denna sin mors sistnämnda skrifvelse.

Det var naturligt, att underrättelsen om dessa f. d. konungens nya förehafvanden och planer samt slutligen hans afresa från England skulle ingifva vederbörande i Sverige vissa farhågor, så mycket mer som det tillika var kändt, att England detta år utrustade en mer än vanligt stor Östersjöflotta, hvars enda ändamål svårligen tycktes kunna vara att skydda handeln [6]. Regeringen påskyndade till den ändan (April 1811) med all möjlig ifver sina *försvars-anstalter* [7], samt fördubblade ansträngningarne för att förmå styrelserna i de närbelägna danska och ryska staterna *vägra emottaga ex-konungen* eller i allmänhet gynna hans planer [8]. För öfrigt beslöt man att inställa den beskickning af tvenne svenske män till Helgoland, hvarom Gustaf Adolf nämner i skrifvelsen till sin farbror [9].

Emellertid förnötte den förre temligen onyttigt dagarne ombord å den engelska fregatten invid Helgoland under fåfäng väntan på svar från Carl XIII. I afbidan härpå skref han äfven den 16 April till prinsen-regenten af England och förnyade sin anhållan om ett fartyg för att ofördröjligen afgå till Ryssland, men erhöll aldrig något svar. Omsider tröttnade han vid den enformiga vistelsen ombord å fregatten och flyttade den 12 Maj i land på Helgoland [10].

---

[6]) Landshöfding A. Rosen skrifver (d. 8 April 1811) till L. v. Engeström: »Af tidningarne synes, att Gustaf IV Adolf redan afseglat, och förmodligen är han nu redan ankommen till sin bestämmelse, hvilken jag icke känner. Stora engelska flottan är ännu orörlig, men utrustningen blir så betydlig, hemligheten om dess bestämmelse bevaras så noga, att föremålet måtte vara af större vigt, än att endast beskydda Östersjö-handeln.» Jfr L. v. Engeströms bref till Toll, d. 21 April 1811, i Biogr. Teckning af Toll, II, s. 182.

[7]) Jfr sid. 67 ff.

[8]) Se sid. 54 ff.

[9]) Bref från L. v. Engeström till Toll, d. 1 Maj 1811; se Biogr. Teckning af Toll, II, s. 183.

[10]) Bref från Gustaf Adolf till Sofia Magdalena, d. 27 Aug. 1811.

Sin nära två månaders långa vistelse på denna ö inledde han genom ett drag, som på ett högst eget sätt målar hans så mycket prisade lojalitet och upphöjda karakter.

Han hade knappt hunnit landstiga på Helgoland, förrän han företog sig att inspektera engelsmännens härvarande militär-inrättningar. Kommendanten på ön, öfverste Hamilton, som var befalld att i alla afseenden höfligt och fogligt bemöta honom, gjorde sig ett nöje af att visa honom alla anläggningarne, fästningsverken och förvaringsrummen, m. m. Gustaf bestiger med honom fästningsvallarne och låter honom noggrannt redogöra för materielen, garnisonens styrka jemte alla försvarsmedlen. Sedan han sålunda trodde sig hafva inhemtat tillräckligt noggranna och fullständiga underrättelser, är hans första omsorg att skrifva till konungen af Danmark för att föreslå honom en plan att *återeröfra kolonien Helgoland ifrån engelsmännen!*

Emellertid innehöll nämnde ex-monarkens skrifvelse till konungen af Danmark äfven en begäran, att det måtte tillåtas honom begifva sig till Köpenhamn eller åtminstone till någon annan ort i Danmark för att der afsluta sina angelägenheter med Sverige och sedermera fortsätta sin resa till Schweitz. Den 8 Juni besvarade Fredrik VI på ett höfligt undvikande eller kanske snarare afböjande sätt denna ex-konungens skrifvelse, hvarmed en officer vid namn Garde i egenskap af parlamentär afsändes till Helgoland med förständigande på det strängaste att icke tillåta den sistnämnde medfölja till danska kusten. En general-order utfärdades äfven till vederbörande befälhafvare i konungariket Danmark af innehåll, att grefven af Gottorp skulle *betraktas och i allo behandlas som krigsfånge*, i händelse han försökte beträda danska staternas område, samt åtgärder vidtagas, på det han ej måtte blifva i tillfälle att färdas vidare, innan nya order hunne inhemtas, o. s. v.

Då Garde anlände till Helgoland, fann han grefven af Gottorp i öppen brytning med kommendanten öfverste Hamilton, derföre att denne trogen sin regerings order nekat honom sitt biträde i fråga om att erhålla en fregatt för att gå till Ryssland. Med så mycket större begärlighet omfattade fördenskull grefven det tillfälle, hvilket genom Gardes ankomst (trots det bref denne medförde från konungen af Danmark och de upplysningar han i öfrigt lemnade) tycktes öppna sig för honom att på ett behändigt sätt med honom få komma öfver till danska kusten. Han förklarade, att han ansåg sig som dansk undersåte, såsom varande nära befryndad med danska konungahuset, arfvinge till Danmark och Norge samt dansk riddare af Elefanten; han fordrade på dessa grunder danskt beskydd och ville gerna ingå i konungens af Danmark tjenst med förbindelse att aldrig blanda sig i några politiska ränker; han önskade blott en lugn och säker existens, sedan han nu vore öfvergifven af alla och aldrig mera kunde blifva svensk, o. s. v. Uppå dessa och dylika grunder fordrade han på det enträgnaste af parlamentären Garde, att denne skulle föra honom till danska kusten, och då parlamentären i följd af sina order bestämdt vägrade det, förklarade f. d. konungen, att han ämnade på ett fiskare-fartyg gå öfver till Danmark. Han skref derpå (den 22 Juni) ett nytt bref [1]) till Fredrik VI, deri upprepande på ett bevekligt sätt sin i förra skrifvelsen gjorda anhållan att få begifva sig till Danmark. Samma dag uppsatte han äfven ett bref till befälhafvaren i Slesvig, prins Carl af Hessen, med förfrågan hvad han hade att iakttaga vid sin färd genom danska staterna till Schweitz. Slutligen nämna vi, att han till och med icke ansåg under sin värdighet att följande dag (eller den 23 Juni) skriftligen förständiga parlamentären herr Garde, att han torde blifva tvungen att resa innan svar

---

[1]) Bil. N:o 44.

anlände från prinsen af Hessen, »*ty*», säger han, »*min ställning till brittiska regeringen är ganska svår, och jag kan aldrig tro att jag skall bli ansedd som fiende, då jag landar på danska kusten, hvilket vore den största skymf; men om sådana order äro utfärdade, får jag underrätta er, att jag ämnar försvara min frihet mot hvem det vara må.*»

Den 25 Juni kl. 10 f. m. afseglade ändtligen parlamentären Garde från Helgoland; men han råkade ut för storm och oväder och kämpade med dessa midt på hafvet, då han kl. half 2 såg Gustaf Adolf komma på ett Helgolands-fartyg. Ex-konungen steg ombord hos parlamentären och yrkade enständigt, att denne skulle föra honom till Danmark. Då visade Garde sina order (som innehöllo att ingen utom krigsfångar finge tagas ombord å parlamentärens fartyg) och undskyllde sig ifrigt, att han ej kunde uppfylla Gustafs önskan. Den beklagansvärde förskjutne monarken anslog då en annan ton. Han förklarade med djup rörelse, att han vore en olycklig flykting som icke egde något hem, som icke kunde anse sig som svensk, emedan han blifvit bannlyst från Sverige, ehuru hans faders ben der hvilade; han var nu ej mer kung Gustaf Adolf, utan grefven af Gottorp och som sådan ansåg han sig för dansk undersåte, varande slägt med danska konungahuset, och fordrade derföre danskt beskydd.

Dessa med känsla framsagda ord gjorde ett synbarligen gripande intryck på alla de närvarande. Emellertid svarade Garde, att han som parlamentär ej kunde lemna något beskydd, och uppviste anyo sina order, dem han förklarade sig tvungen att åtlyda.

Gustaf Adolf (med en bestämd tonvigt). »Jag qvarblifver ombord hos er!»

Garde (höfligt men bestämdt). »Jag ber E. M. nådigst ej sätta mig i den obehagliga nödvändighet att återvända till Helgoland och der af de engelska auto-

riteterna begära det beskydd, jag som parlamentär kan fordra.»

Denna hotelse verkade. Gustaf Adolf frågade derföre parlamentären, om han verkligen ämnade verkställa den, och på dennes bestämda jakande återtog f. d. konungen, att han ej längre ville uppehålla honom, utan gå från bord.

Den olycklige monarken lemnade derpå kuttern och gick ombord på sitt Helgolands-fartyg. Hade han icke varit en konung, hemfallen under den oblidkeliga politikens fruktan, så hade man icke behandlat honom så hårdt: nu deremot måste han (oaktadt medlidandets tårar framträdde i månget öga) ånyo förtro sig åt böljorna och natten [2]) . . .

Denna f. d. konungens envishet att snart sagdt med pock och hot vilja truga sig in på danska statens område skulle billigtvis förefalla besynnerlig och gåtfull, så vida man icke med von Engeström [3]) och Toll kunde förmoda, att *»hans inbillning och vanliga missräkning på orsaker och följder fört honom på den tankan, att de i Skåne samtidigt förefallna oroligheter företogos eller åtminstone kunde utfalla till hans fördel, och att han derföre ville nalkas»* [4]). Han torde således haft *mer än ett skäl* att icke afstå från sin föresats att tränga sig in i Danmark, huru det än måtte ske, och aftonen den 3 Juli — *sin moders födelsedag!* — kastade han sig i en öppen båt, som roddes af 12 Helgolandsboar, och djerfdes i denna

---

[2]) Denna berättelse om Gardes beskickning till Helgoland är utdragen ur G:s bref till sin chef.

[3]) Bref till Toll, d. 11 Juli 1811. v. Engeström yttrar här bland annat: »Kronprinsen är af den tankan, att någon af skåningarne kallat grefven af Gottorp i granskapet. Jag kan icke tro det, men möjligtvis kan underrättelsen om oroligheterna i Skåne bragt honom på den tanken att der försöka sin — olycka.»

[4]) Nästan ordagrann fras ur Tolls bref till L. v. Engeström, af d. 18 Juli 1811. Se Bil. N:o 11.

bräckliga farkost styra kurs tvärs öfver hafvet, följd af en enda betjent (en gammal fransk emigrant vid namn Marçonet som tjenat Ludvig XVI), samt endast förande med sig sitt juvel-skrin och sin kappsäck [5]). Naturligtvis skulle han icke äfven på detta obemärkta sätt kunnat lemna Helgoland, så vida icke befälhafvaren för engelska eskadern i dessa farvatten lord Stuart gynnat hans företag. Med nattens inbrott uppväxte en häftig storm åtföljd af byväder och åska och hvilken hvarje timma tycktes tilltaga i häftighet, och nästan hvarje ögonblick sväfvande mellan lif och död samt fruktande att uppslukas af de vredgade böljorna se vi honom ändtligen morgonen den 4 i ordets egentliga bemärkelse *kastas i land* på Slesvigska kusten vid ett nära Tönningen beläget skär, derifrån han frusen och genomblöt till fots begaf sig till nämde stad.

Han tog in på ett värdshus, och knappt hade den stackars landsflyktige ex-konungen här hemtat sig från första obehaget af sin belägenhet, förrän han genast begärde hästar för att resa till Köpenhamn, der han blott ville se konungen sin kusin och i denna egenskap af hans anförvandt och ingalunda som svensk eller konung af Sverige begära gästfrihet. Utan tvifvel var det påkostande för den ädelsinnade Fredrik VI att afslå denna begäran; men den hjertlösa politiken hade redan så föranstaltat, och danska hofvet trodde sig i detta fall icke kunna handla annorlunda än det preussiska gjort. Gustaf Adolf såg sig derföre äfven här förskjuten, och man lät under föregifvande att hedra honom ställa tvenne skiltvakter vid det hus han bebodde samt tvenne andra utanför hans kammardörr, hvarjemte en ordonans-officer fick befallning att aldrig lemna honom ur sigte. Så bemantlades under en dansk hedersvakt den kungliga

[5]) Skrinet innehöll de juveler han fått af sin mor och hvilka voro de enda dylika dyrbarheter han hade qvar. I kappsäcken befanns en svart frack, en maltheser-riddare-uniform och något linne, hvaribland 11 skjortor.

fångenskapen. De 12 sluproddarne arresterades, och ett ilbud afsändes genast till Köpenhamn med underrättelse om detta oväntade gästbesök.

Här väckte detsamma långtifrån någon belåtenhet. Tvertom besvärades man högeligen deraf, emedan man framför allt ville lefva i fred med sina närmaste grannar och derföre var ganska angelägen att aflägsna allt, som kunde störa densamma. Regeringen skyndade alltså att meddela svenska sändebudet i Köpenhamn, baron Oxenstjerna, underrättelse om den sällsamma tilldragelsen (liksom den förut genom danska ministern i Stockholm meddelat brefvexlingen mellan grefven af Gottorp och konungen af Danmark under den tid den förre uppehöll sig på Helgoland), på det han skulle sättas i tillfälle att ofördröjligen inberätta derom till sitt hof, hvilket han också gjorde [6]). I öfrigt beslöt man att uppriktigt låna sitt biträde att på ett grannlaga sätt och utan att för mycket såra honom i sin olycka söka förmå grefven att lemna danska staterna och begifva sig till den ort, han kunde för sig utse till vistelseort. Till följe häraf erhöll han vid kurirens återkomst tillstånd att några veckor uppehålla sig i Tönningen, dock alltid under bevakning och tillsyn af officerare, hvilka fingo vidare förhållningsorder af landtgrefven af Hessen. Dessutom skickade konungen af Danmark sin kammarherre baron Holstein för att komplimentera honom och vara till hans förfogande, med förständigande att i allo behandla honom som ett krönt hufvud. Man drog äfven försorg om att en vacker våning i Tönningen uppläts åt ex-monarken, som dock föredrog att bebo det nämnda värdshuset, hvarest han endast upptog trenne rum.

Emellertid tycktes han här trifvas temligen väl. Han sysselsatte sig med att skrifva åtskilliga bref så väl till konungen af Danmark, som till sina anförvand-

---

[6]) Bil. N:o 45.

ter i Sverige, enkedrottningen Sofia Magdalena [7]) och konung Carl XIII [8]), hvilka begge sistnämnde jemte kejsarinnan af Ryssland besynnerligt nog voro de enda kungliga personer, om hvilka han yttrade sig med någon välvilja. I det första bref han från Tönningen skref till konungen af Danmark af den 5 Juli, tillkännagifver han sin ankomst och förklarar att konungen vore den ende, som han erkände för sin suverän och under hvars beskydd han ville ställa sig, m. m. I ett sednare bref till samma monark bad han honom i tidningarne låta kungöra, att grefven af Gottorp lemnat kontinenten i och för vissa penninge- och familje-angelägenheters skull samt nu anländt till Danmark för att söka genom danska kungens mellankomst få desamma ordnade, och i en tredje skrifvelse ber han att få resa till Christiansfeld för att invänta svar på dessa trenne bref och der söka någon tröst i religionen. I öfrigt syntes han tillbringa tiden temligen sorglöst i Tönningen, och var för ögonblicket åtminstone ej i penningebehof, emedan han i England sålt alla sina briljanterade dekorationer och flera andra dyrbarheter, hvilka inbragt honom en summa af öfver 4000 Louis i guld. Han tillät derföre icke, att någon annan betalte för honom, och hans dagliga utgifter belupo sig till 10 r:dr slesvig-holstein kurant. Han lät i allo behandla sig som konung, och emottog af alla titeln af Majestät. Han bar dagligen malteser-ordens uniform, med sabel vid sidan och elefanter-ordens crachan på bröstet. Ensam upptagande platsen vid måltiderna, lät han derunder betjena sig som en kunglig person, och promenerade ofta och understundom rätt länge med officerarne af vakten, men isynnerhet med kammarherre Holstein, dels till fots, dels i vagn. Hans samtal med den sistnämnde voro esomoftast rätt besynnerliga. Så t. ex. hördes han mer än en gång förklara, att derest konungen af Danmark ville

---

[7]) Bil. N:o 46.
[8]) Bil. N:o 47.

erkänna honom som dansk undersåte, skulle han gå hvarthelst konungen befallde, vore det äfven som hans ombud till Paris, ehuru det skulle vara honom påkostande att visa sig för Bonaparte [9]). Om man ville anförtro honom en expedition, skulle han i konungens af Danmark namn återtaga ön Helgoland från engelsmännen. Dessutom uttryckte han ofta den önskan att ingå i någon sorts förklaring med sistnämnde konung eller med någon, som var i åtnjutande af hans förtroende.

Emellertid hade danska regeringen fortfarit att underrätta den svenska om f. d. konungens afsigter och planer genom meddelandet af hans skrifvelser, äfvensom man dragit försorg om att de bref han skrifvit till sina anförvandter i Stockholm riktigt framkommit. Naturligtvis väckte alla dessa underrättelser ett oväntadt och visserligen icke behagligt uppseende, och den 17 Juli affärdades Gustaf Adolfs f. d. adjutant, major *Gustaf Peyron,* till Danmark, försedd med bref från Sofia Magdalena och Carl XIII till Gustaf jemte åtskilliga andra uppdrag, åsyftande att söka öfvertala denne sistnämnde att lemna danska staterna och sätta honom i tillfälle att fortsätta sin resa öfver Tyskland till Schweitz. Han medförde för detta ändamål en summa af 5000 r:dr Hamb. Banko i goda vexlar, dem han hade order att ställa till f. d. konungens förfogande »*såsom utgörande en del af de penningar han egde att lyfta från Sverige samt med vilkor att han slog sig ned på den ort, hvarom man varit ense vid hans afresa.*» Peyron var dessutom anbefalld att taga vägen öfver Köpenhamn och att der anhålla hos konungen eller hans ministrar att de underlättade hans beskickning. Han var, ehuru ännu ung, utan tvifvel i alla afseenden värdig att åtaga sig densamma, och särskildt rekommenderade honom kronprinsen (som

---

[9]) Då Carl XIII hörde detta skrattade han hjertligen, sägande: »Jag föreställer mig just baron Lagerbjelke och grefven af Gottorp, begge i maltheser-drägt, bredvid hvarandra på den diplomatiska cirkeln i Tuillerierna!»

(som var alltför ädelmodig att glömma det den olycklige Gustaf suttit på samma tron han sjelf var bestämd att ärfva), att på det vördnadsfullaste bemöta denne, och han sade till Peyron, i det han afskedade honom: »*Erinra er, unge man, att Gustaf Adolf varit er konung och att man ej får skymfa olyckan.*»

De bref han medförde till f. d. konungen innehöllo i de ömmaste och bevekligaste ordalag det goda råd, att han skulle afstå från tankan att skiljas vid drottningen och att han måtte återförena sig med de sina i Schweitz.

I Köpenhamn såg Peyron statsministern Rosenkrantz, som icke dolde det obehag man erfor af grefvens af Gottorp besök och lofvade att hans regering skulle göra allt hvad på den berodde att blifva honom qvitt. I detta ändamål erhöll Peyron del af en skrifvelse till baron Holstein, som förständigades att rådgöra med Peyron om de bästa medlen att förmå grefven, utan att för mycket såra hans fåfänga, att lemna danska staterna, och Rosenkrantz tillade, att konungen sjelf stod i begrepp att i samma välmenande syfte skrifva till sin kusin.

Innan vi fullfölja berättelsen om Peyrons resa [10]), förflytta vi oss några ögonblick till det lilla hofvet i Tönningen.

Här väckte nyheten om den svenska officerens förestående ankomst en betydlig uppståndelse. Så snart Gustaf Adolf fått del deraf, blef han ond och förklarade, att han ingenting hade att skaffa med svenska regeringen och att om denne officer visade sig hos honom, skulle han visas på porten: i öfrigt kände han honom väl, emedan han varit dess adjutant. Han tillade, att han som dansk undersåte hade kommit för att

---

[10]) Denna berättelse är grundad på P:s egna uppgifter (S. S.)

begära konungens af Danmark beskydd och icke ville höra talas om Sverige.

Emellertid lugnade han sig småningom. Han förklarade då för baron v. Holstein, att han genast ämnade resa, utan att säga hvarthän, och gaf befallning om posthästar. Men då baron v. Holstein anmärkte, att sådant icke läte sig göra utan regeringens order eller tillstånd, blef han ånyo uppbragt och till den grad, att han ryckte från sitt bröst elefanter-ordens kraschan och kastade den på golfvet, förklarande baron v. Holstein på ett stötande sätt, att han icke mera ville se honom och att han kunde återvända till sin station i Slesvig. Baron von Holstein svarade, att han visserligen skulle undvika att besvära honom med sin närvaro, men att han utan sitt hofs befallning icke kunde lemna Tönningen. Från detta ögonblick såg han icke ex-konungen, hvilken numera uppvaktades af kommendanten å fästningen öfverste-löjtnant Branddorf.

Efter grälet med baron v. Holstein hörde man Gustaf Adolf påstå, att konungen af Danmark icke kunde anse honom såsom krigsfånge, ty för att som sådan kunna anses, borde man förut hafva slagits. Han talade desslikes om att på ett parlamentär-fartyg begifva sig till Ryssland och syntes ganska uppbragt mot engelska regeringen, som nekat honom en fregatt för att dit afgå.

Emellertid inträffade Peyron aftonen den 27 Juli i Tönningen. Han emottog genast besök af v. Holstein och Branddorf. Den sednare lofvade att påföljande morgon (som var en söndag) omtala för grefven af Gottorp Peyrons ankomst med tillägg att han medförde ett bref och ett uppdrag från Carl XIII. Denna sednare omständighet synes hafva bevekt Gustaf Adolf att emottaga Peyron, och han lofvade gifva honom företräde efter gudstjensten, emedan f. d. konungen beredde sig att gå i kyrkan.

Gustaf Adolf begaf sig dit till fots, och då han passerade vakten, gick den i gevär och rörde spelet.

Han skred makligt fram i sin malteser-drägt och med samma värdighet, samma stela hållning, hvilken utmärkte honom under maktens dagar. Han var ledsagad af den tjenstgörande kammarherren, af en ordonnans-officer som höll sig på ett vördnadsvärdt afstånd och af en korporal som följde honom helt nära.

Emellertid gjorde sig Peyron i ordning att kl. 12 middagen i Branddorfs sällskap infinna sig hos Gustaf Adolf. Genast efter det ordonnans-officern anmält deras ankomst, visade sig f. d. konungen i malteser-uniform, lappad under armhålen, med sabel vid sidan, käpp och hatt i handen och stora kraghandskar. Han gick emot Peyron, till utseendet kall men höflig, samt utan att säga någonting till honom. Peyron öfverlemnade honom då konungens bref, som han emottog, i det han yttrade:

»Jag har emottagit er, emedan ni är skickad af min vördade farbror. Hur befinner han sig?» . . .

Dessa ord uttalade han med synbar rörelse, den han likväl sökte dölja, hvarvid Peyron för att afleda detta ämne yttrade, att han medförde vexlar för 5000 R:dr Hamb. Banko, dem han hade order att öfverlemna honom.

»Jag är Gudi lof ej i behof af penningar», svarade Gustaf Adolf, »ty jag har i England afyttrat nästan alla mina juveler, och jag begär ingenting af Sverige. Det årliga apanage, ständerna anslagit, emottager jag alldeles icke; jag fordrar blott utbekommandet af min enskilda förmögenhet, som kan afkasta omkring 30,000 r:dr i årlig ränta och är tillräcklig för mitt underhåll.»

Han bad härvid Peyron stanna några ögonblick, sägande: »Jag skall läsa min farbrors bref, och hoppas att deruti finnas goda nyheter.» Vi erinra, att detta bref innehöll det kloka råd, att han skulle återvända till Schweitz och afstå från planen att skiljas vid sin gemål.

Efter några minuters förlopp återkom han i salen, der kommendanten, ordonnans-officern och Peyron qvar-

stannat. Hans utseende syntes nu förändradt och bar prägeln af en liflig rörelse. Han vände sig till Peyron, med ett uttryck af ömhet frågande honom:

»Har ni sett min mor?»

Peyron. »Hennes M:t var på Ulriksdal, när jag afreste, men jag kan försäkra *Eders Majestät»* ...

Gustaf Adolf (afbrytande). *»Grefven af Gottorp»* ...

Denna motsägelse att ålägga Peyron i full gala uppvakta »kungen» [1]) och sedermera låta honom förstå att han endast hade att göra med »grefven af Gottorp» var temligen löjlig, så mycket mer som han tillät alla danskarne kalla sig H. M:t. Emellertid fortfor han, alltid vänd till Peyron:

»Jag har sedan två år undergått otroliga lidanden, men himmelen vare tack, jag har återfunnit ett nytt fäderneslaud. Mina förfäder äro födda i detta land. Jag gör inga anspråk på Sveriges krona, men jag känner ett lifligt behof att ännu en gång få omfamna min mor och tala vid konungen min farbror. (Gustaf rördes härvid åter ända till tårar). Min afresa från Sverige skedde så brådstörtadt, att jag ej ens fick säga dem farväl. I detta ögonblick har jag familje-angelägenheter af högsta vigt att anförtro dem, innan jag kan vidare besluta om min framtid. Det är med dem ensamt jag vill tala i Sverige.»

Det faller af sig sjelf, att Peyron häremot invände, att detta vore omöjligt och att grefven sjelf borde känna skälen. Denne återtog då:

»Må vara! Men jag anser mig dock skyldig mig sjelf att framställa en begäran derom eller ock utbedja mig att konungen min farbror täcktes hitskicka någon person, för hvilken jag med fullt förtroende kan öppna mitt hjerta. Om ni känt innehållet af konungens bref, skulle jag förtrott er denna hemlighet.»

---

[1]) Peyron, som låtit fråga genom Branddorf huru han borde vara klädd vid det lofvade företrädet, hade fått till svar af Gustaf Adolf: *»Major Peyron bör väl veta, huru han skall vara klädd, då han uppvaktar kungen.»*

Major Peyron anade väl, att denna rörde skiljsmessan från drottningen, men ansåg sig böra respektera hemligheten. Deremot underlät han icke att på det kraftigaste men vördnadsfullt förehålla Gustaf Adolf nödvändigheten att afresa till Schweitz eller återförenas med sin familj, och han stödde dessa föreställningar på skäl, hvilkas vigt var svårt att förneka; men det var fåfängt att afstyra ex-konungens beslut att invänta ett svar från Carl XIII på ofvannämnde begäran, den han ofördröjligen ämnade framställa, samt på en »deklaration» som han äfven sade sig härifrån hafva till honom afsändt. Det förtjenar anmärkas, att man förut aldrig hört honom säga, att han önskade resa till Sverige eller att han umgicks med en dylik afsigt.

Slutligen sade han: »Jag skall lemna eder ett bref till konungen»; hvarpå Peyron svarade, att om han så önskade, ville han genast afresa med detta bref, men han hemställde derjemte, om det icke kunde dröja ännu några dagar, hvarunder han (Gustaf Adolf) kunde blifva i tillfälle att moget öfverväga hvad parti som borde tagas. Gustaf förklarade då Peyron, att han skulle låta kalla honom, när han ville tala vid honom, hvarvid Peyron anmälte, det han nödgades göra ett kort besök i Hamburg, men att han under återresan skulle taga vägen öfver Tönningen.

Detta var den 28 Juli, och samma dag om aftonen anlände konungens af Danmark svåger, *prinsen af Holstein Beck* med det nämnda brefvet från Fredrik VI [1]) och ett annat från prinsen af Hessen. Båda dessa skrifvelser antydde den ovilkorliga nödvändigheten för grefven af Gottorp att ju förr desto hellre lemna danska staterna.

Prinsen af Holstein Beck infördes kl. 9 om aftonen till Gustaf Adolf och hade med honom en två timmars konferens, som likväl icke ledde till något resultat. Han sade derunder bland annat: »Konungen skulle

---

[1]) Bil. N:o 48.

med nöje erbjudit E. M. att vistas i dess stater och bidragit att göra E. M. denna vistelse angenäm, men vigtiga bevekelsegrunder sätta sig emot H. M:ts uppriktiga böjelser i så fall. Flere hof hafva anmodat kungen förmå E. M. ändra förslag, och svenska regeringen ser med misstänksamt öga E. M. så nära Sverige.»

Dessa och dylika föreställningar verkade dock föga. Gustaf Adolf nekade väl icke att afresa, men han ville dessförinnan 1:o) genom ett konungens af Danmark bref blifva förvissad om att blifva ansedd såsom tillhörande konungahuset; 2:o) erhålla något afgörande uppslag rörande sin *skiljsmessa från drottningen;* 3:o) invänta svar på ett bref, som han ämnade skrifva till konungen af Sverige, med begäran att öfverste *Borgenstjerna* skulle få åtfölja honom till Schweitz, och 4:o) önskade han, att en dansk officer äfven skulle åtfölja honom dit. Deremot förklarade prinsen af Holstein Beck, att han ingalunda kunde svara för de följder som kunde uppstå af denna vägran att efterkomma konungens af Danmark önskningar.

På detta sätt ville alla bemödanden att förmå Gustaf Adolf att godvilligt aflägsna sig synas fruktlösa. Dock beslöt Peyron att ännu en gång göra ett försök att föreställa honom alla följderna af en ytterligare vägran, och i sammanhang dermed ånyo erbjuda honom de vexlar han medfört för att underlätta hans resa till Schweitz.

Till följe häraf blef Peyron f. m. den 29 Juli emottagen, med vilkor att kommendanten (öfverste-löjtnant Branddorf) skulle vara närvarande; men alla föreställningar voro förgäfves. Gustaf Adolf sade med mycken foglighet, att han som »*trogen dansk undersåte*» icke ämnade öfvergifva landet utan konungens bestämda befallning, och beträffande förhållandet med sin gemål kunde han icke förtro Peyron sina tankar i detta ämne, som var en familje-hemlighet och hvartill konungen icke bemyndigat honom; hvad åter anginge de erbjudna vexlarne, förklarade han likasom förut (och bad kommendanten

dervid fästa uppmärksamhet), att han ingenting emottoge af Sverige och att regeringen nog visste hvarföre. Han bad slutligen Peyron betyga konungen sin djupa vördnad och orubbliga tillgifvenhet och yttrade sig med verklig ömhet om sin gamla farbror. Han hade sitt bref till honom [3]) redan färdigt, men som Peyron skulle afresa till Hamburg, öfverlemnade han detsamma åt kommendanten, med begäran om dess fortskaffande. Samma dag aflemnade han äfven en skrifvelse till konungen af Danmark, hvari han omtalar major Peyrons ankomst och redogör för innehållet af sitt bref till Carl XIII. Dessutom sätter han aldrig i fråga annat, än att han redan är att anse som Fredrik VI:s undersåte och anhåller om en plats i hans här, o. s. v.

Från grefven af Gottorp begaf sig Peyron direkt till prinsen af Holstein Beck för att med honom rådgöra om hvad som nu vore att göra; men knapt hade han dit anländt, förrän Gustaf Adolf infinner sig, prydd med elefanter-ordens kraschan, den han sedan morgonen ånyo iklädt sig. Prinsen upprepade nu i Peyrons närvaro konungens sin herres önskningar att se grefven aflägsna sig från dess stater, så framt han ej ville blottställas för ledsamma följder; men grefven svarade, att han ingenting fruktade och att han ej ämnade öfverskrida gränserna med mindre han fick bestämd befallning dertill och förrän han erhållit svar på de fyra punkterna, som han framställt; H. M:t, mente han, vore för öfrigt skyldig honom sitt beskydd i egenskap af dansk undersåte.

När alla andra medel att förmå Gustaf Adolf afresa sålunda visat sig fruktlösa, beslöt prinsen af Holstein Beck, i samråd med Peyron, att begära från sitt hof en formlig order för grefven af Gottorp att lemna danska staterna, helst de instruktioner prinsen erhållit icke voro nog bestämda för ändamålet. Gustaf Adolf, som lärer anat något dylikt, lät då uppkalla stadens

[3]) Bil. N:o 49.

borgmästare, med hvilken han förfrågade sig under fördradt tysthetslöfte, om han ej skulle kunna börja en process mot konungen af Danmark, i händelse H. M:t vägrade att erkänna honom som dansk undersåte.

Nu företog Peyron sin omtalade utflykt till Hamburg. Just som han var färdig att afresa, kallade honom Gustaf Adolf och frågade honom, om den berättelsen vore sann, att han vore landsförvist från Sverige och der förklarad fogelfri. Då Peyron härtill jakade och föreställde honom, att hans lif skulle vara i fara, om han landade på svenska kusten, svarade han: »Jag trodde det ej; jag önskar er emellertid en lycklig resa, och om ni återkommer hit från Hamburg, skall jag lemna er ett bref till enkedrottningen min mor.»

I Hamburg och i det närbelägna Wandsbeck hos marskalken prinsen af Eckmühl som kommenderade i Norra Tyskland, lyckades Peyron på ett tillfredsställande sätt uppgöra flere angelägenheter som hade afseende på grefvens af Gottorp resa (såsom de nämnde vexlarnes insättande hos svenska ministern i Hamburg till grefvens förfogande, anskaffandet af ett fransyskt pass för resan genom Tyskland till Schweitz, m. m.), hvarefter han (den 2 Augusti) återvände till Tönningen. Här hade under tiden ingenting förändrat sig. Gustaf Adolf vägrade fortfarande att resa, innan han erhållit en formlig order dertill från »sitt hof», såsom han kallade hofvet i Köpenhamn. Han hade nu äfven förlikt sig med kammarherren baron Holstein, som han dagligen såg [1]). I öfrigt egnade han ingen af alla de personer, som omgåfvo honom, mera förtroende än prinsen

---

[1]) Bland annat lemnade Gustaf Adolf kammarherren en egenhändig afskrift af en vers ur skådespelet Birger, med tillägg att han aldrig läst något, som bättre lämpade sig på hans egen belägenhet. Denna vers egde följande lydelse:

»Ert fosterland Er syns förskjuta.
»Ack! välj ett nytt! Er lofvas njuta,
»Hvad sällan utgör kungars ro:
»En vänskap, som ej skiftar tro.»

af Holstein Beck, och genom honom fick Peyron full reda på *hvilken den hemlighet var*, hvarom han nämnt till Peyron och sagt sig endast kunna anförtro Carl XIII eller någon af hans förtrogna. Den rörde (såsom Peyron riktigt förmodat) skiljsmessan från drottningen, hvilken alltsedan han upphörde att vara konung skulle nekat honom Hymens rättigheter eller (såsom Gustaf Adolf uttryckte sig) att *»som en rättskaffens kristen nyttja sitt temperament»*, hvilket vore naturvidrigt, o. s. v. Af denna orsak hade han också redan 1810 börjat göra åtskilliga andra bekantskaper, och då han nämnde år vid något tillfälle inträffade i Frankfurt, förde han med sig en ung grisett, som han tagit i sin tjenst under benämningen: tvätterska, och hvilken skänkt honom ett barn. Han hade då ovilkorligen velat viga sig med denna person och i detta ändamål kallat en prest, som dock på goda skäl dervid vägrat sitt biträde. Vi skola straxt få se, huru han i London och flerstädes formerade flera nya snarlika bekantskaper. Emellertid när man i Tönningen lärt känna dessa ställningar och förhållanden, erbjöd man tjenstvilligt honom umgänge med lättfärdiga fruntimmer, men det afslogs. Som sagdt, ville Gustaf Adolf aldrig ingå i dylika förtroenden med Peyron, ehuru alla danskarne kände dem. Slutligen förtjenar anmärkas, att han under sina samtal med Peyron aldrig nämnde ett ord om Sverige och dess närvarande belägenhet, ej heller om någon enda svensk man, med undantag för sina anförvandter. Efter återkomsten från Hamburg ville han icke mer emottaga Peyron, som kort derefter återvände till Sverige, medförande ett bref från Gustaf Adolf till enkedrottningen [6]). Peyron återkom till Stockholm den 15 Augusti.

Emellertid synes man i Köpenhamn hafva beslutat att inställa alla vidare åtgärder i saken, tilldess man hunnit från Stockholm inhändiga upplysningar angående det svar, Carl XIII komme att afgifva på Gustaf Adolfs

---

[6]) Bil. N:o 50.

sednaste skrifvelse. Detta svar dateradt den 15 Augusti (samma dag Peyron återvände) inträffade i Köpenhamn omkring den 25 samma månad, och innehöll ett bestämdt afslag på den begäran Gustaf Adolf framställt att få resa till Sverige eller också att få se öfverste Borgenstjerna. Dessutom rådde konungen ånyo sin brorson att begifva sig till Schweitz för att der njuta af en lugn lycka, att emottaga de penningar man erbjöd honom, och emedan Borgenstjerna var af sjukdom förhindrad att infinna sig, kunde han tryggt anförtro svenska ministern i Hamburg, Peyron, de hemligheter, hvarom han nämnt i sitt bref. Efter inhändigandet af dylika upplysningar drog Fredrik VI ej längre i betänkande att tillskrifva grefven af Gottorp ett bref, hvaruti han bestämdt gifver honom sin vilja tillkänna att han lemnade Danmark och afreste till Schweitz. Båda dessa skrifvelser (nemligen den från Fredrik VI och från Carl XIII) kommo den 31 Augusti Gustaf Adolf tillhanda. Han beslöt då genast att afresa, hvarom han samma dag underrättar sin moder [6]) och sin farbror [7]), och redan första dagarne af September finna vi honom anländ till Altona.

Från Altona begaf sig Gustaf Adolf (den 12 September) i danska kaptenen Mushardts sällskap samt åtföljd af en enda betjent (en dansk soldat vid namn Iffver Naijen, den han antagit i Altona efter den der afskedade Merconet) direkt till Basel, dit han anlände i slutet af samma månad. Härifrån utfärdade han den 3 Oktober (1811) den handling, genom hvilken han till sin »förra gemål drottning Fredrika Dorothea Wilhelmina öfverlemnade att bevaka sin och sina barns rättmätiga och enskilda egendomsrätt i Sverige och att äfven göra anspråk på hela den enskilda förmögenhet, han sjelf dersammastädes egde». Genom detta öfverlåtande upphörde allt det trassel i förra kungliga famil-

---

[6]) Bil. N:o 51.

[7]) Bil. N:o 52.

jens penninge-angelägenheter med Sverige, hvilket beklagligtvis dittills egt rum, ehuru 1812 års ständer eget nog afslogo en i detta ämne afgifven kunglig proposition åsyftande att reglera värdet af dessa samma penningar [8]), och f. d. konungen fortfarande envist vägrade emottaga några penningar från Sverige.

Emellertid fortfor han att vistas i Basel, alltjemt anseende sig för konungens af Danmark undersåte. Sedan han här under ett lika tyst, indraget och med yttre sken af gudsfruktan stämpladt lefnadssätt som i Tönningen [9]) tillbragt flere månader, samt enligt tidningarnes berättelse äfven derunder gjort särskilda små-resor för att i de närliggande städerna offentligen begå nattvarden [10]), och hela denna tiden flitigt brefvexlat och arbetat på sin tilltänkta äktenskapsskilnad, kom denna sak ändtligen till ett önskadt slut. Badiska hofvet sökte länge undvika denna obehagliga skilsmessa. Då skriftliga uppmaningar ingenting verkade, beslöto både hans svärmor och den olyckliga drottningen att sjelfva begifva sig till Basel för att söka förekomma denna skandal; men så snart han blef underrättad om deras ankomst till staden, skyndade han i ögonblicket derifrån och uppehöll sig så länge i granskapet, tills han med visshet erfor, att de återrest till Carlsruhe. Efter badiska

---

[8]) Jfr Bihanget till 1812 års riksdagsprotokoller, IV, s. 2257 ff. jemte de särdeles intressanta diskussionerna i stånden med anledning af ifrågavarande kongl. proposition.

[9]) »Merendels alltid ensam, dyster och med en förtvillad uppsyn (säger G. A. Reuterholm) vandrade han tröstlös omkring i de mörka Holsteinska skogarne och hans tidsfördrif bestå uti att läsa i bibeln, hvars prosa han efter berättelse satt i ett slags recitativer af egen komposition, dem han ofta sjöng eller messade så snart han befann sig allena samt då och då upplandade med svenska psalmer.»

[10]) Äfven i Tönningen kommunicerade han ofta, förrättade dessemellan som (f)ast enskild hus-andakt inför tvenne tillkallade prester, med hvilka han bad och sjöng nämnde bibliska recitativer samt var ytterst frikostig mot de fattige, så att han snart i Tönningen passerade för ett stort helgon (Reuterholm).

hofvets slutliga bifall samt den olyckliga drottningens tvungna begifvande, blef denna akt alltså formligen afgjord den 17 Februari år 1812 uti Basel, i närvaro af baron von Berckheim och ännu en annan af badiska hofvet utsedd deputerad för att bevista denna ceremoni och dervid högtidligen från drottning Fredrika återställa vigselringen.

Detta sällsamma uppträde blef derefter genast genom tidningarne kungjordt och med den tillsats, att exkonungen till följd häraf förmodades innan kort knyta ett nytt äktenskaps-band med en förmögen köpmansdotter i Basel. Att detta verkligen varit hans afsigt fick man snart genom säkra bref från Basel och Carlsruhe veta, äfvensom huru han för sina vänner i Tönningen berättat att han redan i London med ett särdeles lifligt intresse omfattat en viss Miss Rumbolt, hvilken dock lemnat honom föga hopp om ett lyckligt frieri. Det unga fruntimmer som nu var i fråga hette Carolina Streckeisen, var tjugo år gammal, ganska vacker och angenäm. Ex-konungen hade gjort hennes bekantskap derigenom, att han haft några penninge-affärer med hennes far, hos hvilken han de första veckorna af sin vistelse i Basel varit bjuden än till thé-, än till aftonmåltider. Han hade för den vackra dottren ofta visat sitt tycke, men hon syntes icke hugad att besvara hans ömhet. Han hade i julgåfva förärat henne ett vackert guldur med en dyrbar kedja, hvilken artighet väl emottogs men verkade ingen förändring i hennes tänkesätt. Slutligen lärer han råkat i ett så häftigt gräl med fadren, att han under hotelser visade denne på dörren, hvarefter alla besök i huset upphörde [1].

---

[1] Dessa uppgifter äro efter G. A. Reuterholm. — Då baron Fredrik Ridderstolpe på återresan från Neapel 1811 passerade Basel, såg han flera gånger Gustaf Adolf i Streckeisenska familjen, hvarest ex-konungen så väl trifdes, att han deltog i ungdomens lekar och dans. Han var dödligt kär i den vackra dottern i huset och ville ovilkorligt gifta sig med henne. Deremot befanns allt i hans egen anspråkslösa boning (i hotellet: *»die drei Mohren»*

I förtrytelsen öfver denna oväntade korg skall han med ett bittert löje hafva yttrat, att som han nu såg voro de tyska fruntimmerna på långt när icke så artiga som de engelska, och som man tror gjorde harmen häröfver ett snarare slut på hans närvarande vistande i Basel, hvilken stad han några veckor derefter i vredesmod öfvergaf.

Under hela denna tid stod han fortfarande i en liflig och ganska öppenhjertig brefvexling med sina anförvandter i Sverige. Denna brefvexling är särdeles intressant och blottar rätt många hemligheter, hvarföre vi meddela den på ett annat ställe af vårt arbete [2]).

De resor, Gustaf Adolf nu företog våren och sommaren år 1812 i Tyskland, belysas äfven på ett synnerligen intressant och upplysande sätt genom hans skrifvelser till sin moder [3]). Han lät vid samma tid (den 13 Mars) i tidningarne kungöra, att han såsom konungens af Danmark undersåte numera ändrat namn och kallade sig: Gustaf Adolf grefve af *Gottorff* (i stället för *Gottorp*). Han ställde först kosan åt Frankfurt öfver Carlsruhe och Brüchsal, dock utan att på något af dessa ställen se hvarken sin svärmor eller sin olyckliga familj. Från Frankfurt begaf han sig öfver Wien till Herrnhut (i Sachsen), hvarest han dröjde i sex veckor eller till den 21 Juni. Ändamålet med hans besök i Herrnhut var att söka blifva upptagen i den härvarande brödraförsamlingen af tvenne skäl, först emedan han ville att ordensbröderna skulle åt honom utse en maka, och sedan (samt i fall denna hans önskan ej uppfylldes) för att såsom deras missionär få afgå till Asien. Efter att hafva misslyckats i begge dessa planer återvände han

---

vid Rhenstranden) ega ett allvarsamt och mystiskt utseende: i ett horn af rummet Carl XII:s värja; på bordet ett par pistoler som tillhört den olycklige hertigen af Enghein, en bibel och Jungs förklaring öfver Uppenbarelse-boken! (S. S.)

[2]) Se Bihanget.

[3]) Se föreg. not.

öfver Dresden, Töplitz, Frankfurt och Stuttgart till Schweitz. Några smärre utflykter, som han sednare gjorde under loppet af Juli och Augusti månader, hade hufvudsakligen till föremål vården af hans helsa.

Hvad slutligen beträffar samhällets *moraliska förhållanden*, tillståndet inom *Religionen*, *Vetenskapen* och *Konsten* m. m. under innevarande korta tidskifte, så kunde de ej hinna att undergå någon så synnerlig märkbar förändring. Öfverallt inom dessa områden varseblifva vi ett ungdomligt oroligt sträfvande efter något djupare, sannare och framförallt mera *fosterländskt*, en liflig, ofta med bitterhet förd strid mellan det Nya och det Gamla, nästan allestädes rika löften och gryende förhoppningar, hvilka här och der till och med redan hunno utveckla herrliga blommor och frukter. Men utrymmet och planen för detta arbete neka oss fortfarande att ingå i några detaljer. Vi inskränka oss alltså till några enstaka drag och uppgifter, dem vi anföra utan alla anspråk och emedan de synas oss tjenliga att i korthet beteckna och karakterisera ställningen i det hela. Anmärknings- och prisvärda finna vi då först den omvårdnad och den uppmärksamhet, hvarmed kronprinsen Carl Johan tidigt omhuldade *Berzelius*, hvars rykte nu gjorde sin rund omkring verlden och som på den förres bekostnad 1812 företog sin första vetenskapliga resa till England. Vi minnas af hvilka aktningsvärda och talande skäl *Geijer* samma år undanbad sig äran af att öfvertaga dåvarande arfprinsens, numera H. M. konung Oskar I:s första ledning i vetenskaperna, och fäderneslandet har redan skördat frukterna af denna Geijers ädla sjelfförsakelse, hvilken för öfrigt ej var den enda denne ovanlige man underkastade sig. Med *Höijer*, som den 13 Juni 1812 i Upsala lemnade detta jordiska, slocknade ett stort och hittills oersatt ljus inom svenska filosofiens i öfrigt på några utmärktare och mera framstående talanger särdeles torftiga tideböcker. Till de nya vittra skolor, vi i en föregående del vidrört, kommer nu det s. k. »*Götiska förbundet*», hvilket stiftades i Stockholm den 11

Februari 1811 och hvars verksamhet snart visade sig i mer än en riktning på ett för fäderneslandet hedrande och ärofullt sätt. Inom detta ynglinga-förbund hörde man för första gången Geijers med ovansklig skönhet prunkande dikter: *Wikingen*, *Den siste Kämpen*, *Den siste Skalden* o. a. uppläsas eller sjungas; här klingade *Frithiofs-sagans* harpa först. För öfrigt höra *Tegnérs* »Svea», *Lings* »Gylfe» och »Agne» m. fl. till innevarande period. Den sednare drömde nu redan om och sysselsatte sig med planen att ombilda svenska nationen genom »*gymnastik*» och »fosterländsk skaldekonst», samt umgicks af denna orsak med tankan att begifva sig till Stockholm. Men äfven i *religiöst* och *sedligt* afseende syntes en riktning, lika märklig och för nationen maktpåliggande som den hvilken egt rum inom staten, och få torde numera neka den förtjenst icke allenast en *Wallin*, en *Franzén*, en *Schartau* m. fl. män af facket, utan äfven många af de djupare och allvarligare s. k. fosforisterna och göterna sjelfve dervid nedlagt, såsom en *Atterbom*, en *Palmblad*, en *Hedborn*, en *Hammarsköld*, en *Askelöf*, en *Geijer*, m. fl. Sålunda började man nu så småningom att åter få höra mera *oblandad kristendom* predikas och snart äfven sjungas i templen, och den alltid så vigtiga frågan om *nationel uppfostran* emottog också flere väckelser, hvilka tycktes böra ingifva grundade förhoppningar på en ändamålsenligare anordning af flera till densamma hörande angelägenheter. Vi hafva redan sökt visa fosforisternas förtjenster af grundläggandet af en förädlad æsthetisk odling och smak, och några ibland dem, hvaribland isynnerhet *Atterbom*, gjorde sig äfven snart kända som skalder och författare med ovanliga och utmärkta anlag. Deremot synas de öfrige hufvudmännen för denna vittra skola, nemligen *Palmblad*, *Hammarsköld* och *Askelöf*, hafva varit danade företrädesvis för kritiken och publicist-kallet. En egenhet härvid förtjenar anmärkas, nemligen den ogenhet och politiska skuggrädsla hvarmed en del af

regeringens medlemmar, och bland dem främst den om vetenskaperna annars så högt förtjente statsministern grefve *von Engeström*, betraktade fosforisterna och deras bemödanden. Slutligen nämna vi, att den mera sjelfständiga *politiska pressen* genom indragnings-makten drabbades med ett hårdt slag, hvarefter den behöfde flere år för att någorlunda komma sig före igen.

Tillägg.

Vi begagna tillfället att här på begäran införa några rättelser i afseende på hvad som i V:e Delen förekommer om baron Otto Mörner, nemligen 1) att det icke var friherre M., utan regeringens censor, som lät i Upsala Dagblad införa den artikel, som hade afseende på Fourniers ankomst till Örebro (sid. 275); 2) att Carl Johan icke *sex* gånger betalt baron M:s skulder (sid. 191), utan inalles omkring 160,000 r:dr banko, samt 3) att ingen politisk propaganda fanns i Upsala, som inverkat på M:s afresa till Paris (sid. 192), så mycket mindre som M. bevisligen redan under norska fälttåget 1808 ansett Sveriges framtid endast kunna tryggas genom en »*fransk marskalk*» (Bernadotte eller Eugene), i händelse af Gustaf Adolfs fall.

BILAGOR.

BILAGOR.

N:o 1.

Bref från kejsar Alexander till kronprinsen Carl Johan.

Petersburg den 19 December 1810.

Min kusin! Jag skyndar att för E. K. H. uttrycka min tacksamhet för det bref, Ni behagat tillskrifva mig, äfvensom för det godhetsfulla emottagande, E. K. H. egnat min adjutant, öfverste Czernitscheff. Jag hade uppdragit honom att betyga min utmärkta aktning för E. K. H., och jag finner nu ett ökadt nöje att skriftligen få förnya densamma. Jag önskar att befästa den enighet som eger rum emellan Sverige och Ryssland, och de känslor E. H. betygar mig, gifva mig vissheten att deruti fullkomligt lyckas. Må E. K. H. vara öfvertygad, att mitt eget politiska intresse fordrar Sveriges upprätthållande och lycka. Också skall jag med begärlighet omfatta hvarje tillfälle för att härpå afgifva omisskänneliga vittnesbörd, och E. H. skall alltid uti mig finna en trogen bundsförvandt. Hvarpå jag beder Gud, att han värdigas innesluta E. K. H. uti sitt heliga beskydd.

Min kusin,

Eders Konglig Höghets
goda kusin
Alexander.

N:o 2.

Uti ofvananförde helt och hållet egenhändiga bref var innesluten en enskild, likaledes af kejsaren egenhändigt skrifven not af följande lydelse.

Till E. K. H. ensamt.

Efter att hafva afbördat mig mina pligter emot kronprinsen, må det vara mig tillåtet att vända mig till den enskilda mannen, utmärkt genom sina talanger, sin karakter, sina grundsatser. Jag önskar upp-

riktigt Eder vänskap, Edert förtroende. Ja jag eftersträfvar dem, emedan det är längesedan jag lärde mig att högakta Eder, redan på en tid då Ni ännu endast var fransk general.

Jag är danad att begripa och tacksamt erkänna de uttryck hvaraf Ni begagnat Eder inför Czernitscheff; och det är *af själ och hjerta* jag vill vara Eder vän (c'est *d'ame* que je veux ê'tre votre ami) [1]. Sjelf uppfostrad af en republikan, har jag tidigt lärt att högre uppskatta *menniskan* än hennes *titlar*. Derföre skall jag också finna mig mera smickrad af de band, som kunna komma att förena oss i vår egenskap af menniskor, än af suveräner. Jag sände Czernitscheff uti ingen annan syftning än denna, samt i afsigt att lugna Eder med afseende på den oro man behagat ingifva Eder angående mig. Allt hvad han skrifvit mig till angående Edra tänkesätt, har gjort mig ett oändligt nöje, emedan jag deruti igenkänt samma karakter, den jag hos Eder älskat och värderat. Räkna beständigt på mig och tro ej dem som skola försöka att hos Eder injaga fruktan för Ryssland, hvars intresse, jag upprepar det, fordrar Sveriges upprätthållande.

Värdigas svara mig på samma sätt; ett enskildt förtroligt bref från Eder skulle göra mig ett oändligt nöje.

N:o 3.

Betänkande angående Norge, författadt och egenhändigt uppsatt af statsrådet baron Platen (Augusti 1810) [2].

Vid närmare eftersinnande finner jag oafsedt vår öfverenskommelse nyttigt att före er afresa från hufvudstaden meddela er dessa rader, på det ni i korthet må kunna angifva sakernas verkliga belägenhet, sådan jag trott mig hafva funnit den. Men det är angeläget anmärka, att om något vid denna öfversigt skulle komma att antingen uteslutas eller undergå någon förändring, bör sådant tillskrifvas

[1]) Hänvisning på det uttryck Carl Johan begagnat till Czernitscheff (se sid. 39).

[2]) Synes utgöra en öfversigt af den öfverenskommelse, hvilken träffades mellan Platen och Wedel på Lilla Edet, och hvilken anförtroddes åt G. Mörner vid dennes afresa till Paris för att för fursten af Ponte-Corvo tillkännagifva hans val. Öfversatt efter Platens franska original.

den befallning, som ingick till grefve Wedel att ofördröjligen begifva sig till Köpenhamn, ty hvad man der skall fordra af eller föreslå honom, äfvensom hans sätt att gå tillväga vid ifrågavarande tillfälle, kan jag icke förese. Men låtom oss komma till saken.

Föreningen är ett föremål för alla kloka och för en stor del af alla upplysta norrmäns önskningar, men till märkandes endast en förening, som är grundad på följande vilkor: gemensamt försvar; de bestående såväl borgerliga som militära inrättningarne skola bibehållas; hvardera landet skall ordna sina finanser, sina skatter samt handhafva det offentliga undervisnings-väsendet och öfriga kultur-förhållanden på egen hand i enlighet med sin egen statsförfattning; de begge länderna skola vara gemensamt representerade uti den förberedande Kommitén, Högsta domstolen o. s. v., men regeringen eller konungavärdigheten jemte den verkställande makten skola i följd af lag tillhöra Sverige (?).

Hvarje annat förslag skall åtminstone i början möta ovilja och säkerligen icke blifva antaget; men äfven detta skall i afseende på utförandet å norrmännens sida stöta på tvenne stora svårigheter, och ingen norrman skall våga taga det minsta steg i saken, förrän man lyckats i detta hänseende lugna hans landsmän. Den första af dessa svårigheter är fruktan för en aristokratisk underkufning genom svenska högadeln, en fruktan, hvilken går ända till barnslighet. Derföre bör konungen tydligt ådagalägga, att han är fri ifrån hvarje inflytande af detta slag och eger förmåga att med kraft motstå hvarje försök till ett dylikt, med ett ord att han förstår att tillbakahålla aristokratien inom tillbörliga skrankor.

För det andra böra norrmännen öfvertygas, att tronföljaren icke är en Napoleons vasall eller ett blindt verktyg för hans planer. Han måste med mogen besinning uppgöra sina planer, och med fasthet i karakteren utföra dem; han måste sysselsätta sig med krigsväsendet uti alla dess delar och icke onyttigt förspilla sina krafter, lifva hus-hålls-andan och icke förvekliga nationen genom öfverflöd och sedeslöshet; han bör utan skryt beskydda näringarne och handeln, och icke inlåta sig uti några onyttiga tvister med England, emedan norrmannen är en lika afgjord angloman, som han afskyr det närvarande olyckliga kontinental-systemet, och synes hafva nästan alldeles glömt de missöden som drabbat danska flottan och hans egna handels-fartyg;

med ett ord, kronprinsen bör regera med helt andra syftemål än att endast utdela befordringar och titlar.

Ni finner häraf, huru angeläget det är, att H. H. prinsen snart gör sig personligt känd i dessa trakter. Ryktet om hans stora egenskaper skall då snart sprida sig, slå rötter samt öfvergå till en lefvande öfvertygelse, och då denna är efter våra önskningar, skall det öfriga gå lätt. Enligt mina underrättelser och hvad jag ansett mig kunna sjelf bemärka, hafva Wedel och flera andra personer af vigt beslutit att hellre till det yttersta försvara sig mellan sina alper, än att föreslå något uti landet, hvilket skulle kunna vara detsamma skadligt eller misshaga nationen, hvars symbol är en *laglig frihet.* I öfrigt bör man ej förvåna sig deröfver, att Wedel misstänker vårt tronföljare-val vara en följd af ett fransyskt inflytande, samt att han till någon del lånar örat åt flera falska och för vederbörande mindre fördelaktiga rykten. Kronprinsen bör då från första början så uppföra sig, att intet tvifvel bör kunna uppstå om hans verkliga tänkesätt; derigenom skall han snart förstå att vinna norrmännen, och vid första tjenliga tillfälle skall det broderliga förbundet emottagas med hänförelse. Kan man i lugn afbida detta ögonblick, bör det ej vara långt borta, alldenstund militären är missnöjd med sin otillräckliga aflöning och det ringa anseende den åtnjuter, och det danska pappersmyntets vanvärde bidrager att påskynda företaget. Om Sverige under någon förevändning kunde hafva en observations-kår på något ställe vid gränsen, skulle det vara af en förträfflig verkan och bestämma dem bland norrmännen, som ännu äro tvekande eller misstrogna, ty naturligtvis skulle en norsk kår då observera svenskarne; norska bonden skulle midt under freden erfara krigets lidanden genom transporter och provianteringar m. m., hvilket allt torde göra att han icke allenast skulle önska, utan äfven medverka till en förening, hvarigenom dessa besvärligheter skulle för alltid upphöra. Skulle åter rikets yttre politik kräfva att man gick till väga med större skyndsamhet och i förening med andra makter, så bör sannolikt ingenting medföra större verkan, än om man besvärar Norges handel och blockerar dess hamnar, emedan den fria handeln med England och Sverige är ett väsendtligt behof för norrmännen. Deremot anser jag alla andra militäriska företag eller eröfrings-planer omöjliga att påtänka och farliga att verkställa, emedan norrmännen ega stor motståndskraft, då det gäller deras oberoende. Slutligen är

det öfverflödigt säga, att danska styrelsen icke är älskad i Norge; men det oaktadt skulle äfven de bästa planer för föreningen helt och hållet misslyckas, i fall konungen af Danmark toge det enkla men kloka partiet att begifva sig sjelf tillika med regeringen till Norge eller att till och med endast några månader der uppehålla sig. Det är derföre af högsta vigt att hindra en sådan tilldragelse, skulle man äfven nödgas försvåra färden genom Sverige, ty jag tror icke att man skall våga begagna sjövägen från Jutland. Dessutom kan man antaga att hofvet och hela den öfriga omgifningen ogerna skulle lemna Köpenhamn, ehuru det likvisst alltid blifver ganska möjligt att man för ett ögonblick lånade sin uppmärksamhet åt någon rask och företagsam person; resan skulle då ega rum, och farväl då all tanke på gemensamt försvar och nytt politiskt inflytande, ty norrmännen hålla liksom svenskarne fast vid sin gamla dynasti. Huru man i öfrigt genom penningar, spioner o. s. v. bör verka för saken, det är allt detaljer hvilka här ej behöfva nämnas, ehuru nödvändiga de än äro.

N:o 4.

Bref från general G. M. Armfelt till konung Carl XIII.

(Öfversättning). *Stockholm den 27 Sept. 1810.*

Om jag endast skulle hafva följt mitt hjertas röst, hade jag begifvit mig till Örebro för att kasta mig för E. M:s fötter. Jag vågar säga, att efter alla de olyckliga tilldragelser som timat i Sverige under den korta tiden af min frånvaro erfar jag ett behof att återse en suverän, vid hvilken jag känner mig fästad genom de heligaste förbindelser, och på hvars tillvaro detta landets lycka har synts mig orubbligt bero. Men då riksdagen lider så nära mot slutet, och då menniskorna i sin elakhet äro så färdige att påfinna gissningar der ingenting annat än fakta bör kunna leda deras beräkning, har jag ansett som en pligt att icke lemna Stockholm förrän jag upphört att vara ett föremål för allmänna uppmärksamheten, för mina vänners oro och mina fienders otillbörliga tillvitelser.

Af dessa skäl har jag till general Adlercreutz inskickat min ödmjuka böneskrift, på det han må hafva godheten och visa den för

E. M:t. Det afsked hvarom jag deruti anhåller är väsendtligt för mitt lifs lugn, för mina enskilda angelägenheter, och jag vågar tillägga äfven för mina finska landsmän, hvilka jag är i tillfälle att kunna gagna utan att nedtyngas af de enes afundsjuka, de andres hat och allas orättvisa; min framskridna ålder och mitt helsotillstånd göra mig dessutom oförmögen till hvarje tjenst, och de vedervärdigheter och den otacksamhet hvarmed jag blifvit öfverhopad hafva ytterligare bidragit att fullkomligt tillintetgöra den lilla duglighet, jag kunnat ega uti behandlingen af de allmänna angelägenheterna; åtminstone känner jag mig på förhand böra försäkras om mitt individuella oberoende och afbida mindre svåra tidsomständigheter för att återfå modet.

Jag har alltid väl och troget tjenat mina suveräner, och öfverallt hvarest jag haft att göra med mina medborgare, har jag aldrig mött annat än kärlek och förtroende till min person, ända tilldess de eländigaste lidelser lyckats förstöra det förflutnas intryck och minnen.

Då jag en gång ändtligen befinner mig i min enslighet, skall jag ega nöjet lemna åt efterverlden de klara bevisen för dessa fakta, och jag skall nedstiga i grafven med samvetets vittnesbörd öfver mina handlingar, en belöning som vida öfverträffar alla andra. Så länge himlen täckes förlänga E. M:ts dagar, skall jag, ehuru aflägsnad från tjensten och E. M:ts person, dessutom ega ännu en njutning, den nemligen att lefva i minnet af lyckligare tider, då kärleksfulla och hänförande föreningsband funnos emellan undersåten och hans furstar och då monarken både kunde och ville med vänskap omfatta dem som egnade honom en uppriktig hyllning af undergifvenhet och vördnad. E. M:t, som ännu fortplantar det evigt dyrbara minnet af Lovisa Ulrika och Gustaf III, skall bättre än någon annan fatta, att det finns känslor, lika omöjliga att beherrska, som att utplåna.

N:o 5.

Bref från general G. M. Armfelt till H. K. H. kronprinsen.

(Öfversättning.) *Grislehamn den 3 April 1811.*

Nådige herre!

Jag vågar smickra mig med, att E. K. H. skall genom min beredvillighet att underkasta mig Dess vilja finna sig öfvertygad om

mina grundsatser såsom undersåte och medborgare. Dessa grundsatser, dem jag följt under hela mitt lif, hafva emellertid icke upphört att vara en outtömlig källa till olycka för mig, alldenstund de mer än en gång tjenat mina fiender till att för ett ögonblick förvilla den offentliga meningen i fråga om mig och att skada min existens på ett sätt som varit olycksbringande för hela min familj. Jag fäster mig ej vid denna sista punkt, emedan alla de njutningar som härflyta från den timliga välmågan, icke äro oskiljaktige från lyckan, hvilket deremot icke är fallet med anseendet och äran. I följd häraf vågar jag ännu en gång taga E. K. H:s uppmärksamhet och rättvisa i anspråk, öfvertygad att E. K. H. ej skall hafva hjerta att vägra ens den lägsta bland medborgare Sitt beskydd äfvensom lagarnes emot förtalet och förtrycket.

Till en början vill jag icke tro, att jag blifvit ett föremål för vissa personers hat och förkastelse endast derföre, att jag under min 30-åriga tjenstgöring blifvit af mina suveräner öfverhopad med bevis på välvilja samt med embeten och värdigheter. Jag vet väl genom H. ex. Engeström, att baron Alquier icke kan lida min figur: denna olycka är utan tvifvel stor, men jag kan omöjligt tro, att den är nog kränkande för att behöfva uttömma hela den beundransvärda Stockholms-polisens moraliska och fysiska verksamhet, innan den lyckats jaga mig derifrån. Jag måste då tro, att det är andra orsaker dem jag har att tacka för den bedröfliga olyckan att inför E. K. H. framställas såsom en farlig eller brottslig person. Hvarför kan jag icke få konfronteras med dem, som sålunda vågat öfverraska E. K. H:s samvete, för att öfvertyga dem om deras brottslighet snarare emot Eder höga och heliga person, än emot mig. Det papper, som H. ex. grefve Engeström visat mig, tjenar endast till att upplysa mig om en enda punkt, nemligen från hvad håll slaget kommer. För öfrigt innehåller det endast reflexioner öfver kronprinsen Carl Augusts sorgliga död, äfvensom öfver de grymma rykten, man utspridde för att framkalla blods-uppträdena den 20 Juni 1810. Men till en början äro dessa reflexioner icke uppsatta med min hand; några ord öfver en obetydlig mening likna väl min handskrift, men lagligt bevis derför fattas. Också skulle jag inför hvarje svensk domstol kunna neka mitt författarskap till dessa reflexioner, emedan domaren icke utan den anklagades bekännelse kan afkunna utslag (äfven i fråga om konungamord, enligt hvad man erfarit 1792). Men äfven om jag föll på

den tanken att erkänna mig som författaren, och utan alla försmädliga tillsatser, hvartill vår förträffliga nya tryckfrihets-lag dock nästan uppenbart inbjuder, tryckte ifrågavarande bref, hvad skulle väl deraf blifva följden? Fem sjettedelar af nationen, hvilken älskar kritiken utan att för öfrigt inlåta sig i några så synnerligen djupsinniga forskningar, skulle läsa mig med nöje, och de öfrige som funno sig förolämpade, skulle endast kunna hämnas genom en utmaning, eller i saknad af personligt mod, genom förtal och ränker, hvilka också kunna på sitt vis döda. Äfven skulle tryckfriheten, hvilken trots allt hvad som nu timat aldrig upphört att omhuldas såsom statsförfattningens ögonsten, svårligen kunna tillämpas på skrifter, hvilka tillkommit inom den enskildtes fridlysta område, samt blifvit anförtrodda åt postens trohet. Jemväl vill det synas som ifrågavarande bref vore skrifvet straxt efter grefve Fersens mord (en tidpunkt då ingen tanka ännu kunnat uppstå att få se den förlust man lidit godtgjord på ett så lyckligt sätt), och hvarföre skulle sanningens och hjertats språk då icke få ohöljdt visa sig? Prins Carl August var barnlös och tänkte förmodligen icke på att gifta sig; han tyckte om att uppträda utan prål och med den enskilda mannens enkelhet, och man borde tro, att hvarje slags försakelse var lockande för honom. Huru kunde man väl på grund af allt detta undgå att hålla före, det prinsen endast för sin person ville vara innehafvare af en makt, hvilken redan under kriget blifvit honom erbjuden utaf officerare, hvilka förklarade sig hafva Sveriges öde i sina händer, långt innan nationen kunnat med sitt bifall bekräfta detta tilltag. Riksdagarne i Stockholm och Örebro tänkte emellertid härutinnan ganska olika. Men om E. K. H. noga granskar dessa fakta och isynnerhet ingen hänsyn tager till alla dessa trolösa förespeglingar, hvilka oroa Edert känslofulla och faderliga hjerta, så skall E. K. H. finna, att prins Gustaf har ingenting att skaffa med alla de berättelser, man ej drager i betänkande att uppduka för E. K. H. För öfrigt behöfver man endast framställa följande fråga för att visa orimligheten af allt gement förtal i detta ämne: Kan Sverige ega bestånd såsom oberoende stat utan en i hög grad storsinnad, kraftfull och erfaren prins, hvilken under det han tillbakavisar partiandan, på samma gång förstår att återupplifva ordning och laglydnad? Den, som af ärelystnad ej droge i betänkande att under någon förevändning åstadkomma nya oroligheter, skulle blifva första offret derför, under det han skulle åsamka sitt fädernesland anarkiens olyckor

eller envåldets hämnande Nemesis. Då jag hade den nåden att samtala med E. K. H. (ett samtal, hvaraf minnet skall förblifva evigt intryckt i mitt hjerta), har jag tyckt mig finna, att E. K. H. på det fullkomligaste insåg och erkände alla dessa sanningar, samt att hvarje ogynnsamt intryck i fråga om mig lemnat plats för ett förtroende, hvilket jag endast eftersträfvade för att uti min enslighet få ännu ett skäl till att önska E. K. H. lycka. Men ack! äfven detta bländverk har försvunnit, och jag måste nu söka lugnet och måhända också mina fienders glömska utan att få njuta denna sista tillfredsställelse utaf alla mina tjenster och de uppoffringar jag gjort för en vacklande trons varaktighet och ära. Dock det är tid att sluta denna sista hyllning, som jag vågat nedlägga vid E. K. H:s fötter; en dag skall komma, då E. K. H. skall uppskatta min uppriktighet och göra mig rättvisa om ej offentligen, åtminstone i djupet af sitt hjerta.

Emellertid hoppas jag, att E. K. H. icke vägrar grefvinnan Armfelts begäran, att undersökning må anställas rörande de rapporter som inlupit om de nattliga besök o. s. v., jag skulle hafva gjort under min sista vistelse i Stockholm, på det sanningen och lögnen ej längre måtte förblandas.

Må lyckan följa E. K. H. uti alla sina företag! Må E. K. H. aldrig falla offer för samma foglighet och godhet, hvilka kostade Gustaf III lifvet, — detta mord, hvilket allraförst uppenbarade faktionens äregiriga och blodtörstiga planer. Himmelen endast kan ännu skänka Sverige någon lycka och befria det från dessa fjettrar, hvilka oduglighet, dårskaper och en aristokratisk maktlystnad i förening söka pålägga det.

Jag är med den vördnadsfullaste undergifvenhet,

min nådige herre,

Eders K. Höghets
odmjukaste tjenare
Baron *Armfelt.*

N:o 6.

Bref från fältmarskalken Toll till H. E. von Engeström.

Den 21 April 1811.

Med mycken förbindelse erkännes högtärade skrifvelsen af den 12, och jag nyttjar detta tillfälle att äfven tacka för meddelandet den 19 Mars af H. K. H. kronprinsens svar till konungen om regentskapets emottagande.

E. E. behagar vara derom öfvertygad, att jag icke haft, och aldrig kan få anspråk på ofta erhållande bref, ehuru intressant det för mig vore, ännu mindre betyder i hvad form som benägna underrättelser meddelas, ty jag är fullkomligen derom öfvertygad, att all tid och all omtanke medtages för de vigtigaste ärender. Det är en lycka att helsan bestått, och jag önskar ganska uppriktigt, att den må oafbrutet fortfara; ty egen obehaglig erfarenhet öfvertygar mig nästan för ofta, att lidande af krämpor försvåra skötandet af affärer.

Sedan underrättelserna om matros-konskriptionen i Norge upphörde, har icke något föremål varit som jag tyckt förtjena uppmärksamhet, och således har E. E. blifvit obesvärad med mina epistlar. Posterings-chefen i Helsingborg rapporterade väl, att han tagit under bevakning en viss Jean Bart, men som han icke nämnde orsakerna, dem han likväl berättade sig hafva genast rapporterat så väl som sjelfva händelsen till general-adjutanten för arméen, så ansåg jag mig icke tillkomma att vidare forska, eller efterfråga; saken var genom dess direkta rapport tidigare känd än den kunde blifva det igenom min; den sednare afgick likväl i sin vanliga ordning till baron Adlercreutz.

För detta konungens embarkerande för att gå till Helgoland syns icke kunna hafva annat ändamål, än att derifrån som resande med parlamentär komma till tysk botten och gå till Carlsruhe, om han ångrat sin beslutade äktenskaps-skilnad, eller att söka en fristad i någon brödra-församling, der han i anseende till språket kan med dem kommunicera. I Amerika och jag tror äfven i England äro slika samfund talrika, men ingen lärer förstått den andra.

Intet tvifvel kan vara derom, att en så stor armement, som alla tidnings-papper berätta England erna till Östersjön, hafver vigtiga föremål; de undfalla säkerligen icke, men jag gifver mig likväl den

friheten att yttra några omdömen i detta ämne. Då våra hamnar äro slutna för dem, konfiskation och förbränningar mota all deras debit i tyska hamnar, så ha de ingen handel och följaktligen ingen sådan att skydda; om icke en med Ryssland åter kan öppnas. Då dertill hörer föregående politiska steg, så kunde det ligga i en plan, att Ryssland skulle synas imponeradt och forceradt ändra tänkesätt och relationer. En stor engelsk eskader i Östersjön förhindrar absolut både svenska och ryska flottorne att löpa ut; den kan äfven hindra all Sveriges sjöfart, till och med på dess egna kuster. Föresatsen kan äfven vara att bemästra sig eller förstöra vår flotta. Huru jag vänder deras plan, och någon måtte det vara, ty utan agera de icke, så kommer alltid en stor farhåga, att Gottland anfalles och tages, hvad det ock kosta skall. Den stationerade eskadern behöfver en pied à terre för alla sina operationer, Gottland är den i alla afseenden nyttigaste, de kunna hålla sig dervid med hela sin flotta till så sen årstid, att hvarken svenska eller ryska örlogsmän kunna löpa ut att återtaga ön, och så tidigt nästa vår åter vara i dessa farvatten, att isen hindrar våra örlogsmän löpa ut. Ifrån denna operationspunkt och så länge den behålles är både svensk, rysk och tysk seglation alldeles qväfd. Antager man en snar försoning mellan Ryssland och England, så blir ändock ett intresse att bemästra sig Gottland och måhända att omsider lemna det till Ryssland. Supponeras åter, att Gustaf Adolf vunnit inflytelse, att man vill göra företag till hans förmån, hvad kan då vara planen? Alltid den att börja med Gottland; utom ett ställe, hvarifrån han kan agera, kunna försöken icke reussera; kastar han sig eller några proklamationer på någon kust hvar som helst, så vinner han dermed ingenting, ty ingen rörer sig för honom. Det bör äfven tagas i beräkningen, att G. A. troligen icke exponerar sin egen person för äfventyr, utan söker att hafva ryggen fri, och det vinnes på Gottland, om engelsmännen intaga det.

Det har förekommit mig troligt, att G. A. räknar på möjligheten af en uppresning i Finland; nationens gamla böjelse för Sverige: det ok som de redan erfarit: sträfheten i menighetens karakter kan bereda en stor låga, om de se sig understödde, om de tilltalas ifrån Gottland. Courrier de Londres af den 8 Mars omtalar en fullkomlig ekipering för 80,000 man, som skulle vara färdig inom sex veckor, och denna artikel står näst efter den, att Saumarez skulle få befälet öfver flottan till Östersjön; vi få se. — Skulle dessa gissningar rea-

lisera sig, och finnarne komma i rörelse genom impulsion af G. A., och han der kunna göra några betydande framsteg, så blir väl icke tvifvelaktigt att spekulationerna äfven vända sig på Sverige.

Men England låter icke leda sig endast af politiska vyer, de kommerciella gäila mera. Om de på intet sätt befatta sig med G. A., eller behöfva honom till påskott, såsom att etablera honom som stormästare af Johanniter-orden på Gottland (det var långan tid en favorit-idé att få den värdigheten och en brefvexling fördes derom, som jag vill minnas baron Wetterstedt känner), så kan en stor armement i Östersjön hafva ett betydande föremål till förhindrande af en vidt omfattande Frankrikes plan. Den dekreterade kommunikationen från Frankrike till Östersjön kan icke vara England likgiltig; förhindrandet af densamma verkställes på det sätt, åtminstone för ett halft sekulum, att man försänker utloppet vid Travemünde och hela dess redd, förstörer skansen, och vräker dess materialier i hafvet, gör samma operation vid Pöhl-utloppet från Wismar, och ändtligen vid Warnemünde för Rostock; den tillämnade kanalen kan då icke föras till någon hamn eller redd, om den icke från Elben skulle gå till Neustadt eller Kiel, och derföre torde en lika mesyr med dessa hamnar företagas. En sådan expedition fordrar mycken sjöstyrka, åtskilliga skola ströfva omkring att uppsnappa skepp till försänkning; andra att samla öfriga ämnen för samma ändamål, den vackraste årstiden skall nyttjas; likväl kan man icke i alla väder hålla på dermed då soliditeten skall vinnas, och af alla dessa sammanlagda räsoner behöfves qvantiteten. — Sedan Lübeck är fransk stad, icke någon anledning att den åter kommer i sin förra oberoende belägenhet, de mecklenburgske hamnar äfven måste lyda hvad Frankrike vill, så äro de icke vidare England om hjertat, som ej kan få några handels-relationer med dem; men det intresserar att qväfva en ny för England menlig inrättning, som skulle sätta Frankrikes handel i mera florerande tillstånd. — Måhända jag har sett galet i alla dessa betraktelser, men om de än i allt eller något blifva drömmar, har jag likväl trott mig kunna framställa dem, sub spe rati att min stora vidlyftighet icke illa upptages.

Med fullkomligaste högaktning etc.

N:o 7.

Bref från generalen grefve A. O. Mörner till H. K. H. kronprinsen.

(Öfversättning). *Göteborg den 1 April 1811.*

Enligt E. K. H:s order har jag begifvit mig till Carlstens fästning och med största noggrannhet tagit kännedom om allt som angår densammas försvar. Denna fästnings bibehållande är af stor vigt, icke i afseende på dess direkta nytta under närvarande konjunkturer, emedan den uti intet afseende tjenar till kusternas försvar, utan i anseende till den olycka som skulle följa, i fall den någonsin fölle uti engelsmännens våld. I så fall skulle engelsmännen under dess kanoner finna en förträfflig hamn för sina flottor, hvilka då icke skulle tvingas att som vanligt vid vinterns annalkande lemna dessa farvatten, och en gång intagen skulle Carlsten aldrig kunna återtagas ifrån en makt, som har så ofantliga flottor till sitt förfogande och i denna fästning skulle ega ett Nordens Gibraltar. — —

I följd af sitt läge kan Carlsten ingenting hafva att frukta för en formlig belägring. Om man vill försöka att skjuta brêche på dess murar, är nödvändigt att batterierna anläggas på omkringliggande öar; men ofelbart skulle en stormning misslyckas och den kår som vågade den blifva tillintetgjord, hvarhelst den än ville landstiga. Jag tror derföre, att denna fästning är skyddad emot ett anfall af detta slag, men att kringrännas och afskäras från fasta landet, se der åter hvad den har att frukta för. Dock då den är väl försedd med lifsmedel, bör man aldrig ens sätta i fråga, att den ej skulle kunna bibehållas för E. M. — — —

Då jag nu hunnit taga en noggrann kännedom om allt som angår Göteborgs försvar, hvilket blifvit mig anförtrodt genom H. M:s nådiga och för mig alltför smickrande förtroende, finner jag mig i tillfälle att inberätta till E. K. H., att de anordningar som redan blifvit träffade i ändamål att motstå ett anfall från sjösidan, äro lämpliga samt väl afpassade efter belägenheten. Jag skall hafva äran inom några dagar inskicka en karta, genom hvilken E. K. H. må täckas sjelf bedöma allt som angår ifrågavarande anordning — —

N:o 8.

Bref från fältmarskalken grefve von Essen till H. K. H. kronprinsen.

Jönköping den 11 Maj 1811.

Nådige herre!

Vid min ankomst hit i går inträffade en stafett från general Silfversköld i Göteborg med underrättelse att största delen af engelska flottan lemnat Winga Sand och fortsatt kosan åt Belterna, medförande en ganska betydlig konvoj. På grund häraf fattade jag genast det beslutet att affärda order till de två grenadier-bataljonerna, som ännu uppehöllo sig i sin hemort, att ofördröjligen afmarschera för att intaga de för dem bestämda kantonerings-platser. Jag vågar hoppas att dessa åtgärder äro öfverensstämmande med E. K. H:s vilja, och för öfrigt håller jag före, att ögonblicket nu ej är inne att göra några besparingar derigenom att trupperna få blifva några dagar mer eller mindre på sina rotar, nu då det gäller fäderneslandets och isynnerhet E. K. H:s ära, hvilken i första hand skulle blifva blottställd, i fall fienden gjorde något försök utan att blifva genast tillbakadrifven eller åtminstone på ett lämpligt sätt emottagen.

Med djupaste vördnad har äran vara

Eders Kongl. Höghets

ödmjukaste och lydigaste tjenare

Grefve *von Essen.*

N:o 9.

Utdrag af bref från generalen grefve A. O. Mörner till H. K. H. kronprinsen.

Göteborg den 8 Maj 1811.

— — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — —

General-major Döbeln har helt nyss förklarat staden Marstrand i belägrings-tillstånd, en åtgärd hvilken spridt en gruflig förskräckelse

på

på hela kusten. Vi öfversvämmas här af Marstrands-boer, hvilka hålla före, att fästningen ej kan undgå att bombarderas, änskönt fienden ännu icke tycks vilja stanna i grannskapet. Några hus hafva på generalens befallning blifvit nedrifna, och order är utfärdad till innevånarne att anse sig såsom belägrade. Det är denna order som gifvit anledning till denna förskräckelse, hvilken sedan gårdagen äfven börjar att gripa Göteborgarne. Jag gör allt i verlden för att lugna sinnena, men svårt är att försäkra, att en kommendant tvingar innevånarne i en stad att öfvergifva den, utan att faran är ganska stor. — — — —

N:o 10.

Betänkande, inskickadt från landshöfdingen grefve Axel Rosen till H. K. H. kronprinsen.

Göteborg den 28 Juni 1811.

Tillåt mig, nådige herre, att hafva äran redogöra för mitt samtal med amiral Saumarez, äfvensom att ansvara för dess authenticitet.

Jag underrättade honom om den utväg, svenska regeringen vidtagit för skadeersättningen af de förluster som blifvit gjorda i Carlshamn, nemligen att baron Rehausen fått uppdrag att af markis Wellesley begära en lista på de engelska skeppsladdningarne i Carlshamn, hvilken lista i förening med original-skeppsdokumenterna skulle tjena till grund för skadeersättningen, som skulle erhållas formedelst låtsadt uppköp af en i detta ändamål utsedd engelsk köpman. Efter detta köp skulle skeppsladdningarne utlemnas till deras rätta egare, hvilka skulle kunna deröfver förfoga på samma sätt som svenska undersåtare förfoga öfver de dem tillhörige kolonial-varor.

Saumarez betygade mig sin tillfredsställelse deröfver, att man i fråga om konfiskationerna i Carlshamn beslutit sig för att vända sig direkt till engelska ministèren, hvilken han ansåg skola göra allt för att bereda ett hastigt slut på denna sak. För öfrigt ehuru han är böjd att tro att engelska kabinettet skall med bifall bemöta ifrågavarande förliknings-förslag, kunde han ej förbinda sig

att bestämdt svara derför, men han lofvade ickedestomindre att skrifva till lord Wellesley och förorda detsamma.

Det undföll honom icke, att egarne af de engelska skeppsladdningarne och skeppen skulle komma att lida förluster, men han hoppades att de skola blifva obetydliga och framförallt önskade han, att man utan alla undanflykter samt med en välvillig uppriktighet framställde sina förslag för engelska regeringen, emedan sådant skulle behaga henne och öfvertyga henne om svenska regeringens redlighet och verkliga afsigt att hålla vederbörande skadeslösa för förluster, hvilka de ej bort vänta sig. Han tillade, att hans regering skulle sätta mera värde på ett dylikt sätt att gå tillväga å vår sida, än den skulle såras genom de små förluster, hvilka skulle kunna förefalla. Slutligen uttryckte han sin fullkomliga öfvertygelse, att svenska regeringens mått och steg, så länge E. K. H. står i spetsen för densamma, skola utmärkas genom samma ärlighet och oberoende utaf hvarje utländskt inflytande, hvilka alltid betecknat E. K. H:s lysande bana.

Jag svarade, att enligt hvad E. K. H. befallt mig säga honom innefattade de åtgärder regeringen vidtagit i Carlshamn endast repressalier emot Preussen och Danmark, samt att man för ingen del haft för afsigt att förolämpa eller skada England. Dessutom tillade jag, att jag blifvit bemyndigad i förtroende säga honom, att E. K. H. finner, det Sveriges intresse förr eller senare kräfver en allians med England, men att de närvarande omständigheterna göra den största försigtighet nödvändig för att icke i otid blottställa oss. Jag lade mycken vigt på uppriktigheten af detta uttryck, hvilket jag haft lyckan så ofta höra af E. K. H. sjelf.

Saumarez har bedömt E. K. H:s karakter på ett sätt som hedrar hans urskiljning, ty han är öfvertygad om E. K. H:s oberoende och tror att E. K. H. uppskattar och gör rättvisa åt Englands ärliga afsigter mot Sverige. Han har deraf ledt sig till den slutsatsen, att den sämja, hvilken ända till Carlshamns-affären förenat de begge styrelserna, skall på ett eller annat sätt återställas. Han har försäkrat mig, att han förleden vinter satt sin heder i pant för att öfvertyga engelska regeringen, att E. K. H. blifvit kallad till Sverige genom nationens enhälliga önskningar, och icke ditskickad af kejsaren för att verkställa hans planer. Sålunda hade han vid afresan från London haft den tillfredsstäl-

lelsen se, att man i detta afseende fullkomligt frigjort sig från alla farhågor, men händelsen i Carlshamn hade emellertid väckt ministèrens misstroende, hvilket han likväl var öfvertygad skulle skingras så snart man hunnit förvissa sig om E. K. H:s önskan att lemna engelsmännen skadeersättning.

För öfrigt lemnar den öfvertygelse, Saumarez hyser om E. K. H:s vishet, honom en borgen för att vi icke skola lemna obegagnadt det fördelaktiga tillfälle som omständigheterne för närvarande erbjuda Sverige att ensamt bland verldens alla makter kunna vara i hemligt godt förstånd med England utan att emellertid kompromettera sig med Frankrike.

Saumarez ämnar stanna utanför Göteborg tilldess Carlshamnsaffären hinner afslutas eller underhandlingarne afbrytas.

Han har försäkrat mig, att den engelska fregatten som gjort en landstigning på Pomerns kuster, handlat tvertemot hans order, samt att befälhafvaren vid denna expedition skall blifva tilltalad och de ombord på postjakten tagne fångarne skola återlemnas antingen i Ystad eller Carlshamn. Dessutom tillåter han utförseln af salt för Pomern utan licenser samt vill göra allt hvad på honom ankommer utan att å vår sida begära något annat än uppriktighet.

Derpå förklarade Saumarez, att ingenting skulle så kosta på honom som att se sig bedragen i sin väntan, emedan han alltid varit den förste att berömma E. K. H. och intressera sig för Sverige. I sådant fall skulle han ehuru ogerna se sig tvungen att skada oss för att derigenom återvinna sin regerings förtroende, hvilket han ej kunde undgå att förlora, i den händelsen att England tvertemot hans försäkringar skulle se sig bedraget af Sverige.

Hvad slutligen angår tystlåtenheten, så försäkrade mig Saumarez, att intet uttryck skulle undfalla honom af natur att kunna blottställa oss, samt att de i engelska tidningarne då och då inryckta artiklar som omtala ett hemligt förstånd emellan Sverige och England, visserligen icke härleda sig från honom, utan snarare från den mängd franska spioner, hvilka uppehålla sig i London och genom sitt hemliga inflytande sannolikt tjena Frankrike, som alltid vill hafva en förevändning i beredskap för att kunna förebrå och anklaga sina bundsförvandter.

Saumarez tror, att kriget redan i höst utbryter mellan Ryssland och Frankrike, men han hyser ej någon stor tanke om re-

sultaterne af denna kamp. Emellertid väntar han sig att deri taga en verksam del och vill förmedelst utdelande af penningar samt allt som i öfrigt behöfves för ett fälttåg försöka att bringa Preussens kuster i uppror. Å andra sidan antager Saumarez, att fransoserna skola inom kort blifva fördrifna ur södra Spanien, och han har meddelat mig flera intressanta enskildtheter, hvilka gifva styrka åt hans åsigt. Dessutom förmenar han, att freden mellan England och Frankrike omöjligen kan slutas i den nuvarande kejsarens lifstid, samt att Englands politiska system ingalunda skulle undergå någon förändring i följd af ett ombyte af suveräner.

Ändtligen smickrar sig Saumarez, hvilken i allmänhet starkt uttalat sig till Sveriges förmån, att E. K. H. skall täckas tillåta, att man till honom utlemnar de fyra matroser, hvilka funnit utväg att rymma från amiral Reynolds flotta, och skall sätta ett utomordentligt värde på detta ynnestbevis å E. K. H:s sida.

Gustaf Adolf uppehåller sig ännu på Helgoland. Saumarez påstår, att han spelat en bedröflig roll samt att han förlorat den goda tanka man hade om honom i England före hans ankomst dit.

Axel Rosen.

N:o 11.

Bref från fältmarskalken Toll till grefve L. von Engeström.

Beckaskog d. 18 Juli 1811.

Eders Excellens!

Ödmjukeligen får nu den äran att tacka för tvenne bref af d. 9 och 11, det senare ankommet med extrapost öfver Helsingborg såsom dit åtföljande någon depesch, som lärer gått öfver hafvet.

Tillåt mig explicera, hvarföre det första icke förr kunnat besvaras; orsaken är den, att söndagarne hinner posten icke hit, innan den samma dag afgått till Stockholm.

Det fägnar mig ganska mycket, att Eders Excellens gillar min tanka, att det oratoriska skrifsättet ingalunda passar för menighet, och aldraminst uträttar man något genom vältalighet med allmoge; gå huru det vill så modellerar jag mig intet i denna delen, och förmodligen i intet på Lagerbjelkes snille och smak.

Tillfredsställande är äfven Eders Excellens' approbation på min mening och tillämpning om utländningars afvisande. I underdåniga rapporten anmältes, att jag trodde rätta förståndet vara de upprepade undantag, och derpå har icke något svar kommit å den militära vägen, men Eders Excellens' graciösa yttrande är för mig fyllestgörande. En speciell casus är i underdånighet anmäld: 3:ne ryssar stannade qvar, då de öfrige vid fredsslutet afgingo, och desse böra väl få betraktas som desertörer samt här njuta säkerhet; de äro flitige, arbetsamme och beskedlige.

Eders Excellens efterfrågade för kort sedan en Alberg som från Malmö skall gifvit H. K. Höghet sina välmenta råd. Af det namnet, som han likväl skrifver Ahlberg, finns en enda i Malmö; han är krämare, men vill vara köpman, har för 2½ år sedan flyttat dit från Lund; han skall vara likaså dum som inbilsk, och således kan vara troligt, att han haft den tankan att importunera Hans Höghet med bref; det har likvisst icke kunnat utredas, att han adresserat något direkte på posten. Mannen skall tala litet, men likväl tror man sig hafva vid flere tillfällen erfarit, att dess principer inclinera för den slags jemnlikhet, som vill störta allt hvad framom den är.

Eders Excellens ökar sin ära, och förvärfvar sig alla rättsinnigas erkänsla samt egen sann tillfredsställelse, då han nyttjar alla tillfällen att afråda H. K. H. gifva akt på de insinuationer som göras emot adeln. Det är efter all min öfvertygelse Jakobinismens egentliga vapen och verktyg att calomniera possessionater och uppväcka misstankar emot embetsmän. Denna provinsens adel är ingenting mindre än djupsinnig, men den urskiljning och det begrepp hafva de alla, att deras existens är oskiljaktigt förknippad med regeringens bestånd och makt, och att hvad skakning som helst skulle först störta dem under packets vilkorliga behandling. Om någon gnäller öfver roteringen, så är det en naturlig följd af den känsla som oväntade utgifter uppväcka, men det betyder ingenting i saken. Då det är ett beslut, som skall verkställas, så gör den sig både ridicul och sjelf skada, som fixerar hvad han endast vill bestå sin rotekarl. Jag måste likväl nämna, att mig veterligen har ingen determinerat den bagatellen af endast tvenne tunnor säd; totaliteten arbetar tvertom på solida etablissementer för detta manskap, torp uppbyggas för dem, dertill anslås mer eller mindre jord,

man reglerar viss årlig lön antingen i pengar eller spanmål, och jag kan hafva äran försäkra att många rotekarlars förmåner komma att öfverträffa hvad den förut här indelta truppen åtnjuter. Ponera nu den kasus, att någon vildhjerna funnes som intet ville tillsätta rotekarlar, då händer som vid den förra indelta truppen: konungens befallningshafvande rekryterar med auktionsklubban på landskansliet för den som tredskas, och låter utmäta hvad det kostar.

Om man trodde den skånska adelns bönder vara i en elak disposition så är det rätt jugeradt. I allmänhet har bondhögfärden och begäret att afskudda sig all lydnad sedan den sista riksdagen i Stockholm på ett otroligt sätt utvidgat sig, sturskheten emot allt hvad embetsmän är visar sig vid alla tillfällen, och frälsebönderna äro mot sina husbönder sturske och olydige emot dem, såsom dessa förre erfara af sine tjenstehjon.

Om jag kunde lika väl plädera grefve Rosens yttranden och dröneri i många delar, som jag är fullkomligen öfvertygad om hans verkliga nit och trohet, så skulle jag göra ett försök i den delen, men dess begrepp är under tiden missvist, långsamhet vidlåder honom såsom arfsynden, och vidlyftigheten är så slösad i hans framställningar, att han ofta mattat mitt eljest stora tålamod. Helt säkert har det varit i stor välmening, om än han, som Eders Excellens behagat yttra, sagt något dumt då H. K. H. kronprinsen var i Helsingborg.

Den tillförordnade justitiekanslern besöker nu alla ransakningsdomstolarne och synes följa sakerna med både drift och system. Jag är för min del derom ganska persvaderad, att ingen menniska af någon slags qvalitet kan ens misstänkas ännu mindre bli komprometterad; en prest som likvisst på många år icke varit i någon funktion utan suttit på ett bondhemman torde blifva fast, en köpmansbetjent är arresterad, och utom desse är ingen misstanka ännu på någon ståndsperson så mognad, att man kunnat anställa tilltal; det forskas likvisst på allt sätt efter ett par advokaters förhållande.

Den oväntade underrättelsen om grefven af Gottorps ankomst till Holstein fördubblar uppmärksamheten på kusterna. Om han blifvit kastad på desse då upproret var i låga så hade kanhända en starkare åderlåtning på de upproriske blifvit följden, men helt säkert ingenting annat. Ingalunda har någon kallat honom; jag

tror mig känna alla menniskor i detta land, åtminstone de som hafva något slags anseende, och de äro för ingenting så uppskrämde som för ett inbördes krig. Alldeles är jag af Eders Excellens' tanka, att hans inbillning och vanliga missräkning på sammanhang och följder fört honom på den idéen att de här förefallne rörelser voro eller kunde blifva i hans favör och att han derföre ville nalkas. Måtte nu danskarne hålla honom der han är eller åter aflägsna honom till Helgoland. Det förekommer mig besynnerligt, att man med en dansk parlamentär just vid denna tiden först fann lämpligt vägra honom komma i danska staterna, och att omedelbart efter detta afslag begaf han sig dit. Några timmar förr än jag hade den äran erhålla Eders Excellens' bref sades mig från Helsingborg, att från Danmark var berättadt, det grefven af Gottorp kommit till Tönningen, der han förblefve tills svar återkomme från Paris på en af konungen i Danmark med kurir dit gjord begäran om pass och tillstånd för grefven att begifva sig till Schweitz; man kan skäligen supponera att denna tournure är med flit gifven åt publiken. Om grefven af Gottorp företager något på egen hand och efter sin instinkt, så störtar han sig utan tvifvel derigenom i ett djupare förderf, och så mycket måtte han nu väl vara känd till fakulteter och sinnesart, att ingen vill hafva med honom göra; om någon annan makt sätter honom fram, så är det i sina, icke i hans afsigter.

Den ofryntlighet, som engelsmännen utöfva emot finska och ryska fartyg, synes bevisa, att det med sistnämnde makt icke väntar sig någon försoning, och då torde väl den förstärkningen som väntas till Winga få någon kommission till Östersjön, som blir känbar för ryske hamnar.

Den officer, som följde Jean Bart och de sju soldater hvilka samma gång togos från postjakten, skola blifvit landsatte i Pomern, men fransmannen behöllo de. Ett stockholmsfartyg skall under resan till Ystad blifvit uppbragt af engelsmännen för det skeppsankare varit med i lasten, hvilken för öfrigt bestått af jern och koppar.

Med fullkomligaste högaktning har jag den äran framhärda

Eders Excellens'

ödmjuke tjenare

J. C. Toll.

N:o 12.

Bref från kronprinsen Carl Johan till hofkanslern baron Wetterstedt.

Drottningholm den 17 Juli 1811.

Jag har emottagit ert sista bref, min herr baron. Jag känner grefve de la Gardie; han har blifvit mig föreställd i Helsingborg vid min ankomst till Sverige. Jag bibehåller den goda tanka han vid detta tillfälle gifvit mig om sina grundsatser och sitt tänkesätt, och man skulle hafva svårt att nedsätta honom uti min föreställning, emedan jag icke lätt nekar dem min aktning, hvilka jag en gång ansett densamma värdiga. Ni kan emellertid försäkra honom, att intet hvarken direkt eller indirekt försök blifvit gjordt i denna syftning. För öfrigt skulle man illa valt sin tid, om man anklagat honom just nu, då hans arbetare utmärkt sig genom sin undergifvenhet och laglydnad. Olyckligtvis har man icke öfverallt försport samma goda sinnesstämning som ibland den under grefve de la Gardies gods lydande befolkningen.

Jag förnyar etc.

Carl Johan.

N:o 13.

Bref från fältmarskalken grefve Essen till kronprinsen Carl Johan.

Carlskrona den 3 Juni 1811.

Nådige herre!

Genom bifogade ödmjuka rapport har jag till en del uppfyllt E. K. H:s befallning att insända upplysningar angående general Tawasts besök ombord hos engelska generalen. Må E. K. H. nu täckas tillåta mig bifoga några ord för att försöka om möjligt mildra generalens förseelse, samt i detta ändamål ödmjukligen lägga under E. K. H:s ögon de skäl, hvilka sannolikt bidragit att förmå honom fatta nämnde beslut att personligen öfverlägga med engelska amiralen. Säkert har general Tawast varit alltför anspråkslös för

att föreställa sig, att några misstankar skulle kunna väckas, om en så obetydlig person som han aflade ett besök hos engelske amiralen. Dessutom kan man antaga, att enär ingen bland de officerare, som stodo under generalens order, genom bekantskap med engelska språket, nödig tystlåtenhet o. s. v. voro lämpliga till ifrågavarande möte, generalen verkligen fann sig af omständigheterna tvungen att *sjelf* åtaga sig detta åliggande, såframt nemligen ett möte med engelska amiralen var oundgängligt, hvarom jag ej kan döma såsom varande endast ytligt underrättad om sakernas ställning i detta hänseende.

Emellertid har jag för att söka i politiskt hänseende mildra intrycket af hvad som tilldragit sig, ansett lämpligt, ja till och med nödvändigt, att jag begaf mig personligen till Göteborg för att der öfverlaga högsta befälet, inspektera trupperna, samt i öfrigt vidtaga sådana anordningar och ökade försigtighetsmått i anseende till försvaret o. s. v., hvilka kunde visa, att man ännu oroades för Göteborgs och Carlstens säkerhet. Dessutom skall jag träffa sådana anstalter med mina åkdon m. m. m. m., att rapportörerna skola få skäl tro att jag ämnar förlägga mitt högqvarter i Göteborg, och detta icke utan skäl. Jag vågar hoppas att E. K. H. skall täckas gilla dessa mått och steg, och inväntar Edra order om general Tawast bör stanna i Göteborg eller icke.

Med djupaste vördnad har äran vara m. m.

N:o 14.

Ödmjuk rapport från fältmarskalken grefve Essen till Carl Johan.

Carlskrona den 3 Juli 1811.

Med anledning af E. K. H:s befallning får jag lemna följande upplysningar beträffande det kartel, som blifvit afslutadt af generalen baron *Tawast* ombord på engelska amiral-skeppet under kryssning framför *Göteborg:*

1:o General *Tawast* har hvarken officielt ej eller hemligt blifvit bemyndigad begifva sig ombord hos engelske amiralen för att sluta ett stillestånd;

2:o Innan generalen begaf sig ombord på amiral-skeppet, hade han i förväg skickat en adjutant, löjtnanten grefve Rosen, för att i egenskap af parlamentär föreslå ett möte.

När saken sålunda en gång egt rum, och då man ofta finner att karteler afslutas emellan krigande makter, har jag ansett mig böra ratificera det ifrågavarande.

N:o 15.

Bref från kejsar Alexander till konung Carl XIII.

Kamenoy-Ostrof den 1 Okt. 1811.

Min herr bror och kusin! General Suchtelen har funnit sig nödsakad anhålla om permission för att återvända till Ryssland i och för ordnandet af sina enskilda angelägenheter. Jag har bifallit hans begäran. Genom mitt förtroende utsedd att vara en tolk af mina känslor för Ers Maj:t, har han till mitt fullkomliga nöje uppfyllt detta åliggande, i det han gjort sig värdig den välvilja, hvarmed jag vet att E. M. hedrat honom hela den tid hans beskickning varat. Jag ålägger honom att vid aflemnandet af detta bref ånyo försäkra E. M. om min vänskap och min uppriktiga och oaflåtliga önskan att allt mera samt under alla omständigheter befästa den lyckliga endrägt, som eger rum emellan våra stater. Jag ber E. M. vara öfvertygad derom äfvensom om de känslor af högaktning och uppriktig tillgifvenhet, hvarmed jag är etc.

N:o 16.

Bref från grefve A. O. Mörner till Carl Johan.

Göteborg den 27 Mars 1811.

Jag har haft äran underrätta E. K. H. genom min ödmjuka skrifvelse af den 25 dennes, att jag skulle hafva ett samtal med grefve Wedel och att jag skulle hafva äran genast meddela E. K. H. innehållet deraf. Då detta samtal egde rum i går före grefve Wedels afresa, vill jag nu, så vidt det är mig möjligt, ord för ord

berätta E. K. H. hvad han sagt angående en förening med Norge. E. K. H. skall härigenom blifva i tillfälle att se, huru en man tänker i ämnet, hvilken genom det inflytande han åtnjuter uti en del af landet sannolikt är den ende Norrman, som är i stånd att genomdrifva denna förening.

Då jag under min vistelse i Norge ofta hade tillfälle samtala i ämnet med grefve Wedel, som då visade mig mycket förtroende, kunde jag nu lätt fråga honom, om kan ännu kände sig lika hågad att bidraga till en för de begge länderna så lycklig händelse. Han svarade mig:

»Jag likasom de fleste bland mina landsmän, som äro nog upplysta för att kunna bedöma Nordens sanna intresse, äro af fullkomligt samma öfvertygelse nu som då. Alla önskade då att styras af högsalig kronprinsen Carl August, emedan han under en lång vistelse i Norge hade förstått att tillvinna sig allmän kärlek och förtroende, och från det ögonblick då han blifvit vald till tronföljare i Sverige, var det ganska lätt att stämma sinnena till förmån för en förening emellan de begge länderna. Men prinsens grannlagenhet lade hinder i vägen för utförandet, alldenstund han ännu beherrskades utaf en känsla af tillgifvenhet för sin gamle suverän. Hvad Sveriges närvarande kronprins åter angår, så behöfver han, det är sannt, ej återhållas af dylika betänkligheter, hvilka numera försvunnit; men det behöfs tid för att väcka detta förtroende till prinsen, hvilket danska regeringen genom sina stämplingar gjort allt för att tillintetgöra».

»Ni vet, att denna regering, som alltid fruktar att mista Norge, begagnar sig af den minsta omständighet för att aflägsna detta ögonblick. Till en början har man, för att återupplifva det hat man städse sökt underhålla emellan de begge nationerna och hvilket var nära att utsläckas, förstått att gifva styrka åt detta olyckliga rykte som spridde sig efter salig prinsens död, såsom skulle denna död icke varit naturlig, samt att man endast derföre valt honom till tronföljare i Sverige, emedan man deruti fann ett medel att göra sig af med en prins, den man fruktade i spetsen af en armé, hvilken egde att motsätta sig Sverges äregiriga planer på Norge. Dylika berättelser hafva ingen verkan på de upplyste, men hafva icke underlåtit att förbittra det lägre folket».

»Ni minnes sedan er vistelse i Norge, huru fiendtligt sinnena då befunnos stämda emot engelsmännen. Alla erinrade sig med förtrytelse huru orättfärdigt England röfvat Danmarks flotta i Köpenhamn, och sin pligt likmätigt begagnade pressen allt sitt inflytande för att underhålla denna sinnesstämning. Men denna har nu undergått en fullkomlig förändring. Norrmännen erinra sig de fördelar de hemtat af sina handels-förbindelser med England, och önska att se dem återupplifvade; Danmarks förbund med Frankrike utgör derföre också en af deras förnämsta klagopunkter emot Danska regeringen».

»Här finner ni nu en anledning, som kan tjena danska regeringen till ett nytt vapen emot Sverige. Man har nemligen skickligt begagnat sig af denna norrmännens kända ovilja emot Frankrike för att uppskrämma dem med anledning af er nya kronprins' ankomst till Sverige, och man har sökt framställa hans val såsom en följd af kejsarns direkta inflytande, hvilken för att efter behag kunna styra Norden behöfde på Sveriges tron en prins, som endast egde att verkställa hans vilja. Man har tillagt, att i följd af detta val skulle man snart i Norden få se samma uppträden som föregått i Spanien».

»Sådant var det språk, som då för tiden fördes af alla, som anlände från Köpenhamn. Nu deremot då man genom svenska regeringens uppförande i förhållande till Frankrike äfvensom genom kronprinsens enskilda mått och steg funnit, att man ej längre skulle kunna bibehålla oss uti denna förvillelse, har man i Köpenhamn företagit sig att sprida den åsigten, att om någon köld förmärktes emellan kejsaren och svenska kronprinsen, den var endast skenbar. Jag omtalar allt detta för er, på det ni må veta, huru man sökt att skada kronprinsen uti mina landsmäns föreställning. De medel hvaraf man betjenar sig äro utan tvifvel temligen svaga, men allmänheten är lätt att föra bakom ljuset och det går långsamt att utplåna dåliga intryck».

»Hvad mig sjelf angår, så om jag ett ögonblick låtit bedraga mig i fråga om prinsens tänkesätt, har jag nu kommit på bättre tankar, och det språk jag hädanefter ämnar föra hemma hos mig skall åtminstone tjena till att förstöra de dåliga intryck och det misstroende, dylika förespeglingar hafva kunnat åstadkomma. Men det behöfves tid, och jag är säker att den hänförelse, hvarmed

svenska nationen betraktar sin kronprins, skall öfvergå på norrmännen, och allteftersom de få se svenska styrelsen befästa sig och ett lyckligt resultat kröna de mått och steg er prins går att taga, skola de lika ifrigt önska att regeras af honom som fordom utaf högsalig prins Carl August».

»Ni finner, att jag talar med eder utan förställning och gifver eder uppriktigt del af mina tänkesätt. Derföre säger jag, att om er regering gjorde sig skyldig till någon åtgärd inom hvilken gren af den allmänna förvaltningen som helst, den der kunde ingifva tvifvelsmål rörande hennes afsigter eller i öfrigt misslyckas, skulle sådant medföra stor skada för den sak hvarom frågan är, och man följer i Norge med stor uppmärksamhet hvad som tilldrager sig hos er. För att så mycket som möjligt påskynda det afgörande ögonblicket, skulle det slutligen vara önskligt om kronprinsen ville under någon resa i Sverige närma sig våra gränsor. Hans popularitet, hans älskvärda sätt att vara skulle icke undgå att blifva kända äfven bland oss. Många skulle af nyfikenhet resa för att se honom, och deras berättelser om honom vid återkomsten skulle vara af den största nytta. Sedermera skulle ingenting med afseende på framgången vara lyckligare, än om Danmark förklarade eder krig; fåfängt skulle man då befalla norska hären att öfvergå gränsen, och ni skulle hafva fria händer för att operera emot Seland, hvars eröfring är ganska verkställbar med engelsmännens biträde. Deremot måste man aldrig tänka på att kunna åstadkomma föreningen utan deras medverkan».

Jag har nu haft den äran för E. K. H. berätta hvad grefve Wedel sagt mig. Jag har troget återgifvit hans uttryck, och han har bemyndigat mig att låta dem komma till E. K. H., sedan han tagit mitt hedersord derpå, att jag skulle meddela dem åt E. K. H. allena. Wedel tillade: »Jag andas endast för mitt fäderneslands väl, och en förening med Sverige är hvad som bör försäkra mina efterkommandes lycka och lugn. Sålunda bör jag af själ och hjerta arbeta för densamma, och jag skall göra det; men jag säger eder också, att om Sverige någonsin skulle vilja med vapen i hand emot oss åstadkomma föreningen, aldrig skall den då ega rum». — — —

N:o 47.

Bref från f. d. generalkonsul Signeul till kronprinsen Carl Johan.

[Odateradt, men troligen från December 1811].

Med herr Linderschöld, som återvänder till Sverige, erhåller jag ett säkert tillfälle att vid E. K. H:s fötter nedlägga min vördnadsfulla tacksägelse för det beslut E. K. H. värdigats fatta i fråga om min löns utbetalande. Ehuru eländiga ränkmakare aflägsnat mig från en befattning, som jag innehaft sedan så många år, beder jag E. K. H. vara öfvertygad, att jag dock icke skall blifva helt och hållet overksam. Jag skall med desto större vaksamhet följa E. K. H:s intressen, som jag icke bör lemna Eder i okunnighet derom, att de här i landet icke äro alltför väl vårdade. Baron Lagerbjelke, hvilken sedan sitt återkallande endast hade visat sig på spelhusen, har nu åter uppträdt i verlden. Han har hemtat nytt mod, sedan han fått veta, att Alquier i en viss depêch berömt honom. En så plötslig förändring i lefnadssätt tyder på förslag, hvarpå jag har bort fästa E. K. H:s uppmärksamhet, trots min stora obenägenhet att tala om en man, öfver hvilken jag har att beklaga mig så mycket. E. K. H. kan icke vara i okunnighet om, att franska styrelsen använder alla medel för att uppnå sitt mål. De mest dåliga verktyg anses goda i den mån de äro nyttiga, och ju mera E. K. H. visat sig Sverige verkligen tillgifven, desto mera bör E. K. H. räkna på dens ovänskap, hvilken endast tål en blind undergifvenhet.

Om man får tro general Tibell, har Alquier meddelat honom alla sina depescher. Långt ifrån att i denna brefvexling skonsamt behandlas, anklagas E. K. H. direkt såsom kejsarens störste fiende. General Tibell säger också offentligt, att hela svenska ministèren är tillgifven engelska systemet, samt att E. K. H. förkastat det anbud af ett subsidie-fördrag, Frankrike i början af året gjorde E. K. H.

Det tillhör mig ej att ingå i någon slags undersökning rörande dessa utlåtelser; men jag tycker, att en svensk general, hvilken vågar kringsprida dem, är mycket brottslig. Det kan också icke annat än väcka min förvåning, att konungens chargé d'affaires kunnat taga på sitt ansvar att för hertigen af Basano föreställa en

man, hvilken borde vara dubbelt misstänkt genom de utlåtelser han haft i Paris och genom de förbindelser han underhållit med Alquier i Stockholm. En dylik artighet är icke egnad att gifva fransmännen en hög tanke om svenska legationens upplysning och mod.

Det är ganska ledsamt för mig att nödgas tala med E. K. H. om så föga angenäma saker; men jag förklarar, att baron Lagerbjelke och hans anhang (associés) synas mera tillgifna kejsaren än deras fädernesland*). Dessa herrar säga rent ut, att E. K. H. endast derföre blifvit kallad till Sveriges tron emedan nationen hoppades derigenom foga sig efter kejsarens vilja. De eländige! De hafva då blifvit bedragna uti sina uträkningar, och jag kan lyckönska mig att hafva ensamt tänkt på mitt fäderneslands oberoende och heder. Ehuru jag är lugn i fråga om alla goda svenskars uppförande, ty jag vet att de betrakta deras kronprins såsom deras räddare, så beder jag emellertid E. K. H. icke förgäta att menniskor finnas öfverallt, de der föredraga sina enskilda eländiga intressen framför fäderneslandets. För öfrigt i fall E. K. H. redan skulle hafva uttalat sig emot Napoleon, bör E. K. H. vara beredd på allt å hans sida. Javäl nådige herre, afstå i så fall från hoppet att böja eller bedraga honom, ty han skall aldrig förlåta E. K. H. att endast hafva tänkt på möjligheten att kunna motstå honom.

Jag tror att E. K. H. skulle göra väl, om Ni befallde baron Lagerbjelke och general Tibell att lemna Frankrike. Å andra sidan är det alldeles oundgängligt att i Paris hafva en person som är E. K. H. tillgifven och som förstår att uppföra sig med denna värdighet, utan hvilken det är omöjligt att blifva aktad. Värdigas tro, nådige herre, hvad en hederlig och opartisk man tager sig friheten i detta afseende säga Er. Det öfverensstämmer lika litet med min karakter som mina grundsatser, att vara angifvare, men jag bör underrätta E. K. H. att jag bland mina landsmän råkat dem som äro nog brottsliga föreställa sig att sakernas närvarande ordning i Sverige endast är öfvergående, och som af fruktan att misshaga kejsaren icke våga försvara E. K. H:s intressen. Må E. K. H. anse detta bref såsom ett otvetydigt bevis på min obrottsliga tillgifvenhet emot dess höga person.

*) Vi behöfva ej erinra om den varsamhet hvarmed dessa uppgifter böra betraktas, enär Signeul var i känd fiendskap med baron Lagerbjelke.

N:o 18.

Bref från baron L. von Engeström till baron G. Lagerbjelke.

Stockholm den 18 April 1811.

Oberoende af de klagomål, de handlande och post-direktionen anfört emot eder, herr baron, inhändigade konungen för någon tid sedan ganska ogynnsamma berättelser rörande edert ministeriella uppförande.

Ni känner H. M:s ädla tänkesätt. Han hade derföre svårt att begripa, huru en person den han hedrar med sitt förtroende kunde så fela emot sina pligter, och han fästade derföre ännu icke så synnerlig vigt vid dessa uppgifter; men nu nyss har han fått emottaga så detaljerade berättelser, att det knapt är tillåtet att sätta dem i tvifvelsmål, äfvensom de äro så beskaffade att de kräfva en skyndsam förklaring.

Man försäkrar, att ni så illa vårdar de hemligheter hvilka blifva eder anförtrodda, att ni för aktriser och annat ungt folk, hvilkas sällskapskretsar ni bevistar, uppläser de depescher, ni erhåller från Stockholm, och att ni tillåter eder att i samma sällskaper tadla regeringens mått och steg [5]).

Det ligger visserligen ingenting ondt deruti att pläga umgänge med älskvärda medlemmar af den ryska nationen, men det är bekant, att ni fördragit utlåtelser af dem stridiga emot den nations värdighet, hvilken ni har äran tillhöra, och man känner att ni meddelat dem förhållanden, hvartill ni icke var bemyndigad. Ni skickades till Frankrike, min herre, för att bibehålla det goda förståndet, som egde rum emellan de begge hofven. Om emot all förmodan en brytning eger rum, ämnar kungen hålla sig till er. Det är på hans uttryckliga befallning jag skrifver det här. H. M. skulle önska att allt hvad man påbördat er befanns vara uppdiktadt; men då han erinrar sig de obetänksamheter, ni begick i Sverige, kan han föga hoppas derpå.

Det är af vigt för konungen att vid franska hofvet ega en minister, för hvilken han kan hysa fullkomligt förtroende, och hvilken genom ett värdigt uppförande förstår att tillvinna sig deras aktning, med hvilka han har att göra.

Hvad

[5]) Vi erinra äfven här om föregående not, samt om v. Engeströms gamla rivalitet med Lagerbjelke.

Hvad mig personligen angår, så är jag högt öfver allt hvad ni behagar säga om mig. Min vandel har varit sådan, att den lugnar mig i fråga om alla anfall, och om det skulle falla någon in att nedljuga mig i min egenskap antingen af statsminister eller som enskild person, skall han i förra fallet få att göra med konungen, och i det senare åter, så vet jag huru dylika bemödanden skola behandlas. Erinra er hvad madame de Sevigné har sagt: »*Det finns ingenting så klokt som ett oförvitligt uppförande*».

L. von Engeström.

N:o 19.

Bref från baron Engeström till baron Gustaf Lagerbjelke.

Drottningholm den 6 Augusti 1811.

I följe af de underrättelser, kungen emottagit från Paris, har H. M. befallt mig låta eder veta, herr baron, att han anser, att det skulle vara nyttigt såväl för fäderneslandet som för eder sjelf, att ni ofördröjligen lemnar Paris. Jag är etc.

L. von Engeström.

N:o 20.

Bref från kronprinsen Carl Johan till kejsar Alexander.

Stockholm den 18 Februari 1812.

De franska truppernas infall i svenska Pomern föranleder konungen att till E. K. M. afsända dess generaladjutant, grefve Löwenhielm. Denne officer, som är i åtnjutande af sin suveräns hela förtroende, har i uppdrag att underrätta E. M. om de bevekelsegrunder, som tjena till förevändning för nämnde infall, i rak strid med bestående fördrag.

Sedan Medelhafvets, Hollands och Östersjöns kuster efter hand blifvit intagne, och det inre af Tyskland cerneradt, böra äfven de minst klarsynte furstar inse, att under ett dylikt åsidosättande af

all politisk ordning ett system snart måste inträda, hvilket på samma gång det skulle förstöra all slags jemnvigt, skulle förena en hel hop nationer under en enda chef. De vasall-skyldige monarkerna, förskräckta af detta oupphörligt vexande herravälde, afbida med bestörtning utvecklingen af denna djerfva plan.

Ur djupet af denna allmänna nedslagenhet riktas alla blickar mot E. M. Redan höjas de och hvila på Er Sire med förtröstan och hopp. Men värdes tillåta att jag erinrar E. M. om att det under stora framgångar i lifvet icke gifves någonting jemförligt med det första ögonblickets trollmakt (*qu'il n'y a rien de comparable à la magie du premier instant*). Så länge denna trollmakt varar viker allt för den djerfves handling. De med förvåning slagna sinnena äro icke mäktiga af besinning och de hemfalla omedvetet under den tjusning (*charme*) som de frukta eller som hänförer dem.

Värdigas Sire med godhet emottaga uttrycket af min tacksamhet för de känslor E. M. betygar mig. Det återstår mig endast en önskan att hysa, nemligen för fortfarandet af en lycka, den jag städse skall vara värdig genom det värde jag fäster dervid.

N:o 21.

Bref från grefve Carl Löwenhielm till L. v. Engeström.

Petersburg d. 23 Februari 1812.

Herr baron!

Vid min ankomst hit har jag min pligt likmätigt utan dröjsmål anmält för H. Exc. grefve Romanzow, att jag medförde ett bref från H. M. och ett från H. K. H. kronprinsen, med anhållan om hans bemedling till erhållande af ett företräde hos H. M. kejsaren.

Mina ödmjuka berättelser skola upplysa E. Exc. om den framgång jag här rönt uti mina underhandlingar. I noga öfverensstämmelse med mina instruktioner har jag alltid framställt föreningen med Norge såsom det bevis, hvarpå vi skullo erkänna Rysslands välvilja och vänskap. Man har väl sökt att ur en omvänd synpunkt betrakta frågan och betygat sin beredvillighet att lemna oss Norge såsom en belöning för tjenster som förut borde

göras; men jag är numera lycklig att ej längre böra betvifla framgången af H. M:ts planer, och jag väntar mig under det företräde hvartill jag i afton blifvit kallad, att beslut skall kunna fattas rörande valet af de till ändamålets uppnående tjenligaste medlen, sedan H. M. biträdt de grunder, hvarifrån underhandlingen utgått.

Min ankomst hit inträffade just i ett ögonblick, då krisen här nått sin högsta höjd. Hr von Knesebeck hade nyss anländt, och ehuru kejsaren förkastat det förslag, som gifvit anledning till hans sändning, utgjorde densamma ändock alltid en vigtig och stark näring, för det parti, som i undergifvenheten för Frankrike såg statens enda räddning. En dylik undergifvenhet väckte väl kejsarns afsky, men man bestormade honom från alla håll, och emellertid upphörde ej det motsatta partiet att i sin ordning manligt kämpa emot Frankrikes anspråk och despotism.

I denna ställning har det varit konungens och kronprinsens bref, i förening med de ädla och uppriktiga åtgärder de tillstyrkt, som bringat slag i saken, derigenom att de erbjudit kejsaren säkerhet för sina nordliga provinser och understöd för den öfriga delen af sina stater. Jag har icke dröjt att lära känna dem, hvilka i spetsen för motstånds-partiet voro mest i tillfälle att öfva inflytande, och stark genom deras biträde äfvensom genom det förtroende de bevisade mig har jag haft lätt att inse, hvilken väg jag borde inslå.

Jag skall icke dölja för E. Exc. den glädje jag som svensk erfor att se Ryssland, nyss Sveriges mest förbittrade fiende, nu under den kamp som förestår fästa hela sitt hopp vid kronprinsens ihärdighet och egenskaper samt vid de svenska vapnens biträde. En så skön och ädel hämd är väl i stånd att utplåna många smärtsamma minnen.

I stället för den obeslutsamhet och långsamhet, som hörde till ordningen för dagen, synes man nu gå till väga med den utomordentligaste drift, och vid analkandet af den hotande stormen blir det också mer än någonsin nödvändigt att handla kraftigt. Jag antager, att detta ej kan annat än öfverensstämma med Sveriges intresse, samt att ett skyndsamt tillknytande af de band som förena de begge staterna endast skall tjena att påskynda de mått och steg, som deraf böra blifva en följd.

Alla som känna sakernas ställning likasom personerna tillstyrka mig att så mycket som möjligt pådrifva ett besluts fattande och att icke lemna intrigen rådrum att återkomma från den öfverraskning och den förvirring, hvari den råkat genom Sveriges ärliga tillvägagående. Härtill syfta också för närvarande alla mina ansträngningar, och jag väntar mig att vid det företräde, hvartill kejsaren täckts kalla mig till i afton kl. 8, jag skall få höra såväl att den person som skall afgå till Stockholm redan blifvit utnämd, som äfven att kejsarens svar afgått på de bref jag medförde. Alldenstund kejsaren i dag på morgonen emottagit den plan, H. M. befallt baron Armfelt uppsätta åt honom rörande det gemensamma anfallet mot Danmark, är det också sannolikt, att detta skall utgöra föremål för vårt samtal. — — — — — — — — — — — — — — — — — —

N:o 22.

Bref från friherre Carl Adam Wrangel till H. K. H. kronprinsen.

Christianstad d. 22 Mars 1812.

Ingen riksdagsman, ingen E. K. H:s undersåte kan högre önska att på nära håll beundra den hjelte, som nu är Sveriges hopp och lycka, än den som här vågar för E. K. H. nedlägga sin vördnadsfulla hyllning och verkliga tillgifvenhet.

Om jag är nog djerf att med dessa rader drista sysselsätta E. K. H., sker det icke af fåfänga att vilja blifva bemärkt af E. K. H. eller någon egennyttig afsigt, utan är det helt enkelt fosterlandskärleken i förening med mitt oinskränkta förtroende till tronföljaren, hvilken så att säga tvungit mig att sätta pennan på papperet. Men tillåt mig bemärka, att när E. K. H. biföll att emottaga den krona, man erbjöd Er, gjorde E. K. H. allt för nationen, men för dess egen äras och lyckas skull återstår ännu att omskapa en statsförfattning, hvilken i alla tider varit bestridd och vacklande mellan despotismens, aristokratiens och den under namn af demokrati förklädda anarkiens illa kombinerade ytterligheter, hvilkas resultat har varit att föra nationen till branten af undergång.

Såsom bosatt på landet, ehuru för närvarande ur tjenst, samt innehafvare af någon förmögenhet, ser jag på afstånd statens behof, på nära håll den enskildes börda, och suckar öfver de olyckor, som hota oss, och öfver de bittra bekymmer, som omgifva tronen.

Ännu återstår dock en utväg, i fall vid den nu i April månad inträffande riksdagen den rätta jemvigten kunde återställas genom en stark och kraftig hand; men undviker man att begagna detta ögonblick, skola embetsmännen blifva kraftlösa och till samhällets och den enskildes skada subordinationen försvinna emellan tjenaren och herren.

Fåfängt skall den flitige odlaren anstränga och uppoffra sig långt öfver sina krafter för fäderneslandets och konungens väl, javäl han skall duka under, i fall skatterna icke rättvisare uppbäras och fördelas emellan landsbygden, städerna, bruken och alla andra skattskyldige. Denna fördelning skulle både bättre beräknas och säkrare kunna verkställas, i fall i stället att på en slump värdera hvars och ens inkomster, man gjorde qvaliteten och qvantiteten af hvarje landtmans odlade jord till beräkningsgrund för skatterna, betalbara i spanmål eller efter markegångstaxa allt efter behag.

Den med anledning af de stora statsbehofven föranledda, under namn af *rotering* beviljade extra ordinarie beskattning kräfver också en både rättvisare och noggrannare fördelning, så att den ej såsom för närvarande sårar det allmänna förtroendet, i det den trycker tjugo gånger tyngre på den ene medborgaren än på den andre med samma förmögenhet.

Rättigheten att bränna bränvin urartar lätt till missbruk hos ett folk, hvilket af klimatets stränghet frestas att begå utsväfningar som förstöra sederna. Å andra sidan åter skall en allt för stor inskränkning i nämnde rättighet tillfoga landtmannen oberäkneligt ondt och rikta lurendrejarne, hvilka på våra vidsträkta kuster icke kunna åtkommas.

Statsinkomsterna, aldrig i förhållande till utgifterna, skulle kunna finna en säker fond utan att ytterligare betunga de skattskyldige och utan att skada någon. Korteligen på alla håll gör sig behofvet känbart af ett verksamt stöd och af den upplysta omsorgen hos en fäderneslandets fader. Regeringsformen medgif-

ver helsosamma förändringar, hvilka de illa valda och sinsemellan delade riksstånden äro oförmögna att genomföra. Många olägenheter skulle botas genom despotismen, men erfarenheten här i landet bevisar, att denna heliga (?) och förskräckliga makt under hvad namn den än må hafva varit dold, nästan alltid varit lika förderflig för tronen som för nationen. Det blir derföre enligt min öfvertygelse nödvändigt att strax vid riksdagens begynnelse begagna sig af den entusiasm E. K. H. ingifver alla upplysta och välsinnade för att förmå ständerne upprätta en i vissa hänseenden *diktatorisk* makt i ändamål att återställa den ordning och jemvigt, hvilka rikets välfärd för närvarande kräfver.

En dylik proposition skall, jag tillstår det, blifva betänklig nog att framställa väl icke för dem, hvilka utan att tänka på fäderneslandet, endast eftertrakta nådebevisningar och uppkomst, emedan de deruti endast skola se ett sannolikt medel att komma sig före. Deremot skola de, som åstunda att slita alla sociala band och hvilkas på hemliga ränker grundade inflytande på folket dessa sista åren varit allt för i ögonen fallande, blifva förbittrade och skrika högt emot despotismen. Emot dessa skrikare böra de som omfatta tronens intressen sätta vissheten, att konungen och hans höga arftagare skola fastställa den sanna jemvigts- och förenings-punkten, så nödvändig för detta stympade, af egennyttiga och oupplysta partier sönderslitna land.

En af de första motionerna vid den instundande riksdagen borde derföre, enligt många sansade och upplysta fosterlandsvänners mening, innehålla ett förslag, det man uti vissa trängande fall egde rätt begära *diktaturen*. Sedan denna punkt vore vunnen, hvem skulle väl då bättre än konungen och E. K. H. kunna i grund förändra vår representation, grundorsaken till alla våra olyckor.

Om jag af mitt nit låtit förleda mig att skrifva till E. K. H. med full uppriktighet och förtrolighet samt utan alla omvägar, så vågar jag vänta mig öfverseende i betraktande deraf att jag är skyldig vår ädelsinnade tronföljare sanningen. För öfrigt kan en 60-års gammal man, då han erbjuder sin tjenst och sin ur erfarenheten hemtade ringa upplysning, icke hysa några andra önskningar än ett genom dess felaktiga representation undergräfdt fäderneslands välfärd, hvarjemte jag skulle önska ett enskildt före-

träde för att bättre förklara hvad jag här endast kunnat lösligen vidröra. Likväl är jag icke nog dristig att begärå ett dylikt företräde utan E. K. H:s uttryckliga order, hvaremot jag betraktar dess tystnad i detta afseende såsom ett afslag, hvilket jag underkastar mig. Jag tecknar med djupaste vördnad och undergifvenhet

Eders Konglig Höghets

Ödmjukaste och lydigaste tjenare

Carl Adam Wrangel

f. d. landshöfding.

N:o 23.

Bref från landshöfding Georg Adlersparre till H. K. H. kronprinsen.

Min nådige herre!

Jag kan omöjligt uttrycka, huru högt och uppriktigt jag värderar den godhet och de gynnsamma omdömen om min person, hvarmed E. K. H. värdigats hedra mig uti det nådiga brefvet af d. 12 innevarande månad och uti förtroliga samtal med några bland mina vänner. Jag har dubbelt svårt att uttrycka detta på ett fremmande språk, hvilket jag talar och skrifver med den största svårighet och utan rätthet.

Nådige herre! jag eger ingenting annat att erbjuda min konung än goda afsigter, något sundt förstånd och mycket nit för den allmänna saken, och de tillhöra alla E. K. H. i den högsta grad. Dessa få ord innehålla sanningen oförställdt, utan falsk anspråkslöshet och utan skryt.

Alla äro ense om, att E. K. H. tycker om sanningen och uppriktigheten; jag vågar derföre här yttra några vigtiga ord. Alla svenskar och jag ibland dem fägna sig med rätta öfver att hafva tillegnat sig en hjelte för att försäkra sig om sitt oberoende och sitt husliga lugn, och likväl darrar jag för mitt fädernesland, ehuru jag vanligen icke besväras af inbillade svårigheter och af naturen hvarken är orolig eller rädd, ty den hjelte, som nu står i spetsen för svenska nationen, är endast en dödlig menniska och innehafver ännu icke regeringen. Enligt min tanka äro i vissa

fall stormarne, oordningarne och farorna af alla slag mindre än ingenting att frukta, då deremot i andra fall sjelfva lugnet synes mig hotande.

Grefve Rosen har talat med mig om Norge. Enligt min åsigt kan detta land icke förvärfvas med mindre man tager den bland norrmännen herrskande allmänna meningen till bundsförvandt, och denna är ganska tillgänglig för hvarjehanda intryck, hvadan man endast måste bearbeta den genom alla möjliga medel, hvilket kan ske utan mycken kostnad. Hvarje bonde är köpman; han är liflig, pratsam, älskare af nyheter och tycker om pengar. Detta bereder många tillfällen att med framgång inverka på deras åsigter, och till och med under kriget var regeringen icke i stånd att hindra dylika meddelanden alldenstund norrmannens begär efter nyheter trotsade de strängaste åtgärder; för öfrigt äro bönderna allt i detta landet, arméen består endast af jordegande bönder och adelsmännen och borgrarne äro jemförelsevis af föga vigt.

När jag förde befälet öfver vestra arméen och äfven några månader sedermera, hade jag längs hela gränsen från Dalarne ända till Svinesund anställt nyhets-krämare, som voro ganska skickliga och för norrmännen högst intressanta. De erhöllo hvarje vecka från mig bulletiner dem de affärdade till norrmännen. Hela landet öfversvämmades af nyheter, gynnsamma för Sverige och som i det fördelaktigaste ljus framställde alla våra förhållanden. Jag hade fått rättighet att afskaffa alla de chikaner och prejerier som äro vanliga när handeln besväras af tullar; i följd häraf var handeln emellan de begge nationerna fullkomligt fri, och detta är det förnämsta medlet att vinna detta folks tillgifvenhet. Allt var sålunda färdigt för föreningen; man frågade mig om jag ville, att man grep verket an; jag begärde instruktioner, men fick inga; slutligen blefvo novellisterna ej mera betalte; tulltjenstemännen började att gå till väga med vanlig stränghet; all komunikation blef å vår sida afskuren; kronprinsen dog — — — Dessa anordningar hade likväl bort fortfara eller böra åtminstone ånyo vidtagas. I synnerhet skulle det vara ytterst vigtigt att upplysa norrmännen om E. K. H:s personliga egenskaper och på detta sätt hos dem återuppfriska minnet af deras prins Christian. Men olyckligtvis äro tystlåtenheten och enigheten oundgängliga i och för dylika företag, ty om de skulle blifva ett intressant föremål

för hufvudstadens och hofvets i Köpenhamn nyfikenhet, tviflar jag mycket på framgången.

Mina intima vänner skola måhända ännu erinra sig, hurusom jag allt från revolutionens början ofta sade dem, att föreningen med Norge, förbundet med England samt ett fullkomligt oberoende vis à vis alla Europas makter borde vara Sveriges system; men utförandet af en sådan stats-maxim befanns *då* vara omöjligt.

Jag har äran vara med den djupaste vördnad och undergifvenhet

Eders Kongl. Höghets
ödmjukaste och lydigaste tjenare
Georg Adlersparre.

Mariestad d. 21 Februari 1811.

N:o 24.

Bref från d. v. öfversten, sedan fältmarskalken Gneisenau till Carl Johan.

Min nådige herre!

Sedan de i mitt fosterland inträffade händelser bestämt mig att öfvergifva detsamma och, då H. M:t konungens af Preussen statskansler baron Hardenberg fått veta att jag skulle taga vägen öfver Sverige, har han uppdragit mig att å konungens min herres vägnar ånyo försäkra E. K. H. om sin uppriktiga tacksamhet för det deltagande, E. K. H. behagat hysa för hans preussiska majestät under den förhandenvarande brytningen. Minnet af den vänskap och det understöd, E. K. H. erbjudit Preussens konung, skall aldrig utplånas ur hans tacksamma själ och han beklagar djupt att händelserna på kontinenten icke tillåtit honom att med ännu andra band befästa sin lifliga vänskap och erkänsamhet emot E. K. H.

Jag ber E. K. H. värdigas tillåta mig här uttrycka min djupa ledsnad att nödgas afstå från lyckan att personligen uppvakta E. K. H. De beträffande utländningars emottagande i Örebro nu gällande polis-författningar, fruktan att uppväcka misstankar hos de svenskar som äro af olika tänkesätt med E. K. H., jemte den

i min ställning så naturliga pligten att föra de fransyska spionerna bakom ljuset äro de orsaker, hvilka förbjuda mig nalkas den ort der riksdagen hålles och beröfva mig äran att se en prins, dyrkad af alla dem som ega förmåga och tillfälle att uppskatta hans förträffliga egenskaper. Jag ämnar derföre inom några få dagar fortsätta min resa öfver Falun till Götheborg för att sedan begifva mig till England.

Jag har äran med djupaste vördnad framhärda,

Min nådige herre,

Eders Konglig Höghets
ödmjukaste och lydigaste tjenare
N. de Gneisenau,
f. d. statsråd och öfverste i hans
preussiska majestäts tjenst.

Stockholm d. 10 Juli 1812.

N:o 25.

Bref från regeringsrådet von Brinkman till H. K. H. kronprinsen.

Stockholm d. 24 Augusti 1811.

Min nådige herre!

Det är i följd af ett förtroligt samtal med grefve Essen, som jag numera icke fruktar att kasta mig för E. K. H:ts fötter för att vördnadsfullt betyga Eder alla de känslor af tacksamhet, hängifvenhet och ömhet, dem Edert ädelmod ingifvit mig.

Må det vara mig tillåtet, nådige Herre, att för ögonblicket aflägsna det obehagliga minnet af de fel jag begått, för att förefalla mig sjelf mindre ovärdig den upphöjda godhet, med hvilken E. K. H. värdigats förlåta desamma.

Midt under de ledsamheter jag haft att utstå under denna sista tiden har mitt hjerta aldrig ett enda ögonblick upphört att vara E. K. H. obrottsligen tillgifvet med hela uppriktigheten af en personlig vänskap. Värdigas då döma, nådige herre, huru lifligt jag bör erfara dessa samma känslor, sedan E. K. H. återskänkt freden och lugnet åt min själ, i det Ni bemyndigat grefve Essen att å E. K. H:s vägnar anförtro mig det ädla löftet att förlåta allt.

Från detta ögonblick, nådige herre, är det endast af E. K. H:s stora och upphöjda hjerta jag vill vänta mig den rättvisa, hvarom jag vågat anhålla, för att se min frimodiga karakter och mina rena afsigter skyddade emot förtalet. Jag är innerligt öfvertygad, nådige herre, att edert ädelmod icke står efter Augusti, och lyckligtvis för mig äfven hans stränghet skulle aldrig kunna förebrå mig Cinnas otacksamhet.

Jag framhärdar med den djupaste vördnad o. s. v.

N:o 26.

Bref från kejsar Alexander till kronprinsen Carl Johan.

Wilna den 24 Maj 1812.

Min herr bror och kusin! Jag har emottagit de bref, E. K. H. täckts tillskrifva mig från Örebro af d. 19 April och d. 4 Maj. Jemte det jag får betyga min tacksamhet för de känslor E. K. H. vid hvarje tillfälle behagar uttrycka emot mig och hela det värde jag fäster dervid, ber jag Er vara öfvertygad, det E. K. H. icke har någon mera uppriktig och verklig vän än mig, äfvensom att min sak är oåterkalleligt förbunden med Eder.

Jag har skyndat mig att efterkomma konungens önskningar beträffande de tvenne artiklarne utaf fördraget i Petersburg och modifierat dem derefter.

Jag har inbjudit grefve Löwenhielm att infinna sig hos mig for att såmedelst vara nära skådeplatsen för de händelser som stunda. I afbidan på hans ankomst och att jag må kunna *in extenso* meddela honom alla de depescher jag fått från Paris, har jag befallt min minister att skicka utdrag deraf till general Suchtelen för att läggas under E. H:s ögon. E. K. H. kan vid hvarje tillfälle räkna på en fullkomlig uppriktighet å min sida, emedan jag nu betraktar denna såsom en vänskaps-pligt oss emellan. Ehuru kejsar Napoleon endast talar om sina fredliga önskningar, närma sig hans härar beständigt allt mera mina gränsor, och allt får ett mera fiendtligt utseende. Utan att enligt E. K. H:s önskningar tillbakavisa hvarje väg till förlikning, såvida den kan förenas med norra Europas oberoende och

trygghet, är jag dock nu fullt färdig att begynna kampen och att tillbakavisa våld med våld.

Jag ber E. H. i hemlighet anförtro kungen, att freden med Turkarne blifvit undertecknad den $\frac{16}{28}$ Maj i Bucharest, hvarigenom gränsen för mitt rike blifver Pruth ända till dess utflöde i Donau och vidare sistnämnde flod ända till dess utlopp i Svarta hafvet. För dess offentliggörande inväntar jag Vizirens och Storherrens ratifikationer. Sålunda hafva E. H:s och konungens önskningar blifvit uppfylda. Icke destomindre tackar jag Eder för general Tawasts sändning och för de instruktioner, hvarmed han blifvit försedd. Den skall blifva ganska nyttig under de närvarande omständigheterna för att befästa föreningen med Porten och bidraga att med den afsluta ett anfalls- och skyddsförbund.

Jag lyckönskar uppriktigt E. K. H. till den enighet och den med Dess önskningar så öfverensstämmande gång, E. H. förstått gifva åt riksdags-förhandlingarne. Ingenting bevisar bättre Edra utmärkta talanger och ingen tager lifligare del än jag i dess framgång.

Vid mina truppers mönstring har jag endast funnit en anledning till ledsnad, den nemligen att icke kunna visa desamma för E. K. H. och inhemta dess tankar om de blifvande operationerna. E. H:s råd, grundade på Dess erfarenhet och talanger, skulle dock kunnat öfva ett betydligt inflytande på utgången af den stora strid som beredes!

Jag affärdar mitt bref sjövägen med ett af skeppen utur den lätta eskader, som kryssar framför mina kuster. — — — — — — — — — — — — — — — — — —

N:o 27.

Bref från kejsar Alexander till kronprinsen Carl Johan.

Wilna den 15 Juni 1812.

Min herr bror och kusin! Grefve Löwenhielm har vid sin ankomst hit lemnat mig E. K. H:s bref af d. 26 Maj. Dess innehåll bevisar mig huru verksamma våra gemensamma fiender äro att göra oss oeniga genom att utså misstroende och misstankar oss emellan. Jag hoppas, att min personliga karakter är E. K. H. tillräckligt bekant och att Ni skänker något förtroende åt mina försäkringar. Jag

kan bestämdt garantera Eder, att kanslern grefve Romanzow aldrig fällt sådana yttranden till herr Blome som denne föregifvit. Under ett samtal han på min befallning haft med den sistnämnde, har han för honom uttryckt min billiga förundran öfver Danmarks beredvillighet att ställa till Frankrikes förfogande en armé-kår och hvarigenom Frankrike kunnat förstärka sin här på Weichseln med alla de trupper som blifvit aflösta genom de danska, med tillägg att ett dylikt uppförande, i fall kriget utbröt, skulle fritaga mig från alla mina förbindelser emot detta land. Intet annat yttrades, och för att ännu mera öfvertygande bevisa E. H. det, bilägger jag här en afskrift af en i chiffer uppsatt depesch från mitt sändebud i Köpenhamn, hvilken grefve Löwenhielm i original fått läsa. Denna depesch innehåller Rosencrantz' svar på herr Blomes berättelse om konferensen med kanslern. E. H. skall finna af sjelfva uttrycken i detta svar, att det meddelande Ni fått från Paris blifvit med flit hopsatt för att söndra oss. Jag upprepar alltså här för E. H. min försäkran, det jag anser Rysslands intressen oåterkalleligt förenade med Sveriges samt att Ni i mig eger en ärlig bundsförvandt.

De meddelanden hr de Narbonne öfverlemnat utgöra endast en väfnad af falska eller på vanstälda fakta grundade anklagelser. De slutade med en redogörelse för det försök till underhandling med England, kejsar Napoleon nu sednast vidtagit. Grefve Löwenhielm har sett såväl dessa handlingar som mitt svar derå.

Det synes enligt alla uppgifter som skulle kriget innan kort utbryta, helst de fransyska härarne redan befinna sig nästan på min gräns.

General Suchtelen inhändigar med den kurir som till E. H. öfverbringar denna skrifvelse, nödig fullmakt att sluta min fred med England. Jag har dervid endast fästat ett vilkor, nemligen att den handling, hvarmedelst England skall förbinda sig att betala Sverige subsidier, undertecknas samtidigt, emedan jag föreställt mig att detta skulle blifva ett nytt skäl för England att bevilja sådana.

Jag har den tillfredsställelsen underrätta E. H., det Vizirens ratifikationer på freden med Porten ingått samt att hr Italinsky redan fått sina pass för att i egenskap af mitt sändebud begifva sig till Constantinopel och der underhandla om ett allians-fördrag.

Jag hoppas, att den beredvillighet jag visat att efterkomma grefve Löwenhielms andraganden skall öfvertyga E. H. så väl om det värde jag fäster vid alliansen med Sverige som om min önskan att behaga både E. H. och H. M. konungen personligen.

Jag ber E. H. etc.

N:o 28.

Bref från statskanslern grefve Romanzow till herrar Suchtelen och Nicolai.

Vidzi den 4 Juli 1812.

Mine herrar!

H. K. M. besluter sig med nöje till ett nytt offer för att tillfredsställa Sveriges intresse, hvilket ligger honom varmt om hjertat. H. M. föreskrifver er alltså, mina herrar, att så snart ni dertill inbjudas af H. Svenska Majestät, underteckna freden med England i fullkomlig öfverensstämmelse med det förslag ni insändt genom eder sista kurir och hvilket jag här återställer till eder, gilladt af H. K. M. utan att utfästa någonting till Rysslands enskilda förmån.

Jag ber er, mina herrar, hafva godheten underrätta konungen och kronprinsen om den order ni nu fått och i följd hvaraf man öfverlemnar åt dem den oinskränkta rättigheten att lösa en så stor politisk fråga som den angående Rysslands fred med England. Aldrig har hvarken Sverige ej heller någon annan makt erhållit ett större eller mera hedrande vittnesbörd om den vigt, man fäster vid dess vänskap. H. M. tviflar icke, att konungen skall sätta värde härpå, och är öfvertygad att den af denna monark utlofvade medverkan skall uppfyllas i den nogaste öfverensstämmelse med vårt alliansfördrag. Må de begge makternas enighet och kraftfulla handling i hela Europas ögon ådagalägga, huru verksam och för dem begge verkligt nyttig denna allians är!

Jag har äran vara etc.

N:o 29.

Bref från kejsar Alexander till kronprinsen Carl Johan.

Wydsy den 4 Juli 1812.

Min herr bror och kusin!

I går mottog jag E. K. H:s bref af d. 27 Juni n. st. Jag kan ej nog uttrycka för Eder, huru högt värde jag sätter på alla de känslor, J behagar betyga mig.

Af de upplysningar, grefve Löwenhielm meddelar E. H., äfvensom af närlagde bulletiner, får E. K. H. se, att jag med troget aktgifvande på de grundsatser som innehållas i Edra bref och hvilka Edert sista bref ånyo framhåller med så mycken grundriktighet, drager ut på tiden med krigets förande, och alldenstund fienden med öfverlägsna krafter anrycker emot mig, drager jag mig tillbaka under det jag koncentrerar mina krafter emot en befästad position, den jag i detta ändamål låtit bereda vid Düna. Emellertid har jag befallt andra arméen gå anfallsvis tillväga, och vända sig emot fiendens högra flygel tillika med en betydlig kår af kossacker i afsigt att oroa honom. Jag vill fortfarande underrätta E. K. H. om tilldragelserna under detta betydelsefulla krig. Emellertid ber jag E. K. H. vara öfvertygad derom, att alldenstund det nu en gång blifvit började, är mitt fasta beslut att låta det räcka åratal, skulle jag också blifva tvungen att strida på Wolgas stränder!

Mina fullmäktige få nu befallning afstå från den begäran jag gjort och afsluta allt med Thornton. Jag hoppas, att E. H. deri skall se ett nytt bevis på min önskan att tillfredsställa Sverige. Men på samma gång ber jag E. H. noga betänka vigten deraf, att den öfverenskomna diversionen icke uppskjutes, utan att den företages innan den vackra årstidens slut. Det är nödvändigt för att den stora sak hvarför vi kämpa må vinna framgång, att den största öfverensstämmelse herrskar så väl vid våra planers uppgörande som vid deras utförande. Också tror jag gerna, att E. H. icke vill underlåta att kraftigt understödja mig medelst sin medverkan. Jag framhärdar med den uppriktigaste tillgifvenhet o. s. v.

———

N:o 30.

Bref från A. F. Skjöldebrand till H. K. H. kronprinsen.

Min nådige herre!

Genast efter det jag inhemtade konungens vilja i fråga om embargot i Stockholms hamn, afsände jag ett ilbud till Waxholm med befallning att intet skepp kommande från Stockholm kunde utgå utan en af mig egenhändigt undertecknad tillåtelse. Vid samma tid begaf jag mig till börsen, hvarest nästan alla köpmännen voro församlade, och förklarade dem sjelf konungens befallning. Detta gjorde väl något uppseende, ehuru mycket mindre än jag föreställt mig, och allmänna tonen var, att då frågan gäller statens väl, har man intet ord att invända. Skeppen hafva blifvit antecknade, och deras antal bestiger sig till 222, tillsammans mer än 15,000 svenska så kallade *läster*. Vi sakna icke materialier, och jag hoppas att allt skall vara färdigt inom den bestämda tiden. Det är ett stort nöje att se den goda vilja som herrskar i hufvudstaden. De köpmän, hvilkas skepp redan hade blifvit lastade till en del med spannmål åt de provinser som voro i behof deraf, hafva anhållit att icke inbegripas i embargot, i enlighet med hvad jag derom inberättat till konungen.

Jag har nu ej några vigtiga underrättelser att meddela rörande C. [6]), men jag har påhittat nya utvägar att förskaffa mig sådana. Mina trägna sysselsättningar i följd af de förhandenvarande omständigheterna hindra mig för närvarande att utbreda mig i detta ämne.

Jag framhärdar i de tänkesätt som äro E. K. H. väl bekanta och under liflig tillönskan af framgång uti alla E. K. H:s företag o. s. v.

Stockholm d. 17 Juli 1812.

N:o 31.

Bref från öfver-amiralen friherre Puke till H. K. H. kronprinsen.

Min nådige herre!

Med kuriren som anländt i dag och som nu återvänder har jag emottagit E. K. H:s 2:ne nådiga skrifvelser jemte order och instruktion

tion

---

6) Frankrikes chargé d'affaires, m:r de Cabre.

tion i och för det befäl hvarmed H M. och E. K. H:s förtroende beklädt mig.

Med den varmaste känsla för min konung och mitt fädernesland, samt lifvad af den anda E. K. H:s dyrbara person ingifver mig, går jag att med glädje uppfylla under E. K. H:s order denna befattning. Må mina ansträngningar lika säkert svara emot höjden af mina önskningar och min rena afsigt!

Viss om E. K. H:s bifall, har jag redan tagit och skall ytterligare vidtaga alla de åtgärder jag finner nödvändiga för ändamålets befordrande, änskönt instruktionen ingenting derom kan innehålla; men hvad som deruti fattas, skall ersättas genom den yttersta försigtighet och känslan för mitt fädernesland.

Af min ödmjuka rapport af gårdagen har E. K. H. sett, huru otillräckliga de transportskepp äro, som befinna sig här, i Carlshamn, i Ystad och i Westervik; att jag för denna orsaks skull redan reqvirerat köpmansskepp från Gottland; äfvensom att jag funnit mig föranlåten att deltaga i bestyren rörande anskaffandet af lifsmedel till hela 2:dra divisionen.

Men jag bör icke trötta med detaljer; jag vill derföre endast ödmjukt försäkra, att så långt det står i mensklig förmåga, ingenting skall försummas samt att hvarje ögonblick af min tid för närvarande offras åt ifrågavarande angelägenheter. Dock ber jag E. K. H. nådigt betänka, af huru utomordentlig vigt det skulle vara för mig (i och för de blifvande anordningarne, de samlingsställen som komma att bestämmas för eskadrarne m. m.) att få veta det ställe der landstigningen skall ske, och enär man ej kan anförtro allt åt pennan, skulle E. K. H:s personliga närvaro — endast på några timmar — vara tillräcklig för att gifva mig all nödvändig upplysning.

Jag supplicerar, att öfverste-löjtnant Wirsén må begifva sig hit så snart som möjligt.

Jag har den äran framhärda med den djupaste vördnad o. s. v.

N:o 32.

Instruktion för ett af kronprinsen utsedt ombud till Norge, och hvilken borde meddelas grefve Wedel (1812).

Enligt politiska öfverenskommelser, som träffats mellan Ryssland, England och Sverige, hafva de begge förstnämnde makterna garanterat Sverige Norges förening med svenska riket, hvarjemte Ryssland enligt samma öfverenskommelser bör lemna 40,000 man för att verkställa denna förening, äfvensom England förbundit sig att blockera Norges hamnar.

Sverige vill bifalla, att Norge förenas med det såsom federativt konungarike; Norge skall alltid bibehålla sin inre förvaltning; skatterna skola icke ökas, och konskriptionssättet skall lindras, så att vid 25 års ålder denna pligt upphör för hvar och en.

För att gifva stadga åt Norges finanser, skall Sverige låna det 2 millioner r:dr Hamburger banko.

Konungen af Sverige skall tillbringa 3:ne månader årligen i Norge. Kommunikationerna till sjös skola blifva öppna vid de begge rikenas gränsor för att underlätta varutransporten mellan Norge och Sverige och tvertom.

Norges förening med Sverige och en federation emellan de begge staterna erbjuder ingen fördel för Sverige, men väl för Norge; det återställer dess förstörda finanser, och ändtligen ser Norge sig derigenom räddadt undan den på kontinenten rådande despotismen, hvilken inveckla t det i den förlägenhet, hvari det nu befinnes.

Då konungen af Sverige äfven skall bära titeln af konung af Norge, vinner han ingenting hvarken uti inkomster eller i verklig makt, utan ikläder sig endast mångdubblade förbindelser, emedan det skall blifva hans skyldighet att egna sin omsorg åt landets åkerbruk, handel och finanser, kortligen åt hela dess inre förvaltning; han bör rikta sin uppmärksamhet och betyga sin välvilja såväl emot Norge som emot Sverige, och de begge folken, som bebo samma halfö och utgöra så att säga en och samma nation, böra vara honom lika kära.

Norrmännen äro icke danskar; de hafva ingenting gemensamt med dem, hvilka endast bruka Norge som en koloni och med en godtycklig envåldsmakt nedtrycka detta olyckliga land. Vid alla de tillfällen då Frankrike utöfvar sitt inflytande på danska hofvet,

träder detta i vapen emot Sverige, och Norge intager ständigt en hotande ställning. Detta sakernas läge kan icke räcka; kejsaren af Ryssland och konungen af Sverige hafva med ett välvist förutseende satt en gräns härför, och om Danmark förenar sig med den goda saken, skall det erhålla vida ansenligare skadeersättningar, än hvad Norges ofacksamma och föga produktiva landamären äro värda. Men det är icke destomindre sannt, att det nu tillhör norrmännen att besluta sig och att välja mellan alternativerna att blifva en nation regerad genom sina egna lagar, sina egna seder och bruk samt af en fritt utvald national-representation, eller att se dessa fördelar försvinna derigenom att de blottställa sig för ett förderfligt krig och för alla de gräsligheter och olyckor, som åtfölja det.

Svenskarne vilja endast säkerhet för det närvarande och garanti för framtiden, och ingenting annat än ett federativ-fördrag mellan de begge staterna kan föra till detta stora och vigtiga mål och för alltid befästa norrmännens och svenskarnas ömsesidiga lycka, ära, enighet och samdrägt.

N:o 33.

Bref från kronprinsen till grefve Carl Löwenhielm.

Den 2 Augusti 1812.

Jag besvarar edert bref af d. 18 Juli, hvilket anländt med kuriren Liljedal. Vid sin återkomst från högqvarteret gaf mig amiral Bentink del af den önskan kejsar Alexander för honom uttryckt. Till en början vidgjorde jag ingenting i saken, emedan jag antog att amiralen uttryckte snarare endast sin egen önskan, än ett H. M:s förslag. Men nu när kejsaren sjelf gjort er proposition derom och intet tvifvel mera bör ega rum, har jag ansett mig böra göra kungen redo derför och inhemta hans befallningar. H. M. har icke döljt för sig svårigheten af de konjunkturer, hvari vi för närvarande befinna oss, konjunkturer hvilka äro eder bekanta och som äro så mycket mera besvärliga, som det franska partiets agenter under en tid då riksdagen ännu icke slutat sina arbeten städse hoppas att någon händelse skall kunna medföra en förändring i Rysslands politik och i följd deraf äfven i Sveriges. Dessa betänkligheter, huru vigtiga de

än må vara, hafva dock icke kunnat förändra konungens beslut. Han har följaktligen icke ett ögonblick tvekat att gifva efter för kejsar Alexanders önskningar, och han har bemyndigat mig att gifva mig på väg straxt efter återvändandet af den kurir jag skickar eder och hvilken bör jemte edert svar lemna mig anvisning på det ställe dit H. M. skall täckas begifva sig. Jag tror, att Fagervik är den lämpligaste punkten, emedan den befinner sig emellan Petersburg och Åbo, och emedan H. M. således icke aflägsnar sig allt för långt från sin hufvudstad.

De öfverläggningar, som pågå emellan Storbrittanien och oss rörande de subsidier vi behöfva för utförandet af den öfverenskomna planen och företagandet af den föreslagna expeditionen, äro af beskaffenhet att icke tillåta en lång frånvaro, emedan det är af största intresse för Sverige att rustningarne upphöra i början af September, i den händelsen att de allierade, på hvilka det grundat sina förhoppningar, fortfarande framkomma med nya svårigheter.

Kejsaren har haft rätt då han sagt er, att Europas öde skall afgöras på den krigsteater, de begge kejserliga arméerna nu intaga eller i det följande skola intaga. Antingen dessa massor som slutligen böra sammandrabba, manövrera på Weichseln eller Dnieper, äro de så talrika och så fruktansvärda, att Europa nödvändigt bör erfara skakningen deraf. Men i fall kejsar Alexander beslutat draga sig tillbaka på Moskwa, böra alla hans krafter i händelse af en förlorad batalj koncentreras i granskapet af denna ofantliga och folkrika stad, och från detta ögonblick böra en del af Rysslands tillgångar, hvilka befinnas på 50 eller 100 mils afstånd rundt omkring Moskwa, förenas för att der utgöra en tredubbel reserv, färdig att upptaga arméen, hvilken skall draga sig tillbaka på densamma, och att hjelpa den att åter gå anfallsvis tillväga. Om en dylik händelse inträffade, skulle ockupationen af Seland och vår diversion till Tyskland ej vara af någon nytta för kejsar Alexander af det skäl att tyskarne, bestörta af kejsar Napoleons framgångar, icke skulle våga ens tänka på att befria sig från hans herravälde, så framt de icke kunde till sitt försvar och sina rustningar påräkna en armé af minst 80,000 man, och ni vet, herr grefve, att de ryska och svenska trupperna förenade tillsamman icke öfverstiga högst 50,000 man; från detta antal måste man afräkna 10 eller 12,000 man, som skola stanna i Seland, och då man dertill afdrager döda, sårade och sjuke, skola vi näppeligen

kunna landstiga i Holstein och Slesvig med 30,000 man. På detta sätt skulle de framgångar, man kunde erhålla på Cimbriska halfön emot de danska trupperna, ej ega något inflytande på de stora operationerna emellan Düna, Moskwa och till och med Petersburg. Jag tycker derföre, att om kejsar Alexander vill föra ett krig i det yttersta, om han icke vill figurera ibland de suveräner som ingenting annat äro än kejsar Napoleons vasaller, måste han förändra sitt krigssystem, hans armé bör förenas, operationerna i spridd ordning uppskjutas till en tidpunkt då de ryska generalerna skola efter vunna framgångar kunna utbreda sig för att hota kejsar Napoleons flanker och rygg; men jag upprepar det, förr än man så manövrerar, och isynnerhet efter det man öfverlemnat sköna provinser och nära 100 lieus i område, äro framgångar nödvändiga, för att vinna dem måste man slåss, och för att göra det med fördel, måste man anfalla med massor och gå fienden på lifvet.

Om Napoleon öfvergått Düna, skall han rikta en stor kår på Lifland, på Reval, på Narva och hota Petersburg; i denna ställning skall han erbjuda finnarne friheten och en stor-furste att regera öfver dem; genom detta djerfva och oväntade slag är Finland förloradt för Ryssland och för Sverige; Lifland följer upproret i Pohlen, och måhända skall Petersburg, som innesluter så många nyhetslystna främlingar utan fädernesland, ej kunna bevaras från den brand, hvilken skall omfatta Rysslands sköna provinser.

Jag har känt mig föranlåten att uppdraga denna dystra och bekymmersamma teckning efter den jemförelse jag bort anställa mellan det aktningsbjudande tillstånd hvari ryska arméerna enligt eder berättelse befunno sig vid fälttågets begynnelse och det hvari de för närvarande befinna sig. Ett enda lätt och verksamt botemedel återstår dock, och det ligger i kejsar Alexanders högsinthet. Han ensam kan använda det, i fall han vill med 25 à 30,000 man öka de trupper han skall lemna oss; med denna styrka skola de mest lofvande framgångar säkert följa våra operationer; vi skulle kunna göra ett vinterfälttåg, bemäktiga oss Seland, Fyen, Holstein och afbida den vackra årstiden i Hamburg, hvarest vi genom vårt granskap skulle bringa en del af Tyskland i uppror, hvarigenom vår armé skulle till den grad tillväxa, att vi vid fälttågets begynnelse skulle med lätthet kunna utbreda oss öfver hela landet emellan Elbe och Oder. Å en annan sida kan jag ännu begifva mig till Helsingfors, Reval eller Petersburg

med 40,000 svenskar; om de ryska trupper som befinna sig i Finland förenas med denna armé, kan den uppbringas till omkring 60,000 man; lägg dertill den gamla finska hären, depôterna som äro i Petersburg jemte de irreguliera kårer dem man kan hemta från trakten omkring Arkangel, och den kan uppbringas till 80,000 man och derutöfver. Jag skall gerna öfvertaga befälet öfver denna här, och om kejsar Alexander behagar dervid uppehålla sig, skall han göra mig ett stort nöje; vi skola marschera emot kejsar Napoleons rygg, i händelse han lyckats tillbakakasta de ryska arméerna emot Moskwa; om han deremot ännu befinner sig på Düna, skola vi vända oss emot Riga, och förenade med de andra stora kårerna skola vi kortligen uppsöka honom hvarhelst han må befinna sig och afgöra verldens öde. Men i detta sistnämnda fall inser ni lätt på förhand, min grefve, det ett dylikt beslut fordrar å kejsar Alexanders sida en tillräcklig garanti till förmån för Sverige ända till den tidpunkt då det kommer att erhålla Norge, en garanti hvilken är i stånd att vinna svenska nationens bifall till en så utomordentlig ansträngning.

Om kejsar Alexander bestämmer sig för ett sammanträde, tror jag att han skulle göra väl om han under sin frånvaro anförtrodde högsta befälet öfver alla sina arméer åt general Beningsen, och om han för att göra dem mera rörliga, delade dem i 4 stora kårer. Jag känner denna generals förmåga; ståndaktig under drabbningen, klok och beräknande under återtågen, eger han alla de egenskaper som äro nödvändiga för att under H. M:s frånvaro draga den största nytta af de ryska arméernas mod. Genom sitt beteende under slagtningen vid Ejlau oroade han kejsar Napoleon, och hans utnämnande till öfverbefälet öfver hären skulle nu ingifva honom en liflig fruktan. Ni bör å mina vägnar besöka honom och betyga honom huru högt jag skattar den ära han förvärfvat sig och hans tillgifvenhet emot sin suverän.

Enligt underrättelse som kommit mig tillhanda ifrån Bucharest, har sultan vägrat ratificera fördraget med Ryssland, men dock gifvit befallning till underhandlingens fortsättande och fredens afslutande, på grunden af status quo ante bellum. Jag uppmanar storherren på det ifrigaste att häfva äfven denna nya svårighet och ändtligen afsluta freden för att dymedelst undergräfva kejsar Napoleons förhoppningar och trygga kejsar Alexander emot Österrike.

N:o 34.

Enskild apostill bifogad den nästföregående skrifvelsen.

Jag tillskrifver eder ganska utförligt en tanke den ni kan meddela hel och hållen, men för eder enskilda del bör ni begagna hvarje tillfälle som dertill erbjuder sig att låta förstå nödvändigheten att hålla ut, skulle man också nödgas draga sig tillbaka ända till Kaspiska hafvet. Det är ganska möjligt, att om man levererar 3 eller 4 bataljer, man kan förlora dem; emellertid bör man derföre icke förlora modet; måhända skall den femte förblifva oafgjord, och det är just hvad som behöfs. Medan kejsar Napoleon fördjupar sig inuti Ryssland, måste kejsar Alexander göra på samma sätt i Tyskland, och i hans ställe skulle jag kasta 100,000 man på vår krigsteater, öfvertygad att de der skulle vara till mycket mera nytta, än om de kämpade i Ryssland. Med en dylik styrka skulle vi förstöra Rhenförbundet, hvars trupper skulle öka våra härmassor, och det bäfvande Frankrike skulle kunna tvingas att begära fred för att rädda sin här och måhända befria sig från kejsar Napoleons system. Men upphör icke att vid alla tillfällen kraftigt yrka uthålligheten, huru farorna och händelserna än månde blifva.

N:o 35.

Bref från general-adjutanten G. Lagerbring till H. K. H. kronprinsen.

Min nådige herre!

Min väntan att hafva den lyckan se E. K. H. återvända till hufvudstaden är ännu alltid sviken, och denna riksdag skall då aldrig taga slut. Emellertid är allt här i full verksamhet, hvilket icke underlåter att oroa herrar Cabre och Baudissin; den förstnämnde var hela natten mellan måndagen och tisdagen sysselsatt med att skrifva, hvarefter han affärdade en kurir till Köpenhamn, anbefallande honom att resa så snabbt som möjligt, äfvensom han försäkrade honom att franska ministern derstädes skulle lemna honom depescher till Hamburg.

Kannstöparne i Stockholm hafva helt och hållet förlorat koncepterna, och kunna icke utgissa åt hvilken sida stormen skall bryta löst: de stanna i stum beundran öfver en politik, som öfvergår deras förstånd. Hvad mig angår, så eger jag ej ens någon lust att utgissa den; i händelse af krig hoppas jag få följa Eder, nådige herre, och jag har ingen annan önskan.

Stockholms *förstärknings-manskap* har mycket vunnit af de få dagar det varit samladt, och man har bland dem funnit en täflingsanda, mycket öfver hvad man väntade sig.

Uti E. K. H:s nåd vågar jag rekommendera mig, hafvande äran vara med den djupaste underdånighet o. s. v.

Stockholm den 29 Juli 1812.

N:o 36.

Bref från kejsar Alexander till kronprinsen Carl Johan.

Moskwa d. 29 Juli 1812.

Min herr bror och kusin! Herr Boutiaguin har just nu anländt och öfverlemnat mig E. K. H:s bref af d. 13 Juli jemte afskriften af det af d. 6, hvilket jag riktigt bekommit. Jag tackar E. K. H. för de känslor, J vid hvarje tillfälle betygar mig. Var öfvertygad, att äfven mina känslor oåterkalleligt tillhöra E. K. H., och tillåt mig tillägga, att jag ganska ofta önskat Eder närvaro vid mina arméer för att genom Edra utmärkta talanger och Eder stora erfarenhet leda det hela af operationerna under denna så vigtiga kamp. Jag har inhändigat E. K. H:s bref, när rörelserna redan voro verkstälde, och då det icke mera var möjligt att förändra dem. Hvarföre skulle jag icke uppriktigt tillstå, att jag funnit de åsigter och planer som deruti innehållas, oändligt öfverlägsna dem, hvilka bestämt våra operationer? En sak har emellertid hittills blifvit vunnen, den nemligen att undvika allmänna sammanträffningar, och de enskilda strider som egt rum hafva alla utfallit till vår fördel. Dock har jag icke varit nöjd med den andra arméens marscher, hvilka icke verkställts nog fort för att den kunde hinna före fienden till den vigtiga punkten vid Minsk. Jag hoppas likväl att man skall godtgöra detta fel.

Sedan jag fast beslutit att fortsätta kriget till det yttersta, har jag bort vara betänkt på bildandet af nya reserv-arméer. Af denna orsak var min närvaro midt i mitt rike oundgänglig för att der elektrisera sinnena och förmå dem till nya uppoffringar. Jag har då under afbidan på E. K. H:s svar på de meddelanden jag gjort genom amiral Bentink trott mig bäst begagna tiden genom att på några dagar resa till Moskwa. Denna resa har tillskyndat mig 100,000 man i nyvärfvade trupper, dem guvernementet Moskwa jemte de guvernementer som gränsa derintill erbjudit mig. Dessutom är en andra likartad värfning snart färdig att utgå emellan Nigenie-Nowgorod och Kasan. Efter att hafva här tillbragt åtta dagar, afreser jag i morgon och skall den 1 Aug. inträffa i Petersburg, hvarest jag hoppas inhändiga E. K. H:s svar, för att derefter ställa min kosa vare sig till det ställe, E. H. kan hafva utsatt till vårt sammanträffande, eller till arméen, i händelse Ni funnit tidpunkten för vårt sammanträffande ännu icke vara inne.

Macdonalds kår har närmat sig Riga för att belägra denna stad. I händelse kejsar Napoleon kommer att vinna några utmärkta fördelar öfver mina arméer, skall Petersburg befinna sig hotadt, ty Riga kan maskeras genom en del af Macdonalds kår. Jag tror derföre, att det för närvarande skulle vara ganska nyttigt om våra förenade krafter landstege vid Reval. Dock öfverlemnar jag åt E. K. H. att med de militäriska insigter som stå Eder tillbuds afgöra denna punkt, och anförtror mig åt dess vänskap för mig likasom åt dess önskan att se den gemensamma saken segra. Må E. K. H. vara öfvertygad, att ingenting är i stånd att minska mina ansträngningar för denna heliga sak, äfvensom att jag ej ser någon räddning hvarken för Ryssland eller för Europa, utan för så vidt vi framhärda i våra beslut att understödja densamma.

Jag ber E. K. H. ånyo vara försäkrad om min uppriktiga tillgifvenhet för dess person samt om min högaktning. Jag framhärdar,

min herr bror och kusin,

Eders Kongl. Höghets
gode bror och kusin
Alexander.

N:o 37.

Bref från kronprinsen till Carl XIII.

Åbo den ...... 1812.

Sire!

Vid min ankomst till Dalarön d. 25 möttes vi af en motvind som hindrade vår embarkering ända till följande dagen kl. 6 på morgonen. En timma sednare voro vi under segel, och omkring kl. 7 på aftonen sågo vi redan Finlands kuster. Klokheten tvang oss dock att aflägsna oss derifrån, emedan det var alltför sent för att kunna hoppas få några lotsar och emedan vindarne drefvo oss emot de talrika klippor som omgifva detta land. Sjön gick ganska högt under natten, kl. 4 om morgonen styrde vi åter mot land, och vinden var till den grad gynnsam, att jag d. 27 kl. 4 om aftonen var i Åbo.

Kejsaren lät komplimentera mig om bord å E. M:ts fregatt genom generalerna Demidoff och Fock. Vid min landstigning emottogs jag af alla generalerna i kejsarns svit, och 11 minuter efter mitt inträde i den bostad som varit åt mig utsedd infinner sig denne monark för att hos mig aflägga ett besök. Derefter hafva våra sammankomster varit så talrika, att jag sett mig föranlåten uppdraga baron Wetterstedt att tillskrifva baron Engeström, på det E. M. genom honom må blifva underrättad om detaljerne af vår resa.

Under vårt första sammanträde uttryckte kejsaren för mig sin önskan att vår diversion verkställdes från Riga. Såsom garanti för Sverige erbjöd mig H. M. denna stad jemte öarne Ösel och Dagö; men alldenstund jag icke ville aflägsna mig från E. M:s plan, och jag insåg nödvändigheten att begynna med att förskaffa Sverige en sådan förökning af landområde hvilken det oundgängligen behöfver, var det mig lätt att öfvertyga kejsaren, att våra operationer icke kunde blifva honom nyttige med mindre de utfördes enligt den första planen. Emellertid för att icke lemna honom något tvifvelsmål öfver E. M:ts ärlighet, har jag låtit honom förstå, att om man gaf Sverige Finland såsom garanti skulle E. M. kunna besluta sig för att låta sina trupper der landstiga för att öfver Petersburg förena sig med kejsarens här i afsigt att gemensamt strida emot

kejsar Napoleon. Jag har märkt, att kejsar Alexander afböjt denna proposition snarare emedan han anser hedern kräfva att en eröfring bibehålles den han sjelf gjort, än för den nytta den erbjuder honom; förslaget är sålunda att betrakta såsom hafvande icke egt rum.

Kejsar Alexander har icke döljt för mig, huru högt han önskade se Sverige understödja honom uti sine företag. Jag har dervid anmärkt, huru otillräckliga de krafter voro dem han enligt det första fördraget beviljat, äfvensom att det gemensamma bästa fordrade, att Sveriges ansträngningar icke blottställdes för en tvifvelaktig utgång. H. M. har lifligt känt riktigheten af min anmärkning och fördenskull förhöjt den armée, han ställer under mina order, till 35,000 man, hvaraf 25,000 skola vara ofördröjligen färdiga att operera och till den ändan samlas vid Riga; denna punkt aflägsnar dem icke från den E. M. bestämt och blifver äfven vigtig derutinnan, att den kan förirra våra fienders politik.

Jag har sökt att göra mitt möte med kejsaren så nyttigt som möjligt för Sverige. Jag har låtit begära, att Åländske öarne afträddes, en punkt hvilken synts mig vara nog vigtig för att förtjena en särskild omsorg; men jag har varseblifvit, att samma betänkligheter hvilka föranledt afslaget rörande Finland, gjorde sig gällande äfven i fråga om nämnde öar, hvartill kommer, att en mängd hofmän bemödade sig att bränmärka alla dylika afsägelser såsom skamlige. *Sedan kejsaren sjelf talat med mig derom i dessa ordalag, har jag ej mer yrkat derpå. Ett lån af 1,500,000 rubel har blifvit beviljadt* [1].

N:o 38.

Bref från drottning Hedvig Elisabeth Charlotta till Lars von Engeström.

Strömsholm den 29 Juli 1810.

Sedan jag af de sista Stokholmstidningarne inhemtat, att grefvinnan Pipers papper blifvit genomsedde utaf dertill af konungen nämnde personer, och att man dervid icke funnit någonting klan-

[1] De med kursiv stil utmärkte orden äro af kronprinsens egen hand.

dervärdt, är nu tiden inne för mig, min herr baron, att bedja eder, för den vänskap skull jag hyser för eder, hafva den godheten ombesörja att hennes oskuld på det tydligaste offentliggöres icke endast i Sverige genom tidningarne och från predikstolarne, utan äfven i de utländska papperen, emedan man till och med i de fransyska tidningarne påträffat de mest skymfliga saker emot henne rörande den nedriga förgiftning hvarför man velat anklaga henne, utan tvifvel för att på samma gång skada mig. Jag är väl allt för stolt, min herr baron, för att till en viss grad bry mig om de nedrigheter, man kan vilja påbörda mig; men jag är skyldig mig sjelf, min värdighet, och isynnerhet konungen som jag älskar och vördar, att noga tillse det mitt rykte icke ett enda ögonblick ens må kunna misstänkas; hans vänskap för mig, hans tillgifvenhet och min egen ömhet kräfver detta af mig såsom en ovilkorlig pligt. Dertill kommer, att jag ej kan annat än vinna på att grefvinnan Pipers oskuld blir allmänt känd, emedan vår bekantskap som räckt i 36 år och hvarunder vår vänskap aldrig förändrats är känd af hela verlden, äfven i fremmande land. Jag upprepar det, jag är alltför stolt för att jag skulle synas i allt det här; men den vänskap jag alltid hyst för henne skall göra att man förr eller sednare skall misstänka äfven mig, om man ej offentligen tages ur sin förvillelse. Det är detta jag fordrar, det är detta jag begär, och aldrig skall upphöra att begära; jag vädjar till edert eget hjerta, min herr baron, och jag väntar af eder, att ni af tillgifvenhet för eder kung, för den bästa bland herrar, äfvensom för den vänskap ni städse bevisat mig, använder alla medel för att ändamålet må uppfyllas, en väntan den jag icke tviflar på att ni vill motsvara. Någonting som dessutom förefallit mig ganska besynnerligt och som angår mig enskildt är följande. Det har hittills alltid varit brukligt, att när konungen och drottningen lemna hufvudstaden underrättelse meddelas såväl om deras afresa som om stället dit de begifva sig. Jag skulle eljest ganska litet bry mig om huruvida man iakttog detta bruk hvad mig beträffar; men alldenstund i våra tider allt kan hafva följder med sig, tillstår jag man skulle gjort ganska väl om man infört i tidningarne att jag afreste från Haga samma dag som konungen, samt att jag begifvit mig till Strömsholm för att vara honom närmare. Jag hoppas, att ni så snart som möjligt låter rätta denna glömska, ty derförutan

skulle man kunna offentliggöra, att jag måhända här uppehåller mig under förvisning och bevakning; lögnerna i våra dagar äro så talrika, och man offentliggör dylika nu för tiden på så många olika sätt, att man kan frukta allt. Haf derföre den godheten och tillse att man äfven i detta afseende uppfyller min önskan.

Var försäkrad, min baron, om min högaktning.

H. E. Charlotta.

N:o 39.

Bref från Erik Gustaf Geijer till statsministern von Engeström.

Eders Excellens!

I ett bref som jag nyss hade äran emottaga, har professor Tegnér meddelat mig innehållet af ett samtal med Eders Excellens, så vidt det rörde mig, angående befattningen såsom lärare hos Hans Kongl. Höghet arfprinsen. Han har på Eders Excellens' befallning frågat mig, om jag skulle vilja emottaga ett sådant förtroende.

Då jag tar mig den friheten att med svaret på denna fråga vända mig till Eders Excellens, må det tillåtas mig att först på det vördnadsfullaste hembära Eders Excellens min tacksamhet för det ärofulla i detta förslag. Men ju mer jag röres af förtroendets värde, ju lifligare känner jag äfven förbindelsen att i detta ämne åsidosätta alla afseenden på egen förmån och lycka, så talande de också kunna vara för den hvars utkomst är så litet försäkrad. — Jag måste då bekänna att jag för mycket misstror mina krafter för att våga att åtaga mig en befattning, af så stor vigt, af så högt ansvar. I afseende på studierna gäller om mig detsamma som om herr magister Tannström. Mina hafva likså litet varit vända åt matematik och naturalhistoria. Min kännedom i dessa ämnen är obetydlig. Jag har i ingen af dem hunnit öfver elementerna och på längre tid ej sysselsatt mig dermed. Men egde jag äfven all den insigt, som till en sådan beställning fordras, så fattas mig dock ännu den erfarenhet, den mognad, hvilka studierna ej ensamt ge, och den bästa vilja ej kan ersätta — hvilka jag borde medföra till en sådan plats, ej der genomgå min skola. Eders Excellens

skall då säkert gilla mina skäl, om jag med djupaste erkänsla för den goda tanka Eders Excellens täckes hysa om mig, på det vördnadsfullaste undanbeder mig ett förtroende, som jag ej anser mig skicklig att uppfylla, som sig bör.

Då jag undandrager mig ett kall som är öfver mina krafter, fäster jag mig dermed så mycket närmare vid det som jag redan förr valt, och i hvilket det skulle vara mig en vällust om jag på något sätt kunde gagna och hedra mitt fädernesland. Kärleken för vitterhet och vetenskapen, i synnerhet för svenska historien, ämnen åt hvilka jag ej mer uteslutande och med allvar kunde lemna mig i en beställning, som för att samvetsgrant skötas ensam fordrade hela min tid och uppmärksamhet, har äfven haft sin del i mitt beslut. — Jag har haft den lyckan att af Eders Excellens njuta uppmuntran. Detta är för mig ett skäl mer att ej misströsta på en bana, der brödet ofta ligger längre bort än äran, men åt hvilken vetenskapsidkaren, under en sådan regering och sådane beskyddare, som dem han i vårt fädernesland vördar, med mod och förhoppning bör kunna helga sig.

Med djupaste vördvad framhärdar

Eders Excellens'

allra ödmjukaste tjenare

E. G. Geijer.

Carlstad och Ransätter den 23 Juni 1812.

N:o 40.

Bref från baron Lagerbjelke till hertigen af Cadore.

Fontainebleau den 22 Oktober 1810.

Herr hertig! Konungen har nyss genom grefve Stedingk blifvit underrättad om H. M. konung Gustaf Adolfs under namn af grefve af Gottorp ankomst till Polangen, samt om det försök han gjort för att erhålla kejsar Alexanders tillstånd att begifva sig till hans stater eller också att erhålla medel för att fortsätta sin resa till England. H. M. kejsaren af Ryssland, som synes hafva bifallit grefvens af Gottorp begäran, i det han lemnat honom valet fritt emellan dessa alternativer, har uppdragit sin generaladjutant,

m:r d'Osarowsky, att öfverbringa honom detta svar. Det är troligt, att grefven af Gottorp i följd häraf gått ombord för att begifva sig till England.

Jag skall icke dölja för Eders Exc., att konungen blifvit något förundrad öfver dessa bevis på intresse för en prins, hvilken synes hafva beslutat att bryta de allra sista förbindelser som ännu fästade honom vid Sverige, och hvilka han borde hafva ansett som heliga, emedan de endast grundade sig på nuvarande konungens och svenska nationens ädelmod. H. M. är ickedestomindre öfvertygad, att ingenting skall störa de förhållanden af vänskap och grannsämja, hvilka ega rum mellan honom och H. M. kejsaren af Ryssland, och han har till och med vid detta tillfälle erhållit försäkran derom.

Hvad angår f. d. konungens af Sverige person, så äro hans emot sitt fädernesland mer eller mindre fiendtliga afsigter lyckligtvis icke mera af någon politisk vigt. Måhända skulle förhållandet icke vara enahanda, i fall denne furste fann utväg att i England sammanträffa med sin familj, och särskildt med sin son, prins Gustaf. Jag har fördenskull för att undvika ända till möjligheten af de oredor som deraf skulle kunna uppstå emottagit konungens befallning att hos H. K. och K. M. anhålla, det sådane mått och steg vidtagas, hvilka H. M. sjelf kunde anse lämplige, för att hindra en dylik öfverresa, i fall fråga derom skulle upppstå. Konungen är öfvertygad, att ett enda i H. K. M:ts namn fäldt yttrande vid det hof, hvarest drottning Fredrika och hennes barn residera, skulle vara tillräckligt för att omintetgöra ett dylikt förslag.

Det är ogerna som konungen ser sig föranlåten att för sitt folks bästa sysselsätta sig med ett ämne, hvaraf han (om det vore möjligt) gerna skulle vilja förlora sjelfva minnet.

Jag framhärdar o. s. v.

N:o 41.

Bref från f. d. konung Gustaf IV Adolf till Carl XIII.

Min farbror! Enligt hvad jag hade förklarat i mitt bref af d. 17 sistlidne September, borde jag ej mer besvära E. M. med mina

enskilda angelägenheter. Icke desto mindre tror jag mig böra vidtaga detta steg, emedan E. M. återsändt detta samma bref utan att besvara detsamma, hvilket bevisar, att E. M. anser mig sakna grundade skäl att beklaga mig öfver det sätt, hvarpå mina affärer blifvit behandlade i Sverige. Med tillfredsställelse har jag sedan förnummit, att man efter ett dröjsmål af 6 månader afsändt till Tyskland de fonder, man var mig skyldig, och af hvilka min familj sannolikt lyftat hvad den hade rätt att fordra för sitt uppehälle. Emellertid anser jag mig vara skyldig såväl mig sjelf som min familj att för framtiden förekomma nya obehagligheter af samma slag som de hvarför jag nu varit föremål, och hvilka nästan förstördt min hela framtida lycka.

Min plan är icke att stanna i England. Jag tänker d. 8 nästkommande Mars begifva mig till Helgoland i hopp att der ändtligen finna ett tillfredsställande svar från E. M. Min önskan är, att E. M. värdigas nämna åtminstone två svenska män med uppdrag att öfverlägga med mig på Helgoland eller på ön Anholt, på det jag må kunna meddela dem sanningen rörande alla de svåra omständigheter hvari jag befunnit mig sedan min afresa från Sverige. Sålunda skall man en dag få veta, hurudant mitt uppförande varit, och på hvem förebråelsen bör falla att hafva varit orsaken till alla de oredor, hvilka förgifta en lycka hvaraf jag varit i åtnjutande endast för att så mycket bittrare känna förlusten deraf.

Till bevis (i fall något sådant ännu behöfs) för den uppriktiga tillgifvenhet, jag aldrig skall upphöra att hysa för min älskade farbror, bilägger jag här afskriften af ett bref jag tillskrifvit landamannen i Schweitz. Jag ber Er, min farbror, i sin dyrbara vänskap bibehålla

Eders Majestäts
trognaste vän och brorson
Gustaf Adolf. +

Hartwell d. 25 Februari 1811.

N:o 42.

N:o 42.

Bref från Gustaf Adolf till enkedrottningen Sofia Magdalena.

Min söta mamma!

Jag har varit så lycklig att i London emottaga min nådiga mammas skrifvelse af den 1 Nov. och detta på julafton hvilket var för mig den angenämaste julklapp. — Gud vare lofvad att min mamma alltid med samma nådiga ömhet erinrar sig mig och täckes yttra dessa tänkesätt för mig med lyckönskningar och välsignelser på min födelsedag. — Jag prisar dagligen Guds underbara försyn som så nådigt ledsagat mig på alla mina vägar och stigar uppå detta sistförflutna år och jag vågar att vid början af detta nya år framföra till min mamma de önskningar jag oupphörligt gör för dess sällhet och välgång och hvarom jag dagligen anropar Gud den allrahögste. — Jag får aflägga min tacksägelse för den underrättelse min mamma lemnat mig rörande utbetalningen af de medel som f. d. drottningen och mina barn hade i Sverige att fordra. — Jag nödgas att meddela min mamma det beslut jag fattat till befrämjande af mitt framtida lugn och som grundar sig uppå en lång och sorglig erfarenhet af ett för mig olyckligt äktenskap. — Ja! jag har förklarat min gemål att jag ej längre kunde fortfara uti ett för mig och henne så obehagligt förhållande, hvarföre jag förklarat mig och henne fria från de förbindelser, vi med hvarann ingått. — Jag vågar taga den treenige Guden till vittne, att jag gjort det enligt med mitt samvetes pligt och förblifver

min söta mammas
tillgifne och lydige son
Gustaf Adolf.

Hartwell d. 1 Januari 1811.

N:o 43

Bref från Gustaf Adolf till enkedrottningen.

Min söta mamma!

Jag vågar uppvakta min nådiga mamma för att aflägga min vördnadsfulla tacksägelse för min mammas nådiga skrifvelse af den

sistförfl. Februari. Dess ömma deltagande uti mina bekymmer är mig ett nytt bevis på min mammas fortfarande godhet; jag vågar försäkra, att jag noga öfvervägt det vigtiga steg jag vidtagit då jag frånskilt mig från min gemål. Jag skulle dertill vara tvingad af de mest vigtiga skäl som grunda sig på den långvariga och smärtande erfarenhet jag eger af den föga enlighet som är emellan våra lynnen, och förutan hvilken ej någon verklig sällhet är att finna. — Då jag äfven tillägger alla de bekymmer för hvilka jag varit utsatt sedan jag vistats utomlands i anseende till den oreda i hvilken mina enskilda angelägenheter blifvit invecklade, och som äfven gjort mitt vistande tillsammans med min familj nästan omöjligt, så har jag varit nödsakad så väl för min egen som för min gemåls och (mina) barns framtida lugn vidtaga detta beslut, isynnerhet som jag tydligt märkt, att alla de svårigheter jag måst genomgå egentligen varit riktade emot mig personligen mer än emot min familj, hvilket jag dock anser som en lycka. I dag går jag ombord på en engelsk fregatt för att begifva mig till Helgoland och der afvakta svar från min farbror på det bref jag vågat sända under min mammas kuvert. Jag skall derifrån vidare skriftligen uppvakta min mamma, och innesluter mig i dess nåd som dess

tillgifne och lydige son

Gustaf Adolf.

Yarmouth den 27 Mars 1811.

N:o 44.

Bref från Gustaf Adolf till konungen af Danmark.

Helgoland d. 22 Juni 1811.

Min herr bror och kusin! Jag har nyss emottagit det bref, E. M. behagat tillskrifva mig d. 8 dennes, och jag begagnar mig af parlamentär-officerens afresa för att betyga E. M. hela min tacksamhet för den vänskap och det förtroende, hvarmed ni svarat mig. Jag beklagar endast, att E. M. kan tro att min närvaro i Köpenhamn eller i Danmark skulle kunna åstadkomma dröjsmål skadliga för mina intressen. Jag vågar bedja E. M. hafva den godheten ombesörja framkomsten af närlagde bref till drottningen

min moder, och tro att, om jag under återfärden till kontinenten passerar genom min kusins stater, det endast sker för att begifva mig till Schweitz.

Mottag försäkran om den uppriktiga vänskap och den utmärkta aktning hvarmed jag förblifver,

min herr bror och kusin,
Eders Majestäts
gode bror och kusin
Gustaf Adolf.

Apostille. Ifall jag finge emottaga ännu ett svar från min kusin, hvilket öfvertygade mig att Ni ändrat mening i fråga om min önskan att komma till Köpenhamn för att der afsluta mina angelägenheter med mitt fädernesland, skulle jag anse mig ganska lycklig. Jag kan icke säga huru mycket det skulle tillfredsställa mig att en dag få bevisa Eder min tacksamhet derför!!!

Genom försynens vilja tillhör jag Eder redan i flera olika hänseenden, och det återstår mig då ingenting annat än att hafva kunnat tjena Eder.

N:o 45.

Depesch från svenska ministern i Köpenhamn baron Oxenstjerna till statsministern baron v. Engeström.

Köpenhamn d. 6 Juli 1811.

Jag hinner blott underrätta E. Exc., att f. d. konungen af Sverige anländt till holsteinska kusten, hvarest han låtit sätta eller rättare sagdt kasta sig i land. Han har genast begärt hästar för att begifva sig hit, sägande att han allenast ville se sin kusin, att han blott ville uppträda under denna egenskap, ej såsom svensk, ej såsom konung i Sverige, endast begärande gästfrihet. Man har nekat honom att fara längre, med antydan att han skulle förblifva under uppsigt och bevakning. Klockan är nu 9 om aftonen. Jag har ännu ej kunnat råka någon som skulle kunnat säga mig mera härom; nyheten är mig meddelad af en tredje person ifrån herr general Bulow, konungens general-adjutant; så snart jag erhållit mer bestämda uppgifter, skall jag genast sända

dem till E.E. på samma sätt som dessa, det vill säga genom estafette.

N:o 46.

Bref från Gustaf Adolf till Sofia Magdalena.

Min söta mamma!

Jag är i dag så lycklig att kunna få underrätta min nådiga mamma om min ankomst till Danmark!!! Gud den allra högste den all nåd kommer af honom vare ära, tack och pris att jag så lyckligt genomgått allt hvad mig varit förelagdt af en allvis och välgörande försyn. — Jag har ej, enligt hvad min pligt fordrat, kunnat uppfylla äfven det som utgör min gladaste tillfredsställelse, nemligen att få uppvakta min mamma uppå dess födelsedag för att derigenom få förnya de önskningar jag ständigt gör för min älskade mammas dagars fortfarande sällhet!!! — Jag hade just valt denna för mig så dyrbara dag att företaga min afresa från Helgoland till Danmark, kanske ett af mina vigtigaste steg uti min lefnad! — Gudi vare lofvad och prisad att allt så lyckligt tillgått ehuru ej utan de största besvärligheter, då man på allt sätt velat å engelska regeringens sida förhindra mig. Men genom Guds nådiga försyn så är jag nu i Danmark, såsom grefven af Gottorp och under konungens välde, anseende mig äfven såsom dansk genom Guds, nationens och ärans lagar och min söta mammas

lydige och tillgifne son

Gustaf Adolf. +

Tönningen d. 5 Juli 1811.

N:o 47.

Bref från Gustaf Adolf till konung Carl XIII.

Stormäktigste konung!!!

Om mitt fosterland trott sig berättigadt att upplösa de heliga band, som förenade det med mig, och om jag i följd häraf funnit mig föranlåten att söka mitt andra fädernesland, kunna dock aldrig de slägtskapsband och de vänskapsförbindelser upphöra,

som fästa mig vid E. M., vid en älskad farbrors dyrbara person! Jag har varit ett mål för verldsliga olyckor och hvälfningar, jag har varit det för enskilda sorger och bekymmer, ja mer än jag vågar säga; men jag hoppas att aldrig blifva ett mål för mitt eget samvetes förebråelser, och den att kunna förgäta en ömt älskad farbror, jag vågar säga en vän, ja nästan en far!!! Tvingad af de mest bekymmersamma öden, har jag förlidet år nödgats lemna fasta landet för att söka i England det lugn jag der hoppades finna för min framtid, sedan jag måst öfvergifva Schweitz, det stilla och lyckliga land, som genom en älskad farbrors åtgärd var ämnadt att bereda mig en lycklig framtid! Jag bedrog mig dock häruti och ångrade mig ehuru oskyldig jag var! Dessa smärtfulla känslors lifligbet förökades genom den tankan, att jag genom min resa på något sätt kunde öka en gammal och vördad farbrors bekymmer. Jag skref derom till Eders Maj:t och skyndade till Helgoland i hopp att der en gång erhålla ett tillfredställande svar! Mitt föremål var att derifrån gå till Ryssland för att der eller i Schweitz ensam tillbringa min framtid, men jag blef bedragen i mitt hopp, jag erhöll intet svar från E. M., ej eller från regenten af Storbritannien, hos hvilken jag anhållit om en fregatt för att gå till Ryssland. —- Ödet tycktes således vilja bereda mig nya bekymmer, då jag af den milda försynens hand slutligen fördes till detta mitt rätta fädernesland, och jag liksom omgifven af helgade vålnader såg den kust jag endast kände af förfädrens namn och af äran att dem tillhöra. Måtte äfven E. M:ts ömma och känslofulla hjerta lifligt intagas af samma rörande känslor vid underrättelsen härom! Måtte minnet af min högtsaliga herr faderfader, E. M:ts vördade fader; måtte minnet af min så ömt saknade och vördade salige herr fader, E. M:ts älskade broder, intaga hela Eder själ! Då skall min älskade farbror fullkomligt kunna dela de ömma, rörande och högtidliga känslor, som ingjötos i hela min varelse d. 3 Juli, min älskade och vördade fru moders födelsedag, som jag valt till detta företag, ett af de vigtigaste i min lefnad!!!

Eders Maj:ts

Trogne vän och tillgifne brorson

Gustaf Adolf. +

Tönningen d. 17 Juli 1811.

N:o 48.

Bref från Fredrik VI till f. d. konungen.

Min herr bror och kusin! Sedan jag underrättat Eder om den verkan mina bemödanden haft för att underrätta svenska styrelsen om Eder afsigt att afsluta Edra penningeangelägenheter med densamma innan Ni begifver Eder till Schweitz, har jag mottagit de rader, hvarmed Ni beledsagat brefvet till Eder farbror, H. M. konungen af Sverige, till hvilken jag befordrat detsamma, liksom nyss förut Edra bref till min tante H. M. drottningen Eder moder.

Utan tvifvel har Ni redan emottagit major Peyron, som svenska styrelsen uppdragit att med Eder, min herr grefve, uppgöra de affärer Ni önskar afsluta med densamma. I fall jag är väl underrättad, är han anbefalld att uppgöra allt till Eder belåtenhet. Då denna officer bör begifva sig till Hamburg för att der lyfta penningar, föreställer jag mig, att min kusin vill följa honom tätt efter, emedan det endast är i denna stad eller i Altona, i händelse Ni skulle finna för godt att der uppehålla Eder ett par dagar, som sista handen kan läggas vid den uppgörelse som bör sätta Eder i stånd att bosätta Eder i Schweitz eller i Tyskland.

Jag har anbefallt min kammarherre, baron von Holsten, att beledsaga Eder och att stå till Eder tjenst, så länge Ni uppehåller Eder i mina stater.

Jag har så begått, att så snart Ni visar Eder för att inträda på det fransyska området, Ni erhåller pass för att utan hinder begifva Eder hvart Ni vill.

I enlighet med den önskan Ni ofta yttrat för mig att få ingå i förklaring med någon person som var i åtnjutande af mitt förtroende har jag tillåtit min svåger, prinsen af Holstein Beck, afgå i detta ändamål. Jag skall vara Eder förbunden för det emottagande Ni täckes egna honom.

Det skall blifva mig angenämt förnimma, att efter alla de obehag Ni rönt Ni snart kommer att finna Eder i lugn bosatt på det ställe Ni kommer att utvälja. Om Ni finner, min kusin, att jag vid detta tillfälle kunnat bidraga till Eder tillfredsställelse, skulle det skänka mig ett verkligt nöje, likavisst som jag för-

säkrar Eder om den utmärkta aktning och den uppriktiga vänskap hvarmed jag förblifver

Eder gode kusin
Fredrik.

Köpenhamn d. 25 Juli 1811.

N:o 49.

Bref från Gustaf Adolf till konung Carl XIII.

Tönningen d. 28 Juli 1811.

Min farbror! Eders Maj:ts öfveradjutant major Peyron har i dag öfverlemnat mig min älskade farbrors skrifvelse af d. 19 innevarande! Min okonstlade tillgifvenhet för Eder dyra person bör vara Eder den allra säkraste borgen för den glada tillfredsställelse jag åtnjöt, i det jag emottog ännu ett bref från E. M.! Jag igenkänner i det uppriktiga deltagande Ni yttrar öfver min belägenhet all den ömhet som alltid utmärkt för mig en öm farbror! Jag vill således besvara E. M:ts bref med det tydliga språk som ämnets vigt fordrar och som står att förena med en skrifvelse! Jag har ej varit lycklig i mitt giftermål, ty jag har esomoftast måst sakna den ljufva tillfredsställelse, som dermed bör vara oskiljaktig! Till utseendet har det merendels varit temligen lyckligt, men i sjelfva verket endast stundtals drägligt och detta i följd af den ädla föresats att inför Gud och menniskor uppfylla hvad som af tvenne makar med rätta äskas! — Men min älskade och vördade farbror, allt har sin gräns utom kärleken och denna gudomliga känsla måste vara den hvarigenom allting vidmakthålles och framförallt ett äktenskap!!! Jag vågar försäkra, att ingen kan fästa större sällhet vid den enskilda husliga lyckan än jag; huru skulle jag då vilja sakna densamma eller bryta detta heliga band, om jag ej vore beröfvad sjelfva denna lycksalighet! Tillåt mig att ej vidare ingå uti omständigheter, som ej äro förenliga med detta skriftliga språk! Ack, stormäktigste konung, tillåt en tillgifven brorson få nalkas Eder person endast i denna egenskap, om det ock vore blott för några timmar; allt k[illegible] då upplysas som nu synes förborgadt och mitt hopp ändtligen uppfyllas att ännu en gång få återse en älskad och vördad moder samt den som i en saknad

och vördad faders ställe med en liflig känsla af sin pligt emot mig och riket i mina spädare år stadfästat det ömma slägtskapsband, som menniskors våld och de afskyvärdaste afsigter aldrig kunna sönderslita, än mindre upplösa.

Om denna min önskan skulle kunna afslås, så beder jag att öfverste Carl Borgenstjerna må blifva sänd från min älskade farbror till

Eders Maj:ts

vän och brorson
Gustaf Adolf, +
grefve af Gottorp.

N:o 50.

Bref från Gustaf Adolf till Sofia Magdalena.

Tönningen d. 3 Aug. 1811.

Min söta mamma!

Då öfveradjutanten hos konungen i Sverige major Peyron, som varit mig tillskickad med ett bref från konungen min farbror, snart lärer återvända till Sverige, begagnar jag detta tillfälle att uppvakta min nådiga mamma! Konungen min farbror har yttrat dess önskan till mig, att jag skulle återvända till Schweitz och afstå från min tanke att skilja mig från drottningen. Hvad det första beträffar, så beror det alldeles uppå konungen i Danmark, ty jag afvaktar såsom dess undersåte konungens befallning om min resa. Beträffande det sednare eller skiljsmessan så har jag tagit mitt beslut derpå enligt mitt samvetes rena öfvertygelse och den erfarenhet jag längesedan eger, att jag ej kan blifva lycklig i mitt äktenskap! Jag har äfven tillskrifvit min farbror derom, och yttrat för honom min önskan, att om det endast vore för några timmar få den glädjen att se honom, då jag ganska lätt kunde för honom förklara hvad som nu synes förborgadt. Jag skulle derigenom få den lyckan att återse min nådiga och älskade mamma och njuta den tillfredsställelsen att efter de svåra öden jag genomgått personligen ännu en gång förklara min vördnad och tillgifvenhet.

Prinsen

Prinsen af Holstein Beck har blifvit mig tillsänd från konungen i Danmark för att af mig erhålla alla de upplysningar som jag kunde lemna öfver min belägenhet; han är konungens svåger och en aktningsvärd furste.

I min söta mammas nådiga åtanka innesluter sig dess

tillgifne och lydige son
Gustaf Adolf. +
Grefve af Gottorp.

N:o 54.

Bref från Gustaf Adolf till enkedrottningen.

Tönningen d. 31 Aug. 1811.

Min söta mamma!

Jag har i dag emottagit kungens af Danmark skrifvelse utaf d. 25 innevarande, hvaruti han gifver mig dess vilja tillkänna att jag reser till Schweitz, och jag tänker således att företaga denna resa om några dagar! Konungen i Sverige har äfven tillskrifvit mig, att jag i närvarande omständigheter ej kunde få resa till Sverige, hvilket lärer vara en följd af landets politiska belägenhet! En dansk kapten vid namn Müshardt, som varit på ordonnance hos mig under mitt vistande härstädes, blifver mig följaktlig på min resa enligt min egen begäran hos kungen att erhålla en af dess officerare!!! Min afsigt är att resa härifrån till Altona för att derifrån gå öfver Elben till det hannoverska landet och vidare till Leipzig i Saxen, hvarest jag har ett penningelån att reglera sedan förlidet år då mina penningeangelägenheter hade kommit i så mycken oordning. Ehuru att penningevexlar nu blifvit mig anbudne från Sverige, har jag ständigt nekat emottaga dem; jag vill hellre endast lefva af det jag nu eger, sedan jag i England sålt större delen af mina juveler, och i öfrigt hoppas jag om så skulle behöfvas att i framtiden få räkna på min nådiga mammas bistånd; men så länge det ej är nödvändigt, vill jag visst aldrig besvära!

I min söta mammas nåd och godhet innesluter sig dess in i döden

tillgifne och lydige son
Gustaf Adolf.
Grefve af Gottorp.

N:o 52.

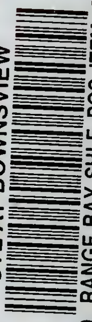
Bref från Gustaf Adolf till Carl XIII.

Tönningen d. 31 Aug. 1811.

Min farbror! Eders Maj:ts skrifvelse af d. 15 Aug. har jag i dag erhållit! Jag reser till Schweitz, emedan konungen af Danmark gifvit mig derom sin vilja tillkänna, och är i öfrigt glad om detta kan bidraga till min älskade farbrors tillfredsställelse. Utaf Peyron kan jag ej emottaga penningar. Det vore stridande emot hvad jag redan har förklarat! Mitt samvete är fredadt och mina välsignelser skola alltid följa min farbror; förblifver

Eders Maj:ts

trogna vän och brorson
Gustaf Adolf.
Grefve af Gottorp.

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 11 08 25 10 003 7